

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

**1961–1970 ARASI (XII-XIII-XIV. DÖNEM) TBMM
KAYSERİ MİLLETVEKİLLERİ VE FAALİYETLERİ**

**Hazırlayan
Yasin BOZBAY**

**Danışman
Doç. Dr. Serdar SAKİN**

Yüksek Lisans Tezi

**Eylül 2014
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

**1961–1970 ARASI (XII-XIII-XIV. DÖNEM) TBMM
KAYSERİ MİLLETVEKİLLERİ VE FAALİYETLERİ**

**Hazırlayan
Yasin BOZBAY**

**Danışman
Doç. Dr. Serdar SAKİN**

Yüksek Lisans Tezi

**Eylül 2014
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Yasin BOZBAY

İmza:

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“1961–1970 arası (XII-XIII-XIV. Dönem) TBMM Kayseri Milletvekilleri ve Faaliyetleri” adlı yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Yasin BOZBAY

Danışman

Doç. Dr. Serdar SAKİN

Tarih Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Abdulkadir YUVALI

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Serdar SAKİN danışmanlığında **Yasin BOZBAY** tarafından hazırlanan “1961–1970 arası (XII-XIII-XIV. Dönem) TBMM Kayseri Milletvekilleri ve Faaliyetleri” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalına Yüksek Lisans tezi olarak kabul ettirilmiştir.

01.../09/2014

İmza

JÜRİ:

Danışman: Doç. Dr. Serdar SAKİN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Erhan YOSKA

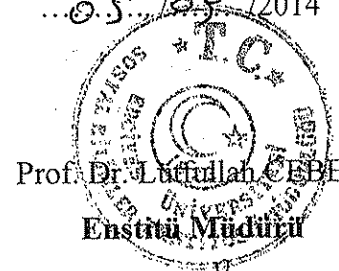
Üye: Yrd. Doç. Dr. Neslihan ALTUNCIOĞLU

[Handwritten signatures of the jury members]

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 05.09/2014 tarih ve 23..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

05.../09/2014

Prof. Dr. Lütfiullah ÇEBECİ

Enstitü Müdürü

[Handwritten signature of Prof. Dr. Lütfiullah ÇEBECİ]

ÖNSÖZ

İnsanlar; yaşadıkları toplumlarda, anlaşmazlıkları ve çatışmaları en aza indirerek bir arada yaşanabilir huzurlu bir ortam oluşturabilmek için sistemlere ihtiyaç duymuşlardır. Bu süreç bilinen en eski tarihlere kadar uzanır. Bu sistemlerden günümüzde popüler olmakla birlikte en ileri anlayış ise demokrasidir. Demokrasi, Cumhuriyet rejimlerinin bir vazgeçilmezi, işleyiş şekli ve adeta ruhudur. Bununla birlikte demokrasi sizi kuşatan havadır. Adında cumhuriyet olmasına karşın yönetim içinde demokrasi yoksa orada hürriyetten de bahsetmek mümkün değildir.

Demokrasinin olduğu bir ortamda da mutlaka Meclisten bahsetmek gereklidir. Çünkü halkın iradesinin tecelli ettiği, dolayısıyla demokrasinin işlerlik kazandığı yer Millet Meclisi’dir. Halk seçtiği milletvekilleri vasıtasıyla mecliste söz sahibi olur. Bu bakımdan milletvekilleri de demokrasinin en önemli unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bir milletvekilinin yaptığı faaliyetler, çalışmalar halkın temsili nokta-i nazarından önem arz etmektedir.

Bu bağlamda “1961–1970 arası (XII-XIII-XIV. Dönem) TBMM Kayseri Milletvekilleri ve Faaliyetleri” konulu çalışmamızda Cumhuriyet Tarihi’nin ilk demokrasi adımı olarak itibaren demokrasimizin seyri ve olmazsa olmazı olan seçimler ile ikinci demokrasi diye tabir edilen 1961-1970 yılları arasında Mecliste temsil vazifesi gören Kayseri milletvekillerinin hayatları ve Meclisteki siyasi faaliyetleri olarak konuşmaları incelenmiştir. Kayseri halkının kendisi adına yetki vererek TBMM’ ye gönderdiği insanların seçim bölgesi için neler yaptıkları veya hangi faaliyetler içerisinde oldukları tespit edilmiştir.

Tezimiz giriş ile birlikte dört bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde 1961 anayasası ile başlayan yeni dönemdeki gelişmeler ele alınarak 1961, 1965, 1969 seçimleri genel olarak değerlendirilmiş ve bu seçimlerin Kayseri’deki sonuçları ve yansımalarına bakılmaya çalışılmıştır. II. Bölümde 1961 seçimleri sonrası TBMM XII. Dönem (Millet Meclisi 1. Dönem) Kayseri’den TBMM’ye Milletvekili olarak gönderilen kişilerin özgeçmişleri ve siyasi faaliyetleri belirtilmiştir. III. bölümde 1965 Seçimleri sonrası XIII. Dönem (Millet Meclisi 2. Dönem) Kayseri’den TBMM’ye Milletvekili olarak gönderilen milletvekillerinin biyografileri ve çalışmaları ortaya konulmuştur. IV. Ve son bölümde de 1969 seçimleri sonrası XIV. Dönem (Millet Meclisi 3. Dönem) Kayseri milletvekilleri araştırılmıştır.

Çalışmanın sonunda da görüleceği üzere incelenen üç dönemde görev yapan toplam on sekiz milletvekilinden bir kısmının aktif bir şekilde parlamento faaliyeti içerisinde yer aldıkları, bir kısmının ise çok pasif kaldıkları ortaya konulmuştur.

Amacımız öncelikle Kayseri yerel tarihine katkıda bulunmaya çalışmaktır. Ancak böyle bir çalışmanın siyasi arenada genelde Türkiye özelde Kayseri için önem arz ettiğini de düşünüyoruz. Türkiye'deki diğer şehir ölçeklerinde dönem dönem milletvekillerinin faaliyetleri ve biyografileri konulu çalışmalar yapılmıştır. Fakat Kayseri örneğinde hazırladığımız bu dönem benzerinde herhangi bir çalışma bulunmaması bize, şehir tarihine sağlayacağımız katkının sevincini ve heyecanını yaşatmıştır. Bu durum yaşadığımız yere bırakacağımız bu eser sayesinde borcumuzu ödemenin gururunu da hissettirmiştir.

“1961–1970 arası (XII-XIII-XIV. Dönem) TBMM Kayseri Milletvekilleri ve Faaliyetleri” başlıklı çalışmamızı hazırlarken TBMM Gizli Celse Zabıtları ve TBMM Zabıt Ceridelerinden, TBMM Arşivi'nden, Meclis Albümü'nden, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden, Milli Kütüphane'den, bazı dergi ve gazetelerden, konu ile yazılmış hatıra ve tetkik eserlerden yararlanılmıştır.

Kitabımızın hazırlanmasında emeği geçen TBMM Personeline ve Milli Kütüphane çalışanlarına teşekkür ederiz.

Keza çalışmalarımız sırasında kütüphanesinden, bilgi ve deneyimlerinden istifade ettiğim danışman hocam Doç. Dr. Serdar SAKİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Yasin BOZBAY

Kayseri 2014

1961–1970 ARASI (XII-XIII-XIV. DÖNEM) TBMM KAYSERİ MİLLETVEKİLLERİ VE FAALİYETLERİ

Yasin BOZBAY

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2014

Danışman: Doç. Dr. Serdar SAKİN

ÖZET

27 Mayıs 1960 İhtilali'nden sonra Türkiye'de yeni bir döneme geçilmeye başlanmıştır. Bazı çevrelerde bu yeni dönem için İkinci Demokrasi de denilmektedir. 1961 Anayasası ile yeni bir sisteme geçilmiştir. Ardından askeri vesayetin izlerini silme adına demokrasi çabalarına girişilmiştir.

Söz konusu çabalar doğrultusunda 1961, 1965 ve 1969 seçimleri gerçekleştirilmiştir. Kayseri özeline bakıldığında 18 milletvekili meclise iltihak etmiştir. Bunlardan 1961 seçimleri sonucu meclise girenler Abdulhalim Aras, Hüsamettin Gümüşpala, Mehmet Yüceler, Vedat Ali Özkan, Bahri Yazır, Mehmet Göker, Nuh Mehmet Sağlam, Turhan Feyzioğlu'dur. Mehmet Yüceler, Vedat Ali Özkan ve Turhan Feyzioğlu, 1965 ve 1969 seçimlerinde de milletvekili olmuşlardır.

Ahmet Atıf Hacıpaşaoğlu, Feyyaz Köksal, Mehmet Ateşoğlu, Cengiz Nayman, İsmail Fehmi Cumalıoğlu 1965 seçimleri sonucu milletvekili seçilmişlerdir. 1969 seçimlerinde kazananlar ise Enver Turgut, Hayrettin Nakiboğlu, Mahmut Şevket Doğan, Tufan Doğan Avşargil, Mehmet Türkmenoğlu'dur.

Kayseri'yi temsilen TBMM'ye iltihak eden milletvekilleri çeşitli konularda söz almıştır. Meclis Araştırma komisyonlarda görevlendirilmiştir. Bakanlık görevlerinde bulunanlar da olmuştur. Özetle Kayseri'yi en güzel şekilde temsil etmeye çalışmışlardır.

Anahtar kelimeler: Kayseri, TBMM, Milletvekili

**KAYSERİ DEPUTY OF THE TURKISH GRAND NATIONAL
ASSEMBLY AND THEIR ACTIVITIES BETWEEN 1961-1970 (XII-XIII-XIV.
PERIOD)**

Yasin BOZBAY

Erciyes University, Institute of Social Sciences

Master Thesis, February 2014

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Serdar SAKİN

ABSTRACT

May 27, 1960 Revolution in Turkey after the transition to a new era has begun. In some circles this new era is also called the Second Democracy. A new system was introduced with the 1961 Constitution. Then erase the traces of military tutelage has undertaken efforts on behalf of democracy.

In line with these efforts in 1961, 1965 and 1969 elections were held. Considering the special Kayseri has 18 deputies in parliament joining. After the 1961 elections that accessed the National Assembly were Abdulhalim Aras, Hüsamettin Gümüşpala, Mehmet Yüceler, Vedat Ali Özkan, Bahri Yazır, Mehmet Göker, Nuh Mehmet Sağlam, Turhan Feyzioğlu. Mehmet Yüceler, Vedat Ali Özkan and Turhan Feyzioğlu, became a deputy in the elections of 1965 and 1969.

Ahmet Atıf Hacıpaşaoğlu, Feyyaz Köksal, Mehmet Ateşoğlu, Cengiz Nayman, İsmail Fehmi Cumalıoğlu are elected to parliament as a result of the 1965 elections. The winners in the 1969 Elections were Enver Turgut, Hayrettin Nakiboğlu, Mahmut Şevket Doğan, Tufan Doğan Avşargil, Mehmet Türkmenoğlu.

Kayseri Joining the MPs in the Parliament has said on various topics. Parliamentary Investigation Commission were assigned. Have also been found in ministerial positions. In a nutshell Kayseri tried to represent in the best way.

Key Words: Kayseri, TBMM, deputy

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	ii
KABUL VE ONAY	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
A.Tezin Konusu	1
B.Amaç ve Önem	1
C.Yöntem	2
D.Genel Bilgiler	3
D.1.27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ve Milli Birlik Komitesi İktidarı	3
D.2. Yassı Ada Yargılamaları	5
D.2.1.Köpek Davası (14 Ekim–24 Ekim 1961)	6
D.2.2.6–7 Eylül Olayları Davası (20 Ekim–5 Ocak 1961)	6
D.2.3.Bebek Davası (31 Ekim–22 Kasım 1961)	7
D.3. Ordu ve Üniversitelerdeki Olaylar	7
D.3.1.Eminsu Olayı	7
D.3.2.147’ler Olayı	8
D.3.3. 14’lerin Tasfiyesi	8
D.4.Kurucu Meclis	10
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1961- 1970 ARASI GENEL SEÇİMLER	14
1.1.1961 Anayasası	14
1.2. 27 Mayıs İradesinin Yasama, Yürütme ve Ekonomi Alanında Kurumsallaşması	16
1.2.1.Yasama Alanında Kurumsallaşma	16
1.2.2.Yürütme Alanında Kurumsallaşma	17
1.2.3.Ekonomi Alanında Kurumsallaşma	18
1.3.1961 Genel Seçimleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Açılması	19

1.4.1965 Genel Seçimleri	22
1.5.1969 Genel Seçimleri	24
İKİNCİ BÖLÜM	26
XII. DÖNEM TBMM KAYSERİ MİLLETVEKİLLERİ VE FAALİYETLERİ	26
2.1. Abdülhalim (Köşkeroğlu) Aras'ın Biyografisi	26
2.1.1. Meclis Konuşmaları	26
2.2. Mehmet Hüsamettin Gümüşpala'nın Biyografisi	38
2.2.1.Meclis Konuşmaları	38
2.3. Bahri Yazır'ın Biyografisi	39
2.3.1.Meclis Konuşmaları	39
2.4. Mehmet Göker'in Biyografisi	42
2.4.1.Meclis Konuşmaları	42
2.5. Nuh Mehmet Sağlam'ın Biyografisi	59
2.5.1.Meclis Konuşmaları	60
2.6.Mehmet Yüceler'in Biyografisi	78
2.6.1.Meclis Konuşmaları	79
2.7.Vedat Ali Özkan'ın Biyografisi	87
2.7.1.Meclis Konuşmaları	88
2.8.Turhan Feyzioğlu'nun Biyografisi	90
2.8.1.Turhan Feyzioğlu'nun Meclis Konuşmaları	91
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	101
XIII. DÖNEM TBMM KAYSERİ MİLLETVEKİLLERİ VE FAALİYETLERİ	101
3.1.İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun Biyografisi	101
3.1.1.Meclis Konuşmaları	101
3.2.Mehmet Ateşoğlu'nun Biyografisi	143
3.3.Cengiz Nayman'ın Biyografisi	143
3.3.1.Meclis Konuşmaları	144
3.4.Ahmet Atıf Hacıpaşaoğlu'nun Biyografisi	148
3.4.1.Meclis Konuşmaları	149
3.5.Feyyaz Köksal'ın Biyografisi	150
3.5.1.Meclis Konuşmaları	150
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	1
XIV. DÖNEM TBMM KAYSERİ MİLLETVEKİLLERİ VE FAALİYETLERİ	172

4.1.Enver Turgut'un Biyografisi	172
4.1.1.Meclis Konuşmaları	172
4.2.Mehmet Hayrettin Nakiboğlu'nun Biyografisi	178
4.2.1.Meclis Konuşmaları	180
4.3.Mahmut Şevket Doğan'ın Biyografisi	183
4.3.1.Meclis Konuşmaları	184
4.4.Tufan Doğan Avşargil'in Biyografisi	185
4.4.1.Meclis Konuşmaları	185
4.5.Mehmet Türkmenoğlu'nun Biyografisi	201
4.5.1.Meclis Konuşmaları	202
SONUÇ	1
KAYNAKÇA	223
İNDEKS	233
EKLER	1
ÖZGEÇMİŞ	18

KISALTMALAR

TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
AP	: Adalet Partisi
GP	: Güven Partisi
MNP	: Milli Nizam Partisi
YTP	: Yeni Türkiye Partisi
MP	: Millet Partisi
CKPM	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
PTT	: Posta Telefon Telgraf
EMİNSU	: Emekli İnkılap Subayları
OYAK	:Ordu Yardımlaşma Kurumu

GİRİŞ

A.Tezin Konusu

Cumhuriyet bir rejim şekli, demokrasi ise onun işleyiş şeklidir. Demokrasi, hâkimiyetin millette olduğunu ifade eden bir anlayıştır. Bu bakımdan siyasî kuvvetin kaynağına ve doğruluğuna işaret etmektedir. Yine Cumhuriyetin işleyiş şekli olarak demokrasi, toplumdaki bireylerin siyasal karar süreçleri içerisinde yer alabilmesi ve bu süreçlerin gidişatını etkileyebilmesi olarak da tanımlanabilir.

Bu noktada karşımıza demokrasinin unsurları çıkmaktadır. Genel bir ifade ile bu unsurlar seçim, parti ve basın olarak adlandırılabilir. Bu unsurlardan olan seçim hakkı ile millet, kendi iradesini kullanarak kendini yönetenleri başka bir ifade ile milletvekillerini seçer. İşte demokrasinin unsurlarından olan seçim ögesinden hareketle tezimizde 1961-1970 yılları arasında yapılan 1961, 1965 ve 1969 seçimleri genel olarak değerlendirilecektir. Bu seçimlerin Kayseri'deki yansımaları ve Kayseri'den Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilen milletvekillerinin biyografi ve Meclis çalışmaları incelenecektir. Bu faaliyetlerin genelde Türkiye'ye özelde Kayseri'ye olumlu veya olumsuz katkıları belirtilecektir.

B.Amaç ve Önem

Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasıyla birlikte çok partili hayata geçen Türkiye, 27 Mayıs 1960 darbesiyle yeni bir anayasa ve yeni bir düzenle karşılaşmıştır. Bu dönem 1971 muhtırasına kadar süren vesayet demokrasisi şeklinde geçmiştir. Bununla birlikte bu dönemde siyasî istikrarın sağlam olmadığı görülmüştür.

Vesayet demokrasisi olarak da adlandırılabilir 1961-1971 yılları arasındaki on yıllık dönem siyaset ve demokrasi adına alınabilecek derslerle doludur. Zira bu dönemde öncelikle ordu, alması gereken tutum konusunda bölünmelere uğramıştır. Yine siyasî partilerin ordu karşısında temkinli ve çekingen davrandıkları görülmüştür. Dolayısıyla demokrasinin tam anlamıyla uygulanamadığı ortaya çıkmıştır. İşte bir geçiş

dönemi olarak da adlandırılabilir bu dönemin araştırılması ve incelenmesi ile günümüzde yaşayan kişilere siyaset ve ordu arasındaki ilişkilere dair bir perspektif sunulmaya çalışılacaktır. Zira bütünüyle politika ile iç içe olan ordu saflarında, siyasetten bütünüyle çekilme konusunda bir çelişki vardı.

Ayrıca 1961-1970 yılları arasında TBMM’de görev yapan Kayseri milletvekilleri ile ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Söz konusu dönem milletvekillerinin giriştikleri faaliyetler, genelde Türkiye özelde Kayseri için önem arz etmektedir. Bu bağlamda yapacağımız çalışma ile öncelikle Kayseri tarihine katkıda bulunmaya çalışacağız. Bununla birlikte araştırmacıların faydalanması adına yerel bir örnek oluşturulması hedeflenmiştir.

C.Yöntem

Bu çalışma hazırlanırken Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi Şahsi Dosyaları, Gizli Celse Zabıtları, Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’ndeki belgelerden konumuzla ilgili olanları geçmişte ya da halen var olan durumu var olduğu şekliyle tanımlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımı olan ”Tarama Modeli” ile incelenmeye çalışılmıştır. İncelemeyi yaparken çalışmamı kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya özen göstererek çalışmamı tamamladım. Bu model de olayları, herhangi bir şekilde değiştirme ve etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey açık ve nettir. Önemli olan, onun uygun bir şekilde gözleyip belirleyebilmektir. İnceleme sonucunda var olan kayıt ve belgeleri, tespit ederek, ulaşılan verileri okutup konu ile ilgili olan kısımlarını not alma ya da fotokopi çekme suretiyle değerlendirerek tahlil ettim.

Milli Mücadele döneminde yayınlanmış gazete ve dergiler üzerinde araştırma yaptım. Yine Milli Mücadele döneminde yaşayan ve konuyla ilgili doğrudan bilgi verebilecek olan hatıra türü eserlerden de yararlanıp Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Belleten Dergisi vb. dergileri, Türkler Ansiklopedisi, İslam Ansiklopedisi gibi ansiklopedileri de tarayıp ilgili makalelerden yararlanmaya çalıştım.

Bütün bu yoğun çalışmaların sonucunda temin edilerek incelenen bu yazılı belge ve dokümanlardan araştırmamla ilgili olanları doğrudan not aldım. Daha sonra bilgileri konu başlıklarına göre sırayla ele alarak araştırmanın verileri doğrultusunda verileri anlamlandırmaya çalışıp, notlardaki bilgileri yorumlayıcı yöntemle

yorumlayarak araştırma problemine bir çözüm önerisi getirebilmek için bütünleştirmeye çalıştım.

Çalışmamın sağlam kaynaklara ve eserlere dayandığını göstermek ve bilginin doğruluğunu araştırmak veya aynı konuda daha fazla bilgi edinmek isteyenlere de bu sayede yol göstermek amacı ile dipnot kullanmaya önem verdim.

Yazma işlemini tamladıktan sonra ise araştırma metnini okuyup gerekli düzenlemeleri yapıp ardından da araştırma sonucunda varılan sonuç ve değerlendirme kısmını kaleme aldım.

D.Genel Bilgiler

D.1.27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ve Milli Birlik Komitesi İktidarı

27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen askeri darbeyle, 1924 Anayasası dönemi kapanmış ve 25 Ekim 1961 günü yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla sonlanacak bir ara dönem başlamıştır. 27 Mayıs darbesi, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin alışlagelmiş emir komuta zinciri içerisinde gerçekleşmemiştir. Darbe, en üst rütbesi albay olmak üzere, bir grup subay tarafından planlanmıştır. Darbenin asıl lideri ve kurulan gizli örgütlerin teşkilatlanmasını sağlayan kişi Tümgeneral Cemal Madanoğlu'dur. Ancak Cemal Madanoğlu'nun rütbesinin orgeneralden küçük olması dolayısıyla emir komuta zincirinin bozulacağı tehlikesi belirmiş ve bu nedenle darbecilerin başına Orgeneral Cemal Gürsel getirilmiştir¹.

Darbeye karşı oluşabilecek direnişi engellemek için, ilk olarak Tümgeneral Selahattin Kaplan komutasındaki 28. Tümen, Tuğgeneral Yusuf Demirdağ komutasındaki Zırhlı Eğitim Merkezi, Süvari Yarbay Reşit Çölok komutasındaki 43. Süvari Alayı, Binbaşı Hakkı Bozok komutasındaki Tank Taburu etkisiz hale getirilmiştir. İkinci olarak ise, ordu evindeki subaylar teslim alınmıştır. Ancak burada çatışmalar çıkmış, Ankara 27 Mayıs'a bu seslerle uyanmıştır. Diğer taraftan, 27 Mayıs sabahının ilk saatlerinde, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan ve İçişleri Bakanı Namık Gedik başta olmak üzere, Demokrat Parti milletvekilleri gözaltına alınarak Harp Okulu binasına götürülmüştür. Adnan

¹ Doğan **Akyaz**, *Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi Hiyerarşi Dışı Örgütlenmeden Emir Komuta Zincirine*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 129.

Menderes ise Kütahya yolunda tutuklanarak Harp Okulu'na getirilmiştir. Böylece darbenin ilk aşaması başarı ile tamamlanmıştır².

Darbe günü, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, kendisine yönelik istifa tekliflerini, seçimle geldim, ancak seçimle giderim' diyerek reddetmiştir. Celal Bayar'ın bu çıkışı üzerine Cemal Madanoğlu, yaptıkları darbeyi meşru bir zemine oturtmak için yeni bir planı yürürlüğe koymuştur³.

Madanoğlu darbeyi meşru bir zemine oturtmak amacı ile İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, Prof. Dr. Naci Şensoy, Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı, Prof. Dr. Ragıp Sarıca, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya ve Doç. Dr. İsmet Giritli'den oluşan heyete geçici bir anayasa hazırlatmıştır. Komisyonun başkanlığını Sıddık Sami Onar yapmıştır⁴.

Aralarında Türkiye'nin yetiştirdiği önemli Anayasa hukukçularının bulunduğu bu üst düzey fetva makamının hazırladığı geçici anayasa ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait tüm görev ve yetkiler darbeyi yapan Milli Birlik Komitesi'ne devredilmiştir. Askeri darbeyi gerçekleştiren subaylardan 38'inin yer aldığı 25 Ekim 1961'e kadar sürecek olan Milli Birlik Komitesi ilk açıklandığında Başbakan Orgeneral Cemal Gürsel, Üyeler, Orgeneral Fahri Özdilek Tümgeneral Cemal Madanoğlu, Tuğgeneral İrfan Baştuğ, Tuğgeneral Sıtkı Ulay gibi önemli isimler vardı⁵.

Hükümet, çalışmalarının gizli olacağı belirtilen Milli Birlik Komitesi'ne karşı sorumlu tutulmuştur. Milli Birlik Komitesi başkanı, 12 devlet başkanı olarak kabul edilmiş ve devrilen siyasal iktidarın üyelerinin suçlarını araştırmak için bir Yüksek Soruşturma Kurulu', suçlu oldukları sanılanları yargılamak için de dokuz kişilik bir Yüksek Adalet Divanı' kurulmuştur. 13 Aralık 1960'ta geçici anayasada yapılan bir değişiklik ile yeni anayasanın bir kurucu meclis tarafından hazırlanması kabul edilmiştir. Böylece Milli Birlik Komitesi'ne devredilen eski Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yetkileri, bu kez Kurucu Meclis'e devredilmiştir. Ancak hükümet, yine yalnızca Milli Birlik Komitesi'ne karşı sorumlu tutulmuştur. Genel olarak yasama yetkisini kullanan Kurucu Meclis'in esas görevi, 27 Mayıs 1961'e kadar yeni anayasayı

² Fatih **Bahçivan**, *27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalelerinin Türk Politik Hayatına Etkisi*, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) s. 42.

³ Bülent **Çaplı**, Can Dünder, Mehmet Ali Birand, *Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2005, s. 140–159.

⁴ Tefik **Çavdar**, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839–1950)*, İmge Kitapevi, Ankara 2008, s. 95.

⁵ Cemil **Koçak**, *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908–1980*, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul 1995, s. 195.

ve yeni seçim yasasını hazırlamak olmuştur. Yoğun bir çalışma sonucunda, yeni anayasa tasarısı, 27 Mayıs 1961 günü Kurucu Meclis'te kabul edilmiş ve bu tasarı, 13 Aralık 1960 günlü yasanın hükmüne uygun olarak, 9 Temmuz 1961 günü halkoylamasına sunulmuştur. Bu oylamada yüzde 61,5 evet' oyu alan yeni anayasa kabul edilmiştir. Ardından 15 Ekim 1961'de seçimler yapılmış, 25 Ekim 1961'de de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde toplanmıştır⁶.

Milli Birlik Komitesi'nin en önemli icraatı olarak karşımıza Yassı Ada'da Demokrat Parti'lilerin yargılanması ile ordu ve üniversitelerde uygulanan tasfiyeler olarak çıkmaktadır⁷.

D.2. Yassı Ada Yargılamaları

Milli Birlik Komitesi'nin en önemli icraatlarının başında, genç subayların devirdikleri iktidar partisi önderlerinden başlayarak partili milletvekillerini, Demokrat Parti'ye yakın olarak tanınan yüksek rütbeli askerler ve adları çeşitli yolsuzluklara karışmış bazı sivilleri tutuklayarak Yassıada'da toplanan ve Yüksek Adalet Divanı adını verdikleri özel mahkemelerde yargılamaları gelir⁸.

Yassıada mahkemelerinde toplam 592 sanık 19 ayrı davadan yargılanmıştır. Demokrat Parti'lilerin işledikleri suçlar, genellikle anayasayı ihlal ve yolsuzluk başlıkları altında toplanmıştır. Duruşmalara, Yüksek Soruşturma Kurulu'nun anayasanın ihlal edilmesiyle ilgili raporları geç hazırlaması üzerine, Menderes'in yargılandığı Bebek' ve Bayar'ın yargılandığı Köpek' davalarıyla başlanmıştır. Ardından Anayasa İhlali' ve 6-7 Eylül olayları' başlığını taşıyan davalar ile yolsuzlukla ilgili davaların görülmesine geçilmiştir. Davaların görülebilmesi için gerek ada içerisinde gerekse mahkemelerin yapılacağı salonda bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Bu davalar için, 700 kişilik kapasitesi olan özel bir mahkeme salonu hazırlanmıştır. Mahkeme salonunda halk için 220, sanık aileleri için 50 ve basın için 200 kişilik yer ayrılmıştır. Milli Birlik Komitesi'nin hazırladığı plan gereğince, duruşma sırasında Demokrat Parti'liler aileleriyle konuşturulmamış ve adada bulunduruldukları kısma kimsenin girmesine müsaade edilmemiştir⁹.

⁶ Bahçıvan, s. 58.

⁷ Koçak, s. 198.

⁸ Koçak, s. 198.

⁹ Hürriyet, 3 Eylül 1960, s. 1.

Daha trajik olanı ise daha önceden gözlerine kestirdikleri ve idam etmeyi kararlaştırdıkları önemli Demokrat Parti'li siyasetçileri idam edebilmek için özel bir kanun hazırlanmıştır. Bu yeni kanunla idam cezasına yönelik yaş sınırlaması kaldırılmış, 65 yaşını geçenlerin de idam edilebilecekleri hükme bağlanmıştır¹⁰.

14 Ekim 1960'tan 15 Eylül 1961'e kadar 11 ay süren Yassıada mahkemelerinde toplan 592 kişi sanık olarak yargılanmıştır. Haklarında ölüm cezası istenenlerin sayısı 228'di. Yassıada yargılamaları 15 Eylül'de sona erdi; Milli Birlik Komitesi tarafından cezaları onaylanan Başbakan Adnan Menderes 17 Eylül'de, Dış işleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan 16 Eylül'de asılarak idam edildi¹¹.

47 Demokrat Parti'li milletvekili beraat etmiştir. 143 Demokrat Parti'li 4 yıl 2 ay, 117 kişi 5 yıl, 15 kişi 6 yıl, 6 kişi 7 yıl, 2 kişi 8 yıl, 17 kişi 10 yıl, 3 kişi 15 yıl, 1 kişi 20 yıl, 30 kişi müebbet hapse mahkûm edilmiştir. 6 Demokrat Parti'li ise karardan önce öldükleri için haklarındaki dava düşürülmüştür. Yassıada'da ölen Demokrat Parti'lilerin isimleri şöyledir: Yusuf Salman, Lütfü Kırdar, Gazi Yiğitbaşı, Yümni Üresin, Nuri Yamut ve Kenan Yılmaz. Ayrıca Konya eski Valisi Cemil Keleşoğlu'da Yassıada'da intihar ederek yaşama veda etmiştir¹². Yassıada'da toplam 19 dava görülmüştür. Bunlardan önemli olmasından dolayı birkaçına kısaca değinecek olursak şunları sıralayabiliriz:

D.2.1.Köpek Davası (14 Ekim–24 Ekim 1961)

Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Tarım Bakanı Nedim Ökmen, Afganistan Kralı tarafından hediye edilen bir Afgan tazısını Atatürk Orman Çiftliği hayvanat bahçesine 20.000 liraya satıp, bu para ile bir köyde çeşme yaptırmışlardır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Tarım Bakanı Nedim Ökmen nüfuz ve makamlarını suiistimal ederek, kendi çıkarlarına bu satışı yaptıkları iddia edilerek mahkûm olmuşlardır¹³.

D.2.2.6–7 Eylül Olayları Davası (20 Ekim–5 Ocak 1961)

Bu dava 1955'te halkı İstanbul'da yaşayan Rumlara karşı azmettirmek ve can ve mala zarar vermek suçlaması ile açıldı. Davanın sanıkları Celal Bayar, Adnan

¹⁰ *Akşam*, 22 Temmuz 1960, s. 1.

¹¹ Hasan **Ersel**, Ahmet **Kuyaş**, Ahmet **Oktay** vd., *Cumhuriyet Ansiklopedisi (1961-1980)*, Cilt III , Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s. 15.

¹² Abdullah Muradoğlu, 27 Mayıs'tan Yassıada'ya Son Tanıklar Konuşuyor, <http://yenisafak.com.tr/diziler/yassıada/index.html>, IGT: 19.05.2013.

¹³ **Ersel**, **Kuyaş**, **Oktay** vd., s. 15.

Menderes, Fatin Rüştü Zorlu (Dışışleri Bakanı), Fuat Köprülü (Dışışleri eski Bakanı), Fahrettin Kerim Gökay (İstanbul Valisi), Alaattin Eriş (İstanbul Emniyet Md.), Kemal Hadımlı (İzmir Valisi), Mehmet Ali Balin (Selanik Başkonsolosu), Mehmet Ali Tekinalp (Selanik Konsolos Yrd.), Hasan Uçar (Selanik Konsolosluk Kavası), Oktay Engin (Selanik Fuarında Tercüman)'dir. Hazırlanan iddianamede sanıklar, 1955 Kıbrıs anlaşmazlığı dolayısıyla halkı, İstanbul ve İzmir Rumlarına karşı ayaklanmaya teşvik ettirmek suretiyle cana ve mala zarar verilmesine sebep olmakla suçlanmıştır. Sanıklardan Menderes, Zorlu ve eski İzmir Valisi Kemal Hadımlı mahkûm oldu, diğerleri beraat etti¹⁴.

D.2.3.Bebek Davası (31 Ekim–22 Kasım 1961)

Başbakan Adnan Menderes'in ve Zeynep Kamil Hastanesi Başhekimi Dr. Fahri Atabey'in, yeni doğmuş gayri meşru çocuğu öldürmek ve bu suça azmettirmek suçu ile yargılandığı davadır. Davada Adnan Menderes'in metresinden olan çocuğunu doğuma giren Dr. Fahri Atabey'e öldürttüğü iddia edilmiştir ancak Menderes bu davadan beraat etmiştir¹⁵.

D.3. Ordu ve Üniversitelerdeki Olaylar

Milli Birlik Komitesi döneminde Ordu ve Üniversitelerde de 27 Mayıs Darbesinin etkileri tabi olarak olmuştur. Bu yansıma tasfiye şeklinde olmuştur ki bunun orduda ki adları Eminsü Olayı ve 14'lerin tasfiyesi olurken, üniversitelerdeki yansıması da 147ler olayı olmuştur. Şimdi bunları ele alalım.

D.3.1.Eminsü Olayı

3 Ağustos 1960'ta orduda yapılan tasfiyedir. Yirmi beş fiili yılını dolduran subayların hükümet tarafından emekliye sevkini sağlayan kanun gereğince 235 general ve amiral ile 5000'e yakın subay silahlı kuvvetler bünyesinden çıkarılmıştır. Emekli İnkılap Subayları (EMİNSU) adı verilen kişilerin emekli edilmeleri, ordunun yeniden organizasyonu ve gençleştirilmesi kadar Milli Birlik Komitesi'nin silahlı kuvvetler üzerindeki otaritesini meşrulaştırmak amacına hizmet etmiştir. Bu tasfiyede o dönemin genelkurmay başkanı olan Orgeneral Ragıp Gümüşpala görevinden alınarak yerine

¹⁴ Ersel, Kuyaş, Oktay vd., s. 16.

¹⁵ Can Dündar, İşte Bebek Davası Tutanakları Bir Dönemin Utanç Belgeleri, <http://www.candundar.com.tr/v3/#Did=2900>, IGT: 25.05.2013.

Orgeneral Cevdet Sunay getirilmiştir. Ayrıca hava kuvvetleri komutanlığına İrfan Tansel atanmıştır¹⁶.

D.3.2.147'ler Olayı

28 Ekim 1960 tarihinde Milli Birlik Komitesi'nin aldığı 114 Sayılı Yasa'yla 28 ordinaryüs profesör, 57 profesör, doçent ve asistanlardan oluşan bir grup üniversiteden tasfiye edildi. Tasfiye edilenler arasında Tarık Zafer Tunaya, Yavuz Abadan, İsmet Giritli gibi 1961 Anayasası hazırlık sürecine katkı sağlamış bilim adamları da bulunmaktadır¹⁷.

Olay üzerine 1961 Anayasası'nı hazırlayan, komisyonun başkanlığını yapmış İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar: "147 arkadaşından ayrıldıktan sonra artık bu koltukta oturamam, onların itimatları onların oyları ile bu göreve getirildim ve onlarla beraber mücadele ettim. Onlar ayrıldıktan sonra benim ödevimin manası kalmadı." diyerek görevinden istifa etmiştir¹⁸.

Olay üzerine bir açıklama yapan Ankara Üniversitesi Senatosu da üniversitelerde bir tasfiyenin gerekliliği olduğunu ancak bunun yönteminin belli olması ve görevine son verilecekler hakkında kriterlerin olması gerektiğini bu nedenle yapılan tasfiyelerde oluşan hataların giderilmesi gerektiğini ifade eden bir açıklamada bulunmuşlardır¹⁹.

Ancak yapılan bu tasfiye büyük tepki çekiyor ve üniversitelerde büyük bir açık ortaya çıkıyor. Bu yüzden dolayı 1962 yılında çıkarılan yeni bir yasa ile tasfiyeye maruz kalan öğretim görevlilerine davet gönderilerek üniversitelere dönmeleri sağlanıyor²⁰.

D.3.3. 14'lerin Tasfiyesi

27 Mayıs'ta kendilerine Milli Birlik Komitesi üyesi adını veren bir grup genç subayın, ordu adına ülke yönetimine el koyarak gerçekleştirdikleri ortak girişime rağmen aralarında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Milli Birlik Komitesi'nin üyeleri arasında, kısa süre sonra, iktidarda kalış süresi, seçim tarihi, reformlar gibi konularda anlaşmazlıklar çıkmıştır.

¹⁶ Koçak, s. 199–200.

¹⁷ Koçak, s. 200.

¹⁸ *Milliyet*, 29.10.1960, s. 1.

¹⁹ *Milliyet*, 29.10.1960, s. 1.

²⁰ Koçak, s. 201.

27 Mayıs'ta ihtilali yaptık ama 28 Mayıs'ta ne yapacağımızı bilmiyorduk diyen Orhan Erkanlı aslında Milli Birlik Komitesi içinde ve orduda var olan farklılaşmayı da yansıtıyordu. İhtilali yapalım arkası gelir, kervan yolda düzelir mantığı üzerinden yapılan ihtilal gerçekleşince bölünmelerin baş göstermesi kaçınılmaz olmuştu. Gürsel gibi üst rütbeli komutanlar için esas amaç iktidarı olabildiğince çabuk seçilmiş hükümete devretmekti. Alt rütbeli subayların çoğu ise daha radikal toplumsal, ekonomik ve siyasal reformları yapmak için iktidarın uzun bir süre ellerinde kalması taraftarı idiler. Dolayısıyla amaçlar ve yöntemler konusunda bir çatışma rejimin içinde başından itibaren vardı. Milli Birlik Komitesi'ni karmakarışık bir hizipler koalisyonu olarak tanımlayan Feroz Ahmad, Komite'nin bu kadar büyük ve hantal olmasını da temsil edilmek isteyen ve hiçbirisi diğeriyle uzlaştırılamayan pek çok gizli grubun var olmasına bağlıyordu²¹.

Milli Birlik Komitesi üyeleri rütbe farkı gözetilmeksizin eşit statüde oldukları; devlet protokolünde ise en üstte oldukları kabul edilmiştir. Hatıratlarda komite üyelerinin daha komite kurulurken aralarında asgari bir fikir birliğinin olmadığı; özellikle iki komite üyesi olan Alparslan Türkeş ile Sami Küçük etrafında toplanan iki farklı gruplaşmanın mevcut olduğundan bahsedilmektedir. Türkeş ve etrafındakiler tarafından, meselenin Demokrat Parti'nin iktidardan uzaklaştırılmasıyla bitmediği; uzun bir geçiş devresinde yapılacak reformlardan sonra seçimlere gidilmesi gerektiği; hatta bu devrenin sonunda komitenin partileşerek siyasi hayata müdahil olması lüzumu savunulmaktadır. Küçük ve çevresi ise biran evvel kurucu meclisin teşkiliyle anayasa çalışmalarının başlatılması ve verilen söze sadık kalınarak iktidarın sivillere devri taraftarıdır. Her iki görüşün de ordu içinde tabanı ve taraftarları vardır. Bu süreçte uzlaşmanın vaki olmaması halinde baş gösterecek bölünmenin, komiteyle sınırlı kalmayacağını gelişen olaylar ispatlamıştır²².

Nitekim bölünmenin ilk emareleri, Türkeş ve ekibinin Ülkü ve Kültür Birliği ismindeki projelerinin yarattığı tepkiyle görülmeye başladı. 1944 tutuklamalarında yargılanan Türkeş'in üzerine atılı faşizm suçlamalarının da etkisiyle bu projenin gördüğü tepki büyük olmuştur. Türkeş bu projeden sadece vazgeçirilmekle kalmadı; fiilen başbakanlık yetkilerini kullandığı başbakanlık müsteşarlığından da ayrılmak zorunda bırakıldı. Yerine atanan Cumhuriyet Halk Partisi eğilimli Hilmi İncesulu'ya

²¹ Feroz **Ahmad**, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2009, s. 153.

²² Ahmet **Er**, *Hatıralarım ve Hayatım* "27 Mayıs'tan 12 Eylül'e Ahmet Yesevi'den Yunus Emre'ye", Pamuk Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 113.

görevini devretti. Sivil kanattaki mücadelenin iki yönünde de bir başka münakaşa, Ord. Prof. Dr. Sıdık Sami Onar ile Doç. Dr. Muammer Aksoy arasında yürütülüyordu. Onar, iş birlikçi bir meclisten yanayken Aksoy partilerin temsili esasına dayanan bir meclisi savunmaktaydı²³.

Birinci eğilimde olanlar (aşırılar), yıllardır ihtilal hazırlığı içinde olmuşlar, güçleri sınırlı olduğundan diğer gruplarla işbirliği yapmak zorunda kalmışlardır. Bu 21 subaydan 14'ü, ılımlılar tarafından 13 Kasım 1960'ta tasfiye edilerek yurt dışına sürgüne gönderilmişlerdir. Soyuyüce, Dünder Taşer, Alparslan Türkeş Milli Birlik Komitesi'nden uzaklaştırıldı. ılımlılar ise İnönü'nün Sonunda 14 üye (Fazıl Akkoyunlu, Rıfat Baykal, Ahmet Er, Orhan Erkanlı, Numan Esin, Orhan Kabibay, Mustafa Kaplan, Muzaffer Karan, Münir Köseoğlu, Muzaffer Özdağ, İrfan Solmazer) etkisi ile hukuki ve siyasi düzenlemeler yapıldıktan sonra hemen seçimlere gidilmesini ve meclise, iktidarın teslimini düşünmektedirler²⁴.

13 Kasım 1960'ta sabaha karşı belirlenen 14 kişilik listede adı bulunanların evlerine tebligatın yapılması ile tasfiye hareketi başlamıştı. 14'ler dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan büyükelçiliklere müşavir olarak atandılar. Talat Aydemir'in yazdığı gibi "13 Kasım devrimcilerin kendi çocuklarını yediği sessiz bir devrimdi. Bizlerde kullanılmıştık"²⁵.

Yapılan temizlik Milli Birlik Komitesi içinde bir zayıflamanın işaretiydi. Kurucu Meclis'in kurulmasından sonra geçerliliğini yavaş yavaş yitirmekte ve üyeleri sivil yönetime geçiş sürecinde geleceklerini güvenceye alabilecekleri siyasi oluşumlara göz kırpmaktaydı. İktidara bir an evvel sahip olma fikri Cumhuriyet Halk Partisi'ni yeni Milli Birlik Komitesi'ne yaklaştırmış, 147'lere ve Eminsu Olayı'nın suçu da gidenlere yüklendiği için bu yakınlaşma daha ileri bir noktaya ulaşmıştı²⁶.

D.4.Kurucu Meclis

13 Kasım 1960 günü askeri yönetimin sürdürülmesi eğiliminde olan subaylarda 14'ünü iç darbe ile tasfiye ederek yurt dışına göndermeyi başaran Cemal Gürsel'in de aralarında yer aldığı Milli Birlik Komitesi'nin ılımlı üyeleri için çok daha zor günler

²³ **Er**, s. 113-114.

²⁴ Alparslan **Türkeş**, *27 Mayıs, 13 Kasım, 21 Mayıs ve Gerçekler*, Dokuz Işık Yayınevi, İstanbul 1997, s. 42-45.

²⁵ Dünder **Seyhan**, *Gölgedeki Adam*, Uycan Matbaası, İstanbul 1966, s. 119.

²⁶ Kurtuluş **Kayalı**, *Ordu ve Siyaset 27 Mayıs 12 Mart*, İletişim Yayınları, İstanbul, Tarihsiz, s. 78.

başlıyordu. Otoriter askeri yönetim yanlısı 14 subayın Türkiye’den uzaklaştırılmaları ile sorun ortadan kalkmamıştı. Silahlı kuvvetlerin çeşitli kademelerinde benzer görüşlere sahip başka subay grupları vardı. Bunlar iktidarın sivillere devrine kesinlikle karşı çıkıyorlar, seçimlerin yapılmasından sonra toplanacak parlamentoyu engellemek için protokoller yaparak yemin ediyorlardı. Öte yandan, ordu üzerindeki etkisi tartışmasız süren Cumhuriyet Halk Partisi lideri İnönü ve diğer sivil güçler, Milli Birlik Komitesi’nin hemen seçimlere giderek iktidarı kazanacak partiye bırakmasını istiyorlardı. Cumhuriyet Halk Partisi’nin seçimleri kazanma umudu yüksekti. 1957 seçimlerinde hem oy oranını, hem milletvekili sayısını arttırmıştı. Milli Birlik Komitesi’nin subayları iktidardan vazgeçmeye zorlayan en önemli neden, ekonomik ve siyasal programa sahip olmayışıdır. Bundan dolayı da ekonomik ve siyasal sorunları da çözemiyorlardı. Böyle bir ortamda da yeni anayasa hazırlanarak seçimlere gidilmesi için, aldıkları kurucu meclis oluşturma kararını hayata geçiriyorlar²⁷.

7 Aralık 1960’ta Milli Birlik Komitesi’nde kabul edilen yasaya göre Kurucu Meclis iki bölümden oluşuyordu: Milli Birlik Komitesi ve Kurucu Meclis²⁸. Kurucu Meclise dair en önemli kanun 157 sayılı kanundur. Bu da Osmanlı-Türk anayasal gelişmeleri içinde ilk kurucu meclise ilişkin kanundur²⁹.

Milli Birlik Komitesi, müdahale ile hâkimiyeti devraldıktan sonra, yeni bir anayasa için girişimlerde bulunarak müdahale günü itibarıyla İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mensubu yedi öğretim üyesinden oluşan bir komisyonu görevlendirmiştir. İstanbul Komisyonu olarak da bilinen Bilim Kurulu tarafından hazırlanan “Anayasa Ön Projesi Hazırlama Komisyonunun Tespit Ettiği Esaslar” başlıklı rapor, 28 Mayıs 1960 tarihinde Milli Birlik Komitesi’ne sunulmuştur³⁰. 1 sayılı Kanunun yürürlüğü sonrasında yeni anayasa yapımı için çalışmalara devam edilmiştir. Raporu hazırlayan İstanbul Komisyonu, aralarına Ankara Üniversitesinden de üç üye alarak hazırladıkları anayasa ön tasarısını tamamlayarak 18 Ekim 1960 tarihinde Milli Birlik Komitesi’ne sunmuştur³¹.

²⁷ Koçak, s. 202.

²⁸ Koçak, s. 202.

²⁹ Süheyl Batum, *99 Soruda Neden ve Nasıl Çağdaş Bir Anayasa*, XII Levha Yayınları, İstanbul 2010, s. 52.

³⁰ Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945–1971)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976, s. 216.

³¹ Bülent Tanör, *Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri, (1789–1980)*, Afa Yayınları, İstanbul 1996, s. 282.

157 sayılı Kanuna göre oluşturulan “Kurucu Meclis”, iki kanatlı bir yapıdan oluşmuştur. Biri, "14'ler" in tasfiyesi ve bir üyenin çekilmesiyle üye sayısı 23'e çekilmiş olan MBK, diğeri ise milletin en geniş manasıyla temsilini sağlamak için oluşturulacak olan bir Temsilciler Meclisi'dir. Bu iki kanat ilk Kurucu Meclis'i oluşturmuştur. Kurucu Meclis, yeni bir anayasa yapmakla görevlendirilmekle birlikte bu süre içinde diğerk olağan yasama faaliyetlerinde de bulunarak yürütmeyi de denetleme yetkisine sahiptir. Bu bağlamda Kurucu Meclis, konvansiyon tipi bir yapı değildir. 157 sayılı kanunla, yasa ve anayasa yapım süreçlerinin kısmi bir sivilleştirme sürecine dâhil etme gayreti sergilenmeye de çalışılmıştır. Kanunun öngördüğü usullere göre görüşmeler; öncelikle Temsilciler Meclisi'nde yapılacak, daha sonra ise Milli Birlik Komitesi'nde, ikisi arasında görüş uyuşmazlığı çıkması halinde de, konu, her iki meclisten seçilecek eşit sayıda üyeden oluşan bir Karma Kurul'da ele alınacaktı. Bunun oluşturacağı yeni metin Kurucu Meclis'in birleşik toplantısında üçte iki çoğunlukla karara bağlanacaktı. Milli Birlik Komitesi'nin üye sayısının Temsilciler Meclisi'nin üye sayısının üçte birinden az olması, yarı temsili sivil organ olan Temsilciler Meclisi'nin metne son şeklini verme konusunda avantajlı konuma getirmiştir³².

Kurucu Meclis'in Milli Birlik Komitesi ve Temsilciler Meclis'inden oluşması, onun demokratikliğini tartışmalı hale getirmiştir. Zira Milli Birlik Komitesi, müdahale ile yönetime el koyandır. Diğerk kanadın ise daha demokratik olması beklenendir. Oysa Temsilciler Meclis'inin genel seçimlere dayanmadığı, en az 103 üyesinin doğrudan Devlet Başkanı veya Milli Birlik Komitesi tarafından seçildiği, hatta atandığı görölmektedir. Siyasi parti temsilcilerinin ise partilerin ilgili organlarınca belirlenmiştir. Öte yandan siyasi partiler bakımından sadece Cumhuriyet Halk Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne kontenjan ayrılmıştır. Demokrat Parti için herhangi bir kontenjan söz konusu olmamıştır. Bununla birlikte 157 sayılı Kanunun 6. maddesine göre Faaliyetleri, yayınları ve davranışları ile 27 Mayıs İhtilaline kadar Anayasaya, İnsan Haklarına aykırı icraat ve siyaseti desteklemekte devam etmiş olanların seçilmeleri de yasaklamıştır³³.

1961 Anayasasını yapan Kurucu Meclis'in bir kanadını müdahaleyi gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi oluştururken diğerk kanadını da, yine Milli Birlik Komitesi'nin etkisine açık seçkinci Temsilciler Meclisi oluşturmuştur. Kurucu Meclis ile ilgili 157

³² Tanör, s. 281–285.

³³ Tanör, s. 281–282.

sayılı kanunu hazırlayan Bilim Kurulu, Temsilciler Meclisi'nin ülkenin zinde kuvvetlerini bir araya getirmeyi hedeflediğini belirtmiştir³⁴. Ancak söz konusu seçkinci yaklaşım ve kısıtlamalar nedeniyle ortaya çıkan temsil eksikliği, 1961 Anayasasının bir ulusal uzlaşma metni olma ihtimalini engellemiştir. Tanör'e göre, 157 sayılı kanunla, anayasanın halkoylamasına sunulmasının öngörülmüş olması, bu eksikliğin giderilmesi ihtiyacından da kaynaklanmıştır³⁵.

Bundan sonra da 6 Ocak 1961 tarihinde açılarak ilk toplantısını yapan Kurucu Meclis, yeni Anayasa yapımı çalışmalarına başlamıştır.

³⁴ Mümtaz Soysal, *Anayasaya Giriş*, Ankara Ü. Siyasi Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara 1969, s. 194.

³⁵ Tanör, s. 282.

BİRİNCİ BÖLÜM

1961- 1970 ARASI GENEL SEÇİMLER

1.1.1961 Anayasası

6 Ocak 1961- 27 Mayıs 1961 arasında dört buçuk ay gibi kısa bir sürede hazırlanan anayasa tasarısı, 9 Temmuz 1961’de halkoyuna sunuldu ve oylamaya katılanların yüzde 60,4’ü tarafından kabul edilerek Türkiye Cumhuriyeti’nin 1960–1980 dönemindeki anayasası oldu³⁶.

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra, kurucu Meclis tarafından hazırlanan 1961 Anayasası, her kesimin özellikle de Demokrat Parti taraftarlarının temsil edilme olanağına sahip olamadığı bir anayasadır. Hatta Milli Birlik Komitesi’nin uygulamalarına, 1961 Anayasası’nın getirdiği ilkelere, oluşturulan yeni kurumlar ve değişmelere baktığımızda, 27 Mayıs hareketinin ideolojik temelini Cumhuriyet Halk Partisi tarafından hazırlandığını görmekteyiz³⁷. Bu noktada ihtilali gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi’ne destek olabilecek taraflar, aynı kaygıyı taşıyan Cumhuriyet Halk Partisi, üniversiteler, basın ve aydın kesim olunca³⁸, Mayıs yönetimi ile Cumhuriyet Halk Partisi işbirliği, aynı amaçlara sahip ve bunu bir an önce gerçekleştirme hevesi taşıyan iki cephenin kaçınılmaz işbirliği olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte 1961 Anayasası Türkiye Cumhuriyeti tarihinde halk oylamasına sunulan ilk anayasadır. 1924 Anayasası’na bir tepki olarak da gelişen 61 Anayasası “ mümkün olabilecek bütün durumların düşünüldüğü ve bunlarla ilgili kuralların önceden konulmaya çalışıldığı”³⁹ Uzunca bir metin olarak hazırlanmıştır. 9 Temmuz 1961’de halk oylamasına sunulan anayasanın kabul edilmesinde sona nispi temsil usulü ile seçimler yapılmış, Cumhuriyet Halk Partisi birinci parti olmuş, ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yeterli çoğunluk oluşturamadığı için 1965 başına kadar İnönü’nün başkanlığında karma

³⁶ Koçak, s. 204.

³⁷ Bayram Kaçmazoğlu, *Türkiye’de Siyasal Fikir Hareketleri*, Birey Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 35.

³⁸ Emre Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1999, s. 158.

³⁹ Mümtaz Soysal, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1987, s. 90.

hükümetler kurulmuştur⁴⁰. Cumhuriyet Halk Partisi, bu seçime kadar siyasal demokrasi anlayışını sola kapalı bir çizgide yürütmüş, sosyalist ya da komünist partilerin kurulmasına meydan verilmediği gibi, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra keskin bir komünizm düşmanlığı benimsenmiştir. O dönemde başlayan Türkiye'nin bu tutumu, 1950'den sonra iyice kökleşmiş, Demokrat Parti iktidarı döneminde Amerika Birleşik Devletleri çizgisinde ulusal bir politika haline gelmiştir⁴¹.

Çalışmalarını aralıksız ve hızlı bir şekilde sürdüren Kurucu Meclis, 157 sayılı kanunun öngördüğü tarih olan müdahale yıldönümünde 260 kabul, 2 çekimser oyla 1961 Anayasasını kabul etmiştir. Böylelikle ilk Kurucu Meclis, 157 sayılı kanunla bir defaya mahsus olmak üzere tanınan 15 günlük ek süreyi de kullanılmadan anayasa yapma görevini yerine getirmiştir⁴².

Anayasa ile birlikte Seçim Kanununu da kabul eden Kurucu Meclis, referandum için ise 9 Temmuz 1961, Pazar gününü belirlemiştir. 22 Haziran 1961 tarihi itibarıyla siyasi partilerin kurulmasına müsaade edilmesiyle birlikte geçiş döneminin sonuna yaklaşmıştır⁴³.

9 Temmuz 1961'de halkoyuna sunulan 1961 Anayasası, %61,5 oranla kabul edilerek Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olmuştur. %80'in üstünde bir katılımıla gerçekleşen referandum sonucunda; geçerli oyların %61,5'i "Evet", %38,5'i "Hayır" yönünde çıkmıştır⁴⁴.

1961 Anayasasının Genel Özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz⁴⁵: Olağan yasama yoluyla yapılmamıştır. Kurucu Meclis tarafından yapılmıştır. Sembol bir anayasa olmakla birlikte yapılış biçimi bakımından demokratikliği tartışmalıdır. Yasama içinde ikinci meclis oluşturularak, iki meclisli anayasal sistem benimsenmiştir. [TBMM = Millet Meclisi + Cumhuriyet Senatosu (md. 63.)] Çoğunlukçu demokrasi anlayışından çoğulcu demokrasi anlayışına geçilmiştir. Çoğulcu toplum yapısının geliştirilmesinin önü açılmıştır. Kuvvetler ayrılığı prensibi gereği devlet iktidarı paylaştırılmıştır. Güçler ayrılığı ilkesi net bir şekilde olgunlaştırılmıştır. Anayasanın üstünlüğü prensibi benimsenerek Anayasal yargı kurulmuştur. Yargı güçlendirilmiş, bağımsız yargı, yargıç güvencesi esası getirilmiş, idare mahkemeleri güçlendirilmiştir. Siyasal partiler anayasal

⁴⁰ Sina Akşin, *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, Yenigün Haber Ajansı, İstanbul 1997, s. 137.

⁴¹ Çavdar, s. 32.

⁴² Tanör, s. 285.

⁴³ F Ahmad ve B.T. Ahmad, s. 234.

⁴⁴ Tanör, s. 286.

⁴⁵ Özbudun, *Türk Siyasi Hayatı*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2004, s. 42-43.

kurum haline dönüştürülmüş, siyasal partilere hazine yardımı esas getirilmiştir. Ayrıca nispi temsil sistemi getirilmiştir. Bununla birlikte asker ve polislere oy hakkı tanınmıştır.

1961 Anayasası, 1924 Anayasasına paralel olarak devlet şeklinin cumhuriyet olduğu hakkındaki hükmün değiştirilemeyeceği, değiştirilmesinin teklif edilemeyeceği şeklinde düzenlenmiştir. Bu kısıtlama dışında anayasa değişikliği için benimsenen yöntem; teklif ve değişiklik için nitelikli çoğunluk esasıdır. 1961 Anayasasının değiştirilme şekli ile ilgili 155. maddesine göre Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Değiştirme hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez. Teklifin kabulü ise; Meclislerin (Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu) ayrı ayrı üye tamsayılarının üçte iki oylarıyla gerçekleşebilmektedir. Değiştirilme tekliflerinin görüşülmesi ve kabulü 155. maddenin birinci fıkrasındaki kayıtlar dışında kanunların görüşülme ve kabulü hakkındaki hükümlere tabi kılınmıştır⁴⁶.

1.2. 27 Mayıs İradesinin Yasama, Yürütme ve Ekonomi Alanında Kurumsallaşması

1.2.1. Yasama Alanında Kurumsallaşma

Devletin kuruluşu açısından birçok yenilik getiren 1961 Anayasası'nın yasama alanındaki en büyük yeniliği, çift meclis sistemini kabul etmesi olmuştur. Bu anayasa ile Millet Meclisi'nin yanı sıra, Cumhuriyet Senatosu da yasama alanında yetkili kılınmıştır. Meclisin sınır tanımaz üstünlüğüne tepki olarak getirilen bu düzenleme, olumsuz bir gelişme olmuştur. Çünkü Millet Meclisi'nin bütün üyeleri genel seçimler yoluyla seçilirken, Cumhuriyet Senatosu'nun bir bölümü, doğal üyelik ve atama gibi demokratik olmayan yöntemlerle seçilmiştir. Cumhuriyet Senatosu, genel oy ile seçilen 150 üye ile Cumhurbaşkanınca seçilen 15 üye ve 1960'ta ülke yönetimine el koyan Milli Birlik Komitesi üyelerinin oluşturduğu doğal üyeler'den kurulmuştur. Cumhuriyet Senatosu'na üyelik için 40 yaş ve yüksek öğrenim şartları getirilmiş, genel oy ve Cumhurbaşkanınca seçilenlerin görev süreleri ise 6 yıl olarak belirlenmiştir. Ancak bu şekilde seçilen üyelerin üçte biri her 2 yılda bir yenilenmiştir. Senato, 12 Eylül 1980

⁴⁶ Özbudun, s. 159.

harekâtından sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin feshedilmesiyle ortadan kaldırılmış ve bir daha da işlerlik kazandırılmamıştır⁴⁷.

1.2.2.Yürütme Alanında Kurumsallaşma

1961 Anayasası'nın yürütme alanına getirdiği ve zamanla süreklilik haline gelen en önemli düzenlemesi, Milli Güvenlik Kurumu'na anayasal bir nitelik kazandırmış olmasıdır. Milli Güvenlik Kurulu, askerin yürütme üzerindeki etkisini kurumsallaştıran ve siyasetin sivil aktörlerle birlikte belirlenmesine imkân veren bir kuruldur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra savunma sorunlarını çözmek için sivil otorite ile askeri yetkilileri teknik kurullarda bir araya getirmek adeta zorunluluk haline gelmiştir. Savaş esnasında yaşanan karışıklıklar ve savaş yönetiminin politika ile silahlı kuvvetlerin ortak bir alanını oluşturmamasından dolayı, milli savunma hizmetlerinin planlanması ve koordinasyonu için yeni kurullar oluşturulmuştur. Bu dönemde başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batılı devletlerde savunma ve güvenlik konularında çalışmalar yapmak üzere yüksek kurulların oluşturulmasına başlanmıştır. Türkiye'de de bu amaca yönelik bir kurulun oluşturulma çalışmaları 1944'de Genelkurmay başkanlığı tarafından Başbakanlığı gönderilen tasarıyla başlamıştır. 1949'da 5399 sayılı Mili Savunma Yüksek Kurulu kanunu ile bu yönde bir kurul oluşturulmuştur. 1960 müdahalesine kadar 12 yıl faaliyetlerini yürüten Milli Savunma Yüksek Kurulu, 1960 Anayasası ile kuruluşu ve yetkisi açısından aralarında bir benzerlik olan Milli Güvenlik Kuruluna dönüşmüştür. Böylelikle Milli Güvenlik Kurulu anayasal bir kurum haline gelmiştir⁴⁸.

27 Mayıs öncesindeki politik deneyimlerin etkisiyle silahlı kuvvetlerin sivil yönetime karşı gözetme görevini artırmak, aynı zamanda sivil hükümet ile silahlı kuvvetler arasında irtibatı sağlamak amacıyla Milli Güvenlik Kurulu oluşturulmuştur⁴⁹.

Milli Güvenlik Kurulu adıyla asker ve sivil üyelerden oluşan karma bir anayasal organın oluşturulması askeri iradeye devletin genel düzeni içerisinde sürekli bir etkinlik sağlamakla beraber kurul kararlarının danışma niteliği taşıması nedeniyle hükümetin izleyeceği politikalarda mutlak bir etkiye sahip olmadığının belirtilmesi gerekmektedir. Milli Güvenlik Kurulu'nun, milli güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve

⁴⁷ Şeref Gözübüyük ve Suna Kili, *Türk Anayasa Metinleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1995, s. 120

⁴⁸ Akyaz, s. 348.

⁴⁹ Mehmet Ali Birand, *Emret Komutanım*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1986, s. 444.

koordinasyonun sağlanmasında yardımcılık etmek üzere gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna bildirmesi, kurulun görüş bildirmek suretiyle açıkladığı kararların, muhatabı durumunda olan bakanlar kurulunu bağlayıcı olmadığı anlaşılmaktadır. Bunlarda gösteriyor ki, 1961 Anayasası'nın devletin genel düzenine eklediği yeni bir kurum olan Milli Güvenlik Kurulu ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ülke sorunları hakkındaki görüşlerini ve hassasiyetlerini en üst düzeyde politik iktidara aktarmasına ve bu suretle silahlı kuvvetlere hükümet kararlarını sürekli olarak etkileme olanağını sunmuşsa da, askeri otoritenin sivil otoriteye bağımlılığı esasını değiştirecek bir neticeye yol açmamıştır. Böyle olmakla beraber, 1961 Anayasası'nın 111. maddesiyle kurulan Milli Güvenlik Kurulu sayesinde askerlerin sivil otorite karşısında etkinlik alanının genişlediği görülmektedir⁵⁰.

Silahlı kuvvetlerin bütünlüğünün sağlanması için, hiyerarşik kademenin en üst noktasının yatay olarak mümkün olduğunca genişletilerek Genelkurmay Başkanı'ndan başka kuvvet komutanlarıyla Jandarma Genel Komutanı da kurul üyesi yapılmıştır. Böylelikle kuvvet komutanları açık tehdit ve bildiriye başvurmadan görüş ve isteklerini dile getirecekleri bir kurula sahip olmuşlardır⁵¹.

1.2.3.Ekonomi Alanında Kurumsallaşma

27 Mayıs 1960 darbesini gerçekleştirenler, siyasal ve hukuki zeminde elde ettikleri bir takım ayrıcalıkların yanı sıra, ekonomik olarak da çeşitli imtiyaz arayışları içinde olmuşlar ve bu amaca hizmet etmek üzere, Ordu Yardımlaşma Kurumu'nu (OYAK) kurmuşlardır. Milli Birlik Komitesi üyesi subaylardan birisi olan Alparslan Türkeş'in, 27 Mayıs öncesi döneme atıfla anlattığı şu anekdot, OYAK'ın ne türden bir motivasyon ile ve hangi gerekçelere dayandırılarak kurulduğunu oldukça net bir şekilde özetlemektedir: "Bu dönemde yönetim, Milli Şef ve onun önde giden suç ortakları, orduya ve subaylara ve onlara önderlik eden generallere karşı yukarıdan bakan ve küçümseyici bir tavır benimsediler. Hayat pahalılığı ve geçim mücadelesi subayları utandırıyor ve bunaltıyordu. Subaylar her yerde ikinci sınıf insan muamelesi görüyorlardı. Ankara'da insanlar bodrum katlarına Kurmay Subay katı' diyorlardı. Eğlence yerlerinde subaylara limonatacı' adı takılmıştı; çünkü pahalı içecekler

⁵⁰ Osman Metin Öztürk, *Ordu ve Politika*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1993, s. 142.

⁵¹ Akyaz, s. 353.

ısmarlamaya, karaborsacı ve vurguncularla yarışmaya güçleri yetmiyordu. Bu fedakâr ulusun çocukları böyle isimlerle anılıyorlardı⁵².”

80.000 subayın iştirakiyle oluşan OYAK, kısa sürede önemli bir sermaye birikimine ulaşmıştır. Bol kazançlı bazı alanlara yatırımlar yaparak, 10 yıl gibi kısa bir sürede Tukaş ve 3 milyon dolarlık bir çimento fabrikasının sahibi konumuna gelmiştir. Yine 50 milyon dolarlık 19ektim Petro-kimya tesislerinin yüzde 20'sine ortak olmuştur. En ciddi başarısı ise, Fransız Renault ile yaptığı ortaklık olarak gösterilmektedir. 1970 verilerine göre, kurumun yatırımları 502 milyon lira iken, 1972'de bu rakam yaklaşık olarak 300 milyon dolara erişmiştir. Bu yönleriyle OYAK'ı, özel sektör ve devlet sektörünün yanında, üçüncü sektör' olarak belirtmek mümkündür⁵³.

1.3.1961 Genel Seçimleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması

27 Mayıs sonrası yapılan ilk seçim olan 1961 genel seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi oyların % 36,7'sini, Adalet Partisi % 34,7'sini almıştır. Yeni Türkiye Partisi % 13,9, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ise % 13,4 oy toplamıştır. Demokratların varisleri olarak kabul edilen Adalet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi bir bütün olarak düşünüldüğünde, oyların % 50,6'sını alarak ülkedeki en büyük siyasi hareketi görünümünü kazanmışlardır⁵⁴.

Bu dönemde genel seçimle birlikte Senato seçimleri de yapılmıştır. Kurucu Meclis tarafından kabul edilen 304 Sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Yasası ile 306 Sayılı Milletvekili Seçimi Yasası, iki Meclis için ayrı seçim sistemleri öngörmüştür. O günlerde egemen olan görüşlere göre kendisine tartışmasız bir üstünlük tanınan “nispi temsil usulü” birinci meclis için kabul edilmiş, ikinci meclisin genel oydan gelen üyeleri için ise “çoğunluk usulü” korunmuştur⁵⁵.

Meclis çoğunluğunun baskısına karşı kurtarıcı bir kurum gözüyle bakılan Cumhuriyet Senatosunun kuruluş biçimiyle seçim usulü, 27 Mayıs 1960'tan sonra uzun boylu tartışma konusu olmuştur. Kurucu Meclisin Seçim Komisyonu, Senato üyelikleri için kullanılacak seçim çevrelerinden 24'ünün birer, 25'inin ise ikişer üye çıkarabileceğini hesaba katarak bu seçimlerin çoğunluk usulüyle yapılmasını yararlı

⁵² **Ahmad**, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, s. 149.

⁵³ **Ahmad**, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, s. 158.

⁵⁴ *Cumhuriyet*, 16.9.1961, s. 1.

⁵⁵ **Cem Eroğul**, *Türk Anayasa Düzeninde Cumhuriyet Senatosu'nun Yeri*, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi, Ankara 1977, s. 17.

görmüştür⁵⁶. Çoğunluk sisteminin uygulandığı ilk Senato seçiminde karma liste olanağı vardır. Seçmen dilediği adayları yazarak oy pusulası doldurmakta serbest olduğu gibi, basılı oy pusulasında yazılı isimlerden dilediğini silebilmiş ve yerlerine başka adayların isimlerini yazabilmiştir⁵⁷.

Seçim öncesinde İnönü Taksim’de büyük bir miting yapmış, seçim kampanyası boyunca çok saldırıya uğradıklarını ama yılmadıklarını belirtmiştir. Bir İngiliz gazeteciye verdiği demeçte de seçimden galip çıkacaklarından ümitli olduğunu ifade etmiştir⁵⁸. Adalet Parti cephesi ise seçim kampanyası süresince İsmet İnönü’yü eleştirmiş ve bazı gazeteleri komünistlikle suçlamıştır. Bu arada sürekli olarak gazetelerde Adalet Partililerin tutuklandığı yolundaki haberler de Adalet Partilileri sıkıntıya sokmuştur⁵⁹. Yapılan Cumhuriyet Senatosu seçiminden 150 üyenin dağılımı şu şekilde olmuştur: Adalet Partisi’nin 71, Yeni Türkiye Partisi’nin 27 Senatörlüğüne karşı, Demokrat Parti’ye karşı eski muhalefeti temsil eden Cumhuriyet Halk Partisi 30 ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi 16 senatörlük almıştır⁶⁰. Seçim sonuçları beklendiği gibi olmuştur. Siyasi partiler hiçbir partinin tek başına iktidarı elde edememesi üzerine daha çok yeni kurulacak hükümet ve koalisyon arayışlarıyla meşgul olmuşlardır. Partiler arası yapılan görüşmeler sonucunda Cumhuriyet tarihinin ilk koalisyon hükümeti olan Cumhuriyet Halk Partisi-Adalet Partisi Hükümeti kurulmuştur⁶¹.

15 Ekim’de yapılan seçimlerin ardından 25 Ekim 1961’de Meclis ve Senato açılmıştır. Bu kritik 10 günde Silahlı Kuvvetler Birliği adındaki ordu içinde organize bir grup sivil yönetime geçişi engellemek istemişlerdir. Sonunda partiler, Milli Birlik Komitesi Başkanı Cemal Gürsel’i cumhurbaşkanlığına seçmeyi, Ağustos 1960’taki büyük tasfiye ile ordudan uzaklaştırılan subayları görevlerine iade etmemeyi, eski Demokrat Parti’liler için hemen bir af çıkarmamayı kabul etmişlerdir. Ayrıca İsmet İnönü’nün ilk sivil başbakan olmasını da kabul etmişlerdir. Bunun sayesinde darbe

⁵⁶ Nermin Abadan **Unat**, *Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili*, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi, Ankara 1966, s. 86.

⁵⁷ Hikmet Sami **Türk**, “Türk Seçim Sisteminde Oy Hakkı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 26, Ankara 1969, s. 79.

⁵⁸ *Akşam*, 13.9.1961, s. 1.

⁵⁹ *Milliyet*, 14.9.1961, s. 1.

⁶⁰ *Cumhuriyet*, 16.9.1961, s. 1.

⁶¹ *Cumhuriyet*, 17.9.1961, s. 1.

tehlikesi atlatılabilmiş ve demokrasiye yabancı birtakım koşullar çerçevesinde de olsa, sivil yönetim kurulmaya başlanabilmiştir⁶².

Meclisin açılması biraz gergin olmuştur. Meclisin açılış gününe damgasını vuran manzara, halkoyu ile seçilen üyelerden oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çevresinin ve Genel Kurul salonundaki dinleyici localarının askerler tarafından doldurulmuş olmasıdır. Bu şartlar altında açılan Meclis, Gürsel içeri girdiğinde ayağa kalkmış, ancak ayağa kalkmayan bir parlamenter, açılış gününün manzarasını daha da ilginç kılmıştır. Milletvekili Emekli Tuğgeneral Yusuf Demirdağ ayağa kalkmamış, en ön sıralardan salondakilerin hareketlerini kontrol eden tabii senatörlerden Sıtkı Ulay, Demirdağ'ın ayağa kalkmadığını görmüştür. Ulay'ın Demirdağ'a ayağa kalkması için hakaret ederek bağırması ve seslenişin yakışıksız ifadeler içermesi nedeniyle Meclisin açılış günü manzarasını tamamlayan unsur olmuştur⁶³.

Yeni iki kademeli Meclis böyle bir ortamda ilk toplantısını yapmıştır. Ana sorun cumhurbaşkanını seçmek ve bir hükümet kurmaktır. Adalet Partisi içindeki aşırılar, cumhurbaşkanlığı adayı olarak Senatör Ali Fuat Başgil'i göstermek istemişler ve Cumhuriyet Halk Partisi ile yapılacak her türlü koalisyonu karşı çıkmışlardır. Ragıp Gümüşpala'nın grubu Gürsel'i desteklemiş ve koalisyonu gitmeye sıcak bakmışlardır. Bunların sonucu olarak Başgil senatörlükten istifa etmiştir. Cemal Gürsel 607 oyun 434'ünü kazanarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Gürsel'e oy verilmesi için Meclise yoğun baskı yapılmıştır. Başka seçenek de görünmemektedir. Adalet Parti'li Senatörlere göre Gürsel'in seçilme biçimi ve koşullar, çok rahatsız edicidir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi vesayet altına girmiştir⁶⁴.

Bu ortamda hükümet kurma çalışmaları devam ederken, çeşitli görüşler ve alternatifler ortaya atılmıştır ama asıl amaç İsmet Paşa'nın başkanlığında CHP-AP koalisyonunu kurmak olmuştur. Tabii senatörlerin istekleri de bu doğrultudadır. Nihat Erim; Sami Küçük, Suphi Karaman ve Suphi Gürsoytrak'la Akşam gazetesi yazarı Müşerref Hekimoğlu'nun evinde yaptıkları toplantıda ordudaki cuntayı tasfiye için İsmet İnönü'nün Başbakan ve Senatör Kazım Orbay'ın ise Milli Savunma Bakanı olmasını istediklerini söyler⁶⁵.

⁶² Feroz **Ahmad**, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945–1980*, Hil Yayınları, İstanbul 1994, s. 225.

⁶³ Sinan **Onuş**, *Parola: İnkılâp*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2003, s. 269.

⁶⁴ Celal **Ertuğ**, *Çözümsüz Demokrasi*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1997, s. 53.

⁶⁵ Nihat **Erim**, *Günlükler 1925–1979*, Cilt II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, s. 741.

Bu temaslar sürerken, gazetelerde bazı haberler çıkmıştır. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Meclis ve Senato Başkanlarıyla yaptığı danışma toplantılarında; Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Yeni Türkiye Partisi'nin katılacağı bir hükümet ve rotasyon usulüyle yürütülecek başbakanlık fikrini savunmuştur. Adalet Partisi Merkez İdare Kurulundan 17 Kasım 1961 günü basına gönderilen bildiride, milletin eğilimlerine uygun olarak Adalet Partisi, Ragıp Gümüşpala'nın isteksizliğine rağmen Yeni Türkiye Partisi'ni ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ni kendisiyle koalisyon kurmaya davet etmiştir. Adalet Partisi'nin bu davetine Yeni Türkiye Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi gerekli ilgiyi göstermedikleri için, hükümetin İsmet İnönü'nün başkanlığında Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi arasında kurulması kararlaştırılmıştır⁶⁶.

1.4.1965 Genel Seçimleri

1961-1965 arasında yapılan yerel ve Cumhuriyet Senatosu kısmî seçimlerinde, AP oylarında büyük bir artış görülmektedir.

1965 yılında yapılan genel seçimler öncesinde Siyasal Partiler Kanunu ve Yeni Seçim Kanunu yasalaşarak Türkiye'de ilk kez nispi temsil sistemine eklenen “milli bakiye” sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Bu, küçük partilerin parlamentoda temsilini olanaklı kılan bir sistemdir. Böylece her bir oyun hesaba katılması amaçlanmış, seçim çevrelerinde değerlendirilemeyen oyların ulusal bir seçim çevresinde birleştirilmesi öngörülmüştür.

1965 seçimlerine giderken CHP siyasal yelpazedeki yerini “Ortanın Solu” olarak belirlemiştir. Bu nedenle CHP seçim öncesinde komünistlikle suçlanmış, “*Ortanın Solu Moskova'nın Yolu*” diye sloganlar yazılmıştır. CHP ise AP'yi gericileri korumak ve dini siyasete alet etmekle suçlamıştır⁶⁷.

AP iktidarının 1965-1969 dönemi, dünyadaki ekonomik durumun da yardımı ile düşük enflasyon koşullarında düzenli ve hızlı bir büyümenin sağlandığı yıllar olmuştur. Türk solunun TBMM'de 14, Cumhuriyet Senatosunda 1 sandalye kazanarak ilk kez parlamentoya girmiş olması seçimin önemli sonuçlarından biri olmuştur. Seçimlerin 1

⁶⁶ Sadettin Bilgiç, *Hatıralar*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998, s. 85.

⁶⁷ Ali Gevgili, *Yükseliş ve Düşüş*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1987, s.322.

yıl sonrasında ise Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, hastalığının ilerlemesi sonucu görevini yapamaz duruma gelmiş; kısa bir müddet sonra ise vefat etmiştir⁶⁸.

DP'nin kurulması Türk siyasi hayatı açısından çok önemli bir dönüm noktasıdır. II. Dünya Savaşı sonrasında dünyadaki dengelerin değişmesi, Sovyetlerin Türkiye üzerindeki artan baskıları iktidardaki CHP'yi çok zor durumda bırakmıştır. Çok partili sisteme geçiş yolunun açılmasıyla birlikte kurulduğu günden itibaren yoğun bir ilgi ve taleple karşı karşıya kalan DP, halk arasında “Demir Kırat” olarak adlandırılmıştır. DP kısa sürede Türk siyasetinde “46 ruhu” olarak bilinen mücadelenin ve demokrasinin simgesi haline gelmiştir. Ancak 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesiyle birlikte DP'nin siyaset dışı kalması, AP'nin kurulmasına zemin hazırlamıştır. DP'nin oy tabanını hedefleyerek siyasi faaliyete başlayan AP, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ve 27 Mayıs'tan sonra kurulan Yeni Türkiye Partisi (YTP) ile rekabet etmiştir. Devletin ekonomiye müdahalesine karşı çıkan AP, bu yönü ile de DP'nin ekonomik görevini devralmış görünmektedir⁶⁹.

AP kurulduğu ilk yıllarda siyasi geçmişleri birbirinden çok farklı kişilerden oluşmuştur: AP'deki birinci grubu siyasete ilk kez atılan yeni üyeler; ikinci grubu ise parti politikalarında oldukça önemli bir yere sahip olan kapatılan DP'nin eski milletvekilleri oluşturmuştur. Ragıp Gümüşpala'nın 1964 yılında vefatı üzerine genç ve yenilikçi bir grubun öne sürdüğü Süleyman Demirel'in Parti Genel Başkanı olarak seçilmesi⁷⁰ Türk siyasi hayatı açısından oldukça önemli bir gelişme olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşundan beri ilk defa bir siyasi parti kongresinde delege seçimiyle bir Parti Genel Başkanı göreve gelmiştir. Köy kökenli bir ailenin çocuğu olan, aldığı eğitimle statüsünü değiştiren Süleyman Demirel'in modern ve dinamik bir görünüm çizmesi genç ve entelektüel partililer tarafından desteklenmesine neden olmuştur⁷¹.

Süleyman Demirel, iktisadî görüşleri ve hedefleriyle Adnan Menderes görevini üstlenen kişi olarak görülmüş ve DP grubunun da desteğini almıştır. Ordu ile ilişkilerin dengede tutulmasını isteyen ılımlı grubun tercihi de Süleyman Demirel olmuştur. Büyük

⁶⁸ Sadun Aren, *TİP Olayı 1961–1971*, Cem Yayınevi, İstanbul 1993, s.105.

⁶⁹ Ahmet Cemil Ertunç, *Cumhuriyetin Tarihi*, Pınar Yayınları, İstanbul 2004, s. 362–370.

⁷⁰ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 276.

⁷¹ Arsev Bektaş, *Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi CHP ve AP (1961–1980)*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1993, s.154–155.

ölçüde siyasi referandum olarak değerlendirilen 1965 seçimleri ile AP, oyların yaklaşık %53'ünü alarak mecliste kazandığı 240 sandalye ile önemli bir başarı sağlamıştır⁷².

Ordu ile ilişkileri de denge de tutmayı başaran Süleyman Demirel'in idaresindeki AP, 1965 seçimlerinden sonra çok sayıda emekli subayı milletvekili seçtiren parti olmuştur. Cevdet Sunay'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinde de etkin rol oynayan AP, DP mirasına sahip çıkmak konusunda da oldukça başarılı olmuştur⁷³.

AP, ekonomik gelişmeyi hedef olarak görmüş bu ideal Süleyman Demirel ile sloganlaşan “Büyük Türkiye” kavramıyla ifade bulmuştur. Bu hedef demokratikleşme ve büyüme arzusunda olan toplumun özlemleriyle de örtüşmektedir. 1969 seçimlerine parti içindeki mücadeleler ve çalkantılarla giren AP teşkilatında, eski DP'lilere siyasi hakların verilmesi meselesi çok tartışılmıştır. AP %6,4 oy kaybına uğramakla birlikte 1969 seçimlerinde tek başına iktidar olmayı başarmıştır⁷⁴. Türkiye’de 1965-1971 arasında yaşanan AP dönemi, ülke tarihinde çok partili düzene en fazla yaklaşıldığı dönem olmuştur⁷⁵.

1.5.1969 Genel Seçimleri

AP iktidarının 1965-1969 dönemi, dünyadaki ekonomik durumunda yardımı ile düşük enflasyon koşullarında düzenli ve hızlı bir büyümenin sağlandığı yıllar olmuştur. Dış ülkelerdeki Türk işçilerinin gönderdiği dövizlerle desteklenen ve popülist bölüşüm politikalarının izlenmesine olanak veren bu dönem, tıpkı Adnan Menderes'in ilk yılları gibi, bir “bolluk” dönemi olarak görülmüştür. Dayanıklı tüketim malları üretiminin artışı, tarım ürünleri destekleme fiyatlarının yüksek tutulduğu ve montaj biçiminde de başlasa “ithal ikamesi” yöntemine dayalı sanayileşme politikası, özellikle kırsal alanlarda AP'ye, yıllarca sürececek bir seçmen desteğinin oluşmasında etkili olmuştur⁷⁶.

1969 seçimlerine, AP dışındaki tüm partiler güçsüz olarak girmiştir. “Parlamento dışı” muhalefet yaygınlaşmış, parlamento içi siyasal etkinlikleri küçümseyen radikal gruplar güç kazanmışlardır.

⁷² Filiz Demirci **Güler**, *Türkiye'nin Yakın Siyasetinde Bir Örnek Olay Adalet Partisi*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara 2003, s.70.

⁷³ Cem **Eroğul**, “Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945–71”, *Geçiş Sürecinde Türkiye*, (Yay. Haz. Irvin Cemil Schick, Ertuğrul Ahmet Tonak), Belge Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul 2003, s.150.

⁷⁴ Tevfik **Çavdar**, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitapevi, Ankara 1999, s.172.

⁷⁵ **Eroğul**, *Geçiş Sürecinde...*, s.146.

⁷⁶ Muzaffer **Sencer**, *Türkiye'de Sınıfsal Yapı ve Siyasal Davranışlar*, Sümer Matbaası, İstanbul 1974, s.93.

1969 seçimleri bu grupların “seçimli” sisteme yönelik güvensizliklerini arttırıcı sonuçlar vermiştir. Seçim sisteminin değiştirilmesinden yararlanan AP, 1965 seçimlerine kıyasla 6 puan yitirmesine karşın, TBMM’deki salt çoğunluğunu arttırarak (256 üyelik) iktidarını korumayı başarmıştır. CHP bir puanlık kaybına karşın 143 üyelik kazanmıştır⁷⁷.

Seçimlerde parlamentoya giren üç Bağımsız üye içinde, AP adaylığı veto edilmiş olan ve 1970 yılında Milli Nizam Partisi (MNP)’ni kurarak Genel Başkanlığına gelecek olan Necmettin Erbakan da yer almıştır⁷⁸.

AP iktidarıyla sonuçlanan seçim sonrası yeni hükümet şu isimlerden oluşmuştur: Milli Savunma Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, İçişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu, Maliye Bakanı Mesut Erez, Ticaret Bakanı Ahmet Dalli, Ulaştırma Bakanı, Nahit Mentese, Köy İşleri Bakanı Turhan Kapanlı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Osman Sabit Avcı, Gümrük ve Tekel Bakanı Ahmet İhsan Birincioğlu, Tarım Bakanı İlhami Erten, Sanayi Bakanı Selahattin Kılıç, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı, Vedat Ali Özkan, Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk, Adalet Bakanı Yusuf Ziya Önder, Orman Bakanı Hüseyin Özalp, Bayındırlık Bakanı Turgut Güleç, Devlet Bakanı Gürhan Titrek, Milli Eğitim Bakanı Orhan Oğuz, İmar ve İskân Bakanı Hayrettin Nakipoğlu, Turizm ve Tanıtma Bakanı Necmettin Cevheri, Devlet Bakanı İsmet Sezgin, Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli, Devlet Bakanı Turhan Bilgin, Devlet Bakanı Rafet Sezgin ve Başbakan Süleyman Demirel’dir⁷⁹.

Hükümet programı ise, “doğu bölgesinin kalkınma sorunu” ve “Anayasa değişiklikleri” ekseninde şekillenmiştir. “Doğu sorunu” ile ilgili olarak, bölgenin kalkındırılması, köy hizmetleri ve sanayi siteleri kurulması, bölgede işsizliğin önlenmesi ve teknik okulların açılması gibi konular ağırlık kazanırken; Anayasa değişiklikleri ile ilgili olarak seçim sistemi reformu ve kamu hizmetlerini daha faydalı seviyeye çıkaracak uygulamalar üzerine program hazırlanmıştır⁸⁰.

⁷⁷ **Ahmad**, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 287.

⁷⁸ **Sencer**, s.93.

⁷⁹ Nuran **Dağlı** ve Belma **Aktürk**, *Hükümetler ve Programları*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Basımevi, Ankara 1988, s.150.

⁸⁰ **Dağlı** ve **Aktürk**, s.155.

İKİNCİ BÖLÜM

XII. DÖNEM TBMM KAYSERİ MİLLETVEKİLLERİ VE FAALİYETLERİ

2.1. Abdülhalim (Köşkeroğlu) Aras'ın Biyografisi

Aras, 1 Mart 1926'da Develi'de doğmuştur. Ana adı Arife, baba adı Salih'tir. Evli ve beş çocukludur. Üsteğmen rütbesiyle Askeri Adli Hâkim olarak askerliğini yapmıştır. Hal Tercümesi'nde özgeçmişini kısaca şöyle yazmıştır: “İlk ve orta tahsilimi Develi'de, lise tahsilimi Kayseri'de, Hukuk Fakültesi'ni Ankara'da 1951 yılında bitirip 1952 yılında avukatlık ruhsatını alarak dokuz yıldan beri Develi'de avukatlık yaptıktan sonra Kayseri'den milletvekili seçilmiş bulunuyoruz”. 15 Ekim 1961 tarihinde yapılan seçimler neticesinde XII. Dönem'de (TBMM Millet Meclisi Birinci Dönem) Adalet Partisi'nden 266 sicil numarasıyla Kayseri milletvekili olarak meclise girmiştir. İkinci dönemde Siirt ilinden yeniden seçilmiş ve milletvekilliği 12 Ekim 1969 tarihinde sona ermiştir. 6 Kasım 1983 tarihinde yapılan on yedinci dönem genel seçimlerde Kocaeli ilinden seçilmiş, on sekizinci dönemde de aynı ilden seçilerek 20 Ekim 1991'de milletvekilliği sona ermiştir⁸¹.

2.1.1. Meclis Konuşmaları

Aras, Mecliste bulunduğu dönemde 15 kez söz almış, 2 kez de teklif vermiştir. Bu minvalde yaptığı konuşmaları konu başlıklarıyla şöyle sıralayabiliriz:

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti kanun tasarısının köylerde uygulanamayacağını belirten konuşmasında şu sözleri sarf etmiştir;

“bendeniz bazı arkadaşların köylerdeki yürüyüş hususundaki fikirlerine iştirak etmiyorum. Çünkü birinci madde herkes için toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkını tanımıştır. Ancak 4. Madde bunun takyidini koymaktadır yani hangi yerler, vali ve kaymakamlar tarafından gösterilmiş ise orada toplantının yapılacağı ifade edilmiştir. Kısaca ifade edersek dördüncü maddede toplantının yapılacağı yerin tespiti tasrih

⁸¹ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 266 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Nüfus cüzdan sureti için bkz. Ek-1.

edilmiştir. Bu itibarla sadece şehir ve kasabalarda toplantının ve gösterinin yapılacağı yerin tespitini vali ve kaymakamlara bırakmış, ancak köyler birinci maddenin hududu içerisinde herkes için serbest bırakılmıştır⁸²."

Askeri Yargıtay kuruluş kanunu tasarısı ve Milli Savunma ve Adalet Komisyonları raporu münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

"Dairelerde 7'şer hâkim bulunmaktadır. Fakat kabul ettiğimiz maddelerde de karar 5 üye ile verilmektedir. Şimdi burada kurula iştirak ederek hâkimleri nasıl tayin edeceğiz? Başkanın salâhiyet ve emrine mi bırakacağız? Biz 7 üyenin içerisinde istediğimiz 5 hâkimi seçmek hakkını başkana vermiş olmakla Anayasa'nın 'mahkemelerin müstakilliği' prensibine aykırı hareket etmiş olmuyor muyuz? Bu bakımdan 15'inci maddeye bendeniz bir fıkra ilavesini talep ediyorum: 'Dairelerdeki üyeler kıdem sıralamasına göre oya iştirak ederler. Bu fikre iştirak edilmediği takdirde, Anayasaya aykırı hareket edilmiş oluyor ve askeri mahkemeleri umumi mahkemeler meyanında, aynı seviyeye getirme gayretleri bu fıkra eklenmediği takdirde bir vakıa oluyor. Askeri mahkemeler bünyesinde malum olan tatbikat arızalarından biri, adli amirine hâkimleri istediği gibi çalıştırma hakkı vermesinden ileri gelmektedir. Burada Daire başkanına hâkimin içinden istediği 5 hâkime ayırması sırasında kurula oy hakkı tanımaması Anayasaya mugayir olacaktır. Bu hususun nazarı dikkate alınmasını istirham ediyorum⁸³."

Birinci beş yıllık (1963-1967) kalkınma planının sunulduğuna dair Başbakanlık tezkeresi ve kalkınma planı ile Cumhuriyet Senatosu'nca kabul edilen değişikliklere dair plan karma komisyonu raporu münasebetiyle 70 sayılı bir önerge vermiştir. Önergede *"Kalkınma Planı tasarısının tarım kesimi yatırımlarında tablo 59'da gösterilen (Drenaj ve kurutma) yatırımının 500 milyon liraya çıkarılmasını teklif ve arz ederim⁸⁴"* ifadeleri yer almıştır.

Aynı konuda şu konuşmayı yapmıştır;

"Vaktin kıfayetsizliği dolayısıyla uzun izahatta bulunmayacağım. Yalnız şunu ifade etmek isterim ki bunlardan bir tanesi Develi Ovasını verimsiz hale getiren ve bataklık halinde bulunan Sultansazı'nın kurutulması ameliyesi hususundaki proje tamamlanmak üzeredir. Bu itibarla teknik kıfayetsizlik bakımından mümkün değildir deniyor. Kaldı ki, ayrılan miktar on-yirmi milyon gibi gayet cüzi bir miktardır. Ben bunu, planın devamınca ele alınmayacağı manasında görüyorum, Takririmi de bu maksatla vermiş bulunuyorum⁸⁵."

Bu konu ile ilgili vermiş olduğu önerge meclise sunulmuş fakat kabul edilmemiştir.

⁸² TBMM, MM (MM) Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 128. Birleşim, 11.10.1962, s.478.

⁸³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 8.Cilt, 1. Toplantı, 135. Birleşim, 24.10.1962, s.261.

⁸⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 11. Birleşim, 21.11.1962, s.512.

⁸⁵ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 11. Birleşim, 21.11.1962, s.513.

Abdülhalim Aras ve 3 arkadaşı, evlenen veya tekaüde tabi bir vazifeye giren yetim kızların yetim aylıklarının diğer yetimlere taksimi hakkında kanun teklifinde bulunmuşlardır⁸⁶. Nitekim 5422 sayılı kurumlar vergisi kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı hükümler eklenmesine dair kanun tasarısı ile Kayseri Milletvekili Mehmet Yüceler ve /arkadaşının, 5422 sayılı kurumlar vergisi kanununun 7. Maddesine bir fıkra ilavesine dair kanun teklifi ve geçici komisyon raporu münasebetiyle yaptığı konuşmalar şu şekildedir;

“Şayanı şükran olan bir husus, son zamanlarda eğitim ve öğretim gayesiyle memleketimizde birçok tesislerin kurulduğu muhakkaktır. Devletin yanında eğitime ve öğretime hizmet eden müesseseleri himaye başta gelen vazifelerimiz olduğu kadar bir Anayasa icabı da olduğu kanaatindeyim. Her ne kadar 5’inci bentte pansiyonları muafiyet hududu içerisine almış ise de bu maksatla kurulan tesislerin gaye ve şümülünü daraltmaktadır. Nitekim son zamanlarda kurulan bazı tesislerde bu tesislerin bil cümle gelirleri muayyen liselere, muayyen eğitim hizmetlerine tahsis edilmekte ve çok geniş çapta hizmetler ifası için kullanılmaktadır. Bu itibarla, bu gibi tesislerden vergi alınması hususu, eğitim hizmetine ve tesisin gayesine aykırı düşmektedir. Bu itibarla takririn kabulünü istirham ediyorum⁸⁷.”

31.12.1960 tarihli ve 163 sayılı gelir vergisi kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı hükümler eklenmesi ve bir kısım hükümlerin kaldırılması hakkında kanun tasarısı ve teklifleri münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Komisyona maddeler iade edilmemiştir. Esasen maddelerin komisyona iade edilebilmesi için Yüksek Mecliste oylanması iktiza ederdi. Bendeniz Yüksek Riyasetten bu hususun tasrihini istirham ediyorum. Yüksek Riyaset, maddeyi iade etmiyorum, tadilnameyi iade ediyorum dedi. Bu itibarla Hükümetin teklifi üzerinde komisyonun bir müzakere açması ve onun üzerinden bir teklif getirmesi hatalıdır. Tadilnameler üzerinde çalışıp bir teklif getirmesi iktiza eder. Komisyondan gelen rapor okundu ve görüşüldü ki, Hükümet teklifi üzerinde müzakere açılmıştır⁸⁸.”

Tapulama kanunu tasarısı ve teklifleri hakkında yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Efendim, komisyonun yapmış olduğu bir tadil üzerine söz almış bulunuyorum. Komisyonun yapmış olduğu tadil, hazinenin birçok zararını mucip olacaktır. Şöyle ki; birçok eski tapularda bedeli misli ödenmek suretiyle, miktarı muteber olmak üzere tespit edilen araziler vardır. Bugün bu arazi sahiplerinin ekserisi hazine ile davalıdır. Bu davaların bir kısmı temyizde ve bir kısmı da mahalli mahkemelerde derdesti rüyettir. Şimdi,

⁸⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 10.Cilt, 2. Toplantı, 26. Birleşim, 7.01.1963, s.575.

⁸⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 12.Cilt, 2. Toplantı, 44. Birleşim, 09.02.1963, s.95.

⁸⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 12.Cilt, 2. Toplantı, 45. Birleşim, 10.02.1963, s.178.

burada 10 senelik bir müddet ile yani özel kanun veyahut belgelerle belirtilen miktardan fazlasının 10 senelik bir tasarrufla, tasarruf edenlerin lehine tescili keyfiyeti, hazinenin büyük zararlarına mucip olur. Bendeniz bir takrir takdim ediyorum. Hükümet tasarısındaki metnin aynen kabulünü rica ediyorum⁸⁹.”

Askeri mahkemeler kuruluş ve yargılama usulü kanun tasarısı ve geçici komisyon raporu münasebetiyle yaptığı konuşmada öncelikle hükümetin kanun tasarısını Meclis’e geç getirmesinden dolayı yaptığı ihmalden bahsederek kısa bir zaman zarfında meselenin konuşulmasının zararlarına temas etmiştir. Sonra tasarının Türkçeleştirilmesine iştirak ettiğini, ancak bunu yaparken literatüre girmiş olan bazı terimleri sırf sadeleştirmek adına yetersiz bazı kelimeleri yerleştirmeye çalıştıklarını söylemiş, bu konuda yapılacak eleştirilerin kendilerini haklı çıkaracağını belirtmiştir. Üstelik bazı kelimelerin Türkçede yerleşmiş, fonetik bakımından, yapısı bakımından Türkçeleşmiş olduklarını ve bunları atmanın imkânı olmadığını söyleyerek şimdi bunu değiştirmenin de dili kısırlaştırmak bakımından büyük zararlar olduğunu vurgulamıştır. Daha sonra bazı maddeler üzerindeki görüşlerini ifade ederek mahkemeler arasında salahiyet hiyerarşisi olmadığını, bu itibarla kanunda, mahkemelerin salahiyet bakımından, hiyerarşik eski sistemin kabulünün büyük faydalar sağlayacağını bildirmiştir. Yine tasarıda üzerinde durulmadan geçilen ve askerlik icapları bakımından mühim olan hususlardan birisi olarak savcılar arasında da mahkemelerin teşkil tarzına uygun olarak hiyerarşinin teşkil etmemesi konusunu hatırlatmıştır. Üzerinde durduğu bir nokta da, 144’üncü maddedeki ‘duruşmayı askeri mahkeme kurulundaki en kıdemli askeri hâkim yönetir’ ifadesinde kıdem vazife kıdemi midir, yoksa rütbe kıdemi midir? Sorusunun açıklanmasıdır. Şayet komisyon buradaki kıdemin meslek kıdemi olduğu hususundaki mütalaaya iştirak ederlerse bir takrir takdim etmeyeceğini, kıdemin rütbe kıdemi olduğu hususundaki görüşleri öğrenmiş olursa, bu mevzuda da bir takrir takdim edeceğini belirterek gerek tasarının 6’ncı maddesi, gerek 15’inci maddesi ve gerekse 144’üncü maddesi hakkında vereceği takrirlerin kabulünü istirham ederek konuşmasını tamamlamıştır⁹⁰.”

Askeri hâkimler ve askeri savcılar hakkında kanun tasarısı ve geçici komisyon raporu münasebetiyle Millet Meclisi Başkanlığına verdiği önerge şu şekildedir;

“Askeri mahkemeler kuruluş ve yargılama usulü kanun tasarısının 15’inci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ederim. Madde 15- General ve

⁸⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 18.Cilt, 2. Toplantı, 100. Birleşim, 21.06.1963, s.391.

⁹⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 22.Cilt, 2. Toplantı, 155. Birleşim, 22.10.1963, s.311.

amirallerin askeri mahkemelere tabi suçlarından dolayı yargılanmaları Genel Kurmay Başkanlığı, albayların askeri mahkemelere tabi suçlarından dolayı yargılanmaları Kolordu ve üst komutanlıklar nezdinde kurulan askeri mahkemelerde yapılır.” Ancak bu önerge İlyas Kılıç’ın önergesi ile benzer olduğu düşüncesi ile başkan tarafından oya sunulmamıştır. Bunun üzerine Abdülhalim Aras “Her iki önerge de okutulup oya sunulmalıydı” demiştir⁹¹.

Tasarı üzerinde oldukça kapsamlı ve eleştirel bir konuşmadan sonra tasarının gereği gibi tetkik edilemediğini, bu bakımdan, Hükümetin bu tasarıyı geri almasında büyük faydalar olduğunu söylemiş, tasarının geri alınması halinde, Anayasa icaplarına uygun ve kamuoyunun eleştirileri doğrultusunda yeni bir tasarı hazırlanabileceğini önemle vurgulamıştır⁹².

Abdülhalim Aras ve 3 arkadaşı, evlenen veya emekliliğe tabi bir işe giren yetim kızların aylıklarının diğer yetimlere taksimi hakkında kanun teklifini tekrarlamışlardır⁹³.

Tapulama Kanunu Tasarısı ile Adana Milletvekili Kemal Sarııbrahimoğlu’nun, 5602 sayılı tapulama kanununun 6335 sayılı kanunla muaddel 13. maddesi (D) bendinin zilyedliğin ıskatında on sene evvel tesis edilmiş vergi kaydı aranması şartının kaldırılması suretiyle tadiline, bu maddeye (E) ve (F) bendinin (G) olarak değiştirilmesine ve aynı kanunun 35. maddesine iki fıka ilavesine ve birinci fıkranın tadili ile üçüncü fıka olarak değiştirilmesine dair, İzmir Milletvekili Mustafa Uyar’ın, 5602 sayılı tapulama kanununun 31, 32 ve 33. maddeleri ile 34. maddesinin 4. fıkrasının değiştirilmesine dair ve Aydın Milletvekili Reşit Özarda’nın 52. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifleri ve Cumhuriyet Senatosu’nca yapılan değişiklikler hakkında Millet Meclisi Geçici Komisyon raporu münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Efendim, bendenizin Senato metninin benimsenmemesi yolunda müdafaa yapan arkadaşlara ilave edecek fazla bir sözüm yok; aynen iştirak ediyorum. Yalnız, bu madde Yüksek Mecliste görüşülürken, Senatonun ilave ettiği metne, aşağı yukarı benzer mahiyette Sayın Naci Güray tarafından bir takrir verilmiş idi. Bu takririn verilşi esnasında da, gene aynı şekilde Senato metninin uygun olmadığı, yani 61’inci maddenin şümülüünün genişletilmesinin birçok haksızlıklara meydan vereceği yolunda konuşmalar oldu ve bu konuşmalara komisyon da katıldı, takririn reddini talep etti. Şimdi, benim şahsen komisyondan öğrenmek istediğim husus şudur: bu maddeye Senatoca ilave edilen metne

⁹¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 22.Cilt, 2. Toplantı, 157. Birleşim, 24.10.1963, s.356.

⁹² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 22.Cilt, 2. Toplantı, 157. Birleşim, 24.10.1963, s.361-364.

⁹³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 24.Cilt, 3. Toplantı, 29. Birleşim, 09.01.1964, s. 364.

uygun olarak daha evvelce verilen takririn reddini isterken, bugün bu görüşten komisyonu ayıran asıl sebep nedir? Bunu da komisyon diğer arkadaşların görüşlerine izahat verirken aydınlatırlarsa memnun olacağım⁹⁴.”

Adalet Bakanlığı 1964 yılı bütçesi münasebetiyle Adalet Partisi adına yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, bugünkü Anayasamızla hâkimlik mesleği 45 sayılı Kanunla teşekkül eden Yüksek Hâkimler Kurulunca teminat altına alınmıştır. Bu teminatın Yüksek Meclise sevk edilmiş bulunan hâkimler ve savcılar kanunu tasarısı ile hâkimlerin özlük işlerinin yanında görev teminatının mükemmel şekle ulaşması temennimizdir. Bakanlıkça hazırlanan ve Yüce meclise sevk edilen bilahare geri alındığını öğrendiğimiz Adliye mahkemelerinin kuruluşu hakkında kanun tasarısının bir iki noktası üzerinde Yüksek Meclisin dikkatlerini çekmekle iktifa edeceğiz. Mevcut tasarı bünyemize istinaf adı altında bir üst mahkeme kuruluşu getirmektedir. Uzun yıllar üzerinde durulan ve zamanında kifayetli eleman noksanlığı sebebiyle kapatılan istinaf mahkemelerinin 1932 ve 1953 yıllarında iki defa ele alındığı ve Meclise tasarı halinde sevk edildiği halde kifayetli ve ehliyetli elemene ihtiyaç gösterdiği ve bu endişeler altında gerçekleşmediğini ifade etmekle Bakanlığın bu mevzua eğilmesini ileri bir adım telâkki ederiz. Kanunların bütün yurtda tatbikini sağlayan, verilen kararların vakıalara uygun olup olmadığını tetkikten ziyade kanunlara uygunluğunu sağlayacak içtihat mahkemesi vazifesini yapan teşkilat haline getirmesi bakımından istinaf mahkemelerinin kuruluş zaruretiye grup olarak inanmaktayız. Ayrıca bugün Adalet Mahkemeleri Teşkilatı Kanununun amir manasında ve kanunun arzuladığı istikamette bir teşkilata henüz kavuşmamış bulunmaktadır. Hâkimlik mesleği bugüne kadar gerekli alaka ve ihtimamı görememiştir. Bilhassa hâkimlik mesleği cazip hale getirilmemiştir. Hâkimlik mesleği cazip hale getirilmedikçe Yüksek Hâkimler Kurulu ile iktisap ettiği teminatın yanı başında itibarlı hüviyetini almadıkça ve staj müessesesi bu esasa göre düzenlenmedikçe ve hâkimlik mesleğine giriş muayyen bir biçimlenme ve kabiliyet meselesi olmadıkça adalet cihazımızın normal işler hale gelmesini muhal telakki ediyoruz. Henüz Hukuk Fakültesini bitirmiş ve bir yıllık verimsiz staj devresini tamamlamış hâkimin bin bir mahrumiyet içerisinde gönderildiği kazada layığı ile vazife yapması imkânsızdır. Adalet camiası içerisinde çalışan hakim ve çalışmayan hakim tefriki mümkün olmakta çalışan da muayyen süre terfi etmekte çalışmayan da terfi etmektedir. Bugün için Temyiz Mahkemesi ve teşkilatı da üzerinde dikkatle durulmaya ve tedbir alınmaya değer arz eden bir manzara göstermektedir. Zira Adalet Bakanlığı süratle Temyiz teşkilat kanunu üzerinde hazırlıklarını tamamlamalı ve bu teşkilatın bir içtihat mahkemesi hüviyetini alabilmesi çarelerini araştırmalıdır. Sayın Adalet Bakanının Yüksek Meclise bu yolda verilmiş kanun tekliflerini desteklemesini şayanı temenni bulmaktayım. Yargıtay’ın Ceza ve Hukuk Genel Kurulları teşkilat kanunundaki noksanlıklar sebebiyle çalışmadığı gibi Yargıtay teşkilatında Yargıtay kararlarını neşreden bir organ

⁹⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 24.Cilt, 3. Toplantı, 29. Birleşim, 09.01.1964, s. 351.

bulunmaması da Yargıtay'ın içtihat birliğini sağlayamamaktadır. Bugün Yargıtay kararlarını muntazaman ve sistematik şekilde neşri ve bunlardan istifade için ilmi tasniflerini yapacak ve herkesçe istifade edilebilir hale getirecek bir yayın organına ihtiyaç vardır. Buna muvazi olarak Adalet Bakanlığının yayın hususundaki faaliyetleri de çok kifayetsiz ve ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır. Adalet Bakanlığı yayın bürosu müdürlüğü kifayetsiz çalışmakta ve büronun çıkardığı derginin fihristleri ilmi usullere göre tasnif edilmediği gibi merkezi bir büro tarafından da teknik elemanlar marifetiyle ihtiyaca cevap verecek şekilde hazırlanmamaktadır. Adalet Bakanlığının mahkemelerin en önemli yardımcılarında bulunan kalem teşkilatına gerekli alakayı gösterdiği kabul edilmez. Kalem teşkilatının hiçbir hukuki formasyonu yoktur. Bilhassa savcı vekilliği icra memurluğu noterlik, emanet memurluğu ve saymakla bitmez vazifeler tahmil ettiğimiz başkâtiplerin yetişmesi üzerinde dikkatle durulması gerekir. Üzerinde durulmasını ehemmiyetli telakki ettiğimiz bir husus da bakanlığın ana kanunlar üzerinde bugüne kadar vaki çalışmaları kıymetlendirilerek bir neticeye varması ve süratle Yüksek Meclise hazırlanan tasarıları sevk etmesidir. İş hayatı bakımından büyük ferahlık yaratacağına emin olduğumuz icra iflas tasarısının Büyük Meclise sevkini takdirle karşıladığımızı ifade eder bilhassa Adliye Komisyonunda uzun emeklerle daha mükemmel hale getirildiğine inandığımız bu tasarının biran evvel Meclisimizce müzakereye başlanmasını zaruret olarak hiss ediyoruz. Yine bu meyanda Meclisimize sevk edilmiş kat mülkiyeti kanunu tasarısı üzerindeki bakanlık çalışmalarını takdirle karşılarız. Bu tasarının da biran evvel kanunlaşmasında sayısız vatandaş menfaatlerini temin edeceğine inancımız vardır. Ehemmiyetle üzerinde durmak istediğimiz bir meselede hâkimlik mesleğinde ihtisasa ehemmiyet verilmesidir. Tatbikatta sık sık görüldüğü veçhile 15 yıl ceza hâkimliğinde çalışan bir hâkimin hukuk hâkimliğine aynı müddet çalışan bir hukuk hâkiminin ceza hâkimliğine tayinlerini sık sık görmekteyiz. Bilhassa Temyiz teşkilatında ihtisaslaşmaya ehemmiyet vermenin zarureti aşikâr bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı bünyesinde arzulan reformu gerçekleştirecek ve bu reformu tatbik edecek planı hazırlayacak dinamik bir istikamet almak zaruretindedir. Muhterem milletvekilleri biraz da savcılık müessesesi ve Yüksek Savcılar Kurulu üzerinde durmak isteriz. Bir meslek içerisinde savcıların özlük işleri bakımından Savcılar Kuruluna ve denetimi bakımından da Adalet Bakanlığının emrindeki müfettişlerinin soruşturma ve teftişine tabi oluşu ile hâkimlerin yukarda bertafsil izah olunan hatalı ve ihtilafa müncer denetim usulüne tabi oluşu gerek amine efkarında ve gerekse adalet camiası içerisinde hoşnutsuzluklara vesile teşkil etmektedir. Her hangi şikâyet ve ihbarın savcılar hakkında derhal soruşturmaya tabi oluşuna mukabil hâkimlerin hakkındaki şikâyet ve ihbarların bir yolda dahi neticelenmemesi gibi saymakla bitmez ayrılıkların yanında savcıların nakil, terfi ve sair özlük işleri bakımından icranın emrinde oluşunda, bu konuşmanın zamanını ve vüsatını aşacak sayısız mahzurları tevlihdettiği de tatbikatta her gün görülen hadiselerdendir. Netice olarak sınıf şuuru yaratmak, kütleleri birbirine tahrik edici neşriyat, milli müesseseleri tahrip etme ve böylelikle komünizme lazım olan vasatı yaratma faaliyeti açıkça ve cüretkarane görüldüğü halde tedbir alınmamasını

hayret ve üzüntü ile karşılamaktayız. Savcılık müessesesi üzerinde münferit de olsa birkaç noktaya temasımızın diğer bir sebebi de Adalet bakanlarının savcılık müessesesi hakkındaki görüş ve kanaatlerine göre değişen, icabında icraya yaranmak veya yerinden ayrılmamak endişelerine râm olan bir savcılık sisteminin bugün için milli bünyemizde yarattığı huzursuzlukları ifade etmektir. Ceza evlerimizin bugünkü acıklı durumunu burada izaha lüzum görmüyorum. Cezaevlerinin işkence yeri olmadığını buralara düşen vatandaşlarımızın manen arılanma ve temizlenme yerleri olduğunu kabul ile bu yolda ıslahına matuf tedbir alınmasını gönülden arzu ederiz. Sözlerime son verirken 1964 yılı bütçesinin Adalet Bakanlığı camiası hakkında hayırlı ve uğurlu olması dileğiyle hepinizi hürmetle selamlarım⁹⁵.”

2004 sayılı icra ve iflas kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına ve bu kanuna bazı madde ve fıkralar eklenmesine dair kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu münasebetiyle Adalet Komisyonu sözcüsü olarak yaptığı konuşmalar şu şekildedir;

“Komisyonumuz tasarıyı ele alır almaz, İstanbul Üniversitesi’nden Sayın Profesör Postacıoğlu’nu, Ankara Üniversitesi’nden Sayın Doçent Baki Kuru’yu ve keza Ticaret Odası mümessillerini de Komisyonumuza davet etmek suretiyle, kanunun tümü üzerindeki görüş ve temennilerini hatta detaylarına inercesine ele almış ve bu görüşün ışığı altında bir su komisyonun kurulmasına zaruret hissetmiştir. Su komisyonunun kurulmasında ilim adamları, İstanbul Ticaret Odası mümessili Avukat Galip Dolun ve yine Toptancılar Derneği adına Avukat Osman Kermen Komisyon çalışmalarına katılmışlardır. Evveleminde Ankara Hukuk Fakültesi’nin İcra iflas kanun tasarısı üzerinde açmış bulunduğu seminere Komisyon olarak arkadaşlarımız vazifelendirilmiştir. Nihayet seminer çalışmaları kitap halinde neşredilmiş ve Komisyonumuzda bu kitap elimizin altında bulunmak suretiyle her madde üzerinde, her madde ele alındığında, Komisyonumuzda, bu seminerde bu maddeler hakkında ilim adamları, tatbikat adamları, Yargıtay üyeleri ne gibi tenkit ve temennilerde bulunmuş, bunu ele almışlardır. İkinci olarak ele alınan madde hakkında diğer görüşler nelerdir? Ankara Ticaret Odası, İstanbul Ticaret Odası, İzmir Ticaret Odası Komisyonumuza göndermiş olduğu raporlarda bu madde hakkında neler söylemiştir, neler arzu etmiştir, bunlar nazarı itibara alınmıştır. Ve yine tasarının hazırlanmasında büyük emeği olan Sayın İlhan Postacıoğlu’nun son görüş ve temennilerini kendilerinden Komisyon olarak rica etmiş, son göndermiş olduğu rapor maddelerin görüşülmesi anında ele alınmış ve bu görüşler de telif edilmeye çalışılmıştır. Keza Sayın Sabri Vardarlı arkadaşımızın ifade ettiği gibi, İstanbul ve Ankara icra memurları ve icra hâkimlerinin göndermiş olduğu raporlar da maddeler görüşülürken teker teker ele alınmıştır. O hale göre, kanun tasarısı Komisyonumuzda görüşülmüş, rapor halinde Yüksek Meclisinize sevk edilmiş ve takriben beş, altı aydan beri de Yüksek Meclisin gündeminde beklemektedir. O halde altı aylık bir

⁹⁵ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 27.Cilt, 3. Toplantı, 58. Birleşim, 21.02.1964, s.393-400.

zaman geçmesine rağmen bugün Komisyon olarak kanunun muayyen maddeleri üzerinde yapmış olduğumuz tadiller neticesi, kanunun muayyen noktalarında sistematiğinden ayrılmış olduğumuz kanaatine Komisyon olarak varmaktayız. Bu itibarla kanunun sistematiğini bozmamak Komisyonumuzun en başlı amacıdır. Bazı arkadaşların ifade ettiği gibi, son söz Parlamentonundur ve Parlamentonun Komisyondan evvel ikna edilmesidir. Arkadaşım Sayın Burhan Akdağ ile beraberim. En son söz şüphesiz ki, Yüksek Meclisindir. Biz, arkadaşlar maddeler üzerinde görüşlerini bildirmesin, görüşlerini arz etmesin, tadil teklifleri vermesin demiyoruz. Endişemiz sadece kanunun sistematiğinin bozulmaması gayesine matuftur. Elbette ki, arkadaşlarımız tereddüt ettikleri noktalarda kanunun tümü üzerinde söz aldıkları zaman şu madde üzerinde Komisyonun düşüncesi nedir, diyecektir ve Komisyon olarak görüşlerimizi Yüksek Huzurlarınızda arz edecek ve yine Komisyonumuz tadil tekliflerinin hepsini birden tetkik etmek suretiyle sistematiğinin bozulmamasına gayret edecektir. Sadece kastımız kanunun sistematiğinin bozulmamasıdır⁹⁶.”

Reşit Ülker (İstanbul) Bey’in takriri üzerine Adülhalim Aras’ın yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Efendim, zannediyorum, Sayın Reşit Ülker Bey’in takriri ile Komisyonun takriri arasında küçük bir nüans farkı vardır, bunu tavih için söz almış bulunuyorum. Komisyonumuz Askeri Muhakemeler Usulü Kanununda olduğu gibi, söz almış olan arkadaşlar tadilini istediği maddeler üzerinde, tümü üzerinde konuşurken görüşlerini bildirecekler ve takrirlerini Riyasete tevdi edeceklerdir. Görüşmeler bittikten sonra komisyon bu takrirleri ele alacak. Daha sonra takrirler hakkındaki görüş ve temennilerini yüksek huzurlarınıza getirecektir. Takrirler teker teker bu sefer ele alınacaktır. Bizim teklifimizle Sayın Ülker’in teklifi arasında şu fark oluyor. Söz alan arkadaşlar tümü üzerinde konuşurken takrir üzerinde de konuşacak. Yani zaman bakımından, komisyonu bu takrirler üzerinde düşünceye sevk etmek bakımından, bu takrirler üzerinde muayyen bir noktaya götürmek bakımından faydalı olacağı kanaatindeyiz. Tümü üzerinde konuşurken takrir veren sayın üyeler, fikirlerini burada belirtirlerse Komisyonumuzu daha iyi tenvir edeceklerdir. Komisyonumuz da bu takrirler üzerinde daha salahiyyetle ve daha vuzuha kavuşmuş olarak duracaktır. Sayın Ülker’le farkımız buradadır⁹⁷.”

Bu konuşmanın ardından Reşit Ülker’in sorduğu sorulara Abdülhalim Aras’ın cevapları olmuştur. Sırasıyla bu konuşmalar şu şekildedir;

Reşit Ülker “Burada sizin takririnizde bazı arkadaşlar önerge verdikten sonra muhterem komisyonunuzda konuşulup buraya geldikten sonra bu hususta tekrar burada müzakere yapılacak mı, yapılmayacak mı?”⁹⁸ sorusuna Abdülhalim Aras şu cevabı vermiştir; “Yapılacak. Takrirler üzerinde müzakereler yapılacak. Her takrir teker teker

⁹⁶ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 78. Birleşim, 29.03.1964, s.125,126.

⁹⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 78. Birleşim, 29.03.1964, s.128,129.

⁹⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 78. Birleşim, 29.03.1964, s.129.

ele alınacak, komisyon takriri uyup uymadığını, takrir sahibi arkadaşların görüşlerini ve Yüksek Meclisin Komisyona vermiş olduğu ı ışık altında görüşlerini bildirecekler ve bu şekilde takrirler müzakere edilecek⁹⁹.”

Reşit Ülker buna karşılık tekrar söz alarak “*Sualimi iyi anlatamadım efendim. Şu şekilde, yani evvela burada önerge verilecek, komisyon da buna muvafakat edecek. O zaman takririn müzakeresi mümkün olacak mı¹⁰⁰?*” şeklinde konuyu açıklamaya çalışınca Abdülhalim Aras şu karşılığı vermiştir; “*Olacak efendim. Yani komisyon görüşlerini bildirecek, Komisyonun görüşlerine takrir sahibi uymazsa yahut komisyonun getirdiği görüşe aykırı bir görüş ileri süren arkadaş varsa onun üzerinde de elbette görüşmeler olacaktır¹⁰¹.*” Ardından Ülker tekrar söz alarak “*Kürsüde konuşmayan takrir verebilecek midir?*” سوالini sormuştur. Aras ise buna cevaben “*daha evvel takrir verilmiş olacak ve takrir veren arkadaşın mutlaka kürsüde konuşması lazım değildir*” demiştir¹⁰².

Abdülhalim Aras’ın Eskişehir Milletvekili Şevket Asbuzoğlu ve iki arkadaşının 28. 01. 1959 tarih ve 7196 sayılı kanunun 1. Maddesinin birinci fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun teklifi ve Maliye ve Plan Komisyonları raporları münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlar; geçen yıl birçok arkadaşlarımız eğitim kastına matuf tesislerin vergiden muaf tutulması hakkındaki takririmizin aleyhinde oy kullanırlarken, bugün büyük bir inkişafı kısmi de olsa, muayyen bir tesisi ve öğretim kurumuna hedef tutmuş olan bu tasarımı desteklemeleri ve bu teklifi getirmeleri benim için memnuniyet vesilesi olmuştur. Keza Sayın Hükümet bu vesile ile sükûtu ihtiyar etmiş olmakla da kanun teklifini desteklemiş olduğunu ifade etmekle geçen yıla nazaran bir hayli merhale kat etmiştir ki, bu da benim için büyük bir zevk vesilesi olmuştur. Biz bir taraftan eğitim hizmetlerinin Devlet tarafından yapılması için büyük gayretler sarf ederken, millet olarak eğitim seferberliği içerisinde bulunurken, milletin muayyen fertlerinin bu hizmete koşumlarını muayyen vesilelerle de olsa baltalamak hiçbirimizin hakkı olmasa gerektir. Bu muafiyet genişletildiği ve bircümle tesisleri tuttuğu takdirde, ecdat vakıflarının eski fonksiyonunu ifa edeceğine, memleket eğitiminde büyük hizmetlerde bulunacağına ben şahsen kani bulunuyorum. Bu vesile ile de bir takrir takdim ediyorum. Takririmin kabulünü istirham ederim¹⁰³.”

⁹⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 78. Birleşim, 29.03.1964, s.129.

¹⁰⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 78. Birleşim, 29.03.1964, s.129.

¹⁰¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 78. Birleşim, 29.03.1964, s.129.

¹⁰² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 78. Birleşim, 29.03.1964, s.129.

¹⁰³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 30.Cilt, 3. Toplantı, 95. Birleşim, 29.04.1964, s.89,90.

Abdülhalim Aras'ın 2004 sayılı icra ve iflas kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına ve bu kanuna bazı madde ve fıkralar eklenmesine dair kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu münasebetiyle Adalet Komisyonu adına yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Mesele, bir amme intizamı meselesi olarak Komisyonumuzca ele alınmaktadır. Amme intizamına taalluk eden meselelerde bir haktan bidayetin feragat hiçbir zaman hukukun umumi prensiplerinden değildir. 82'nci maddenin bütün fıkraları, sadece borçlunun şahsını hedef tutmak suretiyle tanzim edilmemiştir. Amme intizamını alâkadar etmesi sebebiyle borçlunun şahsından, geriye, aile efradını ve geçindirebileceği kimseleri hedef tutmak suretiyle tanzim edilmiş bulunmaktadır. Kaldı ki, Sayın Komisyon Başkanının belirttiği veçhile, bütün hukukçular kanunun (83 A) maddesi olarak, Komisyonca teklif ettiğimiz maddeyi terviç etmekte ve federal mahkemenin kararlarını uygun bir hareket tarzını arzu etmektedirler. Kaldı ki, yine kanunumuzun mehası bulunan kanununda da bugün meri olan hüküm mevcut değildir. Biz meri kanunun hükümlerinden ayrılarak asıl mehas kanunun hükümlerine yaklaşmak istedik. Bir işçi tasavvur edelim, bu işçinin aylık geliri 400-500 liradır. Bidayette maaşının tamamı bakımından, tamamının haczedilmesini kabul etmiş ve maaşının tamamı da haczedilmiştir. Takdir buyrulur ki, demin de ifade ettiğimiz gibi, borçlu bu feragatinin bütün neticelerini maaşının tamamının haczedilmesinde duyacaktır. Şimdi burada işçinin, 400-500 liralık maaşının tamamı haczedildiği takdirde borçlunun geriye kalan geçindirmekle mükellef olduğu aile efradı ne duruma düşecektir?... Bu bir amme intizamı ve borçlunun gerisinde kalan, onun geçindirmekle mükellef olduğu kimseleri alakadar eden bir husus değil midir? Bu itibarla borçlunun şahsına ait olmayan bir hakkı, başkalarına da sâri olan bir hakkı bidayetin kullanması şüphesiz ki, terviç edilemez ve Komisyonunuz da bu fikre iltifat ederek 83 (A) maddesini bu şekilde getirmiştir. Kaldı ki, bugünkü tatbikatta da bu birçok suiistimallere maruz kalmaktadır. Borçlu daima himaye görmemekte ve suiistimal edilmektedir. Bu suiistimal de Komisyonunuzca nazarı itibara alınmak suretiyle gerek mehas kanunda olduğu gibi ve gerekse mehas kanunu destekleyen müelliflerin görüşlerine iştirakle bu 83 (A) maddesini getirmiş bulunmaktayız. Getirilen takrirlerle Komisyonumuz maalesef iştirak edememektedir. Bu bakımdan takrirlerin reddini istirham ediyorum¹⁰⁴.”

Abdülhalim Aras'ın İstanbul Milletvekili Naci Öktem ve 8 arkadaşının, 28 Nisan 1304 tarihli Alameti Farika Nizamnamesine ek kanun teklifi ile Manisa Milletvekili Muammer Erten'in markalar ve menşe işaretleri hakkındaki kanun teklifi ve Sanayi ve Adalet Komisyonları raporları münasebetiyle yaptığı konuşmalar şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlar, üzerinde konuşulan mevzu Yüksek Meclişçe hayli müzakere mevzu yapıldı. Bu bakımdan bendeniz, söz almamak niyetinde idim. Fakat bir hususa teması zaruri buldum. Altı aylık hadden başlanması noktainazarından hareket edildiği

¹⁰⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 30.Cilt, 3. Toplantı, 102. Birleşim, 12.05.1964, s.412,413.

takdirde, Ceza Kanunundaki birçok suçlar içinde, bu noktainazar müdafaa edilirse ve Ceza Kanunundaki hırsızlık, dolandırıcılık, sahtekârlık ve muayyen bir müddeti aşan yaralamalar nazarı itibara alınır ve bu hadiseler aynı noktainazarlar ve prensipler tatbik edilirse, neticenin ne kadar vahamet arz edeceği dikkat nazarlarınıza arz edilirse, bu müdafaa tarzının burada da mümkün olmayacağı, netice olarak tebellür eder. Bu husus Yüksek Mecliste müzakere edildiği gibi hakikaten komisyonda da üzerinde duruldu ve bu noktainazarı müdafaa eden arkadaşlar da oldu. Fakat ben deniz bir komisyon üyesi olarak, komisyonda, bu suçun bir sahtekârlık, dolandırıcılık, hırsızlık mertebesinde bir suç olduğu noktainazarını müdafaa ettim ve huzurunuzda da bu noktainazarda olduğumu ifade için söz aldım. Eğer ki, biz hırsızlık suçunda hâkimin tecil hakkını kullanabilmesi için muayyen hırsızlık suçların da altı aydan bağlayalım diye bir noktainazar takip edecek olursak ve vazih kanunun bu gibi suçlarda muayyen miktardan itibaren suçları başlatması prensibini nazarı itibara alırsak ve bunu aynen bu mevzuda da tatbik edecek olursak, isabetli hareket etmiş oluruz. Ve kanun vazih olarak bu noktainazarımızı ağır suçlar hakkında görüşlerde ifade edilen prensiplerden hareket edilerek bir neticeye vardırırsak daha isabetli olur. 8 aydan başlaması da isabetlidir. Ve bu suçlar hafif suçlar değildir. Ceza Kanununda emsali bulunan suçlardan hiçbir zaman aşağı telakki edilecek daha ehven telakki edilecek suçlardan değildir. Bu itibarla ben deniz, şahsım adına, 8 aydan başlatılması yolundaki komisyon raporundaki maddenin aynen kabulünü istirham ediyorum¹⁰⁵.”

Abdülhalim Aras, İstanbul Milletvekili İsmail Hakkı Tekinel ve 166 arkadaşının, Yargıtay Kanunu teklifi ve Adalet ve Plan komisyonları raporları münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlar, asıl kanun teklifine sonradan yapılan ilaveyi ve Meclisinizce kabul edilen bir teklifi Yüksek Meclis kabul etmiş fakat asıl davanın ehemmiyetli olan cihetini bir tarafa bırakmış bulunmaktayız. Bugün Temyiz teşkilatı çalışmamaktadır, davalar uzamaktadır ve bu teklif komisyonda bir seneye yakın zamandan beri uzun çalışmalar neticesinde hazırlanmış, komisyonlar teşkil edilmiş, muhtelif müesseselerden fikirler sorulmuş, uzun bir çalışma ve emek mahsulü olarak huzuruna gelmiştir. Bu teklif komisyona iade edildiği takdirde bu derecede kanunlaşamayacak ve düşmüş olacaktır. Her gelen Meclis kanunların tatbikatından şikâyet edecek ve Yargıtay teşkilatının işlemediğinden, şikâyet edecektir. Türkiye’de mahkemeler vazifelerini yapmıyor diye davalar sürüncemede kalıyor diye şikâyetler devam edecektir. Eğer bugüne kadar devam eden Adliye Vekâleti ve hâkimler mevzuunda, mahkemeler mevzuunda şikâyetleri bertaraf etmek istiyorsak bu teklifi görüşelim ve bu takriri reddedelim, lehinde oy vermeyelim¹⁰⁶.”

¹⁰⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 31.Cilt, 3. Toplantı, 121. Birleşim, 07.07.1964, s.607.

¹⁰⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 42.Cilt, 4. Toplantı, 130. Birleşim, 17.06.1965, s.183.

2.2. Mehmet Hüsamettin Gümüşpala'nın Biyografisi

Gümüşpala, 24 Eylül 1914 yılında doğmuştur. TBMM Arşivi'nde kayıtlı iki nüfus cüzdanı suretinde doğum yeri olarak İstanbul ve Edirne yazılmıştır. Babası emekli binbaşı Cemal, annesi ev hanımı Firdevs Gümüşpala'dır. 10 Kasım 1935 tarihinde Remziye Hanım ile evlenmiştir. Çocuksuzdur. Ortaokul mezunudur. TCDD İşletmesi Merkez Müfettişi iken 15 Ekim 1961 tarihindeki seçimlerde Kayseri milletvekili seçilmiştir. Ankara'da Necati Bey Caddesi Ankara Apt. 3. Kat 10 numarada ikamet etmiştir. Hal Tercümesine kısaca şunları yazmıştır: *“1931 senesinde Devlet Demiryollarına intisap ettim. Hareket memurluğu, Gar müdürü, istasyon şefi, son olarak Eskişehir Merkez Müfettişliğinden ayrıldım”*. 22.03.1993 tarihinde vefat etmiştir¹⁰⁷.

2.2.1.Meclis Konuşmaları

Meclis'te 3 teklif vermiş, 1 konuşma yapmıştır. Öncelikle tekliflerine bakacak olursak denilebilir ki Hüsamettin Gümüşpala ve 10 arkadaşı Maliye ve Plan komisyonlarına 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 32'nci maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında kanun teklifinde bulunmuşlardır¹⁰⁸. Yine Gümüşpala ve 24 arkadaşı Ulaştırma ve Plan Komisyonlarına, Devlet Demiryolları İşletme Umum Müdürlüğü memur ve müstahdemlerinin ücretlerine dair kanunun bazı maddelerini değiştiren 4620 numaralı kanuna ek kanun teklifinde bulunmuşlardır¹⁰⁹. Üçüncü olarak da 24 arkadaşı ile verdiği ikinci teklifi yinelemişlerdir¹¹⁰.

Teklifin yinelenmesi konusunda Mecliste *“İşin ehemmiyet ve müstaceliyetine binaen öncelik ve ivedilikle görüşülmesi lüzumunu Umumi Heyetin yüksek tasviplerine arz ederim”* sözleriyle dikkat çekmek istemiştir. Ulaştırma bakanı Ferid Alpiskender burada yok sesleri çıkmasına rağmen Meclis Başkanı teklifi oylamaya sunmuş ve teklif kabul edilmiştir¹¹¹.

Hüsamettin Gümüşpala, 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Karma Bütçe Komisyonu raporu ile 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair

¹⁰⁷ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 269 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Hal Tercümesi için bkz. Ek-8.

¹⁰⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 18.Cilt, 2. Toplantı, 104. Birleşim, 28.06.1963, s.617.

¹⁰⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 20.Cilt, 2. Toplantı, 119. Birleşim, 19.07.1963, s.127.

¹¹⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 24.Cilt, 3. Toplantı, 20. Birleşim, 30.12.1963, s.33.

¹¹¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 84. Birleşim, 06.04.1964, s.340.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Ulaştırma Bakanlığı bütçesi münasebetiyle bir konuşma yapmıştır. Konuşmasının ana başlıkları şöyledir;

“Bugün Demiryolları İdaresinde adama göre iş prensibi benimsenmiş olduğundan yetersiz birçok kimseler iş başına getirilmiştir. Bu da küskünlüğe, birçok kıymetlerin idareden ayrılmasına sebep olmuştur. Demiryollarının kalkınabilmesi için idarede, idareci, teknik eleman rekabetine son vermekle kabil olacaktır. Bugün teşekkülün ana talimatnamesi ile esaslı bir tarife politikası, merkez dairelerinin vazife, salahiyet ve mesuliyetlerini gösterir talimatnameleri yoktur. İdarede birbirine benzeyen veya biri diğerinin yardımı olmadan iş göremeyecek daireler mevcuttur. Sayın arkadaşlar; demiryolu personelinin meslek bilgisini çoğaltmak için Eskişehir’de bir meslek kursu var ise de ihtiyaca cevap verecek durumda değildir. Eğitime daha çok ehemmiyet verilmesi lazımdır. Sayın arkadaşlar, haftada 48 saatin çok üstünde, bayram, resmi tatil yapmadan feragatle çalışan bir demiryolu personelinin eline 350 ila 800 lira geçmektedir. Demiryolu personelinin dertlerinden biri de hekim noksanlığıdır. Sivas teşkilatında 8, Malatya teşkilatında 6, Adana teşkilatında 7 hekim noksandır. Personel sağlığı ile idare alakadar olmamaktadır. Hekim temini için ücretli hekim temini cihazına gidilmesi lazımdır. Kendisinden çok şeyler beklenen Sayın vekilin ve Sayın Umum Müdürün bu hallere bir çare bulacağını ümit eder hepimizi tekrar sevgiyle selamlarım¹¹².

2.3. Bahri Yazır’ın Biyografisi

1914 Kayseri doğumludur. Babası Haşim, annesi Kadriye’dir. İstanbul’da Yeşilköy Gazi Evrenos Caddesi 49/7 numarada ikamet etmiştir. Harp Akademisi bitirmiştir. Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Kahire askeri ataşeliği, Milli Savunma Bakanlığı protokol şube müdürlüğü ve halk eğitimi genel müdürlüğü yapmıştır. XII. Dönem Cumhuriyet Halk Partisi Kayseri milletvekilidir. Millet Meclisi başkanlık divanı idare amirliği yapmıştır. Evli ve 3 çocuk babasıdır. 31 Mayıs 2006 tarihinde vefat etmiştir¹¹³.

2.3.1.Meclis Konuşmaları

Bahri Yazır, iki arkadaşıyla birlikte Milli Savunma Bakanlığı bütçesinin kabulü münasebetiyle kahraman Türk Silahlı Kuvvetleri’ne ve onun fedakâr mensuplarına

¹¹² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 41.Cilt, 4. Toplantı, 116. Birleşim, 26.05.1965, s.18, 19.

¹¹³ *TBMM Arşivi*, MM Üyesine Mahsus 272 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Seçim dönemi belgesi için bkz. Ek-3.

Millet Meclisinin selam, şükran, güven ve duygularının iletilmesine arz ve teklifte bulunmuştur¹¹⁴.

Yazır, 1963 yılı Milli Savunma Bakanlığı bütçesi münasebetiyle CHP grubunun görüş, tenkit ve dileklerini belirtmeye çalıştığı konuşmada şunlara değinmiştir;

“Huzurunuzda bulunan bütçe tasarısının rakamlara müstenit kısa tahlilini yaptığımız zaman şunları görüyoruz. Bu yılki Milli Savunma Bütçesi geçen yılın ilk bütçesinde 247 814 000 lira, bilahare yapılan ödemelerden sonraki yekûndan 190 milyon liralık bir artış kaydetmiştir. Genel Bütçeye nazaran geçen yıla ait nispeti % 25,7 iken bu yıl bu nispet % 23,20 ye düşmüştür. Bütçe rakamları tetkik edildiği zaman görülmektedir ki, çeşitli cari giderler yekûnu hariç tutulursa yatırım için 331 milyon lira kalmaktadır. Bunun 141 milyon lirası münhasıran Enfrastraktür tesislerine sarf edileceğine göre, Silahlı Kuvvetlerimizin kalkınması için sadece 190 milyon lira kalmaktadır. 2 803 000 milyon liralık Milli Savunma bütçesinin, kalkınmaya muhtaç bir devremizde fazla görenler olacağı gibi, ordumuzun her türlü ihtiyacının layık olduğu ve lazım olduğu şekilde giderilmesini isteyenler de bu bütçenin kifayetsiz olduğunu düşünebilirler¹¹⁵.”

“Bu hususta CHP'nin görüşü özet olarak şöyledir: Dünyanın hiçbir hükümler ülkesinde ordusuz veya zayıf ordu ile kalkınma akla gelmemiştir. Hassaten bizim gibi, coğrafi durumu itibariyle istiklali kuvvetli ordusuna sıkı sıkıya bağlı bir memlekette kalkınma hesabına zayıf orduya sahip olma düşüncesinin, istiklali kaybolmuş ülkelerde kalkınmadan bahsetmek kadar gerçekten uzak bir görüş olduğuna kaniiz oysa ki; bugünkü şartlarda Silahlı Kuvvetlerimiz Milli Savunma masraflarıyla kalkınmamızın aleyhinde işleyen bir mekanizma değil aksine kalkınmamızın desteklenmesinde en müessir rolü oynayan ilk ve ana faktördür. Biz Türk ordusunu kalkınmaya mani bir unsur değil, kalkınmamız için lüzumlu ve zaruri bir teşekkül olduğuna inanıyor ve ona bu gözle bakıyoruz. Bu sebepten 1963 yılı Milli Savunma bütçesinin fazlalığını bir an için düşünmüyor, düşünmüyoruz. Biz, huzurunuzda bulunan Milli Savunma Bütçesini, arzu ile imkânı telif eden gerçeğe uygun bir bütçe olarak değerlendiriyor ve tasvip ediyoruz. İnaniyoruz ki bu bütçe, memleket gerçeklerine vakıf vatansever ellerde titizlikle harcanacak ve böylece Milli Savunma Bütçemizin mana değeri madde değerinden kat kat üstün seviyeye ulaşacaktır. Şu halde ne insan, ne de Türk Ordusu bugün ve yarın için savaş değerinden bir şey kaybetmemiştir, etmeyecektir. Muhterem arkadaşlar, 1962 mali yılı içinde Milli Savunma Bakanlığınca başarılan hizmetleri bu kürsüden ifade etmeyi kadirşinashk sayıyorum¹¹⁶.”

“Bir sene zarfında (Silâhlı Kuvvetler Yakacak Kanunu) çıkarılmış bu suretle bölgelere göre yakacak, aydınlatma ve soğutma işleri modern esaslara bağlanmıştır. Ordu

¹¹⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 3.Cilt, 1. Toplantı, 52. Birleşim, 21.02.1962, s.108.

¹¹⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 13.Cilt, 2. Toplantı, 51. Birleşim, 16.02.1963, s.19-22.

¹¹⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 13.Cilt, 2. Toplantı, 51. Birleşim, 16.02.1963, s.19-22.

mutfaklarında mazot kullanma imkân dâhiline girmiş, bu suretle erlerimizin yemekleri nefasete kavuşmuştur. Şimdiden Trakya bölgesinde tamamlanan mazotlu mutfaklar sisteminin diğer bölgelere de teşmilini bekliyoruz. Şehit dul ve yetimlerinin tedavilerine dair kanunla büyük bir vatandaş kütlesinin ıstırabına son verilmiştir. Askeri Yargıtay Kanunu, Milli Güvenlik Kanunu, Uçuş Tazminat Kanunu, Jandarma ve deniz erlerinin hizmet sürelerinin tadiline dair kanunlarla vatandaş ve hizmet erbabı arasında adaletle imkân verilmiştir. Ayrıca kuvvetler arasında giyim kuşam hususunda tek tipe gidildiğini, bölgelere göre giyim esasının kabul edildiği, eşya miatlarındaki aksaklıkların giderildiğini, tarihi değer taşıyan (on beş kıışlanın) restore edilerek esaslı şekilde tamir edildiğini memnuniyetle öğrenmiş bulunuyoruz. Kısa zamanda bu derece verimli başarı gösteren Milli Savunma Bakanlığına ve mesaide hizmeti geçen personele grubumuz adına teşekkürü borç biliriz. Hazırlanmış bulunduğunu öğrendiğimiz Genelkurmay Başkanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı Teşkilat Kanunu ile bugünkü ihtiyaçlara cevap vermeyen artırma ve eksiltme Kanununun tadilini ve Silahlı Kuvvetler iâşe Kanununu bir an evvel Meclise bekliyoruz¹¹⁷.”

“Muhterem Milletvekilleri, içinde bulunduğumuz şartlar, ordu rejim münasebetlerinde CHP’nin görüşünü arz etmemizi lüzumlu hale getirmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri Türk Milletiyle birlikte 27 Mayıs imtihanını da verdikten sonra memleketin kudreti modern Anayasa ile demokratik parlamenter rejime terk ederek asıl görevine kemali sükûnetle dönmüştür. Türk Silahlı Kuvvetlerinin rejim hakkındaki bu görüşünden şüphe etmek onu tanımamanın bir başka ifadesidir. Görüşümüz odur ki: Silahlı kuvvetler, uhdesine düşen asıl vazifeyi ifa ederken millete emanet ettiği büyük eserin, Anayasanın hiçbir suretle zedelenmemesini, gölgelenmemesini ister. Anayasanın gölgelenmemesi, metinlerinde sarahatle ifadesini bulan Atatürk ilkelerine bağlılık ve 27 Mayıs’ın meşruluğuna herkesten ve her teşekkülden evvel Büyük Meclisin riayetkâr olması, bununla kalmayıp bu müesseselerin korunması görevini samimiyetle üzerine almasıyla mümkündür. Bunu tereddüde mahal bırakmayacak ölçüde başardığımız, başka ifade ile Anayasanın lafzında ve ruhunda mündemiç bulunan bu ilkelere ihlaline imkân vermediğimiz müddetçe Türk Silahlı Kuvvetlerini yurt savunmasından başka hiçbir düşünceye sahip olmayacağı da Büyük Meclise daima müzahir ve çalışmalarında ona destek olacağına inanıyoruz. Türk Silahlı Kuvvetlerinin vazifesi kanunla tayin edildiği gibi Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamaktır. CHP onu, böyle bir vazifeyi dâhili sebeplerle ifaya zorlayacak şartların tekevvününe Yüce Meclisin imkân vermeyeceği inancını (ümidini) muhafaza etmektedir. Maruzatımıza son verirken milli varlığımızın teminatı Kahraman Silahlı Kuvvetlerimizin bütün mensuplarına CHP Grubunun güven, sevgi, saygı ve başarı temennilerini sunar, 1963 yılı bütçesinin hayırlı ve uğurlu olmasını yürekten dileriz¹¹⁸.”

¹¹⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 13.Cilt, 2. Toplantı, 51. Birleşim, 16.02.1963, s.19-22.

¹¹⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 13.Cilt, 2. Toplantı, 51. Birleşim, 16.02.1963, s.19-22.

2.4. Mehmet Göker'in Biyografisi

Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Pazarviran nahiyesinin Kadılı köyünde 1926'da doğmuştur. Babası İsmail, annesi Pembe'dir. Ankara Hukuk Fakültesini bitirmiştir. Hâkimlik, Temyiz Mahkemesi raportörlüğü ve serbest avukatlık yapmıştır. Evli ve 3 çocuk babasıdır. 1961-1965 yılları arasında XII. Dönem Cumhuriyet Halk Partisi Kayseri milletvekilliği yapmıştır. 20.05.1995 tarihinde vefat etmiştir¹¹⁹.

2.4.1.Meclis Konuşmaları

Mehmet Göker'in PTT idaresince sabit tesisleri kira bedeli adı altında her ay 12 lira üzerinden on binlerce aboneden tahsil edilmekte olan ve haksız olarak tahsil edildiği kesinleşmiş mahkeme hükmüyle sübut bulan meblağın mukaveleye dercedilmek istenmesi sebebine dair Ulaştırma Bakanının sorusu münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlar, telefon idaresince abonelerden, sabit tesisler ücreti adı altında aylık olarak tahsil edilmekte olan meblağın usulsüzlüğü, kanunsuzluğu ve mevcut PTT idaresi ile aboneler arasında yapılan mukaveleye aykırılığı sebebi ile bir kısım abonelerce bu mevzu hakkında dava ikame edilmiş ve mahalli mahkemelerce verilen kararlar Temyiz Mahkemesi Dördüncü Hukuk Dairesince PTT aleyhine olarak, (muarazanın men'ine, alınan paraların tahsiline) şeklinde tasdik edilmek suretiyle, bu kararlar kesbi katiyet eylemiştir. Bu kararların muhkem kaziye haline geldiği tarihten itibaren PTT idaresi, abonelerine yeni mukavele yapmak üzere tebliğler göndermiş ve mukavelede dercedilen hususlar bir ay içerisinde idareye başvurulup yenilenmediği takdirde abonelik hakkının kaldırılacağı ve telefonlarının kesileceği kati bir şekilde ihbar edilmiş ve bu ihtar uyan bir kısım aboneler de telefon idaresine giderek mukaveleyi imzalamışlardır. Bu hareket ve alınan mahkeme ilamlarının neticesi gösteriyor ki, PTT idaresi kazai yoldan haksız olduğu için, istihsal edemediği bir neticeyi cebri olarak abonelerden tahsil etmek yoluna başvurmuştur. PTT idaresinin yapmakta olduğu yeni mukaveleler ve yaptığı tebliğler eski anlaşmaya, Borçlar Kanunu umumi hükümlerine ve yeni Anayasada kabul edilen esaslara, taban tabana zıttır. PTT idaresi abonelerine gönderdiği yazılarda birinci madde olarak veraset sebebiyle abonenin devrini caiz gören fıkra kaldırılmaktadır. İkinci de; abonenin nezdindeki telefonda başkası faydalanırsa tarifedeki ücretin muhafaza edilmesi, en önemlisi de abonenin talimatnameler ve tarifler üzerinde yapılacak değişikliklerin tatbikini kabul ve taahhüt edeceği, sabit tesisler ve kira ücretleri tarifenin bir cüzü olmakta onlara hiçbir itirazı olmayacağı hususudur. PTT

¹¹⁹ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 268 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Mehmet Göker'in nüfus cüzdan sureti içib bkz. Ek-11.

idaresinin emrivakilerle aboneye ‘mukaveleni feshedeceğim’ şeklinde bir şart ileri sürmüş olması Anayasanın 36’ıncı maddesine mugayirdir. Ayrıca PTT abonelerini yeni bir akde icbar edebilir mi; (Ay sonuna kadar gelirse gelir, gelmez ise, aboneliği iptal edilecektir) şeklindeki bir ihtar, hiçbir zaman umumi hukuk prensiplerine uygun değildir. Netice olarak PTT’ye çağırılarak abonelere imzalatılan mukavelelerin durdurulmasını Vekil Beyden bilhassa rica ederim¹²⁰.”

Aynı konu ile ilgili verdiği takriri açıklamak için devamında şu konuşmayı yapmıştır;

“Gündemin 9’uncu maddesinde yazılı bulunan sözlü sorunun cevaplandırılması zımında diyorum ki: Aboneler 12 ay içinde yeni mukavele yapmaya icbar ediliyor, gelmeyenlerin mukaveleleri feshedilecek diye ihbar var. Mevcut mevzuat karşısında PTT’nin bu şekilde bu ayın sonuna kadar aboneleri mevcut müeyyideler karşısında mukavele yapmaya icbara devam edecek mi, etmeyecek mi? Zira PTT aleyhine açılan davalardan mütevellit mahkeme masrafları, ücreti vekâlet ve alınan sabit tesisler bedelinin istirdadı gibi cezalara PTT mahkûm edilmektedir. Buna rağmen abonelere bu şekilde yeni müeyyideler tatbik edilecek mi edilmeyecek mi? Yoksa yine her biri tekrar mahkemeye gidecek bu paraların istirdadı yoluyla geri alınmasını temin ederek PTT tekrar yeni masraflara sokulma yoluna gidilecek mi? Bir kısım aboneler mukavele imzalamak için gitmiyorlar. PTT idaresine ve mevcut idare mevzuatı karşısında hangi mukaveleler muteber olacaktır? Bu bakımdan Telefon İdaresiyle aboneler arasındaki huzursuzluğu gidermek gayesiyle, Ulaştırma Bakanından bu hususların izahını istirham ediyorum. Takririm bundan ibarettir¹²¹.”

Göker’in Vakıflar Genel Müdürlüğü 1962 yılı bütçe kanunu tasarısı, karma bütçe komisyonu raporu ve 1962 yılı vakıflar Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısında yapılan değişiklik münasebetiyle CHP grubu adına yaptığı konuşma şu şekildedir;

“İnsanlığın yaratılışında hayır işlerine karşı sevimli bir temayül vardır. Fertlerin hayat safhalarında daima bu temayül his olunur. Din akide ile imtizaç edince bu haslet daha açık olarak görülür. Asırlardan beri vücuda gelen yollar, köprüler, çeşmeler, imarethaneler, şifahaneler, medreseler, mektepler ve mabetler gibi hayır müesseseleri bu hâsılâtın en canlı abideleridir. Bu yüksek yaratılış Müslümanlarda daha mütekâmil bir haldedir. Denilebilir ki, dinin içtimai mesleki bu esas üzerine kurulmuştur. Vakıf müessesesi gayesinde muvaffak olmuş bir müessese olduğu içindir ki İslamiyet vakfı teşvik eder ve onu iyi bir fiil olarak telakki eder. Vakıflar Devletin ve milletin sosyal, ahlaki, iktisadi, idari bakımlardan bünyelerini koruyucu ve yapıcı bir inkişaf amili olmuştur. Vakıflar Müessesesi Türk ahlak geleneğinden doğmuş, menşeiini dini ve içtimai esaslardan alan ve fakirlere, zayıflara, kimsesizlere, ilim ve irfana, belediye ve sağlık işlerine birçok

¹²⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 1.Cilt, 1. Toplantı, 23. Birleşim, 18.12.1961, s. 327,328.

¹²¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 1.Cilt, 1. Toplantı, 23. Birleşim, 18.12.1961, s. 331.

hizmetler yapan sosyal bir yardım müessesesidir. Vakıflar sayesinde ecdadımız dünya milletlerine örnek müesseseler vermişlerdir. Vakıfların bu mahiyetini kısaca belirttikten sonra, bu müessesenin bazı zamanlar bütçeleri siyasi bir kısım neticeler istihali için tanzim edilmiş ve müessese baskı altında tutulmuştur. Karma Hükümetin bütçe imkânları tahtında koymuş olduğu tahsisatlar müessesenin feragatli idareci ve elemanların dirayeti sayesinde maksada en verimli olarak sarf edileceğini ve gelecek senelerde de daha geniş imkânların hazırlanacağına inanarak mali imkânlar tahtında yapıcı bir görüşle ele alındığına kaniiz. Vakıflar müessesesini tarihi seyri içerisinde mütalaa ettiğimiz takdirde, bütçede tahsis edilen 40 841 945 liralık gelir ve gider toplamının az olduğunu ve bu bütçenin bu müesseseleri yaşatmaya kâfi olmadığını ve bilhassa zamanında Devlete yardım etmiş bir müessese olarak gelirinin büyük kısmının Hazine yardımından karşılanmasını müessesenin durum ve mahiyetiyle kabili telif görmüyoruz. Hayri hizmetler Abide ve eski eserlerin bakımı, kontrolü, onarımı, restorasyonu ve yeni gayrimenkuller temininden ibarettir. Onarımlar en önemli problemdir. Bu eserler milletimizin tarihi sanat anlayışım ifade eden vesikalardır. Bu güzel eserlerin bugünkü bütçe rakamlarıyla onarımı ancak bir asır içinde yapılabilir. Ve bu süre içinde de tamamının harap olacağı ortadan kalkacağı ilmi hesaplara müstenit olarak ifade edilmiştir. Bugünkü haliyle Vakıflar müessesesi mevcut bütçesi ve müessesenin mahiyetine göre aciz içinde sayılır¹²².”

“Bu müessesenin içinde bulunduğu acizden kurtulabilmesi için aşağıdaki tedbirlerin süratle alınmasına kaniiz.

1. Vakıflar idaresinin bugün elinde bulundurduğu gayrimenkullerin kıymeti bir milyar yüz milyon civarındadır. Gelir tahminlerinden anladığımıza göre milyarlık servetten elde edilen kira dokuz milyon civarındadır. Kıymete göre bu gelir yüzde bir miktarında olup emsallerine ve hususi sektördekilere göre, mukayese kabul etmeyecek derecede azdır. Bu bakımdan Vakıf eserlerin mahiyetleri nazara alınarak 6570 sayılı gayrimenkullerin kiralan hakkındaki Kanunda mutlak surette değişiklik yapmak zarureti vardır. Bu suretle gayrimenkullerin hakiki gelirinin temini ve tespiti icap eder.

2. Vakıflar İdaresinde kifayetli personel kullanabilmesi için gerekli imkanın temin edil-mesi zarureti vardır. İhtimamına terk ettiğimiz idarenin himmete muhtaç olduğuna ve mevzuatın süratle ıslah edilmesi lüzumuna kaniiz.

3. Ayrıca Medeni Kanunda süratli olarak değışildik yapmak ve bu suretle Vakıf müessesesinin ihyası yoluna gidilmesi ve mani hükümlerin kaldırılması zaruridir. Zira M. K. ancak tesis kurmaya müsaittir.

4. Vakıflar İdaresinin Statüsünde ve 2762, 2387, 2950, 5982, 6092, 6570 sayılı kanunlarda ve bağılı olarak Vakıflar Nizamnamesinde değışiklik yapmak ve bu değışiklikle birlikte İdarenin anlayış ve hürriyetle teşkilatlanması ve bir kısım Devlet Daireleri; bu arada Diyanet işleri, Eğitim Bakanlığı ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Kurucu Meclis zamanında kanuniyet kesp etmiş Yurtlar ve öğrenci kredi müessesesiyle sıkı irtibat

¹²² TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 3.Cilt, 1. Toplantı, 51. Birleşim, 20.02.1962, s. 33-35.

halinde çalışılması ve hayır müessesesi olarak bütçeye yük olmayacak muhtar bir müessese haline getirilmesi zarureti vardır. Bu muhtar müessesenin Hükümetin tesirli murakabesiyle verimli bir hale geleceğine kaniiz.

5. Gureba Hastanesi kadrolarında yeni baştan ayarlama yapılması ve müessesede çalışan mütehasşıs, doktor, asistan vesair personelin emsallerine göre kadro ve maaşlarının ayarlanması zaruridir. Hastanenin mevcut yatak adedi ve tıp ilmindeki inkişaflar nazara alınarak hastaneye tahsis edilen 700 000 liranın az olduğunu zikretmek mecburiyetindeyiz.

6. Vakıflar İdaresi elinde bulunan masraflı işletmeleri süratli olarak elinden çıkarmalı ve gelir getirmeyen yük olan gayrimenkulleri kıymet derecelerine göre elinden çıkarmalıdır. Bu suretle bakımı imkânsız olan vakıflar da hem harabiyetten ve hem de bütçe masrafından çıkarılmış olur.

7. Sermayesinin yarıdan fazlası Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait Vakıflar Bankası; dirayetli idarecileri sayesinde, hayatiyetini muhafaza ve Vakıflar için gelir temin eden bir teşekkül olması sebebiyle mensuplarının mesailerini takdir ve tebrik ederiz.

8. Hariçteki vakıflar mevzuunu harici temaslarda ön planda tutmak gerektiğine kaniiz.

Hulasa: Vakıflar İdaresi sosyal ve hayrı müessese olarak Hükümetin bu müesseseyi İmparatorluk zamanındaki göz kamaştırıcı bütçe-sine ve idaresine kavuşturması yegâne temennimizdir. Bütçenin tümüyle birlikte milletimize uğurlu ve hayırlı olmasını Allah'tan temenni ederiz¹²³.

Göker'in Paris'te toplanan Avrupa Konseyi Daimi Komisyonu ile Nüfus ve mülteciler komisyonuna Türkiye'yi temsilen giden heyet adına, gündem dışı yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar, Avrupa Konseyi Daimi Komisyonuna iştirak eden delegelerimiz, Sayın Kasım Gülek ve Sayın Fahrettin Kerim Gökay, ayrı ayrı zamanlarda ve aradan bir hayli zaman geçtikten sonra Yüksek Meclise izahat verdiler. Evveleminde, Yüksek Meclis adına bu komisyona iştirak eden kıymetli delegelerimizin, aralarında bir görüş birliğine varmaları ve yapacakları konuşmalarda Yüksek Meclisi bir raporla irşat etmeleri yegâne temennimizdir. Delegeler bu şekilde yapmıyorlar, şahısları adına ayrı ayrı izahat veriyorlar. Konseye iştirak eden muhterem arkadaşlarımın aralarındaki çalışmalarda hakikaten ya insicam yoktur yahut da, Konsey çalışma esası, usulü hakkında aralarında ihtilaf vardır. Birinci maruzatım budur. İkincisi: Sayın Fahrettin Kerim Gökay, Başkanlığın talebi üzerine eski Konsey üyelerinin mahkûmiyetlerinden üzüntü duyduklarını ve bunların bir an evvel hürriyetlerine kavuşturulması mevzuunda bir temennide bulunduğunu ve bu temenniye Avustralya ve İngiliz delegelerinin iştirak ettiklerini ve bu arada kendilerinin de bir kısım izahat verdiklerini ifade ettiler. Avrupa Konseyinde bu mevzuda verilen izahatı ben şahsan çok kifayetsiz buluyorum. Arkadaşlarım,

¹²³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 3.Cilt, 1. Toplantı, 51. Birleşim, 20.02.1962, s. 33-35.

yalnız lütfen telaş buyurmayın. Sizlerin onlarla hiçbir alakası yoktur, Sizleri ayrı ayrı birer varlık olarak görüyoruz. Söyleyeyim ne lüzum olduğunu. Müsaade edin, müsaade edin, Avrupa Konseyine¹²⁴...”

Mehmet Göker’in, Milletvekili Mahmut Alicanoğlu’nun Adalet başkâtip, icra memuru, zabıt kâtibi ve yardımcılarına tazminat verilmesi hakkındaki kanun teklifini destekleyen konuşması şu şekildedir;

“Sayıları adliye camiası içerisinde pek mahdut olan ve bir kısım arkadaşlarım tarafından verilmiş takrirlerle durumları ayrı ayrı belirtilen ve şimdi hazırladığım bir takrirle, birçoğunu sıra halinde arz edeceğim adliye mensuplarının da aynı şekilde birinci maddeye ithal edilmesini istihram edeceğim. Bunlar, icra muhasip ve refikleridir. Adliye Vekâletindeki yetkili arkadaşlardan aldığımız malumata göre Türkiye içinde sayıları 12’dir. Mahkeme veznedar ve muavinleri, Türkiye’de 8 adettir. Bir kısım mahkemelerde bu veznedarların yaptığı işlemler, o mahkemede bulunan başkâtipleri tarafından ifa edilmektedir. Üçüncüsü; sicilli ticaret memur ve kâtipleri. Bunların da Türkiye adliye camiası içinde sayıları sekiz kişiden ibarettir. Dördüncüsü; icra tahkik memurlarıdır ve dört kişidirler. Beşincisi; icra tahsildarlarıdır ve sayıları 20’dir. Altıncısı; Adalet Komisyonu tasarısında belirtilen ve benden evvel konuşan arkadaşımın bahsettiği gardiyanlardır. Burada zikrettiğimiz memurlar, kıymetli hatip arkadaşımın da belirttiği gibi adliye kararlarını ve karar safhasını infaz safhasını tamamlayan ve birinin vazifesi diğerinden mühim olan kıymetli meslek mensuplarıdır. Kıymetli arkadaşımız Alicanoğlu 22 senelik bir hâkim olarak onların içinde yaşamış ve bendeniz de kısa meslek hayatımda görmüştür, öğle yemeklerini, hatta kış mevsimlerinde dörtte bir ekmek ve 100 gram peynirle, yaz mevsimlerinde dörtte bir ekmek ve bir domatesle idare eden bu fedakâr ve feragat kar kimselerle yakından temas ettim. Bu kadar muhtaç durumda bulunan bu şahısların her birine, hıfzedilmek üzere milyonlarca dosya, hatta şahıs hürriyetleri ile ilgili dosyalar tevdi edilmiş bulunmaktadır. Meslekten gelen arkadaşlar çok iyi bilirler, adliyede dosyanın hıfzı konusunda hâkimin mesuliyeti yoktur. Dosyanın saklanması münhasıran mahkeme kâtiplerine aittir. Binaenaleyh, biraz evvel konuşan sayın arkadaşlarımın belirttikleri gibi, adliye mümkün mertebe bir kül halinde ele alıp, bu şahıslara cüzi de olsa tazminat verilmesi hususunda oylarınızı esirgemeyeceğinizden eminim¹²⁵...”

Yukarıdaki konuşmalardan sonra Göker, söz alarak Usul hakkında bir konuşma yapmıştır. Şöyle ki;

“Büyük Meclisin; Başkâtip, icra memuru, zabıt kâtibi ve yardımcılarına tazminat verilmesi hakkındaki kanunun tümü kabul edildikten sonra maddelere geçildi ve birinci maddesine gardiyanların da ithal edilip edilmemesi mevzuunda Yüksek Meclisin oylarına müracaat edildi ve neticede gardiyanların da birinci maddeye ithal edilmesine ve bu

¹²⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 71. Birleşim, 09.04.1962, s.305.

¹²⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 75. Birleşim, 16.04.1962, s.500,501.

hususun Anayasaya aykırı olmadığına karar verildi. Malumu âliniz bundan sonra Bütçe Komisyonu ikinci defa yetkisini kullanmak suretiyle ısrar etti ve bu gardiyanlar grubunu da maddeye ithal ettirmedi. Meclis ikinci defa olarak kararında ısrar etti ve maddeyi redaksiyonu yapılması için Bütçe Komisyonuna gönderdi. Bütçe Komisyonu acaba Muhterem Meclisin bu kararına karşı geldiği için ve bunu komisyon olarak kabul etmediği için mi bu redaksiyonu yapmıyor ve burada bulunmuyor? Yapılacak redaksiyon, maddeye, ‘gardiyan’ kelimesinin ilavesinden ibarettir. Bütçe Komisyonunun, Meclisin kararma rağmen bunu yapmaması ve burada bulunmaması hakikaten teessüfe şayandır¹²⁶.”

Mehmet Göker’in memleketimizin doğu ve Güney Doğu bölgelerinde köy ve kasaba içme suları ile küçük sulama işlerinin tetkiki için kurulması kabul edilen Meclis araştırma komisyonuna üye seçimi ve bu konuda 18 Mart 1963 tarih ve 161 sayılı ittihaz olunan kararın kaldırılmasına dair Yüksek Başkanlığa vermiş olduğu önerge şu şekildedir; “Gündemin birinci maddesinde zikredilen memleketimizin Doğu ve Güney-Doğu bölgelerinde köy ve kasaba içme sularını tetkik için kurulmasına karar verilen Meclis Araştırma Ko-misyonuna üye seçimi günlerden beri yapılamamıştır. Böyle bir komisyona lüzum yoktur. Kararın kaldırılmasının oya arzını teklif ederim¹²⁷.”

Göker’in Birinci beş yıllık (1963-1967) kalkınma planının sunulduğuna dair Başbakanlık tezkeresi ve kalkınma planı ile Cumhuriyet Senatosu’nca kabul edilen değişikliğelere dair plan karma komisyonu raporu münasebetiyle yaptığı konuşma;

“DDY Müessesesi 1962 senesinde Maliye’den 250 milyon lira almıştır, senelik zararı 30 milyon lira civarındadır. Diyorum ki, bu müessese bugünkü haliyle devamlı surette zararla çalışmakta ve Hazine sırtına yük olmaktadır. Bu yükü telafi edecek bir tedbir olarak planda, Karayollarına ağır vergiler konulması teklif olunmaktadır. Ticari hayatta vergi ile rekabet temin edilemez, diyorum. Esasen Devlet Demiryolları içerisinde, Devlet Demiryollarının müstakbel inkişafının ne olacağı mevzuunda mütehassıslar arasında ihtilaf mevcuttur. Bu itibarla bitaraf bir ilim ve ihtisas heyeti bir ay içerisinde bu müessesenin durumunu tetkik etsin. Türkiye’nin realitelerine uygun olarak bu müesseseye nasıl bir veçhe verilmesi icap ettiğini karara bağlasın diyorum¹²⁸.”

Mehmet Göker’in geçen tutanak özeti münasebetiyle parça parça yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Çok muhterem arkadaşlarım, bir evvelki oturumda bir sözlü soru münasebetiyle bu kürsüden, Türkiye’de kanunlar, tüzükler gereğince kurulmuş bir teşekkülün mensuplarını aşırı şekilde hakaret eden, tezyif eden kelimeler kullanıldığı için söz almış bulunuyorum. Bahsi geçen sözlü soru arkadaşımız İhsan Ataöv tarafından sorulmuş ve Ticaret Vekili de

¹²⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 5.Cilt, 1. Toplantı, 81. Birleşim, 27.04.1962, s.11,12.

¹²⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 15.Cilt, 2. Toplantı, 64. Birleşim, 29.03.1963, s.64.

¹²⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 9. Birleşim, 19.11.1962, s.390.

bu sözlü soru münasebetiyle, Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonuna tahsis edilen kotaların dağıtımı mevzuunda izahat vermiştir. İddiaları mevcut mevzuat içerisinde, mevcut vesikalar altında tamamıyla yalan ve iftiradan ibaret olduğunu ve hatta soru sahibi arkadaşımızın verdiği izahat ve vesikalar sureti katiyede mahkemeye intikal etmemiş ve elde de mevcut bir ilam olmadığı halde kıymetli Konfederasyonun 16 üyesine ve bir Başkanına ‘hırsızlar, suiistimalciler’ bu sözler aynen İhsan Ataöv arkadaşımız tarafından söylenmiştir, zabıttan okuyorum. Yine aynı arkadaş sözlerine devam ederek ne mutlu bize ki, bir zamanlar bu kürsüyü işgal eden şahıs, başkalarına buradan küfretmiş, suiistimallerden, hırsızlıklardan dem vurmuş ve burada bulunan ve bulunmayan bazı kimseleri itham etmiştir. Şimdi bu şahısları hırsız olarak, suiistimalci olarak vasıflandırmak bize nasip oldu, buyuruyorlar. Eski zabıtlarda, bu Meclisin içinde bulunmayan ve şerefının korunması bu Meclisin üyelerine mevdu olan bir arkadaşımız hakkında hırsızlık vardır, suiistimali vardır. Şeklinde yerli, yersiz isnatlar vardır. Bunların doğru olmadığının müdafaası burada bulunan milletvekillerine düşer. Hakikat şudur arkadaşlar; bin dolarlık bir tahsis vardır. Bu tahsis Türkiye’ye gelmiş, fakat tamamıyla esnafın istediğinden bambaşka kilitler tahsis edilmiştir, serbest piyasaya dağıtılmıştır, deniyor. 1 000 \$’lık tahsisi yapılmış 83.01 pozisyon numaralı çanta ve bavul kilitleri hakkında arkadaşımızın bahsettiği ortaklığa müracaat yapıyor deniyor ki: Bu fabrika halen bana mal göndermiyor, bunların neden bana tahsisi yapıldı? Federasyon tamim yapıyor, gazetelere intikal ediyor. Zaptı sabıkta bu 1000 dolarlık kilit tahsisinden gelen malların, esnaf ve sanatkârların istediği kilitlerden bambaşka markadan olduğu ve ayrıca başka teşekküllere verildiği hakkında zabıтта beyan vardır. Hâlbuki tahsisin yapıldığı firma akreditifin açıldığını ve parasının yatırıldığını 4.11.1962 tarihli gazeteden muttali olunca bunların Türkiye’ye ithal edilmesi için Federasyona müracaat ediyor, Federasyon da kendi firmasının itibarı yönünden bu neşriyatın tashihini talep ediyor. Sayın Ticaret Vekilimizin de bunu zamanında tahkik edip sahih malumat vermesi icap ederdi. Sayın Ataöv’ün ikinci olarak mevzuu bahsettiği kilitler Türkiye’ye gelmemiştir. Gelmemiş olan kilitlerin istihkak sahiplerine tahsilleri yapılamaz¹²⁹.”

“İkinci olarak fermuar mevzuunda, konuşmuşlardır. Konfederasyonun yaptığı tahsise istinaden 200 bin dolarlık fermuar gelmiştir. Fermuarlar 14 - 24 cm. olup, esnafın ihtiyacı 100 cm.’lik fermuar gelmemiştir. Derler Konfederasyona bağlı terziler, ayakkabıcılar vardır. 200 bin 1 dolarlık fermuarın gelmiş olduğu iddiası doğru değildir, arkadaşlar. Sadece iki bin dolarlık fermuar gelmiş ve zamanında yerine sevk edilmiştir. Terzilere ayakkabıcılara tevzii yapılmıştır. Konfederasyonun mevcut idare heyetinin, eski idare heyetinden alındıktan sonra bakanlık müfettişleri tarafından birçok defalar teftişe tabi tutulmuştur, bu teftişlerde Konfederasyon mensuplarının usulsüz, yolsuz tahsislerinden dolayı bugün için adliyeye intikal etmiş bir husus yoktur. Benim de elimde vesikalar sarih vesikalar vardır. Zabıtlarda kelime olarak ve mana itibariyle yanlışlıklar vardır. Onları

¹²⁹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 14. Birleşim, 07.12.1962, s.639,640.

tasrih edeceğim. Bugün Federasyonun başında bulunan zat, en sıkışık günlerde dahi bu kürsüden milleten hürriyetini müdafaa eden, bu kürsüden haykıran ve zulme göğüs geren bir kimsedir. Bugün Federasyonu teşkil eden bir başkanla 15 üye, Adalet, CHP, CKMP, MP ve YT Partisi olmak üzere bütün partilere mensup arkadaşlardır. Yani bu, karma bir teşekkül, karma bir idare, heyetinin yapmış olduğu tahsislerdir, yapmış olduğu tasarruflardır ve tamamıyla Türkiye esnafının, 1,5 milyon kişilik Türk esnafının haklarını, hukukunu korumaktadır. Tahsisleri bu görüşün ışığı altında yapmaktadır¹³⁰.”

Mehmet Göker’in Cumhuriyet Senatosu İstanbul üyesi Rıfat Öztürkçine ile Balıkesir Milletvekili Ali İhsan Kırımlı ve 4 arkadaşının, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı merkez ve taşra teşkilat ve müesseseleriyle özel idare ve belediyeler teşkilatında çalışan sağlık memuru, hemşire ve ebelerin maaş intibak dereceleri hakkında kanun teklifleri ve Sağlık ve Sosyal Yardım, İçişleri ve Bütçe komisyonları raporları münasebetiyle komisyon sözcüsüne bir soru sormuştur. Sorusunda *“Bu görüşülen tasarı Sağlık Bakanlığı teşkilatı içindeki muayyen kimselerin kadrolarının yükseltilmesini esas almış ve bunun dışında Tıp Fakültesi sağlık personeli, işçi sigortalı sağlık personeli, Milli Savunma sağlık personeli hakkında komisyon ne düşünüyor ve bu Sağlık Vekâleti dışında ki personelin durumları nasıl halledilecektir? Komisyon sözcüsünün izahatını rica edeceğim¹³¹”* ifadelerini kullanmıştır.

Mehmet Göker’in, Vakıflar Genel Müdürlüğü 1963 yılı bütçe kanunu tasarısı ve karma bütçe komisyonu raporu ile 1963 yılı Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçe kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlık tezkeresi ve karma bütçe komisyonu raporu münasebetiyle CHP grubu adına yaptığı konuşmada görüş, tenkit ve temennileri dile getirmiştir.

“Vakıflar İdaresi elinde bulunan topraklarından bir kısmını elinden çıkarmakta ve gelir temin etmektedir. Vakıf eserlerden tamirleri imkânsız olan veya mevcut planlar dolayısıyla tamirine, restoresine sıra gelinceye kadar hayatini kaybetmesi muhtemel olan veya kendisine gelir temin etmeyecek durumdaki topraklarını geniş ölçüde elinden çıkarması ve elde edilecek gelirlerin münasip şekilde kullanılması zarureti inaniyoruz. Zeytinlik hâsılatı, arazi ve incirlik hâsılatı, zeytinlik işletmeleri hâsılatı ve kira bedelleri, vakıf memba suları kira bedelleri Vakıflar İdaresine daha fazla gelir teminine matuf, mütehasıs elemanların çalışmalar yapması ve bu suretle gelir ıslahı sağlanmasını temenni ederiz. Bu suretle Vakıflar Genel Müdürlüğü gelirlerini artırmak suretiyle kendi kendine yeter bir vaziyete gelmesi ve Hazine yardımından kurtarılması ve bir kısım belediyelerde tahsil edilmemiş Vakıflar Genel Müdürlüğü alacaklarının tahsil imkânlarının araştırılması

¹³⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 14. Birleşim, 07.12.1962, s.639,640.

¹³¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 11.Cilt, 2. Toplantı, 34. Birleşim, 23.01.1963, s.236.

ve yardımlardan uzak kendi kendini idare edecek hale gelmesini temenni etmekteyiz. Eserlerin onarımında hayatiyetini muhafaza zarureti olduğundan tabiki elemanlar yetiştirilip yapıldıkları devirdeki mimar tarzını muhafaza zarureti vardır. Vakıflar hayri ve sosyal hizmetlerinin cemiyette rolü ve tesiri büyüktür. Bu bakımdan Vakıflar İdaresi sadece abide ve dini eserlerle meşgul olmayıp Devletin yapması lazım gelen birçok sosyal meseleleri yapmaktadır. Vilayetlerde bulunan ve sayıları bugün 20'yi bulan talebe yurtlarının bütün vilâyetlere teşmili imkânını araştırmalıdır. Ayrıca Ankara ve İstanbul'da bulunan yüksek tahsil kız ve erkek öğrenci yurtlarına bir evvelki seneye nazaran tahsisatın 692 724 lira noksanıyla 2 250 000 lira konmasını ve bu suretle ödenğin tenkisinin esbabı mucibesini tatminkâr bulmadık. Bu tahsisatı kısma talebe kredi ve fonu ve Yurtlar Kanunu nazara alınarak yapılmışsa takip ettikleri, gayelerin ayrı olması hasebiyle ödenekte gelecek senelerde artırma yapmanın çareleri aranmalıdır. Muhtaç ilkokul çocuklarına verilen yemek tahsisatlarının genişletilmesi ve gelecekte memleket mukadderatına hâkim olacak yavruların sıhhatli yetişmeleri ön plâna alınmalıdır. İmarethanelede daha çok fakire yemek tahsisi suretiyle taşıdığı sosyal gayeye yaklaşması temenniye şayandır. Türkiye'de para almadan bakan ve tedavi eden tek hastane vakıf müessesesi olarak Guraba Hastanesidir. Personelinin durumunu ıslah için yeni tedbirler alınmasını temenni eder ve İstanbul'da temeli atılan diğer bir hastanenin vakfın gayesine uygun bir eser olacağına inanıyoruz. Vakıf eserleri arasında bulunan camilere yapılan yardımların 27 Mayıs 1960 İhtilalinden sonra fark gözetmeden memleketin her köşesine aynı ölçüde yapılan yardımlardaki muvaffakiyetinden dolayı Genel Müdürlük idareci ve elemanlarını tebrik ederiz. Sayın Üyeler, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün geliri fazla, hayri ve sosyal hizmetlerde ve abidelerin onarımında tam olarak netice alabilmesi Yüksek Meclise halen gelmiş olan kamunun biran evvel kabulü ve sair mevzuatın kabul edilecek istikamette inkişafına bağlıdır. 1963 yılı bütçesinin idareye, milletimize hayırlı olmasını Grubumuz adına temenni eder, hürmetle selamlarım¹³²."

Mehmet Göker'in bazı suç ve cezaların affı hakkında kanun tasarısı ve teklifleri münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

"Muhterem arkadaşlarım, tasarının şümülî bakımından iki tarih tespit edilmişti. Bir tanesi 29 Ekim 1962 tarihidir ki, affın, o tarihe kadar işlenmiş olan suçlara teşmilidir. O halde, 29 Ekim 1962 tarihinden bir gün evvel, yani 28 Ekim 1962 tarihinde bir trafik kazası yapan bir kimse ile bu tarihten bir gün sonra bir trafik kazası yapan veya taksirli bir suç işlemiş olan bir kimse arasında, bu iki vatandaş arasında hiçbir fark yoktur. Bir gün, onunla bunun mağduriyetini telafi için alınacak hafî bir husus değildir. En adil hususun 15.2.1963 tarihi olarak kabul edilmesini arz ve istirham ederim. Kanundaki, 15.2.1963 tarihi, komisyonun kendiliğinden icat ettiği bir tarih değildir; aynı tarih Hükümet tasarısını

¹³² TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 12.Cilt, 2. Toplantı, 50. Birleşim, 15.02.1963, s.667-669.

üçüncü maddesinde, basın suçlarının başlangıcı için alınmış ve Hükümet tasarısındaki bu başlangıç aynı şekilde diğer suçlara da teşmil edilmiştir¹³³. ”

Ardından aynı konu ile ilgili Adalet Komisyonu adına yaptığı konuşma şu şekildedir; *“Çok muhterem arkadaşlarım, Adliye Bakanlığında Türk Parasının kıymetini koruma hakkında Kanuna muhalefetleri tahkik ettik, tam bir netice çıkaramadık. Bilhassa bu kanunun şümülüne giren suçlarda ihracat ve ithalat kaçakçılarının maliye yönünden büyük bir yekun olması ve maliyeye vereceği zararı düşünerek bu kanunun şimdi halen de meri kanunlar arasında bulunması dolayısıyla af şümülüne içine alınmasına, komisyonumuzda yapılan müzakerelerde, aynı teklifler komisyonumuz tarafından kabule şayan görülmedi ve reddedilmiştir. İstimal ve istihlak kaçakçılığı affın şümülü içine girmiştir. Ayrıca 6829 sayılı kanunla, 1918 sayılı Kanunu değiştiren Kanunun ek ikinci maddenin 4’üncü bendine göre suçlar, aynı şekilde affın şümülü içerisine alınmıştır. Ayrıca, 3078 sayılı Tuz Kanununa muhalefet suçları da bu affın şümülü içerisine alınmıştır. Bunun dışındaki suçlar ticaret kastıyla yapılan ve bilhassa döviz kaçakçılığı ile ilgili suçlar gerek memleketin iktisadi hayatına, ticaret rejimine, gerekse para politikasına bugünkü takip edilen döviz politikasına mugayir olduğu için, komisyonumuz bu suçların tamamını, bu şekilde, (H) bendinde olduğu gibi kabule karar vermiş; diğer fikirleri, kabule şayan görmemiştir¹³⁴. ”*

Mehmet Göker ve 5 arkadaşının, 4367 sayılı kanunun 4684, 6706 ve 70 sayılı kanunlarla değişik birinci maddesinin (C) ve (D) fıkralarının değiştirilmesine dair kanun teklifi ve Milli Savunma, İçişleri ve Plan komisyonları raporları vermişlerdir¹³⁵. Ayrıca Göker ve 4 arkadaşı, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir muvakkat madde eklenmesine dair kanun teklifi ve Maliye ve Plan komisyonlarına rapor vermişlerdir¹³⁶.

Göker’in, kanun dışı yakalananlara veya tutuklanan kimselere tazminat verilmesi hakkındaki kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle CHP grubu adına yaptığı konuşmalar şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlar, kanun dışı yakalanan veya tutuklanan kimselere tazminat verilmesi hakkındaki tasarı Anayasamızın 30’uncu maddesinin hükmü karşısında hazırlanmış bir tasarıdır. Bu tasarı ile idari makamların, jandarmanın ve sair alakalı makamların, kanunlarda ve Anayasanın 30’uncu maddesinde tadat ve tasrih edilen haller dışında yakalanan vatandaşların Devletten bir teminat alması hükmü tanzim edilmiş ve karara bağlanmıştır. Bu tasarının Anayasanın 30’uncu maddesinde tadat ve tasrih ettiği hususlar, bir kimsenin suçluluk hali hakkında kuvvetli belirtiler bulunması veya kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veyahut kanunlarla tutuklamayı zorunlu kılan hallerin dışında yakalanan yahut da yakalama suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan

¹³³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 13.Cilt, 2. Toplantı, 55. Birleşim, 20.02.1963, s.602,603.

¹³⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 13.Cilt, 2. Toplantı, 55. Birleşim, 20.02.1963, s.661,662.

¹³⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 21.Cilt, 2. Toplantı, 58. Birleşim, 06.09.1963, s.80.

¹³⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 21.Cilt, 2. Toplantı, 138. Birleşim, 17.09.1963, s.339.

hallerde yakalanabilir hükmünün ihlali halinde yahut yakalanan veya tutuklanan kimselerin tutuklanma veya yakalanma sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların yazılı olarak kendilerine hemen bildirilmemesi hali yahut yakalanan ve tutuklanan kimsenin tutuklama yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç 24 saat içerisinde hâkimin huzuruna çıkarılması halinde bu kimselere tazminat, verilmesini derpiş eden bu tasarıya C. H. Partisi Grubu olarak, tanzim edilen ye Yüksek Meclise sevk edilen metin hudutları içerisinde müspet rey vereceğimizi arz eder, hepinizi hürmetle selamlarım¹³⁷.”

Mehmet Göker’in Cumhuriyet Senatosu İzmir üyesi Enis Kansu’nun bir kısım suçların cezalarının değiştirilmesi ve azaltılması hakkında kanun teklifi ve Adalet Komisyonu raporu ve Ankara Milletvekili Mustafa Kemal Erkovan’ın, Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Osman Deniz ve Erol Dinçer hakkında verilen ölüm cezalarının müebbet ağır hapse tahviline dair kanun teklifi ve Adalet komisyonu raporu münasebetyile Adalet Komisyonu adına yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Çok muhterem arkadaşlarım, iki arkadaşımız tarafından verilen af tasarılarının müzakeresi sırasında bu afların esasını teşkil eden Talat Aydemir ve arkadaşlarının idam cezalarının infazına dair dosya hakkında da sayın hatipler konuşmuştur. Konuşan hatiplerin büyük kısmının Talat Aydemir ve arkadaşlarının dosyası hakkında hiçbir malumatları olmadığı ve dosya muhteviyatını tetkik etmedikleri buradaki konuşmalarından anlaşılmıştır. Bir kısım arkadaşlarımız, umumi prensipler üzerine gitmişler, siyasi veya adi suçlar karıştırılmıştır. Ölüm cezaları kanunlarda olmalı mıdır, olmamalı mıdır? Şeklinde bir soru içerisine düşmüşler ve Ceza doktrininde ve ceza kitaplarındaki muhtelif nazariyeleri huzurunuzda tekrar etmişlerdir. Ölüm cezalarının Garp Devletlerinin birçoğumuyla tamamen kaldırıldığı şeklinde bir kısım arkadaşlar beyanda bulundular. Bu noktada da büyük hataya düştüler. Garp memleketlerinin tamamında ölüm cezası kalkmamıştır. Bir kısmında kaldırılmıştır, bir kısmında kaldırılmamıştır. Siyasi suç meselesine gelince, bu mahkûmlar tamamıyla siyasi midir, değil midir? Orası da ayrıca münakaşayı mucip bir husustur. O bakımdan siyasi mahkûmların tamamıyla ölüm cezalarının, bir kısım milletlerin ceza mevzuatından çıkarıldığı şeklinde birkaç arkadaşımız beyanda bulundu. Bunda tamamıyla hataya düştüler. Memleketin bugün içinde bulunduğu sosyal şartların bir nevi aflara sık sık başvurulmasının memleketin nefine olmadığı kanaatine varmıştır¹³⁸.”

Mehmet Göker’in, Talat Aydemir, Osman Deniz, Fethi Gürcan ve Erol Dinçer’in ölüm cezalarına çarptırılmalarına dair Başkanlık Tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu münasebetiyle Adalet Komisyonu sözcüsü olarak yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Büyük Meclisin sayın üyelerini tenvir etmek için söz almış bulunuyorum. Sait Yücesoy arkadaşımızın konuşmalarının menşei, mesnedi, sadece ve sadece bu dosyanın

¹³⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 22.Cilt, 2. Toplantı, 146. Birleşim, 01.10.1963, s.103.

¹³⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 26.Cilt, 3. Toplantı, 42. Birleşim, 28.01.1964, s.18-20.

maznunu bulunan Talat Aydemir'in müdafaasının bir tekrarından ibarettir. Bu müdafaanın değişik bir şekli alınmış huzurunza getirilmiş ve burada okunmuştur. Aşağı yukarı aynı mealde müdafa dosyada vardır. Askeri mahkemenin tesis ettiği hüküm, delillerin toplanması, ilk tahkikat, son tahkikat safahatı ve mahkeme safahatı tamamıyla Büyük Millet Meclisinin huzurunda bekliyor. İsteyen her arkadaşınız istediği şekilde huzurunuzda bulunan bu zabıtları tetkik edebilir. Bu mahkemeler tamamıyla Türk mahkemelerine has bir tahkikat yapmış ve hiçbir tesirde kalmamış sadece ve sadece bağlı bulunduğu Türk kanunları içinde hükümlerini tesis etmiştir. Bu bakımdan bu arkadaşımızın fikirlerini, muayyen maznunların kendisine empoze etmeleri neticesinde huzurunuzda okumasından başka bir şey olarak kabul etmeye imkân yoktur. Bu itibarla, çok kıymetli bütün partiler mensubu arkadaşlarımın burada şu veya bu şekilde ve sureta yapılmış bir konuşmadan dolayı bu Meclisin güzel havasını bulandırmamalarını istirham ederim. Komisyon üyesi olarak, teknik komisyon olarak dosyalar hakkında en küçük şüphesi olan arkadaşlara burada en açık şekilde malumat vermeye, cevap vermeye ve istenilen bütün delilleri burada kendilerine göstermeye hazırız. Meclisi bu bakımdan tenvir etmek gayesiyle söz almıştım, hepinize teşekkür ederim. Burada yapılan konuşma Talat Aydemir'in dosyasında mevcut 33 sayfadan ibaret müdafaasının değişik bir şeklidir ve aşağı yukarı da aynıdır arkadaşlar¹³⁹.”

Bu konuşmaların ardından Yüksek başkanlığa şu teklifi vermiştir. “*Talat Aydemir, Osman Deniz ve Fethi Gürcan haklarında, işbu ölüm cezalarının yerine getirilmesine ve Erol Dinçer hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmemesine karar verilmiştir*¹⁴⁰.”

Mehmet Göker'in, Cumhuriyet Senatosu Tokat üyesi Zihni Betil ve 25 arkadaşının, Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçimi kanununun değiştirilmesine dair kanun teklifi ve Adalet ve Anayasa Komisyonları raporları münasebetleriyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Kanunun tümü üzerinde konuşan hatip arkadaşlarım ki, kanunun tümü de esas ruhunu birinci maddede toplanmaktadır. Seçim sistemlerinin nispi mi olsun, mutlak çoğunlukla mı olsun, hiçbir suretle bu kürsüde münakaşasını yapmamışlardır. Arkadaşlarımız sadece indi mütalaalar ileri sürmüşler ve bir kısım partiler burada birtakım menfaat sağlama yolunda olacak şekilde mülahazalarda bulunmuşlardır. Bu arkadaşlarımız bu mütalaaları serd ederken menfaat mülahazasından hareket ettiklerini ve kendilerini bu konuşmaları da menfaatin ta kendisi olduğunu ne yazık ki, ifadelerinde beyan etmediler. Partilerin almış olduğu reylerin hakiki temsilcilerinin Millet Meclisinde olduğu gibi Senatoda da temsil edilmesi ve memleketin nef'ine ve seçim tarihlerinde, seçim sistemlerinde nispi sistemin bilumum demokrasilerde yaşaması, kabul edilmesi icabeden

¹³⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 26.Cilt, 3. Toplantı, 42. Birleşim, 28.01.1964, s.35.

¹⁴⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 26.Cilt, 3. Toplantı, 42. Birleşim, 28.01.1964, s.44.

zaruri bir halka olduğuna inanıyor ve bu bakımdan birinci maddeye müsbet olarak oy kullanacağımı arz ediyorum, hürmetlerimle¹⁴¹.”

Mehmet Göker’in, Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu tasarısı ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle, Geçici Komisyon sözcüsü olarak yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlar, bu tasarının hazırlanmasında uzun emekler sarf edilmiştir. Kurucu Meclis zamanından itibaren kanun tasarısı muhtelif komisyonlarda tetkik edilmiş, Büyük Meclisimizde de aynı şekilde geçici komisyon kurulmadan evvel, ayrı ayrı ait olduğu komisyonlarda müzakere geçirmiş ve son olarak da, Geçici Komisyonun süzgecinden geçirilmiştir. Sayın Reşit Ülker arkadaşımızın önergemin aleyhindeki konuşması, daha evvel meclislerimizde tatbikatı görülmüş olan Ticaret Kanununun tüm halinde oylanması, daha biraz evvel memlekette hayati bakımdan ve bilhassa mal ve para münasebetlerine, alacak ve borç münasebetlerine taalluk eden bir kanun olan İcra ve İflas Kanunu tasarısını değiştiren tasarıdaki hükümlerin bu şekilde görüşülmesine Muhterem Meclis karar verdikten sonra elimizdeki tasarı büyük maddeleri itibariyle bir teşkilat tasarısıdır. Birliklerin kuruluşu, konfederasyon, federasyonun kuruluşu, bunların işleme tarzları, birbirinin görev ve yetkileri ayrı ayrı tespit edilmiştir. O bakımdan, kanun muhtelif sebeplerden dolayı Meclisin gündeminin ağır olması ve maddelere geçildiği takdirde de daha evvel verilecek önergeleri komisyonumuz tarafından tetkik edilip Büyük Meclisin malı olarak Meclisimizin teamülü olarak icabeden değişiklikler elbette yapılacağından kanunun bir an evvel müzakeresi ve neticelendirilmesi için tüm halinde görüşülmesinde hiçbir mahzur yoktur. Kaldı ki, bugün biraz evvel görüşülen tasarı aynı mealde kabul edilmiş ve görüşülmesi bu şekilde devam ediyor. Daha evvelki, meclislerimizde Ticaret Kanunu Mecliste tüm halinden oya konmuş ve kabul edilmiştir. Hiçbir mahzur yoktur, tasarıya sürat vermekten başka bir kasta makrun değildir, önergenin lehinde oy kullanmanızı komisyon olarak, istirham ederim. Hürmetlerimle¹⁴².”

Mehmet Göker ve 4 arkadaşının, 5434 sayılı Türkiye cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir muvakkat maddenin eklenmesine dair kanun teklifinin geri verilmesine dair vermiş oldukları önerge şu şekildedir; “Gündemin Tüzük gereğince bir defa görüşülecek işlerin 4’üncü sırasında bulunan 394 sıra sayılı, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir muvakkat madde eklenmesine dair kanun teklifimizin geri verilmesini rica ederiz¹⁴³.”

¹⁴¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 76. Birleşim, 27.03.1964, s.45.

¹⁴² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 84. Birleşim, 06.04.1964, s.347.

¹⁴³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 86. Birleşim, 08.04.1964, s.409.

Mehmet Göker'in, Talat Aydemir, Osman Deniz, Fethi Gürcan ve Erol Dinçer'in ölüm cezalarına çarptırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresine dair Cumhuriyet Senatosu'nca yapılan değişiklikler hakkında Millet Meclisi Adalet Komisyonu raporu münasebetiyle Adalet Komisyonu sözcüsü olarak yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Pek muhterem arkadaşlar, kıymetli arkadaşım Cevad Odyakmaz; kusura bakmasınlar, bir meçhulü diğer bir meçhulle halletmek istiyorlar. Bugün Yüce Meclisin gündemine muayyen bir tasarı gelmiştir. Yüce Meclisten geçmiştir, Senatoya gitmiştir, Senato ile Millet Meclisi Adalet Komisyonu arasındaki ihtilal sebebiyle gündeme yine gelmiştir. Arkadaşımız, Adalet Komisyonuna verilen bir tasarıdan bahsederler, derler ki, ‘Siyasi suçlulara ölüm cezası verilmemesine dair bir teklif yapılmıştır. Bu teklifi Adalet Komisyonu kabul ederse Yüce Meclise gelecek, Yüce Meclis de kabul ederse Senatoya gidecek, Senatoda kabul ederse böyle böyle olacak... Ondan sonra verdiğimiz kararlar da muallal olacak, yazık olacak, neticesi şöyle, böyle olacak...’ Arkadaşlar, burada hukuki bir mesele vardır, Yüce Meclise Anayasa ile tevdi edilmiş bir mesele vardır. Şu veya bu sebeple şu veya bu tesirle, filan tasarı filan yere verildi, filan komisyondadır, kabul edilirse şöyle olur, böyle olur, şeklinde hiçbir zaman hukuki bir meçhul diğer bir meçhulle halledilmez. Onun için arkadaşımızın verdiği önerenin, böyle bir sebepten dolayı, oya dahi konması caiz değildir. Çünkü Yüce Meclisin gündemindeki her tasarı için, her arkadaşım bir teklif yapsın komisyonlara; efendim, filan komisyona şu şekilde bir teklif yapılmıştır, Yüce Meclis bunu beklesin... Bunun bu Meclis ne altından kalkabilir, ne de davalara hâkim bir şekilde burada icap edilen kararlar alınabilir. O bakımdan arkadaşlarım, verilen önerge İçtüzüğe de aykırıdır, Meclisin tatbikatına, çalışmasına da aykırıdır. Bu suretle, gündeme girmiş bir tasarinın bu şekilde bir kanun haline gelmek üzere olan bir tasarinın durdurulması, bekletilmesi memleketin yüce menfaatleri bakımından da caiz değildir. Bu önerge oya konulduğu takdirde reddedilmesini ve gündeme geçilmesini arz ve talep ederim¹⁴⁴.”

Mehmet Göker, kendisinin ve 5 arkadaşının, 4367 sayılı kanunun 4684, 6706 ve 70 sayılı kanunlarla değişik birinci maddesinin (C) ve (D) fıkralarının değiştirilmesine dair kanun teklifi ve Milli Savunma, İçişleri ve Plan Komisyonları raporları münasebetiyle yaptığı konuşmalar şu şekildedir;

“Çok muhterem arkadaşlarım, tasarinın dağıtıldığı tarih ile müzakere tarihi arasında bir hayli müddet geçtiği için kısaca tasarı hakkında muhterem üyelere izahat vereceğim. Ve meselenin hukuki cephesini benden evvel iki kıymetli arkadaşım, Fahir Girtilioğlu ve Asım Eren izah ettikleri için ayrıca bu noktalara değinmeyeceğim. Teklifin gerekçesinde belirttiğimiz gibi diyorum ki, Milli Savunma Bakanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı kadrolarında çalışan sivil memur ve hizmetlilere de Emniyet Genel Müdürlüğü, Gümrük Muhafaza ve muamele sınıfı kadrolarında çalışanlara verildiği gibi 165 lira tayin bedeli verelim. Teklifimin hulasası budur. Bu gerekçe Muhterem Milli

¹⁴⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 30.Cilt, 3. Toplantı, 102. Birleşim, 13.05.1964, s.391.

Savunma Komisyonu tarafından makul, normal görülmüş ve hizmetin durumu, özellikleri nazara alınmak suretiyle asıl ihtisas komisyonu olan Milli Savunma Komisyonunda teklifimiz veçhile karar ittihaz edilmiştir. Bütçe ve Plan Komisyonu bir çok kanun tasarılarında yapıldığı gibi, cetvel kalem sadece ve sadece mali mülahazalarla Hükümetin mütalaasında da belirtildiği veçhile, yeni personel rejiminin esaslarına tesir edeceği gerekçesiyle reddetmiştir. Ne imiş arkadaşlar? Yani personel rejiminin esaslarına tesir edecek bu tasarıda acaba hangi aksaklıklar varmış? Devletin bugünkü tatbik edilmekte olan personel rejimi içinde, birçok kararlar, bir çok ek tazminatlar, ek ücretler Büyük Meclisten çıkmıştır, bir taraftan da çıkmaktadır. O halde Plan ve Bütçe Komisyonunun, hangi zaman çıkacağı ve bilhassa, Devlet bütçesinin yeni personel rejimine göre hangi şekil ve şartlarla planlı devrede ayarlanması icap edeceği katı şekilde belli değilken, böyle bir rapor hazırlaması doğru değildir. Ve bilhassa arkadaşlarımızın dikkatini çekerim, bu tayın bedellerini almasını talep ettiğimiz kimseler dar gelirli, küçük maaşlı ve kadroları bilhassa baremin aşağı derecelerinde bulunan kimselerdir. O bakımdan kabul edeceğiniz bu teklif, memleketin, iş. hayatına ve bilhassa bu teklifte zikredilen müesseselerin ehemmiyeti göz önüne alınarak bunların çalışmasına tesir edecek ve hiç olmazsa kısmen bunların kalkınmaları yardımcı olacaktır. O bakımdan Plan ve Bütçe Komisyonu sureti katiye de hukuki ve mali olmayan bir esbabı mucibe dahi zikretmeden, sadece yuvarlak bir cümle ile, personel rejimine tesir etmesi muhtemeldir, diye teklifi reddetmesi doğru olmasa gerektir. Personel rejimine sureti katiye de tesir etmez arkadaşlar. Hepimiz bekliyoruz ki, yeni personel rejimi çıksın bununla bu Devlete hizmet edenlerin yaşama seviyelerinde, hayat seviyelerinde bir yükselme olacaktır, maaşlarında bir artma olacaktır ve bunlara çalışmalarıyla mütenasip bir gelir temin edilecektir. O halde bu, bahsettikleri gibi personel rejimine aykırı değil, şayet çıkacaksa iki sene sonra, üç sene sonra, o personel rejimini şimdiden hazırlayan ve onun en ufak kademesini halleden bir tasarıdır. Bu bakımdan Plan Komisyonunun kanun teklifini reddettiğine dair raporunun reddedilerek, Milli Savunma Komisyonu raporunun lehinde oy kullanmanızı istirham ederim. Hürmetlerimle¹⁴⁵.”

Mehmet Göker’in, Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu tasarısına dair Cumhuriyet Senatosu Bakanlığı Tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosu’nca yapılan değişiklikler hakkında Millet Meclisi Geçici Komisyonu raporu münasebetiyle Geçici komisyon sözcüsü olarak yaptığı konuşma şu şekildedir; “Üçüncü maddede bazı baskı hatası olarak ‘Bu maddede yapılan değişiklik komisyonumuzca benimsenmemiştir’ yazılmış. Benimsenmiştir olarak düzeltilmesini rica ediyorum¹⁴⁶.”

Mehmet Göker, 4367 sayılı kanunun 4681, 6706 ve 70 sayılı kanunlarla değişik birinci maddesinin (C) ve (D) fıkrasının değiştirilmesine dair kanun teklifinde

¹⁴⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 31.Cilt, 3. Toplantı, 120. Birleşim, 06.07.1964, s.554,555.

¹⁴⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 32.Cilt, 3. Toplantı, 129. Birleşim, 17.07.1964, s.258.

bulunmuştur. Mehmet Göker, usul hakkında bir konuşma yapmıştır. Fakat tutanaklarda erişilememektedir.

Mehmet Göker'in, seçimlerle ilgili kanunların bazı hükümlerinin değiştirilmesi ve bu kanunlara bazı hükümler eklenmesi hakkında kanun tasarısı ve Adalet, İçişleri ve Anayasa komisyonlarından 5'er üyeden kurulu Geçici Komisyon raporu münasebetiyle yaptığı konuşmalar şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlar, kıymetli arkadaşım İhsan Şeref Dura ile birlikte takdim ettiğimiz tahrir daha evvel bu kürsüden konuşan Sayın Adalet Partisi mensubu arkadaşlarımızın arzularına uygun mahiyette tanzim edilmiş bir tahrirdir. Bu tahririmizle partilerin kendi kademeleri içinde demokratik yollarla tanzim ve tespit ettikleri listelerde, bu listeleri tertip ve tanzim eden yetkili kuralların dışında, partilerin münferit idare organlarının şu veya bu şahsın partide seçilme sırası gelmiş, falan bölgede veya falan bölgede seçilme hakkını kazanmış bir adayı bırakarak, bunun yerine 1/3'ten istifade etmek suretiyle her hangi bir şahsı ikame etmek isteyen yetkili organlarının, antidemokratik davranışını kaldırmaya matuftur. Bendenizin takdim ettiği tahrir Sayın Kemal Satır'ın biraz evvel reddedilen tahririnin tamamen zıddı bir tahrirdir. Yani, eğer bu Mecliste biz demokratik nizamı vatandaş reyini ve partilerin içerisindeki yetkili kuralların lehine hürmet etmesini istiyorsak vatandaşın bu şekilde tespit ettiği adaylardan sırası kimin gelmişse onun bu Meclise gelebilmesini, küçük veya büyük parti demeden, bütün partilere tanınması lazımdır arkadaşlar. Bu teklifim buna matuftur. Yani partileri memlekette küçük veya büyük şeklinde ayırmak arkadaşlar, daha evvelki 533 sayılı 13 Şubat 1965 tarihli Seçim Kanununda... (A. Parti sıralarından aramızı açamazsın sesleri)... Arkadaşlar aranızı açmaya matuf bir şey yoktur. Yanlış anlaşılmasın. Yalnız bu kanunun müzakeresinde partilerin küçüklüğü veya büyüklüğü münakaşa mevzuu olmuştur. Hatta küçük veya büyük parti yok diyerekten az sayıda sandalyeye sahip partinin yetkili organları bu kürsüden müdafaada bulunmuşlardır. O halde partiler arasında küçüklük veya büyüklük tefriki yapmadan ve hepsine müsavi bu hakkı tanımak için teklif ettiğimiz metin de mokatik ve bilhassa partilerin yetkili kurulları tarafından listeye girmiş şahısların, millet temsilcisi olarak buraya gelmesine hak ve yetki veren bir tekliftir. Kabul edilmesini istirham ederim, hürmetlerimle¹⁴⁷.”

Mehmet Göker'in, silahlı kuvvetlerde görevli muvazzaf tabip, dış tabibi ve eczacılara tazminat verilmesi hakkında kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle yaptığı konuşmalar şu şekildedir;

“Birinci maddenin müzakeresinde sayın üyeler askeri veterinerlere bir tazminat verilmesini kabul etmişlerdir. Buraya çıkan bir kısım arkadaşlarımız ve bilhassa Sayın Bakanımız bunun ordu içinde şu veya bu şekilde ithalata sebep olacağı esbabı mucibesini

¹⁴⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 42.Cilt, 4. Toplantı, 125. Birleşim, 09.06.1965, s.16,17.

ileri sürdüler. Ve diğer bir üye arkadaşımız da aynı şekilde hoş karşılanmayacağını ifade ettiler. Arkadaşlar, Meclis maslahatı idare etmez. Ordu içerisinde ilim heyetine mensup, bir fakülteden mezun olmuş, yüksek tahsil görmüş doktor sınıfından addedilen bir veterinerler grubu vardır. Arkadaşlarımız bunların ihtisaslarını, haiz oldukları ilmi hüviyetlerini nazara alarak bunlara bir tazminat verilmesini öngörmüştür. Birinci maddede kabul edilmiştir. O halde şimdi biz burada bunu kabul ettik; ama nisbetler aynı olmaz... Böyle bir şey olmaz. Büyük Meclis müzakerelerinde, falan veya filancanın düşüncesi veyahut muhalif sınıfından gelen falan grubun bunu tasvip etmemesi gibi böyle bir şey olmaz, arkadaşlarım. Askerlerimiz için gelen tasarıları, sivil hâkimlere nazaran askeri hakimlerin tazminata nail oldukları tarihleri, uçucuların haiz oldukları tazminatları nazara alırsanız bunların hepsinin geçmesi büyük mesele olmuştur. Sebep şudur arkadaşlar; orduda disiplin vardır. İstiyor ki, yüksek rütbeli bir kimse kendinden daha dun rütbede olan kimse, nereden mezun olursa olsun, kendisinden fazla maaş almasın. Böyle şey olmaz arkadaşlar. Burada verilen ve ilmi durumlarına, haiz oldukları durumlarına göre birinci maddede kabul edilen nispet, doktorlara verilen nispet ne ise diğerlerine de o verilmelidir. Deniyor ki, ordu motorize oldu, veterinerlere ihtiyaç kalmadı, lağvedilecek. O vakit yapılacak iş; Hükümetimiz, alakalı mercilerimiz ordunun içindeki veteriner teşkilatını lağvedecek bir kanun tasarısı getirir, işi kökünden halleder, bu da biter, arkadaşlarım¹⁴⁸.”

Mehmet Göker’in, İstanbul Milletvekili İsmail Hakkı Tekinel ve 166 arkadaşının, Yargıtay Kanunu teklifi ve Adalet ve Plan komisyonları raporları münasebetiyle yaptığı konuşmalar şu şekildedir;

“Pek muhterem arkadaşlarım; kıymetli arkadaşımız Saadet Hanım, Anayasanın 139’uncu ve 134’üncü maddelerini esbabı mucibe göstermek suretiyle bu kanunun sonuna eklenmiş olan 4 numaralı cetveldeki Yargıtay ve orada zikredilen onun dışındaki yüksek dereceli hakim sınıfından olan memur kısımlarına ait olan ödenek ve yolluk kısımlarını burada ibka ve bunun dışındaki hâkimlere verilmesi icap eden ödeneklerin bu kısımdan çıkarılmasını önergeleri ile talep ediyorlar. Anayasanın gerek 139’uncu maddesi ve gerekse hakimlerin özlük işlerine taalluk eden, ödeneklerine taalluk eden 137’nci maddesinde zikredilen ayrı ayrı kanunlar mefhumu hiçbir zaman bu iki ayrı grup a mensup yargı organında çalışan, hakim sınıfına mensup kimselerin bir kanunda gösterilemeyeceği şeklinde Anayasada bir madde yoktur. Ayrı bir kanunla gösterilmiş olması yargıya taalluk eden 134’üncü maddede ‘Hakimlerin özlük işleri, maaş işleri, ödenekleri kanunla düzenlenir’ ibaresi var, 139’uncu maddede ‘Yüksek mahkemeler kısmında Yargıtay mensuplarının ödenekleri düzenlenir’ şeklindeki ibare de hiçbir zaman bunun her ikisinin birden aynı kanunda gösterilmeyeceği manasına gelmez. O bakımdan Türk Adliyesinin bir kül halinde mütalaa edilmesini ve bilhassa daha evvel Yüksek Heyetinizce Yüksek Mahkeme olarak Danıştay’a tanınan hakların aynı şekilde Temyiz Teşkilatında çalışan yüksek dereceli hâkimlere ve aynı kadroda istihdam edilen Adliye Vekaleti mensuplarına tanınan

¹⁴⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 42.Cilt, 4. Toplantı, 126. Birleşim, 10.06.1965, s.74.

bu ödenek faslında 4 numaralı cetvelde zikredilen Türk Adliyesine mensup hâkimlerin tamamının burada müzakeresinde hiçbir mahzur yoktur. Muhterem arkadaşlar, hâkim ve savcılara ait tasarılar komisyonumuzda çok uzun süre tetkike tabi tutuldu. Hükümet olarak sevk edildi, geri alındı, su komisyonlarına verildi ve halen de Yüksek Meclise intikal etmedi. Bugün, Türk adliyesinde çalışan, hâkim sınıfından olan kimselerin mesailerinde hassas durumunu düşünerek Meclisimizin bu kanunla birlikte biran evvel buna parmak basıp her ikisinin bir arada müzakere edilmesinde zaruret vardır. Anayasanın ayrı ayrı maddelerinde zikredilmesi hiçbir zaman bunun ayrı ayrı kanunlarda tanzim edileceği manasını tazammun etmez. Şu kanuna ekli bir faslında, bir bölümde, hâkim ve savcıların özlük işlerini, maaş durumlarını, ödenek durumlarını tanzim eden bir fasıl daha konsa, Anayasanın ayrı kanunla tanzim edilir hükmünü içine alır, kapsayan, hiçbir zaman da burada Anayasaya aykırılık diye bir şey mevzuubahsolmaz. Bundan kasıt, hâkimlerin yüksek dereceli olsun, bidayet mahkemesinde çalışanlar olsun, diğer personel kadrosu içinde çalışan memurlardan ayrı bir kanunla tanzimi keyfiyetidir. O bakımdan bidayet mahkemelerinde bulunan hâkimlerle Yargıtay mahkemelerinde bulunan hâkimlerin bilhassa dört numaralı cetvelde tanzim edilen durumlarının burada müzakere edilmesinde Anayasa yönünden hiçbir mahzur yoktur. Bu bakımdan Sayın Saadet Evren Hanımın vermiş olduğu önergenin reddi yönünde oylarınızı kullanmanızı istirham ederim, hürmetlerimle¹⁴⁹.”

Mehmet Göker’in, Adalet Bakanı İrfan Baran’ın, seçimlerle ilgili kanunların bazı hükümlerinin değiştirilmesi ve kanunlar bazı hükümler eklenmesi hakkındaki kanun tasarısının havale edilmiş olduğu Adalet ve Anayasa komisyonlarından seçilecek beşer üyeden kurulu geçici bir komisyonda görüşülmesine dair önergesi münasebetiyle söz alarak konuşma yapmıştır fakat bu konuşmaya tutanaklardan erişimi gerçekleştirilemedi.

2.5. Nuh Mehmet Sağlam’ın Biyografisi

1925 Kayseri doğumludur. Babası Mehmet Ragıp, annesi Hayriye’dir. Üniversite eğitimini İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu’nda tamamlamıştır. Öğrenciliği zamanında Milli Türk Talebe Birliği ve Yüksek İktisat Ticaret Okulu öğrenci derneği başkanlıklarında bulunmuştur. Yabancı dil olarak Almanca bilmektedir. Ticaret ve gazetecilik yapmıştır. Evli ve 3 çocuk babasıdır. XII. Dönem Cumhuriyet Halk Partisi Kayseri Milletvekilliği yapmıştır. Milletvekili olmadan önce Kayseri Şeker Fabrikası

¹⁴⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 42.Cilt, 4. Toplantı, 128. Birleşim, 15.06.1965, s.95.

idare meclisi üyeliği yapmaktaydı. 10 Ekim 1965'te milletvekilliği sona ermiştir. 14.10.1993 tarihinde vefat etmiştir¹⁵⁰.

Millet Meclisi Tutanaklarında 46 adet söz aldığı konuşması ve teklifleri bulunmaktadır. Aşağıda bu konuşma, teklif ve önermeleri sırasıyla vereceğiz.

2.5.1.Meclis Konuşmaları

Mehmet Sağlam, 1961 yılında ne miktar tohumluk buğday ve arpa dağıtıldığına ve dağıtımın zamanında yapılıp yapılmadığına dair Tarım Bakanlığına yazılı soru önergesinde bulunmuştur¹⁵¹.

Mehmet Sağlam'ın, ikinci Demir ve Çelik Sanayi Şirketi'nin kurulduğu tarihten itibaren Kasım 1961 sonuna kadar ödediği personel ücretlerine ve yaptığı işlere dair Sanayi Bakanından olan sözlü sorusunu geri almıştır¹⁵².

Mehmet Sağlam'ın Usul hakkında yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlarım, içtüzüğün 44'üncü maddesine göre ‘Mazbatası müzakere olunan bir encümenin azası veyahut encümen namına müdafaya salahiyyetli mazbata muharriri veya bir aza encümenlere tahsis olunan masanın başında bulunurlar. Nisap bulunmadığı takdirde encümen namına söz söyleyen zat yalnız maddenin encümene iadesini teklif edebilir.’ Yalnız maddenin encümene iadesini teklif edebilir. Buna göre encümen üyelerinin, kendilerine ayrılan yerde bulunması lazımdır. Halen Bütçe Encümeni 35 kişidir, fakat burada ancak 12 kişi bulunmaktadır. Bu maksatla bu kanunun bugün müzakere edilmemesini teklif ediyorum¹⁵³.”

Sağlam'ın, 1962 yılı Gümrük ve Tekel Bakanlığı bütçesi münasebetiyle gümrük ve tekelle işleri hakkında CHP Meclis Grubunun görüşlerini iletme adına bir konuşma yapmıştır.

“Muhterem arkadaşlar, Gümrük işlerimiz denince, evvela gümrük mevzuatı ve onun uygulanması akla gelmektedir. Öteden beri gümrük mevzuatını zamanın ihtiyaçlarına uydurmak için gayretler sarf edile gelmektedir. Gümrük tarifelerinin kıymet esasına göre düzenlenmesi ve Brüksel Nomanklatürüne uyan bir tarife sistemi hazırlanmasını takdire değer çalışmalar olarak zikredebiliriz. Geçen yıl Batı memleketleri nezdinde yapılan teşebbüs ve gayretlerle özel müsaade istihsal edilerek tarifelerin bugünkü şartlara uydurulması imkânı da sağlanmış bulunmaktadır. Müşterek pazara girme yolunda gayretler sarf edildiği şu sırada Maliye Bakanlığı ile birlikte yapılan çalışmalar neticesinde

¹⁵⁰ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 271 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Hal Tercümesi için bkz. Ek-12.

¹⁵¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 1.Cilt, 1. Toplantı, 8. Birleşim, 10.11.1961, s.65.

¹⁵² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 1.Cilt, 1. Toplantı, 23. Birleşim, 18.12.1961, s.323.

¹⁵³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 2.Cilt, 1. Toplantı, 43. Birleşim, 07.22.1962, s.286.

elde edilen bu başarıları ehemmiyetle kaydetmek icap eder. Bakanlığın gümrükle ilgili dış faaliyetlerinde; NATO, CENTO, Müşterek Pazar ve Gümrük İş Birliği Konseyi gibi teşekküllerde göstermiş olduğu faaliyetleri iyimserlik açısından zikre değer bulmaktayız. Ancak; Gümrük vergilerini Devletin gelir bütçesi içinde layığı veçhile tutmak ve fiyat değişikliklerini kontrol ve takip ederek memleket ekonomisini korumaya matuf devamlı bir himaye tesis edebilme faydasını yaratmak gayesiyle gümrük mevzuatında yapılan değişikliklere ve yeniliklere rağmen teşkilât eski benliğini tamamen muhafaza etmektedir. Şunu arz etmek istiyoruz ki, tarifelerin tatbikatıyla ödenecek vergi ve resimler, ilgili olanlar tarafından doldurulmuş beyannamelere göre gümrük muayene memurları tarafından tespit edilir. Netice itibariyle vergi miktarını tespitle son söz ekserisi orta derecede tahsil görmüş olan bu memurlarıdır. Hemen ilave edelim ki, bu sözlerimizle fedakâr ve gayretli memurların hizmetlerini küçümsemek veya gölgelemek istemiyoruz. Fakat gümrüklerdeki beyanname tetkikinde de Gelir ve Kurumlar vergilerindeki beyanname tetkiki gibi bu konularda ihtisas yapmış müteahhas memurlar tarafından yapılmalıdır, demek istemekteyiz¹⁵⁴.”

“Muhterem arkadaşlar, Tekel işlerimizden bahsederken tütün davamıza özel bir yer ayırmamaya imkân yoktur. Bilindiği gibi Hükümet yerinde aldığı tedbirler ile Ege ve Karadeniz tütün piyasalarını zamanında açmış ve miktarı mahdut derecede olan iyi kaliteli rekolt tütün müstahsili memnun edecek fiyatla süratle satılmıştır. Ancak; hadisenin bu cephesi memleketimizde bir tütün davası mevcut olduğunu söylememize mani teşkil etmeyecektir. Tütün davası derken bunun milli ekonomimizde, dış ticarete ve ziraatta özel ehemmiyet'te bir yeri olan tütünün içerde ve dışarıda en iyi şekilde kıymetlendirilmesini ifade etmek istiyoruz. İtiraf edelim ki; tütünlerimizi ihraç konusunda karşılaşılan müşküller günden güne artmaktadır. Bunun başlıca sebepleri bir taraftan Virjinya tütününü ile Doğu tütününü arasındaki rekabetin gün geçtikçe artmasından diğer taraftan da Şark tütününü istihsal eden memleketler arasındaki çekişmenin şiddetinden ileri gelmektedir. Geçen sene Şark tütününü istihsal eden memleketlerde zuhur eden Mavi Küf hastalığı dolayısıyla tütünlerimiz nispeten kolay ihraç edilmiştir. Ancak, her sene böyle bir hastalığı beklemeye bel bağlanılmayacağı aşîkârdır. Türkiye'de Virjinya tütününü yetiştirilmesini tavsiye eden yabancı uzmanlar olmuştur. Prof. Baade gibi. Bakanlık bu hususta yerli ve yabancı müteahhasların tetkik ve tavsiyelerini dikkate alarak Virjinya tütününün memleketimizde yetiştirilmesi imkânını gerçekleştirmelidir. Fakat elzem olan ne yapıp yapıp bir taraftan iyi kaliteli tütün istihsal etmek, diğer taraftan da istihsal edilen bu tütünleri dış pazarlarda en iyi şekilde kıymetlendirmek gerekmektedir¹⁵⁵.”

“Muhterem arkadaşlarım, Çay konusu da Tekel işlerimizin bir diğer meselesidir. Çay mahsulümüz Hindistan çay mahsulü ayarında bir kalite arz etmektedir. Çay istihsalimizin günden güne artması ve bu seneki bütçe yatırımlarında yeni çay fabrikası

¹⁵⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 3.Cilt, 1. Toplantı, 58. Birleşim, 27.02.1962, s.647-650.

¹⁵⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 3.Cilt, 1. Toplantı, 58. Birleşim, 27.02.1962, s.647-650.

kurulması için ayrılan 125 milyon lirayı yerinde bir adım olarak telakki ederiz. Çay mahsulünün kalitesini daha iyiye doğru ıslah eylediğimizde ve gereken teknik istihlali yapacak tesis ve işletmelere kavuştuğumuzda memleketimizin çay istihlak ihtiyacı karşılandığı gibi ihraç imkânı da sağlanmış olacaktır. Ayrıca çay ziraatında Tarım Bakanlığı teknik personelinin yardımını temin etmek hem müstahsil ve hem de idare için faydalı olacaktır. Nihayet Memleket ekonomisinde, ticaretinde, sanayinde ve ziraatında büyük rolü ve gerçek kalkınmada da çok yakın ilgisi bulunan Tekel Bakanlığının hizmetlerini çok daha iyi bir surette ifa etmesini temenni eder bütçesinin hayırlı olmasını dileriz¹⁵⁶.”

Mehmet Sağlam'ın, İstanbul Milletvekili Suphi Baykam ve 70 arkadaşı ile Konya Milletvekili Faruk Sükan ve iki arkadaşının çeşitli teadül ve teşkilat kanunları ile diğer kanunların mevcut aylık ve ücret tutarlarının değiştirilmesi hakkındaki 7244 sayılı kanunun 5. Maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifleri ve Bütçe Komisyonu raporu münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Bir encümen tasarıyı geri alma teklifini yaptıktan sonra Riyaset bunu oylamakla mükelleftir. Çünkü gündeme geçmiştir. Riyasetin deminki tutumu doğrudur. Fakat bu teklif yapıldıktan sonra tekrar konunun esası üzerinde müzakere yapılamaz. Riyaset burada, hata yapmıştır. Badema böyle hatayı tekrar etmemesi için usul hakkında bu maruzatı yapmak mecburiyetinde kaldım¹⁵⁷.”

Mehmet Sağlam'ın, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı kanunu tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlar; Turizm ve Tanıtma Bakanlığı adı altında yeni bir Bakanlık kurulmaktadır. Gerçekte, eldeki kanun tasarısını incelersek görürüz ki, yeni bir Bakanlık kurulmamakta, fakat eski Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığına yeni bir ad takılmaktadır. Eski Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığı ise ancak bir Genel Müdürlük, eski Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü çerçevesi içine sıkıştırılmıştı. Turizm ve Tanıtma adı, cidden pek güzel seçilmiştir. Bu iki sözcüğün ardında pek geniş bir anlam vardır. Fakat acaba, sunulan kanun, düşüncelerimizde canlandırdığımız kalkınma denizinde umutla yüzdürdüğümüz döviz dolu, turizm gemilerini gerçekleştirebilecek midir? Biz bundan çok şüphe etmekteyiz. Turizm deyince; aklımıza, İtalya'nın her yıl bu kaynaktan sağladığı bin milyon doları aşan bir kazanç gelir. Tanıtma deyince de, yeryüzü insanların Türkiye ve Türkler için, ne güzel bir ülke, ne mutlu bir ulus demelerini bekleriz. Ülkemiz ekonomik zorluk içindedir. Sosyal sıkıntılarla yüz yüzedir. Fakat içinde bulunduğumuz ekonomik zorluklar, yurdumuzun bir turizm cenneti olmasına engel değildir; sosyal davalarımız ise, biz Türklerin üstün niteliklerimizin yeryüzünde herkesçe bilinmesini önlemez. Şimdi, eldeki

¹⁵⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 3.Cilt, 1. Toplantı, 58. Birleşim, 27.02.1962, s.647-650.

¹⁵⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 6.Cilt, 1. Toplantı, 116. Birleşim, 14.09.1962, s.495.

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı kanun tasarısı, gerçekleşmesini beklediğimiz bu amaçları sağlayabilecek özellikte midir? Bizce değildir. Geniş anlamda, bir turizm endüstrisi yaratmak istiyoruz. Bu endüstrinin, İtalya'dan vazgeçtik, İspanya'da, hatta Yunanistan'da olduğu gibi, gerçek bir gelir kaynağı olabilmesi için, konunun çeşitli yönlerden ele alınması, meselenin değişik yanlarının düzenlenmesi gerekir. Turizm, birçok alanları kapsar, ayrı ayrı yönlerden birçok Bakanlıkların elbirliği ile çalışmasını gerektirir. Turizm davamızın umduğumuz biçimde çözülebilmesi için, dar bir anlayışla davranmamak şarttır. Bunun için de, ilk önce etraflı bir program hazırlamak ve sonra, bu programı uygulayacak bilgili, yetişmiş elemanlara başvurmak lazımdır. Her şeyden önce, turizm ile ilgili Bakanlıklar arası bir Turizm Koordinasyon Kurulu veya bir Yüksek Turizm Konseyi meydana getirilmelidir. Bu konsey, ilgili Bakanlardan, ya da Bakanlar adına Müsteşarlardan, oluşmalıdır. Konseyin temel görevi ise, gerekli yatırımları ve çalışmalarını kararlaştırmak ve bunları kendi yetkilerine bağlı örgütlerde aksaksız yürütmek olmalıdır. Sunulan kanun tasarısının maddelerini hazırlayan Bakanlığın savunduğu tez, Turizm ve Tanıtma Bakanlığının bir 'İhtisas Bakanlığı' olmasını sağlamaktır. Bu gerçek her ne kadar ilk bakışta uygun görülürse de gerçekte, turizm davasını baltalayıcı, turizm endüstrisini köstekleyicidir. Muhterem arkadaşlarım, bütün bu arz ettiğim hususları, teklif edilen kanun tasarısının maddelerinde, görmek mümkündür. Bunların tashih ve ıslahı, yeni kurulacak olan bakanlığın çok daha verimli çalışabilmesi için hayati derecede önemlidir. Deminden beri komisyona iade edilsin veya edilmesin münakaşası yapılan, bu yeni kurulacak olan Turizm ve Tanıtma Bakanlığının, tam manasıyla bu memleketin hayati işlerine cevap verebilmesi için, hakikaten tümü üzerindeki müzakerelerin bitmesi, ondan sonra tasarının komisyona iade edilmesi ve konuşulan istikametlerdeki noksan kalan hususların tamamlanmasından sonra tekrar yüksek huzurunuzda gelmesi zaruridir. Bendeniz, tespit ettiğim bu aksaklıkları, komisyona birlikte iade edilmek üzere Yüksek Başkanlığa takdim ediyorum. Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederim¹⁵⁸."

Mehmet sağlam'ın, Trabzon milletvekili Ali Rıza Uzuner'in, Trabzon ilinde geniş tahribat yapan lodos fırtınasının sebep olduğu zarar ve ziyana Hükümetin yardım elini uzatmasını isteyen demeci münasebetiyle CHP Meclis Grubu adına yaptığı konuşma şu şekildedir;

"Muhterem arkadaşlar; biraz evvel Yeni Türkiye Partisi'nin Sayın Grup Başkanvekili cumartesi günü yapılan işçi mitinginde konuşmasının Devlet Radyosu tarafından verilmediğini ifade buyurdular. Bu fırsattan istifade ederek bizim de Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu olarak Hükümetin dikkatine arz edeceğimiz bu konuda bir husus olacaktır. Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sayın Şevki Aysan arkadaşımız işçi mitingine iştirak etmiş ve Cumhuriyet Halk Partisinin bu yöndeki görüşünü belirtmiştir. Maalesef birinci gün radyo Cumhuriyet Halk Partisi adına konuşan arkadaşımızın yalnızca

¹⁵⁸TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1. Dönem, 7. Cilt, 1. Toplantı, 120. Birleşim, 24.09.1962, s. 56-59.

isminden bahsetmişler ve konuşmalarını vermemişlerdir. İkinci gün, yapılan şikâyet üzerine Yeni Türkiye Partisi adına konuşan arkadaşımızın radyodaki konuşması ve röportajı yeniden tespit edilmiş, bu konuşma ve diğer parti adına konuşanların konuşmaları verilmiştir. Fakat Cumhuriyet Halk Partisi için yapılan konuşmaya en ufak şekilde yer verilmemiştir. Bundan sonra bu gibi hadiselerin tekrür etmemesi için muhterem Hükümetin ve ilgili Bakanın dikkatlerine arz etmek için bu şikâyetimizi yüce huzurlarınıza getirmiş bulunmaktayız¹⁵⁹.”

Mehmet Sağlam'ın, 1963 yılı bütçe kanunu tasarısı ve karma bütçe komisyonu raporu ile 1963 yılı bütçe kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı Tezkeresi ve karma bütçe komisyonu raporu münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlar; önergem grup sözcüleri dışında şahsı adına konuşan arkadaşlarımızın 10 dakikalık süre içinde konuşmasını ihtiva etmektedir. Bundan kasıt şudur: Yüksek Meclisin muhterem milletvekilleri arkadaşlarımızın bütçe murakabesini daha geniş ölçüde yapmak imkânlarını temin etmektir. 'Çünkü geçen sene olduğu gibi, bütçe müzakerelerinin başında veya ortasına doğru, konuşmalar genişledikçe arkadaşlarımız konuşmaların hudutlandırılması için takrirler vermektedirler ve çok büyük bir ihtimalle Yüce Meclis bu takrirleri kabul etmektedir. Şu halde, başlangıçta bu hususu bir karara bağlarsak söz hakkı eşitliğine hürmet etmiş ve her konuşmak isteyen arkadaşımıza konuşma imkânı sağlamış oluruz. Öyle zannediyorum ki, Yüksek Meclisin bir günde, grup sözcüleri dışında ve aradaki zaman alan fasılaları da hesap ederek 6 saat çalıştığını kabul buyursanız, bu 360 dakika içinde 36 arkadaşımıza söz, söylemek ve konuşmak imkânını temin etmiş olacağız. Bu bakımdan takririmin kabulünü rica edeceğim¹⁶⁰.”

Mehmet Sağlam'ın, toplu sözleşme, grev ve lokavt kanunu tasarısı ve geçici komisyon ve plan komisyonları raporları münasebetiyle CHP grubu adına yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem milletvekilleri; Türk milletinin sosyal, ekonomik ve hatta siyasi hayatında mutlu bir dönüm noktasındayız. Filhakika müzakeresine başladığımız Toplu sözleşme, Grev ve Lokavt kanunu yeni Anayasamızda haklı yerini bulmuş ve Anayasa teminatı altında sağlanan bu haklar Karma Hükümet tarafından Anayasa süresi içinde yüksek huzurlarınıza getirilmiştir. Toplu sözleşme; işçi ve işveren münasebetlerinde istikrarlı bir düzen kurulmasını hedef ittihaz eden bir sistemidir. Bu suretle emek unsuru kadar sermayenin ve teşebbüsün karşılıklı saygı ve güvenini sağlam ak imkân dâhiline sokulmaktadır. Aynı, zamanda, istihsalin; unsurlarından ikisi, dan emek ve sermayeyi sosyal adalet ilkesinin ıslığında ve milli bünye de aynı derecede değerli lüzumlu ve saygılı bir anlayışın hukuki sınırı içine sokmakla iş hayatında Çeşitli teşebbüs erbabının ücretler

¹⁵⁹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1. Dönem, 10. Cilt, 2. Toplantı, 21. Birleşim, 24.12.1962, s. 392.

¹⁶⁰ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 12.Cilt, 2. Toplantı, 46. Birleşim, 11.02.1963, s.297.

üzerinde baskı yaparak kötü bir rekabet yaratmalarına mani olunmaktadır. Ekonomik alanın geniş ölçüde kontrolsüz bırakıldığı bir Devlet, ister istemez sadece sermayedar ve müteşebbisin çıkarına çalışan bir toplum olmaya mahkûmdur. Böyle bir Devlet insanlara kendi aralarındaki ayrılıkları barış içinde birleştirmeye imkân veren zorunlu birlik temelinden yoksundur. Ekonomik imtiyaz gerçek demokrasilerde düşünülemez. Fiili imtiyazları telafi etmek Devlet için kaçınılmaz bir vazife olmakta, fert ve zümrelerin ihtiyaçlarını karşılamak için ona kanun otoritesinde pay vermeyi zaruri hale getirmektedir. Büyük Atatürk; ‘ yalnız bir tek şeye ihtiyacımız vardır. Çalışkan olmak. Servet ve onun neticesi tabiyesi olan refah ve saadet yalnız ve ancak çalışanların hakkıdır.’ Demiştir. İşçinin milli ekonomi için alınandan düşen her damla terinin, şehit ve gaziden vatan topraklarına damlayan mübarek kan kadar saygı değer olduğunu samimiyetle belirtmek isteriz¹⁶¹. ”

“Devlet bir nizam fikrini ifade eder. Bu nizam fikrinde Devlet kanunlarla tanıdığı hakları koruduğu müddetçe itibarlıdır kudretlidir. Grev hakkını tanıırken onun gayelerini aşmasını önleyemeyecek bir devletin hükümlerlik haklarının da gölgeleneceğini iddia etmek bu konuda fazla ileri gitmiş olmak sayılmamalıdır. Zordur, tehlikelidir, korkuludur diye bir hakkı teslim edemeyen bir devletin itibarı da aynı ölçüde şüpheyi celp eder. Grevin sosyal ve ekonomik amacının ötesinde siyasi grev, aslında greve taraftar olmayanların ileri sürecekleri bir iddia olmaktadır. Filhakika ihtilalci sendikalizmin gayreti ile bilhassa İkinci Cihan Harbinden sonra bazı Batı memleketlerinde meydana getirilen grevler bu tip endişe sahiplerine haklılık yermektedir. Hatta ihtilalci sendikalizm, gayesinin tahakkuku uğrunda grev mefhumunu bir silah olarak kullanmayı geçen asrın sonlarında 1894 tarihli Nanfes Kongresinde karar altına almıştır. Buna rağmen ihtilalci sendikalizm bir asra yakın bir zamandır gayesine varamamıştır ve bundan böyle de varamayacaktır. Muhterem milletvekilleri, Grev; belli bir iş yerinde çalışan bir işçi grubunun işveren veya işverenlerle aralarında doğmuş bir anlaşmazlığı kendi menfaatleri yönünde halletmek gayesiyle önceden anlaşarak ve son safhada işlerini bir süre tatil etmeleridir. İş ihtilafları, bilindiği gibi, tek basma iş ihtilafları, toplulukla iş ihtilafları olmak üzere iki kısımda mütalaa edilir ve toplulukla iş ihtilaflarının en son safhası da bu tasarıya göre grev olacaktır¹⁶². ”

“Nihayet 27 Mayıs inkılâbı geliyor ve yeni bir Anayasa yapılıyor. Bu Anayasada toplu sözleşme ve grev hakkı teminat altına almıyor. Bu teminata dayanarak Karma Hükümet yüksek huzurunuzda, bütün işçi mümessillerinin de fikirlerinin alındığı işbu tasarımı getiriyor. Bu tasarı ile Türk işçisine, daha iyi hayat şartları tanımak ve milli ekonomide, istihsalde emeği daha müsmir bir halde teşhiz etmek hedefi ittihaz edilmektedir. Toplumun her tabakasında olduğu gibi dünya nizamında da kuvvetler arasında zuhur edecek dengesizlik bir anarşi yaratmak istidadına imkân verir. Nasıl ki, dünya nizamında silahların eşitliği bir muvazene yaratmada fayda sağlıyor ve barış fikrinin yaşamasını

¹⁶¹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 16.Cilt, 2. Toplantı, 75. Birleşim, 18.04.1963, s.389-392.

¹⁶² TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, C. 16, 2. Toplantı, 75. Birleşim, 18.04.1963, s.389-392.

temin ediyorsa; Türk işçisine tanınan grev hakkı ile de, yurt içinde sosyal, siyasi ve ekonomik bir muvazene hakkı, fikri ve sosyal anarşiyi kökünden kaldıracak ve barış içinde ekonomimiz mutlu yarınlara doğru seyredecektir. CHP Grubu bu vesileden istifade ederek, bu hakkın muhterem milletvekilleri tarafından teslim edileceğini inanır ve CHP'nin yıllarca gerçek bir samimiyetle savunduğu bu hakkın bugün gerçekleşeceğini görmesinden duyduğu memnuniyeti ifade ederek Yüce Meclisi saygı ile selamlarım¹⁶³."

Mehmet Sağlam ve 4 arkadaşı Ticaret Bakanlığının vazife ve teşkilatına dair 3614 sayılı kanuna ek 4442 sayılı kanunun 3. maddesinin tadiline ve mezkûr kanuna geçici madde eklenmesine dair Ticaret ve Plan komisyonlarına kanun teklifi sunmuşlardır¹⁶⁴.

Sağlam'ın, Maden kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki tasarısı ve teklifler münasebetiyle CHP grubu adına yaptığı konuşma şu şekildedir;

"Arkadaşlar; 6309 sayılı Maden Kanunu 11.3.1954 yılında yürürlüğe konulmuştur. On yıla yakın bir zamandan beri tatbikatına devam olunmaktadır. Bu kanunun metninde ve tatbikatında tedvini maksadına uygun düşmeyen bazı hususların mevcudiyeti tespit olunmuştur. Maden Kanununun, maksadına uygun şekilde ıslah ve ikmali gayesiyle, işbu tadil tasarısı hazırlanmıştır. Ezcümle; takaddüm ve arama hakkı iktisabında çeşitli anlayışlara yol açan birinci maddedeki tekerürler kaldırılmış, noksanlıklar giderilmiş, metin daha vazıh hale getirilmiştir. Tabii, kömür mevzuunda hâsıl olan çok karışık durumun hal ve tasfiyesini sağlayacak yeni hükümler ilave edilmiştir. Madenlerden alınan Devlet hakkı ve diğer mali mükellefiyetler konusunda, maliyete müessir unsurlar çok hafifletilmiştir. Teşebbüs safhasında görülemeyen birtakım usulî hata ve noksanlar dolayısıyla, iktisap edilen hakların ileri safhalarda ret ve iptalini önleyen yeni hükümler konulmuştur. Mülga maden mevzuatı zamanında ita edilmiş işletme haklarının intibakında maruz kalınan ve bu hakların fesih ve iptaline yol açan durum ıslah olunmuştur. Madencilerimize ve milli ekonomimize büyük fayda sağlayan ve yıllardan beri özlenen bu tasarının, Karma Hükümet tarafından hazırlanıp, Yüksek Huzurunuza getirilmesinde büyük emeği geçen, başta Sanayi Bakanlığı olmak üzere geçici komisyona ve diğer emeği geçenlere grubumuz adına teşekkürü bir borç biliriz¹⁶⁵."

Mehmet Sağlam, Millet Meclisi Hükümet programını görüşmek üzere 2.1.1964 Perşembe günü saat 10.00'da toplanmasına dair CHP grubu adına verdiği teklif şu şekildedir; *"Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına Millet Meclisinin Hükümet Programını müzakere etmek üzere 2.1.1964 Perşembe günü saat 10.00 da toplanmasını arz ve teklif ederiz¹⁶⁶."*

¹⁶³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 16.Cilt, 2. Toplantı, 75. Birleşim, 18.04.1963, s.389-392.

¹⁶⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 16.Cilt, 2. Toplantı, 80. Birleşim, 13.05.1963, s.610.

¹⁶⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 17.Cilt, 2. Toplantı, 89. Birleşim, 03.06.1963, s.448,449.

¹⁶⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 24.Cilt, 3. Toplantı, 20. Birleşim, 30.12.1963, s.53.

Mehmet Sağlam, AP grubu başkanı Mahmut Rıza Bertan'ın, Kıbrıs'ta çok vahim hadiselerin cereyan ettiği şu günlerde sayın üyelerin Hükümetçe malumatlar kılınmasını teminen tatil günleri de dâhil her gün toplanılmasına dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlarım, esas itibariyle muhterem Adalet Partisi Grubunun vermiş olduğu takrire katılıyoruz. Meclisin yarın ve daha sonraki günler yalnız Kıbrıs mevzuunda müzakere yapmasını tasvip etmekteyiz. Yalnızca Anayasa gereğince bizim arzumuz, Hükümet programının Perşembe günü saat 10.00'da Büyük Mecliste müzakeresini temindir. Bunun aksine, Sayın Kırca arkadaşımız tarafından grubumuzun görüşü, AP Grubu tarafından verilmiş olan takrire iştirak ettiğimiz, ayrıca Kıbrıs mevzuunda arz edilmiştir¹⁶⁷.”

Mehmet Sağlam, Başbakan İsmet İnönü tarafından teşkil olunan Bakanlar kurulu programının görüşülmesi münasebetiyle CHP grubu adına yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Demokratik rejimin bu safhasında CHP Grubu, çoğunluğu ile kendi bünyesinden çıkmış yeni Hükümetin neden ve hangi sebeplerle böylece teşekkül ettiğine değinmekle tarihi bir vazife yaptığına inanmaktadır. Muhterem milletvekilleri, 1961 seçimlerinden bu yana Cumhuriyet hükümetlerinin üçüncüsüne ait programı konuşmaktayız. İki senelik geçmişe şöylece bir baktığımızda demokratik rejim ve yeni Anayasa tatbikatında alınan mesafenin hiç de küçümsenmeyecek olduğunu vicdanlarımızdaki sıcak ve samimi sese uyarak teslim etmekteyiz. Filhakika, Anayasa Mahkemesi, adalet bağımsızlığı gibi demokratik müesseseler 27 Mayıs Devriminin amaç ve ilkelerine uygun olarak gerçekleşmiştir. Devlet radyolarının hür ve bağımsız olması, Türk basınının yalnızca Anayasa ve vatandaş şerefine sınırlı içinde başkaca müeyyidelere tabii olmadan faaliyet göstermesi, idarede eşitlik ve tarafsız anlayışın yerleştirilmesi, parlamento çalışmalarında kısır ve verimsiz çekişmelerin yerini, sorumluluk duygusuna ve memleket hizmetlerine terk etmesi, demokrasimiz hesabına açtığımız mutlu merhalelerdir. Mahalli idarelerin seçimle kurulmasından sonra demokratik rejim teminatının müessese ve hukuk olarak nihai şeklini bulmuş olmasını sevinç açısından değerlendirmek icap eder. Bu mesafenin alınmasında Birinci ve İkinci Karma hükümetlerde CHP ile vazife deruhte etmiş siyasi partilerin, mesuliyette olduğu kadar, şerefte de Ulakları CHP ile eşit ve müşterektir, Bu arada Millet Partisi ile Bağımsızların Mecliste ve. muhalefetteki tutumlarını iyi niyet açısından tebarüz ettirmek bizim için zevkli bir vazifedir. Demokratik rejimde nispî temsil sisteminin tabii bir sonucu olan Karma Hükümet şekli, siyasi hayat ve zihniyetimizde fevkalade önemli ve yeni bir tecrübenin örneğini vermiş olmakla milletimize çok büyük faydalar kazandırılmıştır. Türkiye'de demokratik rejimin yürüyen iyeceğini zannedenler dahi, iki senelik bir tahkikatla, toplumumuzun ve siyasi partilerin olgun ve ileri seviyelerini bazı zaman hayret

¹⁶⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 24.Cilt, 3. Toplantı, 20. Birleşim, 30.12.1963, s.55.

bazı zaman da hüsrarla, takip etmek durumunda kalmışlardır. Muhterem milletvekilleri, CHP'nin bağımsızlarla teşkil ettiği yeni Hükümetin programında sosyal, ekonomik hamleleri görmekle milletimiz hesabına duyduğumuz sevinç sonsuzdur. Halkının medeni ve müreffeh yaşadığı, ferdinin baskıdan ve tehditten uzak, açlıktan azade, sıcak ve sıhhatli ileri Türk toplumunu yaratmak siyasi rejimlerin, siyasi iktidarların ve iktisadi sistemlerin tek hedefi, tek amacıdır¹⁶⁸.”

“Temel reformların başında vergi reformu önde bulunmaktadır. Milli geliri artırmak, nüfusu barındırabilmek için yatırıma ihtiyaç vardır. Plan hesaplarına göre reel milli gelirin yüzde 18'ini yatırımlara ayırmak zorundayız. Bu nispete ulaşabilmek için dışarıdan bir miktar mecburi yardıma ihtiyacımız vardır. Dış yardımın sağlanmasında en lüzumlu faktör iç tasarruf kaynaklarının sıhhatli ve yeterli olmasıdır. Bu durum karşısında, hayati derecede önemli yatırımlar için kamu gelirlerinin artırılması şarttır. Sıhhatli gelir kaynaklarını kurutan, suni ve hayali kaynaklara başvurmada, sosyal, adalet ilkesine uygun, kudretli olandan vergi almayı cesaretle ele alacak Hükümet, bizden daima destek görecektir. Hükümet programında, ormanlarımızın korunması, bakımı ve orman bölgelerinde yaşayan halkımızın geçim ve çalışma durumlarını ıslah etmek amacıyla küçük ve el sanatlarını buralara kadar götürme gayretini memnuniyetle karşılamaktayız. Sayın Milletvekilleri, Dış politika hakkında söyleyeceklerimiz milletçe tabii bir inanışımız haline gelmiş Büyük Atatürk'ün (Yurtta Sulh, Cihanda Sulh.) düsturudur. Bu inanıştan hareket eden grubumuz, yeni Hükümetin de dış politikaya ait programına tamamıyla katılmaktadır. Yalnızca, dış politika alanında son günlerde cereyan etmiş ve hala türlü ihtilatlarıyla devam etmek istidadını taşıyan Kıbrıs konusunda, milletçe müşterek azim ve heyecanımızı buradan belirtmek isteriz. Türk Milleti, medeni ve sulhçü bir toplum olarak her türlü kanun ve nizamlara bağlıdır. Antlaşmalarına sadakat Türk Milletinin değişmez geleneğidir. Ancak, kendisine yapılan haksız tecavüzleri de asla affetmez, 30 milyon Türk'ün bir hadde kadar sabrının bulunabileceğini bize haksızlık edenler unutmamalıdır. Aksi halde, hışmımızın çok çetin olacağını tarih kürsüsünden ilan ederiz. Şayet şeref veya hizmet, için güçlükleri yenme uğruna katlanmak istediğimiz zor vazife, meşru kuvvetin haklı gururu ve haklı hayalin zevki içinde, muhteşem bir netice ile biterse bu bizim için; bahtiyarlıkların en büyüğü olacaktır. Yüce Meclise Grubumuz saygılarını arz eder¹⁶⁹.”

Mehmet Sağlam'ın Savunma Bakanlığı 1964 yılı bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Memleket ekonomisinin, kül olarak mali politikanın ve Maliye Vekaletinin önemi izahtan varestedir. Bir memleketin ekonomik hayatını düzenli bir hale getirmek, ciddi bir kalkınma içine o memleketi sürükleyebilmek, ancak kuvvetli, istikrarlı bir para politikasıyla mümkün olur. Maliye Bakanlığının, iki seneyi aşan bir zamandan beri mali politikada takip ettiği, Türk parasının kıymetliliğini korumak yolunda sarf etmiş olduğu büyük gayretleri,

¹⁶⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 24.Cilt, 3. Toplantı, 23. Birleşim, 02.01.1964, s.109-113.

¹⁶⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 24.Cilt, 3. Toplantı, 23. Birleşim, 02.01.1964, s.109-113.

grubumuz memleket ekonomisi adına ve menfaatine şükranla karşılamaktadır. İkinci Dünya Harbinden sonra Batı Almanya'yı Almanya yapan, muhterem arkadaşlar, markın değeridir, markın iştira gücünün, satmalına gücünün muhafazasıdır. Bir devletin malî itibarının da miyarı o memleket parasının kıymetiyle ölçülür. Üç seneye yakın bir zamandır takip edilen ciddi, istikrarlı, enflasyondan uzak para politikası, benim naçiz kanaatime göre Türkiye Cumhuriyeti maliyesinin yüz akı olmuştur. Arkadaşlar, 1962 yılı istatistiklerine göre, gıda maddelerindeki artış yalnız % 2,7'dir. Fakat ücretlerdeki artış % 9'dur. Bu şu demektir ki, bu memlekette ciddi surette bir kalkınmanın öncülüğü başlamıştır. Ayrıca sağlam para ile müstahsilin malının, mahsulünün değerlendirilmesi, Türk ekonomisine geniş bir ferahlık, geniş bir zenginlik, bir hareket getirmiştir. Bunlar da sağlam para ile müstahsilin malının değerlendirilmesi ile ciddi bir refahın ve kalkınmanın başlangıcı ve onun müjdesi ile olur. Muhterem arkadaşlarım, vergi reformları meselesi de cidden memleketimizin, Devletin büyük ihtiyacı olan bir konudur. Türkiye'de milli gelirin yüzde 15'i vergilendirilmektedir. Yani 50 milyarlık milli gelirin 7,5 milyarı Devlet Hazinesine vergi olarak girmektedir. Bu Yunanistan'da arkadaşlarım yüzde 25'tir. İnsafla mütalaa edelim ki, Türkiye, Batı âlemine ayak uydurmak mecburiyetinde olan Türkiye, Batı Devletlerine nazaran en az vergi veren milletlerden biri olarak görünmektedir¹⁷⁰."

Mehmet Sağlam'ın Cumhuriyet Senatosu Tokat Üyesi Zihni Betil ve 25 arkadaşının, Cumhuriyet Senatosu Üyeleri seçimi kanununun değiştirilmesine dair kanun teklifi ve Adalet ve Anayasa komisyonları raporları münasebetiyle CHP grubu adına yaptığı konuşma şu şekildedir;

"Evveleminde şunu arz etmek istiyoruz ki, bu Kanunun Yüce Mecliste ilk müzakeresi sırasında ve bugünkü müzakerelerde söz alıp konuşan muhtelif gruplara mensup arkadaşlarımızın iddia ettikleri gibi, bu kanun teklifi ile şu veya bu partinin yararına veya zararına bir durum hâsıl oluyor kanaatine ve bu kanunu getirenlerin o hususu dikkate alarak bu kanun teklifini hazırladıklarını iddiasına kati suretle grup olarak katılmıyoruz. Gönül isterdi ki; bu kanunun tehiri teklifini ihtiva eden bir takrire oy vermeyen muhterem Adalet Partisi grubu bu kanunun lehinde veya aleyhinde müspet veya menfî bir davranışın içinde olmuş olsaydı biraz evvelki buradaki konuşmalarını daha çok zevkle dinlemek imkânına sahip olacaktık. Muhterem arkadaşlar; CHP Grubunun bu konudaki kesin kanaati şudur: Nispi temsil esasının şu veya bu partinin yararına veya zararına değil, demokrasimizin ve memleketimizin menfaatine olduğu noktasında toplanmaktadır. İnancımız budur, bu inançtan hareket etmekteyiz. Ve yine inanıyoruz ki, Yüce Meclisten hiçbir kanun şu veya bu zümrenin, şu veya bu partinin menfaatine çıkamaz, şu veya bu partinin menfaatine çıkartılamaz. Buna milletin muhterem mümessilleri müsaade etmezler. Partilerin ve zümrelerin menfaatine çıkan kanunlar devrini kapattığımızı zannediyoruz. Pek muhterem arkadaşlarım, bazen şu veya bu meselelerimizde birleşmiyoruz. Olabilir,

¹⁷⁰ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 28.Cilt, 3. Toplantı, 65. Birleşim, 28.02.1964, s.397,398.

tabiidir. Bazen birçok meselelerimizde biri eşiyoruz. Şu Yüce Heyetinizin ve Yüce Heyeti temsil eden, Yüce Heyette bulunan bağımsız arkadaşlarımız da dâhil, beş parti grubunun birbirine ihtiyacı olduğunu, birbirine muhtaç olduğunu ki, demokrasi aslında bu demektir hiçbir zaman gözden uzak tutmamak gerekir. Memleketi şu veya bu majoriter sistemle şu veya bu türlü kamplara ayırdık da arkadaşlar ne oldu? Yakın tarih gözlerimizin önündedir. Bu bakımdan nispi temsili şu veya bu şekilde, benim, partime, şunun partisine zararı veya menfaati vardır, iddiasını, müsaade buyurun, bendeniz pek samimi görmemekteyim. Biz 1958 senesinde nispi temsili programımıza ve ilk Hedefler Beyannamesi ile tarihe bıraktığımız zaman, o zamanki görülen manzara; CHP'nin en az % 50 şansın üstünde iktidara namzet bir parti olarak gözükmekte idi. Bu zaman bu sistemi savunmuşuzdur. Ve şimdi de savunmaktayız. Biz CHP Grubu olarak nispi temsil esasının CHP'si yönünden kendisine bir fayda, kendisine bir zarar getirdiği gerekçesi ile gayet samimiyetle ve inanarak bu konuyu savunmuyoruz, muhterem arkadaşlarım. Bu iş memleketin faydasıdır, memleketin faydasıdır, memleketin menfaatinedir. Memleketin faydasına, memleketin menfaatine, demokrasinin menfaatine olduğu için, bu sistemi canı gönülden destekliyoruz. Kararımız bu bakımdan bu istikamettir. Saygılarımı arz ederim, hürmetlerimle¹⁷¹."

Mehmet Sağlam'ın, 31.12.1961 tarihli ve 193 sayılı gelir vergisi kanununun bazı madde ve fıkralarının değiştirilmesi ve bu kanuna bazı hükümler eklenmesi hakkında kanun tasarısı ve Maliye, Ticaret, Tarım, Sanayi, İçişleri ve Plan Komisyonlarından seçilen 4'er üyeden kurulan geçici komisyon raporu münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

"Muhterem arkadaşlar, biraz evvel konuşan muhterem arkadaşımız, her ne kadar sözlü sorularında bir Meclis murakabesinin icabı olduğunu söylemesinde ve sözlü soruların da konuşulmasında haklı olduğunu kabul etmekle beraber, başlanmış bir konunun dört maddesi kalmış. Yüce Meclisin sayın üyelerinin fikirleri bir konunun üzerinde iken, tekrar onu değiştirmenin, dağıtmanın faaliyetimiz ve mesaimizin verimine aleyhte tesir edeceği düşüncesiyle, bu tasarı bittikten sonra sözlü sorulara geçilmesini ben, faaliyetimiz bakımından faydalı telakki ediyorum. O bakımdan bu önerenin kabulünü istirham ediyorum¹⁷²."

Mehmet Sağlam'ın 04.01.1961 tarihli ve 213 sayılı vergi usul kanununun bazı madde ve fıkralarının değiştirilmesi ve bu kanuna bazı hükümler eklenmesi hakkında kanun tasarısı ve Maliye, Ticaret, Tarım, Sanayi, İçişleri ve Plan komisyonlarından seçilen 4'er üyeden kurulu geçici komisyon raporu münasebetiyle CHP grubu adına yaptığı konuşma şu şekildedir;

¹⁷¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 75. Birleşim, 26.03.1964, s.13,14.

¹⁷² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 81. Birleşim, 01.04.1964, s.253.

“Pek muhterem arkadaşlarım; Gelir Vergisi Usul Kanununda yapılmak istenilen yeni değişiklikler üzerinde arkadaşımız mevzuu cidden dağıttılar. Yeni bir sistem geliyor. Bu sistem nedir? Gelir Vergisine tabi gerçek ve tüzel kişilerin yıllık beyannameye tabi olanların, bir senede ödedikleri vergilerin Maliye Dairelerinde cetveller halinde ilan edilip edilmeyeceği hususudur. Bir kere mesele bu arkadaşlarımın bir kısmı, ‘Bu ihbar müessesesini teşvik edecektir’ diye iddia ettiler, Bir cemiyette ihbar müessesesi o cemiyetin ahlaki ile alakalı bir konudur Böyle bir müessese, Gelir Vergisi Usul Kanununda kabul edilip edilmemesi ile ihbarın zerrece alakası yoktur. Ayrıca servetin, kazancın, sermayenin mahremiyetini haleldar edeceği iddiası da kanaatimce varit değildir. Bir kere Vergi Usul Kanununun 5’inci maddesi şahısların servetlerinin, kazançlarının gizli kalmasını derpiş etmiştir; emretmiştir. Ama bu müessese bir istisna teşkil ediyor. Neye karşı istisna teşkil ediyor, kim için istisna teşkil ediyor? Kurumlar vergisine tabi olan mükellefler için ve bir de Gelir Vergisine tabi olan gerçek kişiler için... Anonim şirketin ortakları duysunlar, bilsinler vesair birtakım gerçekler içerisinde ve karları, kazançları, yıllık gelirinin hepsi gazetelerde ilan edilmektedir. Şu halde sermayenin karın, kazancın ilanı gibi bir mahremiyetin zaten mevzuu bahsolmadığı bir ortam içinde, bir vasat içindeyiz. Şimdi bundan ne elde edilmek isteniyor? Arkadaşlar, cemiyetimizde türlü cereyanlar vardır. Hasedin, kötülüğün birçok zamanlarda, türlü maksatlarla sermayeye karşı olduğu bir gerçektir. Gizli gizli cereyanlar kapalı şekilde ve gizlilik içinde memleketimizde maalesef bir sermaye ve servet düşmanlığı yaratmak çabasını göstermektedirler. Birtakım maksatlı akımlar bu cereyanı teşvik etmektedirler. Bu arada iyi niyetli mükellefi korumak, Devletin ve kanunun vazifesidir. Buradaki ilandan maksat ki, her toplumda vergi mükellefi olsun, vatandaş olsun; ne olursa olsun, elbette iyisinin yanında kötüsü de vardır, iyi niyetli vergi mükellefleri vikaye, kötü niyetli vergi mükelleflerini iyi niyetli ile bir tutmamaktadır. Bu da vergi adaletinin bir icabıdır. Esas olan budur muhterem arkadaşlar. Bu alenilik prensibinin terbiyevi tarafı vardır. Vergi ahlakını teessüs ettirecek bir yol ve çaredir¹⁷³.”

Mehmet Sağlam’ın, Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş’ın vergi reform tasarılarının görüşülmesinin tamamlanmasına kadar, Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri saat 19’dan 20’ye kadar olan sürelerin sözlü sorularla ayrılması hususundaki önergesi ve Antalya Milletvekili İhsan Ataöv’e ve kullandığı hakaret sözü dolayısı ile Uşak Milletvekili Ali Rıza Akbıyıkoglu’na tahkik cezası verilmesi münasebetiyle CHP grubu adına yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Pek muhterem arkadaşlar; hadiseden biz de müteessiriz. Hadise, yalnızca bir mesele hakkında bir fikir ayrılığından, bir görüş ayrılığından, bir tez veya antitez meselesinden doğmamıştır. Hadise, maalesef bir hakaretten, bir sövmeden doğmuştur. Parlâmento lisanında, lügatinde bazen hatipler kendilerine malik olmadan bir sürçü lisan da edebilmektedirler. Her hangi bir milletvekiline, her hangi bir sayın üyeye sataşma ve

¹⁷³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 82. Birleşim, 02.04.1964, s.313-315.

saire yapmaktadırlar. Bunları da belki bir derece makul ve mazur görmek mümkün olsa dahi, hâdiseler bir gruba, bir zümreye, koskoca bir gruba hakaretten doğmuştur. Kürsü dokunulmazlığı elbette ki, hepimizin gerçekten savunduğu bir müessesedir. Kürsü dokunulmazlığına saygılı olma hepimizin vazifesidir. Ama bu hadise celseye ara verildikten sonra doğmuştur. Bunun bilhassa tespit ve tescilini belirtmek istiyorum. Arkadaşlarım; içtüzük sarıh, Sayın Başkanlığın müsamahalarına sığınarak arz etmek istiyorum ki, bir milletvekili Anayasanın himayesinde, Anayasanın gölgesinde elbette kürsüde memleket meseleleri hakkında fikirlerini beyan eder, görüşlerini Yüce Meclise arz eder. Ama bir sövme, bir hakaret bahis konusu olduğu zaman Sayın Riyasetin derhal hatibi sadede davet etmesi icap ederdi. Hatip sadede gelmediği takdirde hatibi kürsüden indirebilirdi, bu, maalesef yapılmamıştır. Arkadaşlar, CHP Grubuna mensup arkadaşlarımız bir reaksiyon göstermişlerdir. Ben burada faraza Adalet Partisinin Sayın liderine hakaret etsem, Adalet Partisi grubuna burada hakaret etsem aynı reaksiyonu muhterem arkadaşlarımız göstermezler mi? Gösterebilirler, bütün mesele budur. Arkadaşlarım, bir milletvekili, milletvekiliyim diye her şeyi söyleyemez, her meseleyi bu kürsüye getiremez. Bu kürsü sövme ve saymayı koruyan kürsü değildir. Bu kürsüde milletin hakları, milletin menfaatleri konuşulur. Maalesef hâdiseye sebep olan Sayın Ataöv arkadaşımızın, Meclis açıldığından bu yana ki, vicdanlarınıza hitap ederek arz ediyorum, takip ettiği yol, kürsüdeki beyanları açıktır. Zabıtların tetkikinde bu hareketi pekâlâ görülebilir. Sayın Adalet Partili ve Adalet Partisi Grubuna mensup arkadaşlarımızdan, bu sorumsuz arkadaşlarımızın, kendi iç bünyemizde kontrol edelim, murakabe edelim. O suretle, demokrasimizin çok daha iyi merhaleler çok daha büyük mesafeler alacağına inanıyoruz, inanmak istiyoruz. Biz demokrasiye inanan bir parti olarak bu türlü, maalesef bu türlü dikenlere de katlanıyoruz, ama şu Meclisin mesailerinin heder olmasından da üzüntü duyduğumuzu belirtmek istiyoruz¹⁷⁴. ”

Mehmet Sağlam, Meclisin 14-15-16 Mayıs günleri 10-13, 15-19 ve 21-24 saatleri arasında toplanmasına ve sıra ile Siyasi Partiler Kanunu, Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki kanun tasarıları ile Yargıtay kanunu teklifinin görüşülmesine dair önerge vermiştir¹⁷⁵.

Sağlam, Meclisin 14-15-16 Mayıs günleri 10-13, 15-19 ve 21-24 saatleri arasında toplanmasına ve sıra ile Siyasi Partiler Kanunu, Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki kanun tasarıları ile Yargıtay kanunu teklifinin görüşülmesine dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlarım, Yüce Meclisinizde üç mühim kanun gündemdedir ve görüşülmektedir. Siyasi Partiler Kanunu öyle, Diyanet İşleri Başkanlığının kuruluş ve görevlerine ait Kanun öyle Ve Sayın Sarıbrahimoğlu arkadaşımızın biraz evvel belirttiği

¹⁷⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 3. Toplantı, 86. Birleşim, 08.04.1964, s.426-428.

¹⁷⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 4. Toplantı, 103. Birleşim, 13.05.1965, s.139.

Yargıtay Kanunu da böyle. Elbette. Yüce Meclis bütçe müzakerelerinden evvel bu üç kanunu çıkartmakta bütün gruplar olarak aynı derecede arzuluyuz ve bu teklif ve tasarıların kanunlaşmış olarak çıkarılmasını istemekteyiz. Yalnız Sayın Grup Başkanvekillerinin imza ettiği gibi bu önerge ile arzu edilen bu gayenin tahakkuk etmeyeceğine kaniim. Çünkü müzakereler bölünmektedir, bir kanuna başladığımız zaman o kanun yarıda kalmaktadır ve diğer bir kanuna başlamaktaız ve o kanunu bitirmeden Meclis vakit kaybetmektedir. Sabah olduğu gibi, belki bu önümüzdeki birkaç gün içerisinde, bütçe müzakereleri Yüce Meclise gelmeden evvel bu süre içerisinde Meclis ekseriyetiyle toplanma imkânını da bulamayacaktır. Bu bakımdan esas gayede aynı arzuyu ben de, göstermekle beraber, müzakeresine başladığımız kanunları bitirdikten sonra bütçe müzakereleri zamanına kadar bu üç kanunun mutlaka çıkartılması için Başkanlığın bir prensip kararına varmasını teklif etmekteyim. Şimdi Sayın Başkan, benim teklifim şu: Şu anda Siyasi Partiler Kanunu müzakere edilecektir gündeme geçildiği zaman bu kanun bittikten sonra Diyanet İşleri Teşkilat Kanununun derhal görüşülmesine başlamalıız ve onu bitirdikten sonra Yargıtay Kanunu, bütçe müzakereleri Yüce Meclise geldiği güne kadar bitirmiş olalım. Kesmeyelim, fasıla vermeyelim. Siyasi Partiler Kanununu bırakıp yarın sabahleyin Diyanet İşleri Teşkilat Kanununa başlayacağız. Olmuyor arkadaşlar, tatbikatta tamamlanamıyor. Siyasi Partiler Kanununda zaten kaç madde kaldı, bitmek üzere. Bu gece bunu çalışalım, bitirelim. Ama sabahleyin mutlaka Diyanet İşleri Teşkilat Kanununu bitirmek üzere toplanalım. Ama lütfetsinler sayın üyeler, Meclise mutlaka gelelim. Bu üç mühim kanunu şu veya bu türlü tefsirlere uğratmadan Yüce Meclisten çıkarmak imkânını buluruz¹⁷⁶.”

Mehmet Sağlam, Diyanet İşleri, Teşkilatı, siyasi partileri, Yargıtay kanun tasarı ve tekliflerinin önceliği, görüşme zaman ve sırasıyla ilgili Millet Meclisi Başkanlığına verdiği önerge şu şekildedir;

“Millet Meclisi Sayın Başkanlığına dünkü oturumda, Yüce Meclis gündeminde bulunan ve müzakere edilmekte olan: 1. Siyasi Partiler Kanunu, 2. Diyanet işleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki kanun tasarısını, 3. Yargıtay kanun tasarısını, sırasıyla ve bütçe müzakerelerine kadar görüşülmesine ait teklifimi ihtiva eden önergem Yüce Mecliste kabul buyrulmuştu. Meclisin bütçe müzakerelerine kadar çalışmasını derpiş eden bu şeklin kabulünden sonra, Radyo ve Televizyon Kurumu hakkındaki Meclis araştırmasını isteyen önergenin görüşülmesine ait bir başka önerge de Yüce Meclisin tasvibine mazhar olmuştu. Anayasanın öngördüğü bu kanunların bir an evvel çıkartılmasını temin etmek maksadıyla TRT konusundaki görüşme kararının, bu kanunların görüşülmesinden sonraya bırakılmasını arz ve teklif ederim¹⁷⁷.”

Mehmet Sağlam, Diyanet İşleri Teşkilatı, siyasi partiler, Yargıtay ve 1965 bütçesi kabul edilinceye kadar devlet harcamalarına yetki veren kanuna bazı maddeler

¹⁷⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 4. Toplantı, 103. Birleşim, 13.05.1965, s.136,137.

¹⁷⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 4. Toplantı, 104. Birleşim, 14.05.1965, s.153.

eklenmesi konularındaki kanun tasarısı ve tekliflerinin önceliği ve görüşme zaman ve sırasıyla ilgili önergeler münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Elbette ki, Meclisimizde Anayasamızın, kanunlarımızın, tüzüklerin ve usullerin içinde her mesele görüşülür ve görüşülmelidir. Arkadaşlar; bu meselelerin önemlisi vardır, daha az önemli olanı vardır. Bu meselelerden, Anayasanın öngördüğü, bizden beklediği Siyasi partiler kanun tasarısı vardır. Yine binlerce din görevlisinin, Müslüman vatandaşlarımızın sabırsızlıkla beklediği Diyanet İşleri Teşkilat kanunu tasarısı vardır. En yüksek yargı organı olan Yargıtay’ın ihtiyaç içerisinde beklediği kanun tasarısı vardır. Bendeniz takririmde TRT konusunun bu kanunlardan sonra, zaman bulunursa, görüşülmesini de belirttim. Elbette bu konu da Yüce Meclisin kararı içinde görüşülecektir. Fakat dün Yüce Senatoda, bir Sayın AP’li arkadaşımızın da ifade ettiği gibi, milletin bizden beklediği bu kanunlara, hakikaten milletvekili arkadaşlarını şikayet eder tarzda, sadece günlerce TRT mevzuunda vakit kaybeden Meclisin, kendisinden beklenen kanunları çıkartamıyor ithamını ve haklı şikayetini bugün geliniz hem beraber burada bitirelim ve Siyasi partiler kanun tasarısından başlamak üzere düünkü kabul buyurduğunuz prosedür içinde ve mesuliyetlerimizi, sorumluluklarımızı, dille de benim dediğim olacaktır. Zihniyetine feda, etmeden ki böyle bir arkadaşımızın sureti katiyede bu Meclisin içinde bulunduğu inananlardan değilim, milletimizin, memleketimizin bizden beklediği kanunları çıkartalım; lütfediniz benim teklifimi kabul ediniz¹⁷⁸.”

Mehmet Sağlam’ın, Sakarya Milletvekili Yusuf Ulusoy’un siyasi partiler kanunu tasarısından Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki kanun tasarısının görüşülmesinin tamamlanmasına kadar birleşim devam ettirilmesine dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlarım; daha evvel Yüksek Meclisimiz; Siyasi Partiler Kanunu, Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki Kanun ve Yargıtay Kanununu bütçe müzakerelerine kadar çıkarmak kararını almıştı. Yüce Meclisin malum olduğu üzere gece gündüz demeden çalıştığı çok günler olmuştur. Belki bütçe müzakerelerinden sonra Meclisimiz yine normal mesaisine devam edecektir. Bu kanunların çıkmaması gibi bir endişenin bahis konusu olacağına bendeniz inanmamaktayım. Her halde mesailerimiz devam edecektir. Ama arkadaşlarımızın vermiş olduğu bu önerge gereğince daha evvelki alınmış olan karara da uyarak bu önergenin kabulü ile şu siyasi partiler kanunu üzerinde söz alan arkadaşlarımız lütfedip de daha az konuşmak imkânını bizlere bahşederlerse bendenizse bugün Diyanet İşleri Teşkilat kanununa başlamak imkânı hâsıl olacaktır ve yarınki bütçe müzakerelerine kadar da her halde bunu bitiririz. Ve yine usule uygun olursa bütçe müzakerelerine girmeden bir başka alacağımız kararla bir günde hatta bütçenin Yüce

¹⁷⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 1.Dönem, 39.Cilt, 4. Toplantı, 104. Birleşim, 14.05.1965, s.156,157.

Mecliste geç müzakeresinden istihsal ederek bu kanunu çıkartırız. Bu yönden bu takririn lehinde oy kullanmanızı ben de istirham etmekteyim¹⁷⁹.”

Mehmet Sağlam’ın siyasi partiler kanunu tasarısı ile Adana Milletvekili Kasım Gülek ve Kemal Sarıbrahimoğlu’nun, siyasi partiler kanun teklifleri ve geçici komisyon raporu münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Arkadaşlar, Siyasi Partiler kanunu ile hepimizin samimiyetle arzu ettiği bir şeyi tahakkuk ettirmek istiyoruz. Parti faaliyetlerine ahlakilik esaslarını getirmek, siyasi çekişmeleri, iç çekişmeleri, partililerimizin içindeki bütün huzursuzlukları asgari ölçüye indirmek ve politika hayatında aranan, hepimizin çok arzu ettiği ideal, ideale yakın şekli tahakkuk ettirmek. Muhterem arkadaşlarım bu maddede hakikaten birçok hususlar açık. Öğrendiğime göre Reşit Ülker arkadaşımızın bu hususta bir önergesi varmış. Buna iltifat buyurmanızı rica ederim¹⁸⁰.”

Mehmet Sağlam’ın, Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki kanun tasarısı ile Cumhuriyet Senatosu İzmir üyesi Ömer Lütfi Bozcalı ve 26 arkadaşının, Cumhuriyet Senatosu tabii üyesi Ahmet Yıldız ve 24 arkadaşının, Konya Milletvekili İhsan Kabadayı ve 10 arkadaşının ve Erzurum Milletvekili Tahsin Telli’nin Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş teklifleri ve geçici komisyon raporu münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir; *“Sayın Başkan bendenizin de önergem vardı. Ben de bu takrirlere iştirak etmiş bulunmaktaydım. Fakat biraz evvel Sayın Bakanı dinledikten sonra bir takrir verdim. Riyasetin bu takriri de nazarı itibara almasını rica edeceğim. Bendeniz geçen celsede söz almıştım, ama geçen celse zabıtlara geçmemiştir, söz hakkımın mahfuz tutulmasını istirham ediyorum¹⁸¹.*”

Mehmet Sağlam’ın 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Karma Bütçe Komisyonu raporu ile 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Karma Bütçe Komisyonu raporu ile Devlet Planlama Teşkilatı bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Efendim. Sayın Başbakan Yardımcısını dikkatle dinledim. Malum olduğu üzere plan, 5 yıllık devreler içerisinde bir bütündür. Bu bütünlükte bir seyyaliyet vardır. Bunun ilkeleri tespit edilmiştir. Bu ilkeler içerisinde, yıllık icra planları hem seyyaliyetini hem de bütünlüğünü muhafaza etmektedir. O halde alüminyum sanayinin hammaddesi boksittir veya en müsait kredi imkânlarına göre, sonradan doğan birtakım müsait imkânlarla ve bu

¹⁷⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 4. Toplantı, 106. Birleşim, 16.05.1965, s.285.

¹⁸⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 4. Toplantı, 106. Birleşim, 16.05.1965, s.324,325.

¹⁸¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 4. Toplantı, 108. Birleşim, 18.05.1965, s.582.

misalde halen yürürlükte bulunan plan, uygulanmakta olan plan hangi ölçüde mani olmaktadır? Bunu lütfederlerse Sayın Bakan memnun olurum¹⁸². ”

Mehmet Sağlam'ın Kifayet aleyhinde yaptığı konuşma şu şekildedir; “Muhterem arkadaşlar, malûm olduğu üzere, bütçe müzakereleri parlamentoların genel denetimi, genel murakabesini emreder. Şimdiye kadar bütçenin dar bir zamanda çıkarılması için parlâmentolarımız gayret göstermişlerdir. Bu sebeple, daha çok gruplar adına yapılan konuşmalardan sonra, arkadaşlarımız yeterli önermeleri vermekteler ve yeterli önermeleri kabul edildikten sonra da, bölüm ve maddelere geçilmektedir. Elbette ki, gruplar adına yapılan konuşmalar o grubu ilzam eder ve grupların görüşünü aksettirir. Fakat üç buçuk senelik şu tatbikat içerisinde Parlamentomuzda birçok meseleler cereyan etmekte ve gruplar, yanlış anlaşılan mevzularda, yeniden izahat verme ihtiyacını duymaktadırlar. Bu, her parti grubu için aynı derecede eşitliği, aynı derecede şansı icap ettiren bir husustur. Bir konu görüşülmekte, grup sözcüsü o konunun yanlış anlaşıldığı yolunda bir başka sayın grup sözcüsünün tenkitlerine veya ithamlarına cevap vermek ihtiyacını duymaktadır. Bu sebeple, ikinci defa gruplar söz almakta ve bu söz de, her zaman olduğu gibi, beş on dakikalık bir zamana sığmamaktadır. Zaten kişisel görüşlerini belirten arkadaşlarımızın konuşma süreleri tahdit edilmiştir. Lütfedin, grupların görüşmelerini, birinci veya ikinci defa görüşmelerini tahdit edecek bir yola gitmeyelim. Daha fazla daha çok birbirlerimizin fikir ve kanaatlerini anlamak imkânına sahip oluruz. Bu bakımdan lütfediniz, önerenin reddini talep ediyorum¹⁸³. ”

Mehmet Sağlam'ın 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Karma Bütçe Komisyonu raporu ile 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Karma Bütçe Komisyonu raporu ile Dışişleri Bakanlığı bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Pek muhterem arkadaşlar, Dışişleri Bakanlığının Bütçesini görüşmekteyiz. Müzakereler öyle bir saf hava geldi ki, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin dış politikasını maalesef iç politika çekişmeleri arasına sokar bir durum yaratıldı. Bu durumu önlemek Millet Meclisinin vazifesidir? Burada konuşan arkadaşlarımızdan bir kısmı; bilhassa, muhterem Adalet Partisi Grubuna mensup olan arkadaşlarımız; maalesef, bu milli davada, dış politika davasında, birtakım imalar, birtakım ithamlar ve telmihler içerisinde bulundular. Öyle ki, dış politikada münhasıran Kıbrıs politikasında millî bir politika olduğu söylendiği halde, bunu Sayın Hükümet Başkanının ağzından Sayın Dışişleri Bakanımızın ağzından duyduğumuz halde ve muhterem grup sözcüleri de bu konu üzerinde bilhassa ısrar ettikleri halde, bir tenakuz içerisinde olarak bunu, bir ayrıcalık haline sokmak durumunu yarattılar. Bunun Türkiye'nin milli menfaatleriyle ve bugünkü Hükümetin bu konuda takip edeceği başarılar ile bendeniz telif edemiyorum. Bu bakımdan bir istisna olarak kabul edilen bu önerge yerindedir. Bu meselenin konuşulmasında büyük fayda vardır, aziz arkadaşlarım. Bu müzakerelerin neticesinde bütün gruplar olarak

¹⁸² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 4. Toplantı, 109. Birleşim, 19.05.1965, s.657.

¹⁸³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 40.Cilt, 4. Toplantı, 110. Birleşim, 20.05.1965, s.53.

birleşerek çıktığımız zaman Türkiye güç kazanır, Hükümet bu davada güç kazanır. Ama bu meseleyi burada bırakırsak; Hükümet takip edeceği politikada başarısızlığa uğrayabilir. Bu bakımdan 10 dakikalık bir sürenin sadece Dışişleri Bakanlığının bütçesinde tanınmamasını ve bütün grupların bu konuda fikirlerini söylemesini, icap ederse Sayın Hükümet Başkanının da ifade buyurdıkları gibi, bir gizli celse yapılarak bu konunun deşilmesinde büyük fayda olduğu kanaatindeyim. Bu bakımdan önerenin kabul edilmesini arz ederim, rica ederim¹⁸⁴.”

Mehmet Sağlam’ın 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Karma Bütçe Komisyonu raporu ile 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Karma Bütçe Komisyonu raporu ile Sanayi Bakanlığı bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Pek muhterem arkadaşlarım, Plan ve Bütçe Karma Komisyonunun raporu üzerinde şahsımla ilgili bir hususu açıklamak üzere Yüce Huzurunuzda gelmiş bulunuyorum. Reddedilen bütçede de ve halen müzakeresi yapılmakta olan bütçede de Plan ve Karma Bütçe Komisyonu adına Sanayi Bakanlığı Bütçe Raportörlüğü görevi bendenizle, değerli arkadaşım Sayın Ekrem Dikmen’e tevcih Duyurulmuştu. Reddedilen bütçede bu görevi yapmış ve raporumuzu yüksek komisyona takdim etmiştik. Bilahare ikinci vazifede de Sayın Dikmen arkadaşına ‘kanaatlerim değişmemiştir. Eğer kabul ederseniz eski raporu takdim ederiz. Kabul etmezseniz, siz yeni bir rapor hazırlar verirsiniz.’ demiştim. Arkadaşım eski rapora bazı ilaveler de katarak yeni bir rapor halinde Yüce Komisyona takdim etmiş ve altına da hastalığım sebebiyle bulunamadığımdan ötürü bendenizin ismini yazmıştır. Arkadaşlar, bu rapor... Muhterem arkadaşlar, raporun Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına taalluk eden kısmına iştirak halinde değilim. Bunu arz etmek istedim. Buna mal edilen fikirleri açıklamak imkânım olursa bu konuda fikirlerimi arz edeceğim¹⁸⁵.”

Mehmet Sağlam’ın 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Karma Bütçe Komisyonu raporu ile 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Karma Bütçe Komisyonu raporu ile Maliye Bakanlığı bütçesi münasebetiyle CHP grubu adına yaptığı konuşma şu şekildedir;

“Muhterem arkadaşlar, CHP Grubu birkaç konunun ehemmiyetini tebarüz ettirmek için on dakikalık süre içinde yeniden söz almak lüzumunu hissetmiştir. Türkiye’de vergi adaleti hala bir problemdir. Geçmiş 3,5 yıllık bir iktidar süresince yapılan vergi reformları vergi adaletini temin yolunda atılmış müspet adımlar olmuş, bu konuda uzun mesafeler alınmış olmasına rağmen, henüz plânın tespit eylediği vergi hedeflerine ulaşamamıştır. Yapılan vergi reformlarından konsorsiyum olsun, O. E. S. olsun sitayişle bahsetmektedir Bu konuda Batı Avrupa memleketleri vergi sistemleri seviyesine gelinmiş bulunduğu raporlarda belirtilmekte beraber tatbikat noksanlığı olduğu da bir vakıadır. Türkiye az

¹⁸⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 40.Cilt, 4. Toplantı, 115. Birleşim, 25.05.1965, s.582.

¹⁸⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 41.Cilt, 4. Toplantı, 117. Birleşim, 27.05.1965, s.135,136.

gelişmiş bir memlekettir. Kalkınmayı gerçekleştirebilmek, gelir dağılımlarındaki adetsizliği önlemek için vergi reformunu tamamlamak lazımdır. Sayın Maliye Bakanının, klasik vergi kitaplarındaki nazariyeleri esas alarak vergi sisteminin yeniden gözden geçirileceğinden ve bu maksatla bir komisyon kuracağından bahsetmesinde böyle bir komisyonun kurulup kurulmadığını bilmemekle beraber esas olan planın vergi hedeflerini gerçekleştirecek gayretleri Türk toplumunun refahı için, vergi adaletini temin etmek için bir tedbir olarak ehemmiyetle tavsiye etmekteyiz. İşçi ve küçük kazançlı zümrenin tasarruf bonosundan sıyrılması için eskiden bir kanun tasarısı getirilmişti. Yeni Hükümet bu tasarıyı beğendiğini ifade etmişti, bu tasarının kanunlaşmasında Sayın Bakan kendisine düşen görevi yapmalıdır. Muhterem arkadaşlar kalkınmanın kapısı istikrarlı bir para politikasından geçer, 3,5 seneden beri takip edilen para politikası böyle olmuş. Bilhassa 1965 yılı başlarında para politikasında tam bir istikrar temin edilmiştir, para değerlendirilmiş, kalkınmanın yolu açılmıştır. Bütün temennimiz bu istikrarı sarsacak hareketlerden Hükümetin, Sayın Maliye Bakanının tevakki edebilmesidir. Masraf artırıcı tedbirlere mani olmak, enflasyonu önleyici tetkiklerden biri olarak düşünülmeli, eski Maliye Bakanı Sayın Ferid Melen'in bu konudaki hassasiyetini de şimdiki Bakan Sayın İhsan Gürsan'dan da beklediğimizi belirtmek isteriz. Kredi hacmi 3 senede 8 milyardan, 13 milyara çıkmıştır. Kredi kaynakları sağlam ve sıhhatli kaynaklardan temin edildiği için enflasyonist tesir yaratılmamıştır... Bugünkü kredi hacmi Türkiye'nin ihtiyaçlarına göre yetersizdir, ciddi ve sağlam kredi kaynakları temin etmek, banka. Mevduatını köylere kadar ulaştırmak, posta tasarruf sandıklarını kurdurmak, sıhhatli ve sağlam kredi kaynakları olarak ele alınmalıdır. Özel teşebbüse araya banka koymandan, ucuz kredi temin edecek imkânları ve sermaye piyasası temin edecek sermaye piyasasına ait kanun tasarısı İnönü Hükümeti tarafından hazırlanmıştı. Ayrıca bu kanun tasarısı ile sosyal Devlet anlayışında, sosyal karakterli küçük sermayeye de imkân verecek halka açık anonim şirketlerinin kurulması gibi ekonomik ve sosyal bünye için son derece önemli yeniliklere sürat kazandırmak Bakanlığın başlıca gayretlerinden olmalı vebu kanun çıkmalıdır¹⁸⁶.”

2.6.Mehmet Yüceler'in Biyografisi

1923 yılında Kayseri'de doğmuştur. Hal Tercümesinde doğum yeri konusunda iki farklı bilgi vardır. Buna göre Yüceler, Tomarza ve Develi'de doğmuştur. Nüfus Hüviyet Cüzdanını esas aldığımızda doğum yerinin Tomarza olduğunu söyleyebiliriz. Babasının adı Bekir, annesinin adı Zeliha'dır. Neziha Hanım ile evli ve 3 çocuk babasıdır. Ankara Ziraat Fakültesi'nden Ziraat Yüksek Mühendisi sıfatıyla 1949'da mezun olmuştur. Aynı yıl memuriyete başlamış, milletvekili seçilene kadar Ziraat Fakültesi, Tarım Bakanlığı Taşra ve Merkez teşkilâtında muhtelif görevlerde bulunmuştur. Tarım Bakanlığı'nda

¹⁸⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 41.Cilt, 4. Toplantı, 118. Birleşim, 28.05.1965, s.295,296.

Ziraat İşleri Genel Müdürlüğünde 5-6. Şube Müdür Muavini iken 15 Ekim 1961 tarihinde Adalet Partisi Kayseri milletvekili seçilmiştir. Meclis Bağcılık Araştırma Komisyonu üyesi olarak çalışmıştır. 25 Aralık 1963 – 20 Şubat 1965 tarihleri arasında Tekel Bakanı olarak görev yapmıştır. 1965 ve 1969 seçimlerinde de CHP Kayseri milletvekili seçilerek meclise girmiştir. 1 Ocak 1975'ten itibaren emekliliğe ayrılmıştır. Milletvekilliği 12 Eylül 1980 tarihinde sona ermiştir¹⁸⁷.

2.6.1.Meclis Konuşmaları

1961 yılında Meriç ve Ergene nehirlerinin taşması dolayısı ile kaç dönüm arazinin sular altında kaldığına ve zarar gören mahsullerin cinsi, miktarı ve değeri ile her iki nehrin sularının kontrol altına alınması hususunda yapılan anlaşmanın ana hatlarına dair sorusu münasebetiyle şunları söylemiştir.

“Sorumun mevzuu, Meriç ve Ergene vadilerinde bulunan 2 milyon dönüm, civarındaki en verimli bir arazinin senelerden beri seller altında kalması ve dolayısıyla çiftçinin buradan istifade edememiş bulunmasıdır. Soruma konu olan arazi Bizans İmparatorluğu zamanında dahi Bizans ordularının yiyeceğini ve süvari atlarının yine yiyeceğini ve ihtiyaçlarını karşılayacak kadar mümbit ve memlekete verim getiren bir sahadır. Bu sahadan 50 sene evveline gelinceye kadar istifade edilmekte idi. Fakat 50 seneden beri Meriç taşkınları dolayısı ile yani Meriç'e akan suların dağlardan sürükleyip getirmiş olduğu molozların bu araziye birikmesi ve suların taşması dolayısı ile 2 milyon dönüm araziden istifade edilememektedir. Bu arazinin bir kısmı, üçte bir kısmı, yazın ekilmektedir. Fakat yine taşkınlar dolayısı ile ekili arazide bulunan mahsuller zarar görmekte dolayısı ile yapılan masraflar heba olmakta, araziden de istifade edilememektedir. 2 milyon dönüm arazi alüvyonlu toprak olup bitkiler bilhassa çeltik susam, pancar, fasulye daha fazla bu arazide ekilir ve bol gelir getirir, yazlık mahsuller burada ekilmektedir. Yapılan anlaşmaya göre Meriç nehrinin sağ sahili setleri Yunanlılarca inşa edilecek sol sahilinde de Türk Hükümeti o kadar seti inşa edecektir. Fakat maatteessüf kati olarak – Bayındırlık Bakanımızın vermiş olduğu izahattan –bunu öğrenemedik. Elde ettiğimiz malûmata göre, Yunanlılar bu işi önümüzdeki sene içi de tamamen ikmal edecek durumdadırlar. Buna rağmen bizim, sol sahildeki inşa edilen seciler, daha, natamam vaziyette bulunmaktadır. İşte bu yüzden dolayısı ki, 1961 yılı Mayıs ayında zuhur eden sel felâketi diğer senelere nazaran daha fazla hasar meydana getirmiştir. Sebebi; sağ sahiller inşa edilmiş, buna mukabil sol sahillerin inşa edilmemiş durumda olduğu içindir ki; su taşkını, sağdan ziyade, soldaki araziye olmakta ve dolayısı ile eskiden taşkın sahası az olduğu halde, şimdi daha yüksek, hiç sel gelmeyen sahalar dahi

¹⁸⁷ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 273 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Yüceler'in hal tercümesi için bkz. Ek-15.

su baskınlarına uğramaktadır. Aldığının malûmat bu sahaların daha fazla zarar gördüğü merkezindedir.”

“Sayın Bayındırlık Bakanının vermiş olduğu izahattan anlaşılacağı veçhile - daha fazla zararlardan bahsetmeyeceğim- burada tespit edilen zarar; bir senede 11 milyon civarındadır. Bir senedeki zarara dikkatinizi çekerim. Her sene aşağı – yukarı devam eden zarar millî servetimizin tamamen aleyhine işlemektedir. Doğuda, hatta memleketimizin her tarafında açlık sıkıntısı çekildiği bir sırada 11 milyonluk rakam herhalde küçümsenmeyecek bir rakamdır. Bu iki milyon dönüm arazi kurtarıldığı zaman burada yalnız buğday ekilse dahi asgari bir hespla dönüm başına 30 kilogram buğday alınsa ve kilosu 50 kuruştan hesaplansa elde edilecek kazanç"300 milyon civarında olur. Bir de sanayi bitkilerinin ekildiği düşünülürse belki 10 misli fazla bir verim sağlanacaktır. Bu işin 50 senedir yatması hakikaten bu işe önem verilmediğinin açık bir delilidir¹⁸⁸.”

Kısaca diyebiliriz ki Mehmet Yüceler Bey Meriç ve Ergene nehirlerinde meydana gelen taşkınların bölge tarımı ve milli gelir üzerine olumsuz etkilerini izah etmiş ve bu durumun sebebini Türk hükümetinin nehirlerin kenarlarına inşa edilmesi gereken setlerin hala yapılamamış olmasına bağlamıştır.

Yüceler, 7 arkadaşıyla 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 7. maddesine bir fıkra ilâvesine dair Maliye ve Bütçe komisyonlarına bir kanun teklifinde bulunmuştur¹⁸⁹. Söz konusu teklif Genel Kurulun 12 Kasım 1962 tarihli 4. Birleşiminde kurulan Geçici Komisyona havale edilmiştir. Ki bu durum Maliye Komisyonu Başkanlığı tezkeresinden anlaşılmıştır¹⁹⁰.

Yüceler'in bu teklif münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir; *“Takririn verilmesine sebep, çok hamiyetperver, Develi'den bir arkadaşımızın tesislerini millî eğitim ve öğretim maksadı ile hibe etmesinden ileri gelmektedir. Bu, bir han, bir otel ve bir hamamdan ibarettir. Geliri bir hayli fazladır. Bu tesislerden elde edilen gelirle civar kazalardaki yoksul öğrencilerin yurt ihtiyaçları ve okumaya sarf edecekleri paralar temin edilecektir. Bu bakımdan, bu gibi hayırperver vatandaşlarımızı da bu gibi tesisleri hayır cemiyetlerine ve öğretim ve eğitim maksadı ile tahsis etmelerine imkân vermek için, bu takririn kabulünü arz ve istirham ederim. Bu maksatla biz, daha evvel bir kanun teklifi yapmış idik. Fakat yapmış olduğumuz kanun teklifinin şümulü biraz geniş olduğu için, komisyonda biz bunu arkadaşlarımızın vermiş olduğu izahattan tatmin olduğumuz için reddettik. Yalnız çok basit bir iki tesise inhisar edecek bu teklifi kabul etmenizi istirham ederim¹⁹¹.”*

Daha sonra Birinci Beş Yıllık (1963-1967) Kalkınma Plânının sunulduğuna dair Başbakanlık tezkeresi ve Kalkınma Plânı ile Cumhuriyet Senatosunca kabul edilen

¹⁸⁸TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 2, 34. Birleşim, s.16

¹⁸⁹TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 8, 132. Birleşim, s. 123

¹⁹⁰TBMM Zabıt Ceridesi, 22. Birleşim, Cilt 10, S. 454

¹⁹¹TBMM Zabıt Ceridesi, 44. Birleşim, Cilt 12, S. 95

değiştirgelere dair Plân Karma Komisyonu raporu münasebetiyle bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında iskân meselesinin uzun zamandan beri çözülemeyen bir problem olduğunu vurgulayarak yanlış iskân edilen köylerin tarım ve orman arazilerini tahrip ettiğini belirtmiştir. Bunun yanında geline çağda özellikle köylerde yaşanan su ve ulaşım sıkıntılarını dile getirmiş ve bu şekildeki küçük köylerin kendilerine yakın köylere yerleştirilerek bu köyler için belli miktarda gelir talebinde bulunmuştur. Konuşmasının ana hatları şöyledir:

“Muhterem arkadaşlarım, memleketimizin en can alıcı bir mevzuu olan iç iskân mevzuu konuşulurken Hükümet üyelerinin oturdukları yerden «Bu mevzua katılmıyoruz» demeleri, cidden hüznün vericidir. Bu lalettayın verilmiş bir önerge değildir. Hayatını köylerde geçiren, 40 yaşma gelen, 59 vilâyeti karış karış köyleri ile gezen ve bu meslekten anlayan bir ziraat mühendisi tarafından verilmiş bir önerge'dir. Bu memleketin asırlık davaları vardır. 6 yüz küsur seneden beri maalesef Türkiye'miz araladığımız istikamette, arzuladığımız seviyede bir kalkınma gösterememiştir. Bu memleketin asırlardan beri kalkınamayışın sebepleri vardır. Bunların başında, kanaatime göre bir numaralı olarak gelişigüzel yapılan iskân gelir. Yani hiçbir iktisadi gaye gütmeyen, yalnız baskınlardan korunmak suretiyle dağ başlarına, mutlak orman içine, çeşitli yamaçlara, ziraat arazisinden uzak yerlere yerleştirilmeleri gelmektedir. Böyle köylerimiz vardır, kaderleriyle baş başa kalmaktadırlar. Yol yok, su yok, yiyecek yok. Devamlı olarak gurbet hayatı yaşamaktadırlar. Evvelâ bu memleketin bekası, onunla çok yakından alâkalı olan orman davasının halli ile mümkün olacaktır. Meralarımızın korkunç denecek şekilde imha edildiğini biliyorsunuz, işte, bu suretle meralarımız korunma imkânı bulacak ve meralarla ilgili bulunan mera hayvancılığımız kurtulacaktır. Yüzde 25 nispetinde köy yollarının halli mümkün olacak ve bilhassa köylerde sosyal yatırımlarla ilgili binaların ve yatırımların kolaylıkla yapılması imkân dâhiline girecektir. Kısaca arz edeyim. Köylerin birbirine eklenmesini istemiyorum. Açıklamak isterim, ben çok müşkül şartlar altında bulunan ve gelirleri mutlak olarak millî varlıkların aleyhine olan köylerin, hiç olmazsa kendi çevresine yakın müsait köylere veya sahalara eklenmesini istiyorum ve talep ettiğimde 30 haneli her köy için 150 bin liradır ki, her hane için 5 000 liradır. Her sene 100 köyün nakli beş yıllık kalkınma plânına 500 koy için 75 milyon liradan ibaret bir meblâğdır. Fazla bir para değildir. Lütfederseniz, hiç olmazsa 20 bölgeden birisi, beş yıllık devre içinde denenmiş olur ve bu suretle memleketimizin kaderi belki değişir¹⁹².”

Yüceler, 31 Aralık 1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergiyi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı hükümler eklenmesi ve bir kısım hükümlerin kaldırılması hakkında kanun tasarısı münasebetiyle söz alarak şu konuşmayı yapmıştır:

¹⁹²TBMM Zabıt Ceridesi, 11. Birleşim, Cilt 9, S. 523

“Zirai kazançların vergiye tâbi tutulması mevzuunda yapmış olduğumuz görüşmeler sırasında bilhassa ziraatın diğer kazançlara nazaran çok fazla rizikoya tâbi olduğunu, masrafların fazla bulunduğunu komisyonda bir hayli müzakere ve münakaşa etmiş durumdayız. Ve bu esasa göre Muhterem Komisyonumuz, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda; ziraatta 50 bin liralık satış ölçüsü nazarı itibara alındığı için çiftçilerimizin umumiyetle aleyhinde kararlar alınmış, lehindeki müdafaası gayet kolay olan hususlar sırf 50 bin liralık satış ölçüsü kabul edildiği için üzerinde fazla münakaşa ve müzakere edilmemiştir. Bunlardan birisi, 10 bin liraya kadar zirai kazançların 5 bin lirasının muafiyeti kabul edilmiştir. 50 bin liralık satış ölçüsü kabul edildiği için 5 bin lira muafiyet ölçüsünden sarfınazar edilmiş. Ayrıca, biraz önce bahsettiğim gibi 12. madde üzerindeki arazi ölçüsü üzerinde münakaşaya lüzum görülmemiştir. Üçüncüsü, ziraatta hepimizin bildiği gibi, bütün Avrupa memleketlerinde yapılan masraf % 80 olarak hesap edilmektedir. Bu % 80 masrafı biz % 70 olarak, sırf 50 000 liralık satış ölçü olarak kabul ettiğimiz için kabul etmiş durumdayız. Malûmu âliniz ziraat bir hayli rizikolara tâbidir. İklim gayet sert, toprak verimsiz, aynı zamanda yapılan masrafların çoğu bu yüzden heba olmakta ve çiftçi her zaman beklediğini alamamaktadır. Onun için bir senelik yapmış olduğu zarar ve yatırımlar, gayri müsait iklim şartları tesiriyle heba olmakta ve bunların zararlarını çiftçi kapatamamaktadır. Bunların dışında bilhassa meyvecilik çok mühimdir. Meyvenin çeşitlerine göre çiftçi, meyve ağaçlarına 4 ilâ 10 sene müddetle masraf, yatırım yapar. Fakat mahsulünü ancak 2 - 5 - 6 yahut meyvesine göre 9 - 10 senede alır ki, bu 10 sene zarfında yapmış olduğu masraflar heba olur gider ve bunlar da Gelir Vergisinde nazarıitibara alınmaz. Bu bakımdan Sayın Maliye Bakanımızın yapmış olduğu teklifin reddini istirham edeceğim ve komisyonun almış olduğu kararın aynen kabulünü istirham ederim¹⁹³.”

Zirai kazançların vergiye tabi tutulması hususunda görüşlerini bu şekilde beyan eden Mehmet Yüceler bu kazançların diğer alanlardaki kazançlarla aynı ölçüde değerlendirilemeyeceğini vurgulamış ve zirai alandaki kazançların riskleri üzerinde durmuştur. Özellikle meyvecilikte yapılan masrafların kısa vadede temininin mümkün olmadığını belirtmiştir.

Yüceler, 1963 yılı Tarım Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşmada ülke sınırları dâhilinde modern tarım yöntemlerini kullanamayan çiftçilerin ilkel yöntemlerle eziyet çektiğini, su kaynaklarının doğru bir şekilde kullanılmadığını ve gübrelemenin gerektiği şekilde yapılamadığını belirtmiştir. Akabinde acilen bir tarım reformunun yapılmasının elzem olduğunu vurgulayarak Adalet Partisi olarak yapılması lazım gelen bu reform için gerekli her türlü desteği vereceklerini açıkça ifade etmiştir.

Konuşmasının ana hatları şöyledir;

¹⁹³TBMM Zabıt Ceridesi, 42. Birleşim, Cilt 11, S. 658

“Nüfusunun % 76 sı çiftçi olan, millî gelirin % 42,6 sı zirai mahsullerden temin eden ve ihracatının da % 85 inden fazlasını yine zirai mahsullerden elde eden bir zirai memlekette yaşıyoruz. Memleketin iktisadi bünyesini zirai faaliyetlerimiz karakterize etmiş olmasına, toplum kalkınmasının ancak bu kanalla temin edileceğine inanılmış bulunmasına rağmen maalesef, şu 20. asırda dahi ziraatımız iptidai bir ziraat sistemi olmaktan kurtulamamıştır. Hâlâ göreneğe bağlı ziraat, memleketimizde hâkim durumdadır. En iptidai ziraat âletlerinden 2 milyona yakın karasaban, bir o kadar kağı ve bu miktardan daha fazla döğen Türk çiftçisinin kuvvet ve enerjisini sömürmekte, zamanını israf etmekte ve ömrünü tüketmektedir. Memleketimizde ziraat yapılan 23 264 000 hektarlık araziden 3 188 000 hektarının traktörle, 4 080 000 hektarının at ve katırla, geriye kalan, 15 996 000 hektarın da öküzle işlendiği acı bir gerçektir. Bu misal dahi Türkiye ziraatının ve Türk çiftçisinin ne kadar ihmal edilip ve hatta geri itilerek kaderi ile baş başa bırakıldığını ifadeye yeter ve artar da. Çok çalışkan, kanaatkâr, cefakâr ve vefakâr Türk çiftçisinin ve millî ekonomimizin temeli olduğu ifade edilen Türkiye ziraatının bu acıklı halde kalması amillerinin başında 'maalesef idarecilerin geldiğini zikretmek isteriz. Maalesef plânlı bir çalışmaya dört elle sarıldığımız şu sırada dahi aynı ihmal ve hatalar tevali etmektedir. 2. Koalisyon Hükümetinin hazırlamış olduğu çalışma programında «millî ekonomimizin temeli olan tarıma büyük önem verileceği, birim hasma verimi yükseltmek için istihali arttırıcı bilumum çalışmaların yapılacağı, zirai kredi rejiminin daha tesirli hale getirileceği, zirai sigorta üzerinde durulacağı, hülâsa zirai kalkınması gerçekleştirmek için sosyal ve ekonomik bünyede bazı reformların yapılması zarureti, yurt gerçeklerine ve zirai kalkınma davamızın icaplarına uygun bir toprak reformunun getirileceği katı bir lisanla ifade edilmiş olmasına rağmen bu ana kadar zirai davalardan hiçbirisi ile esaslı bir şekilde meşgul olunmamıştır. Bu atıl davranışla meşgul olunacağını hiç de ummuyoruz¹⁹⁴.”

“Hal çaresini esaslı, ilmî ve gerçek bir etüde dayanan kendi bölgeleri dâhilinde ve kendi rızaları ile bir iç iskân politikasının cesaretle tatbikata konmasında buluyoruz. Memleketimiz nüfusunun yılda 800 000 adet civarında artmakta olduğu, buna mukabil 4 milyon hektar olarak tahmin edilen fundalık, delicelik, bataklık, tuzlu ve alkali topraklar dışında marjinal zirai arazi sahasının artırılmasının mümkün olmayacağı bu sebeple artan nüfusu hiç olmazsa besleyebilmek için en pasif ziraat sistemine geçerek verimliliğin artırılması cihetine gidilmesinin lüzumlu olacağına herkes hem fikirdir. Verimliliği artıran birçok faktörler bulunmasına rağmen en önemli faktörlerin başında gübre ve su gelmektedir. Buna göre memleketimizdeki hayvan ve kimyevi gübre durumu ve bu konuda Tarım Bakanlığının tutumu çeşitli sebepler yüzünden hiç de memnuniyet verici değildir. Sulama mevzuuna gelince: Tarım Bakanlığı bünyesinde bulunan Toprak su Umum Müdürlüğünün millî toprak ve su kaynaklarımızın korunması, ıslahı ve daha rasyonel şekilde kullanılması bahsinde sarf ettiği gayreti takdirle anmakla beraber bu umum müdürlüğe daha fazla çalışma imkânı verilmek suretiyle memleket çapında daha şümüllü

¹⁹⁴TBMM Zabıt Ceridesi, 54. Birleşim, Cilt 13, S. 466

faaliyet göstermesini temin etmenin memleket ziraatına büyük ölçüde faydalar sağlayacağı kanaatindeyiz. Bu çalışmalarla bugün 1 115 000 hektar olarak tahmin edilen sulanan arazi miktarının ortalama olarak 4000000 hektara çıkarabilmenin mümkün olacağına ve memlekette mevcut 3 milyon hektar olarak tahmin edilen fundalık, delicelik ve bataklık vaziyetinde bulunup da istihsale yaramayan arazi ile 1 milyon hektarlık tuzlu ve alkali toprakların da ıslahı mümkün olanların ıslah, ihya ve imar edilmek sureti ile ziraatta tahsis edileceğini umuyoruz. Memleketimizin genel kalkınmasında kendisine çok büyük vazifeler düşen, her şeyden evvel memleketin zirai politikasını tayin ve tespit ederek zirai plânlamayı yapmak zorunda olan Tarım Bakanlığı maalesef çok eski kuruluşa sahiptir. Ziraatımıza ait temel kanunların esası 1926 yılına dayanır. Hâlbuki o tarihten bu yana Tarım alanında geniş ilerlemeler kaydedilmiştir¹⁹⁵.”

“Tarıma ait istihsalin artışı ile alâkalı fiyat politikasının en isabetli şekilde Tarım Bakanlığınca tespit edileceğine kani bulunuyoruz. Gerek mahsul fiyat politikasının ve gerekse bazı ana zirai davaların daha kolaylıkla halli ve dolay isiyle memleket iktisadiyatı bakımından Toprak Mahsulleri Ofisi ile mahsulün pazarlama ve standardizasyon mevzuunun Tarım Bakanlığı bünyesine bağlanmasının çok daha faydalı olacağına inanmış bulunuyor ve bu konuda da Tarım Bakanının fikirlerini öğrenmek istiyoruz. Zirai istihsalin artırılması, kıymetlendirilmesi, pazarlanması, zirai sanayinin inkişafı ve bu mevzu ile alâkalı her türlü teşebbüsün millî ekonomi prensiplerine uygun olarak halledilmesi için, lüzumlu bulunan zirai kredi organizasyonun ıslah edilerek Tarım Bakanlığı bünyesi içerisine alınmasını arzuluyor ve bu hususta da yine Sayın Tarım Bakanının fikirlerini öğrenmek istiyoruz. Bu bakımdan nispeti çok fazla bulunan zirai nüfusun başka iş sahalarına kayarak azalmasını, cüce ve kıfayetsiz zirai işletmelerin orta ve toplu işletmeler haline gelmesini, ziraata dayanan sınaî tesislerin memleket sathına yayılmasını, tarımla alâkalı hukuki düzenin millî ve zirai bünyemize uygun bir hale getirilmesini ve hulâsa olarak zirai istihsalı teşvik edici bilumum tedbirlerin alınarak halkımızın millî seviyesiyle mütenasip bir hayat standardına ulaştırılmasının temini için milletçe zirai bir seferberliğe girişilmesinin millî bir dava olduğuna inanıyoruz. Bundan dolayı, biz Adalet Partisi olarak yüz yıllar hakiki bir şekilde ele alınmayan ve bundan dolayı da halli mümkün olmayan zirai problemlerin plânlı, dikkatli ve acil olarak ele alınma zamanının geldiğine kâiniyiz¹⁹⁶.”

Yüceler, bu defa da Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay ve 51 arkadaşının Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu kurulmasına dair kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle Türkiye Süt Enstitüsü Kurumu’nun kurulmasının ülke çiftçileri ve ülke menfaatleri açısından önemini belirttiği konuşması şöyledir:

“Komisyon sözcüsü olarak, bir iki noktaya temas etmek mecburiyetini hissettim. Burada konuşan arkadaşlarımızdan bir tanesi, Mehmet Kazova arkadaşımız, «memlekette

¹⁹⁵TBMM Zabıt Ceridesi, 54. Birleşim, Cilt 13, S. 466

¹⁹⁶TBMM Zabıt Ceridesi, 54. Birleşim, Cilt 13, S. 466

süt yok ki, kıymetlensin» dediler. Ben arkadaşımıza bir rakam vermek suretiyle cevap vermiş olacağım: Memleketimizde dört milyar 408 milyon 125 bin kilo süt istihsal edilmektedir. Bu miktara göre, üzüm, sebze, pamuk, tütün, pancar, fasulye, pamuk, narenciyeden, hepsinden daha fazla değer işgal etmektedir. Bu bakımdan demek ki, memleketimizde süt vardır. Fakat layığı veçhile bu süttten istifade edememekteyiz. Bir taraftan sütlerin bol olduğu bir memlekette, diğer taraftan hemen hemen, pazarlarda süt ve mamulleri, yok gibidir. İşte kurulacak olan kurum, bunları istihsal merkezlerinden veya ihtiyaç duyulan merkezlere süratle ve zamanında yetiştirmeyi sağlayacaktır. Aynı zamanda, değer fiyatla çiftçinin elinden bunları almak suretiyle çiftçinin kesesine de biraz daha fazla para girmesini temin edecektir¹⁹⁷.” “Aynı şekilde arkadaşlarımızdan bazıları ecnebi sermayenin de bu kuruma iştirak etmesi teklifinde bulundular. Fakat yapılan müzakere neticesinde ecnebi sermaye ile bu kurumun ortak olması doğru görülmedi. Sebebi de şu: Çünkü bu tesisler oldukça pahalı ve tesislerin hepsini yabancı memleketlerden alacağız. Aldığımız Tesislerin hepsine yabancı memleketlerden ortaklık teklif edecekler, dolayısı ile memleketimizdeki geliri diğer yabancı memleketlere vermiş olacağız. Bu bakımdan biz bunu kabul etmedik ve doğru da görmedik. Çünkü diğer sermayeye nazaran fabrikasyon tesisler bir hayli pahalı olduğu için ecnebi sermayenin, ortaklığı düşünülmedi ve komisyon kabul etmedi¹⁹⁸.”

Mehmet Yüceler’in Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin Tarım Bakanlığı kısmında değişiklikler yapılması hakkında kanun tasarısı ve Tarım ve Plân komisyonları raporları münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

“Kanun tasarısı Hükümetten gelmiş olmasına rağmen, maalesef koalisyon kanadına mensup arkadaşlarımız, Hükümet tasarısının aleyhinde bulunduklarını ifade ettiler. Buna yine muhalefet kanadını temsil eden arkadaşlarımız, buna rağmen bunun lehinde oy kullanacaklarını ifade ettiler. Muhterem arkadaşlarım; bu kanun tasarısı Tarım Bakanlığının on umum müdürlüğünden yalnız Ziraat İşleri Umum Müdürlüğü ile alâkalıdır. Bu bakımdan, Tarım Bakanlığı bünyesinde bulunan Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü elemanlarının da, gerek terfi imkânlarının sağlanması ve gerekse biraz evvel ek görev mevzuunu tenkit eden arkadaşlarıma cevap olsun diye konuşacağım, bunlara biraz maddi imkân sağlamak suretiyle, diğer Devlet dairelerinde çalışan ziraat yüksek mühendisleriyle hem ayar olmaları, o meslektaşlarının ayarına çıkmaları için, cüzide olsa ek görev verilen arkadaşlar mevcuttur. Bütün bunları göz önüne alarak Ziraat İşleri Umum Müdürlüğü; bünyesinde çalışan teknik elemanlara terfi imkânlarını sağlanması ve dolayısıyla belki de mühim noktalarda çalışan arkadaşlarımıza ek görev vermek suretiyle bunları tatmin etme cihetini düşünüyor. Teşkilâtında bulunan ve halen işlememekte olan küçük kadroları, daha

¹⁹⁷TBMM Zabıt Ceridesi, 68. Birleşim, Cilt 16, S. 168

¹⁹⁸TBMM Zabıt Ceridesi, 68. Birleşim, Cilt 16, S.170

yüksek kadrolarla değiştirmek suretiyle bu kanun tasarısını hazırlamış ve huzurunuzda getirmiş bulunmaktadır. Burada Maliyeye bir külfet olmadığı gibi, biraz evvel yine, köylüye, köye ziraat yüksek mühendisleri gitmiyor diyen arkadaşlara da bu kadro imkânları verilmek suretiyle bütün ziraat yüksek mühendislerinin kazalara ve dolayısı ile köylere gitmeleri imkân dâhiline girecektir. Arzumuz, bu kanunun lehinde oy kullanmanızdır ve tekrar ediyorum, ziraat yüksek mühendisi arkadaşların, kazalara ve köylere kadar inmesi lâzımdır. (Bilhassa bir kazada bir teknisyenin çalışması meseleyi halletmez. Teknisyen arkadaşlarımıza elbette İhtiyaç vardır. Fakat bununla beraber her kazada hiç olmazsa bir ziraat yüksek mühendisinin bulunmasını ve bilhassa kazalara ve köylere sık sık gitmesini temin bakımından, maddi yönden ve kadro yönünden tatmin edilmeleri lâzımdır. Bu bakımdan teklifin lehinde oy kullanmanızı hassaten istirham ederim¹⁹⁹.”

Mehmet Yüceler Bey, konuşmasında tarım bakanlığının müdürlüklerinden birisi olan Ziraat İşleri Umum Müdürlüğü bünyesinde çalışanların gelir düzeyinin artırılmasının lazım geldiğini bu vesileyle çalışanların başka alanlara kaymasının engelleneceği ve bu kişilerden üst düzeyde verim alınacağı hususu üzerinde önemle durmuştur.

Yüceler, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı kanun tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşmasında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı kanun tasarısı hazırlanırken Türk Mühendis ve Odaları Birliğinin de temsilcisinin katılması gerektiği hususu üzerinde durmuştur²⁰⁰. Ayrıca Turizm ve Tanıtma Bakanlığı kanun tasarısı hazırlanırken Türk Mühendis ve Odaları Birliğinin de temsilcisinin katılması gerektiğini bir kere daha açık bir şekilde beyan etmiştir²⁰¹.

Mehmet Yüceler Bey, Köy Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı münasebetiyle muhtar seçiminde yapılacak olan düzenlemeler hakkında kendi fikir ve endişelerini dile getirmiş ve bu duruma köylü açısından bakarak düzenlemelerin nasıl olması gerektiği hususunda görüşlerini bildirmiştir.

“Muhterem arkadaşlar, tasarının, 25. Maddesinin ikinci fıkrasında «köy halkından olmak» diyor. Malûmu âliniz bütün Anadolu köylülerinin pek çoğu çeşitli yönlerden diğer vilâyetlere veyahut köylere göç ederler ve seçim zamanı geldiği zamanı bilhassa Anadolu köylüsü tarafsız muhtarı, tarafsız belediye reisini arar. Daha ziyade kasabalarda, diğer köylerde ve vilâyetlerde bulunan ve daha evvel kendi köyünde yerleşmiş olan kimseleri ikna etmek suretiyle köye davet edip, köyden muhtar seçmek isterler. Bu bakımdan biz böyle bir kaydı koyduğumuz zaman o köy için faydalı olabilecek tarafsız arkadaşlardan istifade etmek imkânından mahrum kalacağız. Bu, bir hakikattir. İkincisi; «Seçimin

¹⁹⁹TBMM Zabıt Ceridesi, 68. Birleşim, Cilt 16, S. 142

²⁰⁰TBMM Zabıt Ceridesi, 85. Birleşim, Cilt:17, S. 233

²⁰¹ TBMM Zabıt Ceridesi, 85. Birleşim, Cilt 17, S. 240

yapıldığı günden önce, en az 6 aydan beri o köyde yerleşmiş olmak.» kaydı var. Muhterem arkadaşlar, bu umumiyet itibariyle öyle köylülerimiz var ki, bulunduğu köyden bir sene, iki sene, beş sene evvel başka yere gider, ikamet eder. Buna rağmen kayıtları hâlâ oradadır. Tahmin ederim, içimizde dahi bulunduğu köyde kayıtları olan arkadaşlarımız mevcuttur. Bu Ankara'da da olabilir, diğer köyler arasında da olabilir. Bu bakımdan böyle bir kaydın konulması mahzurludur. İkilikler meydana getirebilir. Muhtar seçilir, vay köy nüfusunda kaydın yoktur diye müracaat etmek suretiyle köyde bir ikilik yaratılmış olur. Kanaatime göre bu da mahzurludur. Ayrıca bizim milletvekili seçiminde dahi böyle bir şart aramıyoruz- Merkez adayı olarak veyahut her hangi bir arkadaşınız, arzu ettiği vilâyetten adaylığını koyabiliyor, buna rağmen biz köylerdeki muhtar seçiminde illâ o köyde oturmak şartını koyuyoruz. Eğer köylü muhtar olarak bir vatandaşın orada bulunmasından fayda bekliorsa, onun seçilmesinde hiçbir mahzur yoktur kanaatindeyim. Nitekim biraz evvel bir sual sordum, öyle köylerimiz vardır ki; bu benim bulunduğum kazanın köylerinde mevcuttur; köy muhtarını seçememiştir. Bir başka köyden bir vatandaşı davet etmiştir, antat kalmıştır, o vatandaş o köyde muhtarlık yapmaktadır. Bu vakıalar karşısında, durup dururken bu şartı koymak mahzurludur. Bu bakımdan ikinci fıkranın tamamen tayyini arz ve istirham ederim²⁰².”

2.7.Vedat Ali Özkan'ın Biyografisi

1 Mart 1923 Zonguldak'a bağlı Devrek'te doğmuştur. Babasının adı İshak, annesinin adı Hacer'dir. Güzide Hanım ile evlidir. 3 çocuk babasıdır. 1939-1940'ta Ankara Erkek Lisesi'nden mezun olmuştur. 1945-1946 eğitim-öğretim yılında İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirmiştir. 1947-1948'de Akçakoca Hükümet Tabipliğinde doktor olarak işe başlamıştır. 1948-1949 askerliğini Ankara Yedek Subay Okulu ve arkasından Çapakçur 10. Topçu Alayı Tabipliğinde yapmıştır. Askerlikten sonra sırasıyla Antakya Belediye Baş Tabipliği, Çankaya Belediye Tabipliğinde doktorluk yapmıştır. 1950-1952'de Ankara Numune Hastanesi'nde KBB Uzmanlığı için asistanlığa başlamıştır. 1955-1 Temmuz 1960 arası da Kayseri Devlet Hastanesi Baş Tabibi olmuştur. 15 Temmuz'a kadar da serbest doktorluk yapmıştır. 1961, 1965 ve 1969 seçimlerinde Adalet Partisi'nden Kayseri milletvekili olarak meclise girmiştir. 3 Nisan 1967 ile 26 Mart 1971 tarihleri arasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olarak görev yapmıştır. TBMM NATO Grubu üyesidir. Milletvekilliği 14 Ekim 1973 tarihinde sona ermiştir. 3 Aralık 1977'de vefat etmiştir²⁰³.

²⁰²TBMM Zabıt Ceridesi, 107. Birleşim, Cilt 19, S. 166

²⁰³ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 270 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Vedat Ali Özkan'ın seçim mazbatasına için bkz. Ek-18.

2.7.1.Meclis Konuşmaları

Vedat Ali Özkan, nüfus plânlaması hakkında kanun tasarısı ile Adalet, Sağlık ve Sosyal Yardım ve Plân komisyonları raporları münasebetiyle şu konuşmayı yapmıştır:

“Nüfusla iktisadi gelişme arasındaki sıkı bağlantı, milletlerin nüfus politikalarına büyük ağırlık verilmesini gerektirmiştir. Halen dünya üzerinde takriben 3 milyar nüfus bulunmasına rağmen, 4,5 milyarı besleyebileceği söylendiği ve dünya nüfusu aşağı yukarı % 2 arasında arttığı halde, fazla nüfusa karşı cephe alan ülke ve bilginlerin sayısı gittikçe çoğalmaktadır. Diğer taraftan milletlerin hayat seviyeleri yükseldikçe doğurganlık nispeti düşmektedir. Avrupa nüfusu 1800 yılında 187 milyon 1910 da takriben 450 milyona çıktı, ancak Batıda o devrede endüstri inkılâbı vuku bulmuştur. Bunun millî gelirde husule getirdiği muazzam tezayüt dolayısı ile halkın refah seviyesi nüfus çoğalışına rağmen alçalmayıp bilâkis yükseldi. Dünya avcılık devrinde kalsaydı birkaç milyondan fazla insan barındıramazdı. Avcılıktan hayvancılığa, ziraata, sanayiye geçilmekle dünyanın besleyebileceği nüfusun miktarı çok yükselmiştir. Teknik, daha da ilerlerse, meselâ gıda maddelerini laboratuvarlarda istihsal etmek imkânı elde edilirse dünya bugün olduğundan çok daha yüksek sayıda nüfusu da kaldıracaktır. Dünyadaki nüfus artışının 2000 senelik istatistik! Rakamlarını dile getirenler bunu büyük bir tehlike olarak ileri sürmektedirler. Hâlbuki dünya geçmiş senelere, nüfusun daha az olduğu devirlere nazaran, bugün daha müreffektir ve memleket memleket bir ilerleme ve kalkınma hamleleri açıkça müşahade edilmektedir Gelişmiş memleketlerde nüfus artış hızı düşük oluşu bazı sosyal - ekonomik faktörlerle izah edilmektedir. Batı Avrupa’da önce yüksek olan doğurganlık bu ülkelerde ekonomik kalkınmaları ölçüsünde azalmıştır. Böylece ekonomik ve kültürel kalkınma nüfus artışı ürerinde ayarlayıcı olmuştur ve süratle bir kalkınma yoluna girerek biran evvel az gelişmişlikten kurtulmakla nüfus plânlaması kendiliğinden tatbik edilmiş olacaktır. Fransa gebeliği önleyici tedbirlere karşı en ağır kanuni müeyyideleri olan bir memlekettir ve bu memlekette nüfus artışı hiçbir zaman tehlikeli bir artış halini almamıştır. 1970 yılında, İtalya faşist hükümeti bizim yarı büyüklüğümüzde olduğu ve o zaman 30 milyonu geçtiği halde nüfus artışını teşvik için doğum kontrollerine ait bilgi ve propagandayı yasak etmiş bulunuyordu²⁰⁴.”

Yine Vedat Ali Bey nüfus artışının önlenmesi amacıyla doğum kontrolü yönteminin kullanılmasından ziyade ekonomik gelişmeleri hızlandırmanın gelecek nüfusa daha iyi bir ortam bırakmaya çalışmanın faydalı olacağından bahseden bir konuşma yapmıştır. Konuşması şöyledir:

“Arkadaşlarım, istediğin sayıda, istediğin zaman çocuk yapacaksın, formülü çok büyük bir hürriyet havası taşımaktadır. Bazen bu fazla hürriyetin elbette ki, zararları, olur.

²⁰⁴TBMM Z.C. 1. Dönem 33. Cilt, 19. Birleşim, S.745

Evvelâ hazırlıklarımız noksandır. Memleket olarak hazırlıklarımız noksandır ve bu kanun hazırlanmadan evvelki istinat edildiği noktalar hazırlıksızdır. İstatistik! Malumatımız tam manası ile sarih olmaktan uzaktır. Ve memleketi umumi manada alâkadar eden böyle bir plânın tatbikatından önce, daha geniş ve daha uzun bir etütte bulunarak itiraz edilemeyecek tatminkâr neticelere varılması mutlak bir zarurettir. Müteaddit seminerler ve açık oturumlar yapılmış, gayet mahdud 'bir kütle üzerinde ankete gidilmiş ve bütün bunlar faydalı olmuştur. Ama meselenin ehemmiyetli yanında asla kâfi değildir. Burada, dinen mahzuru yoktur. Şu şu memleketlerde tatbik edilmektedir şeklindeki konuşmalar bizi bu plânı kabule sevk etmemelidir. Her şeyden önce Türkiye'nin şartları muvacehesinde bunu münakaşa etmeliyiz. Bu şartlar ise, hiç bir zaman esaslı ve dört başı 'mamur bir incelemeye de tabi tutulmamıştır. «istediğin sayıda istediğin zaman çocuk yapacaksın » demek bir nüfus artışı endişesini göstermektedir. Bizim nüfus artışından endişe etmemize mahal yoktur. Geri kalmış memleketlerde nüfus artışına ilk tesir eden, Batı'nın sağlık tedbirlerinin kolaylıkla ve ucuzlukla bu ülkelere girerek ölüm indekslerinin düşürülmesindendir. Bu bizde de böyle olmuş ve 40 senedir Sıtma, frengi verem ve koruyucu hekimlikteki başarılı çalışmalar ve ilâçlardaki önemli terakkiler sağlık şartlarını düzeltmiş; ölümün yüksek nispetlerini hayli indirmiş ve bu suretle nüfus tezayüdü kendini göstermiştir. Bugün, bu tehlikeli bir artış manzarası arz edebilir, ama Batı'nın diğer inkişafı da sırası ile Türkiye'mize intikal ettikçe ve hayat standardı yükseldikçe, bu tehlike arz ettiği söylenen artış, sureti mutlaka da düşecektir. İstedığın sayıda istediğin zaman, çocuk yapacaksın demekle artış kontrol edilmez. Ancak artış durdurulur. Gelişmekte olan memleketlerde nüfus artış hızı ile ekonomik inkişaf hızı arasındaki farkı imkân nispetinde artırabilmek esastır. Fakat burada nüfus artışını yavaşlatmayı tedbirlerin başlıcasını telâkki etmeye imkân yoktur. Çünkü ekonomik gelişme esasen nüfus artışı üzerinde - Batı'nın verdiği örnekle - kendiliğinden bir fren vazifesi görecektir ve nüfus artışı tedrici bir gerilemenin içine girecektir. Hükümet mutlaka doğumun azalmasını üşüyor ve bir tasarı getiriyor. Fazla nüfusun tehlikelerini bir bir anlatıyor. Kimseye zor kullanılması bahis konusu değildir diyor. İstedığın zaman istediğin kadar çocuk yapacaksın diyor ama aile plânlaması eğitim imkânlarını hazırlamak, gebeliği önleyici bilgileri yaymak, gebeliği önleyen araç ve ilâçları temin etmek, hatta parasız dağıtarak bütün kolaylıkları ortaya sermek suretiyle ve bir anda bütün mânileri kaldırarak «istediğin sayıda istediğin zaman, doğum yapacaksın » formülünde çok ileri bir teşvikin içine giriyor. Biz bunu zorlamanın bir başka yolu bir başka tarzı kabul etmekteyiz. İktisadi vaziyeti düzeltilememiş, eğitimi halkın ve köylünün ayağına kadar götürülmemiş ise, onun mahrumiyet içindeki hayatından, yaşayışından bir boğazı eksik etmekle refaha ulaşılabilceği tatbikatta yeri olamayacak bir nazariyedir, bir hayaldir²⁰⁵.”

“Bugün Türkiye'de istatistikler her ne kadar bir kişinin çalışıp bir kişinin yediğini göstermekte ise de; dün bu nispet bir kişinin çalışıp iki kişinin yediği seviyede idi. Fakat

²⁰⁵TBMM Z.C. 1. Dönem 34. Cilt, 25. Birleşim, S.223-224

inkılâplarımız ve medenî hamlelerimiz Türk kadını da iş sahasına çıkartmak suretiyle 'bunu geriletmıştır. O halde, prodüktif olmayan nüfusun azaltılmasında yegâne yol denildiği gibi yine doğumun kontrolü değildir. Doğum kontrolünü savunanlar, doğum kontrolü neticesi nüfus artışının yüzde 2'nin altına düşmemesi lâzımdır, demekte ve bu suretle nüfus plânlamasında kontrolün elden kaçtığı takdirde müstakbel ve önlenmesi imkânsız bir tehlikeye işaret etmektedirler. Biz bu tasarıdaki «istediğin sayıda istediğin zaman doğum yapacaksın» cümlesiyle bu kontrol mekanizmasının tamamen kaldırılmış olduğu fikrini taşımaktayız. Amerika'da bugün aile plânlamasını tatbik eden bazı eyaletlerde yalnız çocuk olmasını istemeyen kadınların müracaatlarında malî ve sıhhi durumları incelenmekte, sıhhi durumu ve çocuk yetiştirmeye hal ve vakitleri müsait olanlar reddedilmektedir. Hiç olmazsa bu büyük hassasiyet ve bu şuurlu titizliği biz de neden göstermeyelim? Tekrar ederiz ki; Türkiye'de 500 000 düşük ve 10 000 arasında bu sebeple vefatı önem taşımaktadır. Bunda 4 ve daha fazla çocuklu analar ekseriyettir-. O halde çok titiz bir kontrol altında, bu vasıfta ve tıbbi zaruret içinde bulunan kadınlara mahsus olmak üzere; kurulacak özel heyetler tarafından tatbiki yapılacak mahdut bir aile plânlamasına taraftarız. Nasıl ki. 30 milyonluk bir Türkiye, 20 milyonluk bir Türkiye'den uzak ve yakın komşularımız nezdinde daha kudretli ise, 00 milyonluk bir Türkiye'nin bu azametli ve vasıflı insan gücü ile çok üstün mertebeye erişeceği mutlaklır. Bir profesörün dediği gibi «doğum kontrolü feryadını koparmaktansa, iktisadi ve kültürel gelişmeyi aramalıyız»²⁰⁶.

2.8.Turhan Feyzioğlu'nun Biyografisi

1922'de Kayseri'de doğmuştur. Babasının adı Sait Azmi, annesinin adı Neyyire'dir. Leyla Hanım ile evli ve bir çocuk babasıdır. Fransızca, İngilizce ve Almanca bilmektedir. Hukuk doktorası ve eğitim konusunda ihtisas yapmıştır. Prof. Dr. Unvanına sahiptir. Kanunların Anayasaya Uygunluğu, İdare Hukukunda Beklenmeyen Haller, Demokrasi ve Diktatörlüğe Dair, The Reforms of the French Civil Service, İdare Hukuku Ders Notları başlıklı eserleri vardır. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığı ve ODTÜ Rektörlüğü yapmıştır. 15 Ekim 1961'de CHP milletvekili seçilmiş, 25 Ekim'de Meclise iltihak etmiştir. Güven Partisi'nin kurucusu olup 12 Mayıs 1967'de Parti Genel Başkanlığı'na seçilmiştir. 1969'da Güven Partisi'nden milletvekili seçilmiştir²⁰⁷.

²⁰⁶TBMM Z.C. 1. Dönem 34. Cilt, 25. Birleşim, S.223-224

²⁰⁷ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 267 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Hal Tercümesi Özeti için bkz. Ek-17.

2.8.1.Turhan Feyzioğlu'nun Meclis Konuşmaları

Turhan Feyzioğlu, Avrupa Konseyi Türk Heyeti üyeliği yapmıştır. Bu görevde iken Temsil Edilmeyen Ülkeler Komisyonu, Siyasi Meseleler Komisyonu, Assamble Başkanlık Divanı ve Daimi Komisyonu, Genişletilmiş Karma Komite toplantılarına katılmıştır²⁰⁸.

Turhan Feyzioğlu, milletvekilliği döneminde bakanlık, başbakan yardımcılığı gibi görevlerle muhtelif vesilelerle Mecliste konuşmalar yapmıştır. Kendisi hakkında doğrudan yapılan bir çalışma olması münasebetiyle burada yapılanın tekrarını vermek yerine sadece konuşma konuları hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Bu cümleden olmak üzere Feyzioğlu'nun konuşmalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Feyzioğlu, Başkanlık Divanı seçimi için yapılan görüşmeler münasebetiyle bir konuşma yapmıştır²⁰⁹. Çankırı Milletvekili Kâzım Arar'ın, Ankara ve Kastamonu Şeker fabrikaları inşaatının ikmal edilip edilmeyeceğine ve Çankırı'nın 1962 mevsiminde pancar ekimine dair Başbakan'dan sorusuna Başbakan adına bir cevap vermiştir²¹⁰. Amasya Milletvekili Nevzat Şener'in, Başbakan ve Bakan makam arabalarının kaldırılması hakkındaki kararın askerî ve mülki makamlara ait arabalara da teşmil edilip edilmeyeceğine dair konuşması²¹¹ vardır. Çankırı Milletvekili Nurettin Ok'un, Büyük Millet Meclisinin bâzı üyelerinin genel af konusuyla ilgili sözlerine dair gündem dışı demeci münasebetiyle konuşmuştur²¹². İzmir Milletvekili Osman Sabri Adal'ın, lüks otomobillerin satılarak yerlerine ucuz ve küçük otomobiller alınmak hususunda ne düşünüldüğüne dair Başbakandan sorularına cevap vermiştir²¹³. Mardin Milletvekili Mehmet Ali Arıkan ve 14 arkadaşının, Doğu-Anadolu'da kuraklığın doğurduğu sıkıntılı durum hakkında Anayasanın 88. maddesinin son fıkrası gereğince araştırma yapılması için bir komisyon teşkiline dair önergeleri münasebetiyle konuşmuştur²¹⁴.

22 Şubat 1962 gecesi cereyan eden olaylar dolayısıyla ertesi sabah yayınlanan Hükümet tebliği münasebetiyle konuşması²¹⁵, Diyarbakır Milletvekili Alp Doğan Şen'in, yurdumuzun Doğu bölgesinde husule gelen kuraklık dolayısıyla yapılmakta olan gerekli yardımın durumunu tesbit ve usul ve esaslarını müşahade etmek ve Hükümete

²⁰⁸ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 267 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

²⁰⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 1.Cilt, 2. Birleşim, 27.10.1961, s. 19-20.

²¹⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 1.Cilt, 21. Birleşim, 13.02.1961, s. 284:286.

²¹¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 1.Cilt, 1. Toplantı, 25. Birleşim, 22.12.1961, s. 366:369.

²¹² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 1.Cilt, 25. Birleşim, 22.12.1961, s. 360-361.

²¹³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 1.Cilt, 25. Birleşim, 22.12.1961, s. 366-368.

²¹⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 4.Cilt, 30. Birleşim, 8.01.1962, s. 592-593.

²¹⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 3.Cilt, 54. Birleşim, 23.02.1962, s. 243.

icabedecek tavsiyelerde bulunmak üzere bir Araştırma Komisyonu teşkili hakkında Doğu-Anadolu'daki kuraklığın sebeb olduğu kıtlık hakkındaki rapor münasebetiyle konuşması²¹⁶, Devlet İstatistik Enstitüsünün görev, yetki ve kuruluşu hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşma²¹⁷, işçilerin 3 Mayıs 1962 günü Meclise kadar yürüyüş yapmaları ile tezahürü had bir seviyeye ulaşan işsizlik problemi hakkında genel görüşme münasebetiyle konuşması²¹⁸, uzun vâdeli plânın yürürlüğe konması ve bütünlüğünün korunması hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle konuşması²¹⁹, Toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti kanun tasarısı hakkında konuşması²²⁰ sıralanabilir.

Milli Güvenlik Kurulu kanunu tasarısı ve Milli Savunma ve Bütçe komisyonları Raporu münasebetiyle konuşması²²¹, Sivas Milletvekili Cevad Odyakmaz ve arkadaşlarının, Millet Meclisinin 3 Eylül 1962 tarihine kadar tatil yapması hakkında önergesi münasebetiyle konuşması²²², Birinci Beş Yıllık (1963-1967) Kalkınma Plânının sunulduğuna dair Başbakanlık tezkeresi ve Kalkınma Plânı ile Cumhuriyet Senatosunca kabul edilen değiştirgelere dair Karma Komisyon raporu münasebetiyle konuşması²²³, Balıkesir Milletvekili Cihat Bilgehan'ın, radyonun TBMM saati neşriyatında görüşmeleri noksan aksettirdiğine dair demeci münasebetiyle konuşması²²⁴, Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in, Türkiye'nin genel dış meseleler karşısında güttüğü politika ve NATO, Ortak Pazar, Yardım Konsorियomu, Kıbrıs'a dair Zürih ve Londra anlaşmalarının tatbikatı konularında bir genel görüşme açılmasına dair önergesi münasebetiyle konuşması²²⁵, bazı suç ve cezaların affı hakkında kanun tasarısı ve teklifleri münasebetiyle yaptığı konuşma²²⁶, Dışişleri Bakanlığı Kuruluşu hakkındaki 3312 sayılı Kanuna ek kanun tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşma²²⁷, Gümüşhane Milletvekili Necmettin Küçüker'in, Devlet İstatistik Enstitüsünde bulunan ihtisas

²¹⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 4.Cilt, 68. Birleşim, 2.04.1962, s. 216-220, 222-225.

²¹⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 4.Cilt, 77. Birleşim, 20.04.1962, s. 568:571,573:575,582.

²¹⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 5.Cilt, 86. Birleşim, 9.05.1962, s. 251-260.

²¹⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 7.Cilt, 123. Birleşim, 1.10.1962, s. 219-225.

²²⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 7.Cilt, 128. Birleşim, 11.10.1962, s. 469-470.

²²¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 8.Cilt, 133. Birleşim, 19.10.1962, s. 189-192, 200, 207.

²²² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 6.Cilt, 110. Birleşim, 7.7.1962, s. 270.

²²³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 6. Birleşim, 16.11.1962, s. 170,235,246,250,281.

²²⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 11. Birleşim, 21.11.1962, s. 469.

²²⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 11.Cilt, 2. Toplantı, 28. Birleşim, 10.1.1963, s. 39,53.

²²⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 13.Cilt, 2. Toplantı, 55. Birleşim, 20.2.1963, s. 581,637,644,651.

²²⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 14.Cilt, 2. Toplantı, 59. Birleşim, 18.3.1963, s. 314,315,317,320:322.

kadrolarına tâyin yapılıp yapılmadığına dair soru önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma²²⁸, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu kurulması hakkında kanun tasarısı ile Cumhuriyet Senatosu Tabîî Üyesi Sami Küçük ve 12 arkadaşının, Türkiye İlmî ve Teknik araştırma Konseyi kanun teklifi ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle yaptığı konuşma²²⁹, Bursa Milletvekili İbrahim Öktem ve üç arkadaşının, Sendikalar kanun teklifi, işçi ve İşveren sendikaları kanun tasarısı ve Geçici Komisyon ve Plân komisyonları raporları münasebetiyle yaptığı konuşma²³⁰, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu kurulması hakkında kanun, tasarısı ile Cumhuriyet Senatosu Tabîî Üyesi Sami Küçük ve 12 arkadaşının, Türkiye İlmî ve Teknik araştırma Konseyi kanunu teklifine dair Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklikler hakkında Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı Tezkeresi ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle yaptığı konuşma²³¹ sıralanabilir. Konya Milletvekili Faruk Sükan'ın, son aylarda geçen önemli olaylar hakkında Hükümetin Meclise açıklama yapmamış olmasının sakıncalı olacağına dair demecine cevap vermiştir²³².

Kıbrıslı Rum idarecilerinin andlaşmaları ve anayasayı bozma çabalarına ve buna karşı gerekli tedbirlerin alınacağına dair demeci²³³, CHP grubuna yapılan sataşma münasebetiyle yaptığı konuşma²³⁴, İstanbul Milletvekili İsmail Hakkı Tekinel'in, gündemde bulunan ve ivedilikle görüşülmesi gereken tasarıların, özellikle 6570 sayılı Kira Kanununun 2 ve 3. maddelerinin değiştirilmesine ; 2004 sayılı icra-ıflâs Kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına ve bu kanuna bazı madde ve fıkralar eklenmesine dair kanun Tasarısı ile, Kat Mülkiyeti ve Esnaf ve Küçük Sanatkârlar kanun tasarılarının Pazartesi ve Cuma günleri munhasıran ele alınmaları konusundaki önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma²³⁵, İstanbul Milletvekili Tahsin Demiray ile Çanakkale Milletvekili Ahmet Nihat Akay'ın, hâd bir şekil alan Türk Yunan münasebetlerinin umumi bir muhasebesinin yapılmasına ve Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in, Yunanistan Hükümetinin bazı beyanları ve bazı davranışları ile bu devletle Türkiye arasında, yürürlüğe konmuş bütün anlaşmaların gözden geçirilmesi hususunda bir genel görüşme açılmasına dair önergeleriyle açılan genel görüşme

²²⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 14.Cilt, 2. Toplantı, 60. Birleşim, 20.3.1963, s. 381-382.

²²⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 16.Cilt, 2. Toplantı, 68. Birleşim, 8.4.1963, s. 138.

²³⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 16.Cilt, 1. Toplantı, 78. Birleşim, 26.4.1963, s. 540.

²³¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 20.Cilt, 2. Toplantı, 117. Birleşim, 17.7.1963, s. 16.

²³² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 20.Cilt, 125. Birleşim, 27.8.1963, s. 397.

²³³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 22.Cilt, 147. Birleşim, 2.10.1963, s. 136.

²³⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 28.Cilt, 69. Birleşim, 12.3.1964, s. 590.

²³⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 28.Cilt, 74. Birleşim, 25.3.1964, s. 741.

münasebetiyle yaptığı konuşma²³⁶, Siyasi Partiler Kanunu tasarısı ile Adana Milletvekili Kasım Gülek ve Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, siyasi partiler kanun teklifleri ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle yaptığı konuşma²³⁷, Seçimlerle ilgili Kanunların bâzı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında Kanun tasarısı ve Adalet ve Anayasa komisyonlarından seçilen altışar üyeden kurulu Geçici Komisyon Raporu münasebetiyle konuşması²³⁸ sayılabilir.

Başbakan Suad Hayri Ürgüplü tarafından teşkil olunan Bakanlar Kurulu Programının görüşülmesi dolayısıyla konuşması²³⁹, Antalya Milletvekili İhsan Ataöv'ün, Devlet Radyosunun TRT Kanunu hükümlerini ihlâl edici tarafsız radyo olmaktan çıkıcı partizan bir davranış içerisinde bulunduğu iddia ve isnatlarının gerçek olup olmadığı hususunu incelemek üzere Anayasanın 88. maddesi gereğince bir Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına dair önergesi ile ilgili konuşması²⁴⁰, Antalya Milletvekili İhsan Ataöv'ün Devlet Radyosunun TRT Kanunu hükümlerini ihlâl edici tarafsız radyo olmaktan çıkıcı partizan bir davranış içerisinde bulunduğu iddia ve isnatlarının gerçek olup olmadığı hususunu incelemek üzere Anayasanın 88. maddesi gereğince bir Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına dair önerge ile İlgili takdimen görüşülmesini isteyen önerge dolayısıyla konuşması²⁴¹, Diyanet İşleri Teşkilâtı, siyasi partiler, Yargıtay ve 1965 Bütçesi kabul edilinceye kadar Devlet harcamalarına yetki veren Kanuna bâzı maddeler eklenmesi konularındaki kanım tasarısı ve tekliflerinin önceliği ve görüşme zaman ve sırasıyla ilgili önergeler münasebetiyle yaptığı konuşma²⁴², Başkanlık Divanı seçiminde uygulanacak kıstas dolayısıyla yaptığı konuşma²⁴³, Başbakan Süleyman Demirel tarafından teşkil olunan Bakanlar Kurulunun programı münasebetiyle yaptığı konuşma²⁴⁴, Gelir Vergisi Kanununun değişik geçici 5 ve 6. maddeleri hükümlerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşma²⁴⁵, Birleşmiş Milletler Asamblesinde Kıbrıs dâvası için son Kore ile Türk umumi efkârının Kıbrıs dâvasının geçirmiş olduğu safhalar üzerinde Genel

²³⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 30.Cilt, 98. Birleşim, 6.5.1964, s. 280.

²³⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 30.Cilt, 60. Birleşim, s. 610-618.

²³⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 35.Cilt, 44. Birleşim, 22.11.1965, s. 162.

²³⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 37.Cilt, 67. Birleşim, 2.3.1965, s.57.

²⁴⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 38.Cilt, 85-100. Birleşim, 1.04.1965-7.05.1965, s.114-145.

²⁴¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 103. Birleşim, 13.05.1965 s.141.

²⁴² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 104. Birleşim, 14.05.1965, s.153.

²⁴³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 1.Cilt, 3. Birleşim, 27.10.1965, s. 24,49,98.

²⁴⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 1.Cilt, 6. Birleşim, 6.11.1965, s. 107,224,263.

²⁴⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 1.Cilt, 27. Birleşim, 24.12.1965, s. 668,681

Görüşme açılmasına dair önergeler münasebetiyle yaptığı konuşma²⁴⁶, Avrupa Konseyi Asamblesinde Kıbrıs'la ilgili olarak lehimize alınmış bulunan son karar hakkında ve Kıbrıslı yurttaşlarımıza âcil yardım tavsiyesini ihtiva eden Nüfus ve Mülteciler Komisyonu kararının alınmasını sağlayan gelişmelere değinerek Hükümetin bu kararı değerlendirmesi gerektiğine dair demeci²⁴⁷ ifade edilebilir.

Millet Partisi Meclis Grubu Başkanvekili Yozgat Milletvekili İsmail Hakkı Akdoğan'ın, Orgeneral Cemal Tural'ın Milli Savunma Bakanına yazdığı resmî yazı ile Mr. Johnson'un mesajının basına intikali hususlarında bilgi edinmek üzere Anayasanın 88. maddesi gereğince Meclis araştırması yapılmasına dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma²⁴⁸, Hükümetin personel politikası, özellikle Danıştayın bâzı yeni atamaları ve eski memurların yerlerini terk etmelerini durdurduğuna dair verdiği kararların yerine getirilmemesinin Anayasa ile bağdaşamayacağı hakkında demeci²⁴⁹, Devlet Bakanı Refet Sezgin'in, 509 sayılı Tapulama kanunu tasarısının havale edilmiş olduğu İçişleri, Adalet ve Plân komisyonlarından seçilecek 5 er üyeden kurulu geçici bir komisyonda görüşülmesine dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma²⁵⁰, Erzurum Milletvekili İsmail Hakkı Yıldırım'ın, görüşmeler sırasındaki yaptığı müdahale dolayısıyla Başkanlığın verdiği takbih cezası münasebetiyle yaptığı konuşma²⁵¹, CHP Meclis Grubu Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in, bâzı Danıştay kararlarının uygulanmaması konusunda, Anayasanın 89. maddesi gereğince, Bakanlar Kurulu hakkında bir gensorunun açılmasına dair önerge münasebetiyle yaptığı konuşma²⁵², İçişleri Komisyonu Başkanlığının, İçişleri Komisyonunda bulunan 8 kanun teklifi hakkında Hükümetçe aynı mahiyette kanun tasarıları hazırlanmakta olduğundan İktüzüğün 36. maddesi gereğince tehirine dair tezkeresi münasebetiyle yaptığı konuşma²⁵³ belirtilebilir.

Maliye Komisyonu Başkanlığının, Maliye Komisyonunda bulunan 13 kanun teklifi ve iki kanun tasarısının müddeti içinde görüşülemediğinden İktüzüğün 36. maddesi gereğince Genel Kurulun bilgisine sunulmasına dair tezkeresi münasebetiyle

²⁴⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 2.Cilt, 30. Birleşim, 29.12.1965, s.199.

²⁴⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 2.Cilt, 39. Birleşim, 31.1.1966, s.494.

²⁴⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 2.Cilt, 40. Birleşim, 2.2.1966, s. 522.

²⁴⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 2.Cilt, 42. Birleşim, 7.2.1966, s.599.

²⁵⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 2.Cilt, 43. Birleşim, 9.2.1966, s. 673.

²⁵¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 4.Cilt, 54. Birleşim, 23.2.1966, s.404.

²⁵² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 60. Birleşim, 2.3.1966, s. 19,82,145,112,170.

²⁵³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 60. Birleşim, 2.3.1966, s. 67.

yaptığı konuşma²⁵⁴, İstanbul Milletvekili Muhiddin Güven ve Giresun Milletvekili Nizamettin Erkmen'in, Seçim kanunu tasarısının gündemdeki sunusların görüşmeyi geciktirmiyen maddelerden önce görüşülmesine dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma²⁵⁵, Başkanlıkça; yoklama ve oylamalarda Başkan veya Başkanvekillerinin iki kâtiple birlikte çalışıklarına, bu sebeple Divana yardımcı görevlilere ait ifadelerinde Başkanlığa yapılması gerektiğine dair vapılan açıklama ve usulle ilgili görüşmeler münasebetiyle yaptığı konuşma²⁵⁶, Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in, TBMM üyelerinin seçimlerinde uygulanacak hükümler hakkındaki kanun tasarısının öncelikle görüşülmesine dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma²⁵⁷, Türkiye Büyük MM üyelerinin seçimlerinde uygulanacak hükümler hakkındaki kanun tasarısının gensoru önergelerinin gündeme alınması hususlarının görüşülmesinden ve bilgiye sunulacak işlerin okunmasından sonra görüşüleceğine dair önerge münasebetiyle yaptığı konuşma²⁵⁸, Meclisin çalışma gün ve saatlerine dair evvelce verilen önergelerle ilgili Başkanlık Divanı kararı münasebetiyle yaptığı konuşma²⁵⁹, İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın, Çarşı ve mahalle bekçileri kanun tasarısının havale edilmiş olduğu Maliye, İçişleri ve Plân komisyonlarından seçilecek 5 er üyeden kurulu geçici bir komisyonda görüşülmesine dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma²⁶⁰, Senato seçimleri dolayısıyla Meclisin bir aylık tatile girmesine dair Başkanlık Divanı sunusu münasebetiyle yaptığı konuşma²⁶¹, Bâzı suç ve cezaların affı hakkında kanun tasarısı ile ilgili teklifler ve Adalet Komisyonu raporu münasebetiyle yaptığı konuşma²⁶² yazılabilir.

ABD ile Türkiye arasındaki ilişkilerin bütün ayrıntılarıyla yeniden gözden geçirilmesini sağlamak üzere Anayasanın 89. maddesi uyarınca Hükümet hakkında bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma²⁶³, Bâzı suç ve cezaların affı hakkında kanun tasarısı ile ilgili teklifler münasebetiyle yaptığı konuşma²⁶⁴, Cumhuriyet Halk Partisinin Meclis Grubu Başkanvekili Turhan

²⁵⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 60. Birleşim, 2.3.1966, s. 10.

²⁵⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 61. Birleşim, 4.3.1966, s. 52.

²⁵⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 62. Birleşim, 5.3.1966, s. 109.

²⁵⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 64. Birleşim, 14.3.1966, s.174-226.

²⁵⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 66. Birleşim, 16.3.1966, s.293-296.

²⁵⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 69. Birleşim, 21.3.1966, s.443-456.

²⁶⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 80. Birleşim, 15.4.1966, s.882.

²⁶¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 6.Cilt, 94. Birleşim, 9.5.1966, s.430.

²⁶² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 7.Cilt, 108. Birleşim, 11.7.1966, s. 602,727.

²⁶³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 7.Cilt, 110. Birleşim, 13.7.1966, s.701-704.

²⁶⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 8.Cilt, 113. Birleşim, 18.7.1966, s. 56,86.

Feyzioğlu'nun, petrol boru hattının hisse senetlerinin özel kişilere satılmak istenmesi, Petrol Ofisi ile ilgili olarak yapılan bâzı tasarruflar, rafineriler ve hampetrol fiyatları konularında Bakanlar Kurulu hakkında bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma²⁶⁵, Beş Yıllık (1968-1972) Kalkınma Plânı münasebetiyle yaptığı konuşma²⁶⁶, İkinci Beş Yıllık (1968-1972) Kalkınma Plânı münasebetiyle yaptığı konuşma²⁶⁷, Güven Partisi Grubu adına Orta Doğu siyasi bunalımı ve savaşı hakkında demeci²⁶⁸, Bitlis Milletvekili Zarife Koçak ve 29 arkadaşının, Siyasi Partiler Kanununun 74. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi münasebetiyle yaptığı konuşma²⁶⁹, Yüksek öğrenim gençliğinin başlattıkları boykot ve işgal hareketlerinin nedenlerini tesbit edebilmek, Millî Eğitim sorunlarını belirtmek ve gerekli tedbirleri ortaya koymak ve son günlerde cereyan etmekte olan olaylar, gençlik ve üniversite öğrenimi meseleleri hakkında Anayasanın 88. maddesi gereğince bir genel görüşme açılmasına dair önergeler münasebetiyle yaptığı konuşma²⁷⁰ belirtilebilir.

Kendisi ve iki arkadaşı ile Aydın Milletvekili Reşat Özarda'nın, Kıbrıs dâvasında uygulanacak millî politikanın tespit ve takibi için Anayasanın 88. maddesi gereğince bir genel görüşme açılmasına dair önergeleri münasebetiyle yaptığı konuşma²⁷¹, Orta-Doğu Teknik Üniversitesinde vuku bulan işgal olayı, yayınlanan bildiri ve bunlara ilişkin olaylar hakkında gündem dışı demeci²⁷², Malatya Milletvekili İsmet İnönü ve 7 arkadaşının, Yargıtay Başkanının cenaze töreninde meydana gelen irtica olayının sorumlusu olduğu iddiasıyla, Hükümet hakkında Anayasanın 89. maddesi uyarınca bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma²⁷³, İzmir Milletvekili Şükrü Akkan ve İzmir Cumhuriyet Senatosu Üyesi Belîğ Beler ve 227 arkadaşının Anayasanın 68. maddesinin değiştirilmesine ve geçici 11. maddesinin kaldırılmasına dair kanun teklifi münasebetiyle yaptığı konuşma²⁷⁴, AP Grup Başkanvekillerinin, 12 Ekim 1969 tarihinde yapılacak genel milletvekili seçimleri sonuçları hakkında Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye radyolarından yapılacak nihai bildiri tarihinden üç gün sonra

²⁶⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 11.Cilt., Birleşim, 19.1.1967, s. 246:253,294:301.

²⁶⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 19.Cilt, 125. Birleşim, 26.6.1967, s. 281:290,290:300.

²⁶⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 20.Cilt, 130. Birleşim, 1.7.1967, s. 92,93,155-158.

²⁶⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 18.Cilt, 113-120. Birleşim,5.06.1967-16.06.1967, s. 132:134.

²⁶⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 24.Cilt, 40. Birleşim, 14.2.1968, s.442:443,461:464.

²⁷⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 28.Cilt, 78. Birleşim, 19.06.1968, s. 247:250,281:292.

²⁷¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 31.Cilt, 29. Birleşim, 15.01.1969, s. 17-23.

²⁷² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 35.Cilt, 77. Birleşim, 9.04.1969, s. 513:514.

²⁷³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 36.Cilt, 88. Birleşim, 6.05.1969, s.205.

²⁷⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 36.Cilt, 93. Birleşim, 14.05.1969, s. 444-462.

saat 15:00 te toplanılmak üzere Millet Meclisinin tatil kararı almasına dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma²⁷⁵, Hükümet programı münasebetiyle, GP Grubu Adına konuşması²⁷⁶, Petrolle ilgili 8957 numaralı Kararnamenin meydana getirdiği tesirleri tespit etmek üzere bir Meclis araştırması yapılmasına dair önergesi münasebetiyle, GP Grubu Adına konuşması²⁷⁷ dile getirilebilir.

Feyzioğlu'nun bütçelerle ilgili konuşma başlıkları şöyledir: Başbakanlık bütçesi²⁷⁸, İstatistik Genel Müdürlüğü bütçesi²⁷⁹, 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Karma Bütçe Komisyonu Raporu ile 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Karma Bütçe Komisyonu Raporu ile Sanayi Bakanlığı Bütçesi²⁸⁰, 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Karma Bütçe Komisyonu Raporu ile 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Karma Bütçe Komisyonu raporunun tümünün görüşülmesi²⁸¹, 1966 yılı Bütçe kanun tasarısı ile Anayasa Mahkemesi Başkanlığı bütçesi²⁸², 1966 yılı Bütçe kanunu tasarısı²⁸³, Devlet Plânlama Teşkilâtı Bütçesi²⁸⁴, 1967 Bütçe kanunu tasarısı²⁸⁵, 1968 yılı Bütçe kanunu tasarısı²⁸⁶, İçişleri Bakanlığı 1968 yılı Bütçesinin görüşülmesi sırasında, cereyan eden olaylar münasebetiyle yaptığı konuşma²⁸⁷, 1969 yılı Bütçe kanunu tasarısı²⁸⁸ Başbakanlık 1969 yılı Bütçesi²⁸⁹, İçişleri Bakanlığı 1969 yılı Bütçesi²⁹⁰, Millî Savunma Bakanlığı 1969 yılı Bütçesi²⁹¹,

Feyzioğlu'nun verdiği önergeler, Devlet İstatistik Enstitüsünün görev, yetki ve kuruluşu hakkındaki kanun tasarısının Bütçe, Adalet ve İçişleri komisyonlarından seçilecek beşer üyeden kurulu bir Geçici Komisyona havalesi²⁹², Türkiye Bilimsel ve

²⁷⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 36.Cilt, 98. Birleşim, 28.05.1969, s.730.

²⁷⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 1.Cilt, 5. Birleşim, 10.11.1969, s.74:102.

²⁷⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 1.Cilt, 10. Birleşim, 26.11.1969, s.284:293.

²⁷⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 2.Cilt, 50. Birleşim, 19.02.1962, s. 571-579.

²⁷⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 2.Cilt, 50. Birleşim, 19.02.1962, s. 607-609.

²⁸⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 41.Cilt, 117. Birleşim, 27.05.1965, s.202.

²⁸¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 41.Cilt, 119. Birleşim, 29.05.1965, s. 424-431.

²⁸² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 4.Cilt, 52. Birleşim, 21.2.1966, s.170.

²⁸³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 4.Cilt, 58. Birleşim, 27.2.1966, s.731

²⁸⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 13.Cilt, 55. Birleşim, 16.2.1962,s.188:191.

²⁸⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 13.Cilt, 54. Birleşim, 15.2.1967, s. 16-28.

²⁸⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 24.Cilt, 41. Birleşim, 15.2.1968, s.559:587,655:656.

²⁸⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 25.Cilt, 46. Birleşim, 20.2.1968, s.424:426.

²⁸⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 32.Cilt, 50. Birleşim, 13.02.1969, s.630:656 708:711.

²⁸⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 33.Cilt, 52. Birleşim, 15.02.1969, s.144:146.

²⁹⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 33.Cilt, 53. Birleşim, 16.02.1969, s.378:482.

²⁹¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 33.Cilt, 54. Birleşim, 17.02.1969, s. 429:431.

²⁹² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 4.Cilt, 67. Birleşim, 30.03.1962, s. 193

Teknik araştırmalar Kurulu hakkındaki kanun tasarısının bir Geçici Komisyonunda incelenmesi²⁹³, Türkiye ile Avrupa ekonomik topluluğu arasında bir ortaklık yaratan anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunmasına dair kanun Tasarısının havale olunduğu Komisyonlardan seçilecek 4'er üyeden kurulacak bir geçici Komisyonunda grřlmesi²⁹⁴, Diyanet İşleri Teşkilatı, Siyasi Partiler, Yargıtay Kanun tasarı ve tekliflerinin önceliği, görüşme zaman ve sırası²⁹⁵, 5 arkadaşı ile Yatırımlar finansman fonu teşkil ve tasarruf bonoları ihracı hakkındaki 5 Ocak 1961 tarihli ve 223 sayılı Kanunun 9. maddesinin değiştirilmesine dair 27.4.1962 tarih ve 47 sayılı Kanunun deęiřtirilmesi²⁹⁶, Bâzı Danıştay kararlarının uygulanmaması konusunda, Anayasanın 89. maddesi gereğince, Bakanlar Kurulu hakkında bir gensoru aılması²⁹⁷, 27 Mayıs 1960 devrimine karşı yapılan tecavüzler karşısında elinde mevcut bulunan kanuni yetkileri kullanmadığı iddiasıyla Bakanlar Kurulu hakkında Anayasanın 89. maddesi uyarınca bir gensoru aılması²⁹⁸, Hükümetin yüksek idarelerle ilgili politikasını ve Danıştay kararları karşısındaki davranışını incelemek üzere Anayasanın 89. maddesi uyarınca bir gensoru aılması²⁹⁹, 5 arkadaşı ile Yatırımlar finansman fonu teşkili ve tasarruf bonoları ihracı hakkındaki 5 Ocak 1961 tarihli ve 223 sayılı Kanunun 9. maddesinin değiştirilmesine dair 27.4.1962 tarih ve 47 sayılı Kanunun deęiřtirilmesi³⁰⁰, 5 arkadaşıyla Yatırımlar finansman fonu teşkili ve tasarruf bonoları ihracı hakkındaki 5 Ocak 1961 tarihli ve 223 sayılı Kanunun 9. maddesinin değiştirilmesine dair 27. 4.1962 tarih ve 47 sayılı Kanunun deęiřtirilmesi³⁰¹, 5 arkadaşı ile Yatırımlar finansman fonu teşkili ve tasarruf bonoları ihracı hakkındaki 5 Ocak 1961 tarihli ve 223 sayılı Kanunun 9. maddesinin değiştirilmesine dair 27.4.1962 tarih ve 47 sayılı Kanunun deęiřtirilmesi³⁰², CHP Meclis Grup Başkanvekili Hilmi İncesulu Evvelce sunmuş oldukları petrol konusu ile ilgili 16.11.1966 tarihli Meclis araştırması nergesine aynı konu ile ilgili üç hususun eklenmesi³⁰³ Ankara Milletvekili Alpaslan Türkeş'in, Kıbrıs konusunda takibedilen

²⁹³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 9.Cilt, 5. Birleşim, 14.11.1962, s. 121:122.

²⁹⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 23.Cilt, 9. Birleşim, 3.12.1963, s. 149-150.

²⁹⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 104. Birleşim, 14.05.1965, s.153.

²⁹⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 1.Cilt, 1. Toplantı, 14. Birleşim, 24.11.1965, s. 381.

²⁹⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 60. Birleşim, 2.3.1966, s. 19:29, 79:92, 110:111, 144:172, 200:203, 245:246.

²⁹⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 6.Cilt, 88. Birleşim, 29.4.1966, s. 191:201,388.

²⁹⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 8.Cilt, 115. Birleşim, 20.7.1966, s.237-272.

³⁰⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 17.Cilt, 109. Birleşim, 29.5.1967, s.420.

³⁰¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 19.Cilt, 123. Birleşim, 22.6.1967, s. 181:200.

³⁰² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 20.Cilt, 130. Birleşim, 7.7.1967, s. 515-53, 552-557, 583-588, 598-601, 607-608.

³⁰³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 22.Cilt, 6. Birleşim, 20.11.1967, s. 116:117,463:464.

politika dolayısıyla Başbakan hakkında Anayasanın 89. maddesi gereğince bir gensoru açılması³⁰⁴, iki arkadaşı ile birlikte Kıbrıs dâvasında millî siyasetin tesbiti ve takibi için bir genel görüşme açılması³⁰⁵, CGP Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve Hilmi İncesulu, Petrol boru hattının kurulacak bir şirkete devredileceği ve bu şirket hisselerinin % 49 oranında özel kişilere satılması ve İpraş ve Ataş rafinerilerinin genişletilmesine izin verilmesi konularında inceleme yapmak üzere Anayasanın 88. maddesi gereğince bir Meclis araştırması yapılması³⁰⁶ hakkında olmuştur.

Turhan Feyzioğlu, Avrupa Konseyi İstişari Meclisi üyeliğinden çekilmiştir³⁰⁷.

³⁰⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 22.Cilt, 12. Birleşim, 4.12.1967, s. 333:342.

³⁰⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 22.Cilt, 14. Birleşim, 8.12.1967, s.383.

³⁰⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 26.Cilt, 48. Birleşim, 22.02.1968, s. 3.

³⁰⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 17.Cilt, 107. Birleşim, 25.5.1967, s. 362.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XIII. DÖNEM TBMM KAYSERİ MİLLETVEKİLLERİ VE FAALİYETLERİ

3.1.İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun Biyografisi

1912'de Tekirdağ'da doğmuştur. Babasının adı Ahmet Hilmi, annesinin adı Vechiye'dir. İlk ve orta tahsilini Tekirdağ'da, liseyi İstanbul'da tamamlayarak Tıbbiye okuluna girmiştir. 1938'de askeri talebe olarak İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Bir yıl Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde staj gördükten sonra kıta tabibi olarak yurdun muhtelif bölgelerinde vazife görmüştür. 1949'da Birinci Sınıf İç Hastalıkları Mütahassısı diploması almıştır. Bingöl, Çankırı ve Samsun Askeri hastanelerinde uzman doktor ve baş tabip olarak hizmet görmüştür. Kayseri Bölge Komutanlığı ve Çankırı Piyade Okulu baştabipliklerinde bulunmuştur. Samsun'da iken Türk Tabipler Birliği Samsun Tabip Odası Başkanlığı yapmıştır. 20 Ağustos 1960 tarihinde Samsun Askeri hastanesi baştabibi iken 42 sayılı kanun gereğince albaylıktan emekliye ayrılmıştır. Evli ve üç çocuk babasıdır. Az Fransızca bilmektedir. Millet Partisi'nden Kayseri milletvekili seçilerek 22 Ekim 1965'te Meclise iltihak etmiştir. Meclis'te Yerli İlaç Sanayi Araştırma Komisyonu üyesi olarak çalışmıştır³⁰⁸.

3.1.1.Meclis Konuşmaları

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Adil Kurtel (Kars) ve Önel Sakar (Manisa)'ın yapmış olduğu, saat 14.30 de toplanan üçüncü oturum, 48. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, Diyanet İşleri Başkanlığı bütçe görüşmeleri münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi hakkında, M.P. Grubu adına tenkit ve temennilerimizi arz etmek üzere huzurunuza gelmiş bulunuyorum. Millet Partisi, Anayasamızın ikinci maddesinde yer alan «Türkiye Cumhuriyeti, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.» prensibine bağlı kalarak

³⁰⁸ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 596 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Hal Tercümesi için bkz. Ek-6.

Diyanet İşleri Teşkilâtı'nı devletin icra küvetinin keyfî baskı, istismar ve tasarrufu dışında bırakmak, dini, politikacıların çıkarlarına alet olmaktan, istismar ve tasallutlarından kurtarmak amacı ile bu sosyal teşekküllün müstakil ve muhtar bir müessese halinde teşkilatlanmasını uygun görür. Lâiklik, batılı manası ile dünya ve ahiret işlerimin birbirinden ayrılması, başka bir deyimle devletin dünya işleriyle, dinin de vicdan ve ruh âlemi ile meşgul olmasıdır. Lâik Batı dünyasında laisizm; devletin halkın dinine, o dinin diline, usul ve adabına, tertibine, eğitim ve telkinine karışmaması, dinin de devletin otoritesine müesses nizamına müdahaleden uzak kalması şeklinde açık bir ifade taşır. Modern batı ilminde de lâikliğin manası budur. 18. yüzyıla kadar müspet ilme terakkiye ve medeniyete cephe alan Hıristiyan dininin hurafe, taassup ve karanlıkçılığı İslâm'a mal etmek için çaba göstermek en azından bir bilgisizliktir, insafsızlıktır. Bu iddiamızın gerçekçiliğini ilmin ve tarihin ışıği altında değerlendirelim. 15. – 16. yüzyılda yaşayan Kopernik, galiba dünyanın ve güneşin manzumesinin döndüğünü söylediğinden dolayı 70 yaşında engizisyon mahkemesine verilmiş, Kitabı Mukaddese mugayir eser yazmak suçuyla işkence görmüşleridir. Kopernik nazariyesine istinaden kâinatta birçok dünyalar bulunduğunu ileri süren Joddanubruno Roma Engizisyon Mahkemesinin kararı ile diri diri yakılmıştır. İslâm dünyasında ve İslâm tarihinde böyle taassup hurafe ve gericiliğe ait tek bir örnek gösterilemez. Bugünkü müspet ilmin Aritmetik Geometri, Astronomi, Kimya, Fizik, Tıp ve tekniğin batı Rönesans'ının kökü ve önderi, kaynağı İslâm dini olan İslâm medeniyetidir³⁰⁹.”

“Bugün içtimai bünyemizi kasıp kavuran rüşvet, irtikâp, iltimas, hırsızlık, sahtekârlık, iftira, yalan, kumar, fuhuş ve çeşitli dolandırıcılık olayları Devletin Kanuni müeyyidelerde, zabıta teşkilatıyla önüne geçemediği sosyal bir felâket durumuna yükselmiştir İlahi adalete inanmayan, eninde sonunda hareketlerinin hesabının görüleceği inancına sahip olmayan kişileri, Devletin zabıta kuvvetleri ve hukukî mevzuatı suç işlemekten alıkoyamaz ve alıkoyamamaktadır. «Minareyi çalan kılıfını hazırlar»' atasözü gereğince bu gibiler kanunların açık bıraktığı kapılardan firar etmek çarelerini bulur. Ve tatbikat da bu yoldadır. Ahlâk sefaletini ancak İslâm dinî önler. Kişinin vicdanının önüne imanını ve bu imanın kubbesinde çınlayan Allah korkusunu diker. Ve onu yanlış yola gitmekten meneder. Bu noktada Diyanet İşleri Başkanlığının önemi ve manevi bünyedeki rolü büyük bir mana taşır. İslâm'ın inanç prensipleri sosyal adalet, ahlâk ve fazilet ilkelerini iman umdesi halinde amme vicdanında gerçekleştirecek bir nitelikte ve kuvvettedir. Diyanet İşleri Başkanlığına geniş malî imkânlar tanınmalıdır. A. P. Hükümeti maalesef 1966 Bütçesiyle bu lüzuma inanmış görünmemektedir. A. P. Hükümeti oyunu alarak iktidara geldiği Müslüman Türk halkının dinî ihtiyaç ve arzularına cevap verecek seçim beyannamesinde açıkladığı ve halen Hükümet programına aldığı din ile ilgili konulardaki maddelerini tahakkuk ettirmek yolunda maalesef henüz müspet bir gayretin içinde değildir. Hükümet basılı programının, 8 inci sayfasında: «manevi inanç ihtiyacını

³⁰⁹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 3. Cilt, 1. Toplantı, 48. Birleşim, 17.02.1966, s. 309.

karşılacak şekilde din eğitime önem vereceğiz. Kültür seviyesi yüksek, vatandaş kütlelerini tatmin edecek, iyi eğitim görmüş din adamlarının yetişmesine yardım edeceğiz.» diyor. Kültür seviyesi yüksek, vatandaş kütlesini tatmin edecek, iyi eğitim görmüş din adamları elbette ki din eğitim ve öğretimi yapan okul ve müesseselerden yetişecektir. Bugün için bunlar da imam - hatip okulları ile Kuran kursları ve Yüksek İslâm enstitüleridir. Bütçede imam - hatip okulları inşası için maalesef, hiçbir ödeneye rast gelemedik. İmam – hatip okullarına atanan idareci ve öğretmenler arasında bu okulların kuruluş maksadına ve lüzumuna inanmayan kişilerin bulunduğu, hatta kültür derslerinde Hristiyanlık ve Allahsızlık propagandası yapıldığı şayia ve şikâyetleri Hükümete intikal ettiği halde, bu aksaklığı tashih yolunda ciddi tedbirler alınmadığını üzüntü ile müşahade etmekteyiz. Bütçe tasarısında Kuran kurslarının inkişaf ve takviyesi yolunda cüzi bir yardım mahiyetinde olsun bu kurslar için konulmuş bir ödenek görmedik. İslâm dinî Kuran ile kaimdir. Manevi inançların temeli olan ve halkın en büyük dinî ihtiyacı bulunan Kuran öğrenimine ve bilimine Hükümetin programında, dine uygun şekilde önem vermesini görmek isteriz. Yüksek İslâm enstitülerinin birer İslâm Teoloji Fakültesi haline getirilmesi için izhar edilmiş olan umumi talep be ihtiyaç karşısında, Hükümetin bu müesseseleri fakülte haline getirmek yolunda en küçük bir gayretin içinde görememekteyiz. Yeri gelmişken hatırlatalım ki, siyasi partilerin muhalefette iken verdikleri söz ve vaatler, ciddiyetle ve samimiyet derecesini gösteren birer hüccettirler. 1964 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi görüşülürken Adalet Partisi Grubu Sözcüsü Musli'hiddin Gürer'in partisi adına söyledikleri temenni ve tenkitlerinden birkaç cümle alacağım. «M. M. Tutanak Dergisinin Cilt 27, 1964 basılı nüshasının 296 ıncı sayfasında: «İmam - hatip okulu mezunlarına yüksek tahsil yapmaları imkânları verilmesi çareleri araştırılmalıdır. » denmektedir. Bu dileğe yürekten katılmaktayız. A. P. sinden bu dileğin yerine getirilmesini bekliyoruz³¹⁰. »

“Sözlerimi şu temennilerle bitireceğim. Anayasamızın 45 ve 154 üncü maddeleri içinde bir Devlet müessesesi olarak yer alan Diyanet İşleri Teşkilâtında bulunan bütün din görevlilerinin ücretleri memleket çapında âdil bir şekle getirilmelidir. Diyanet Başkanlığının ve din adamlarının manevi vakar ve itibarlarını koruyacak tedbirler almalıyız. Basınımızda yer alan din adamlarını ve dindarları kötüleyen maksatlı karikatür, haysiyet ve şeref kinci yazılara son verecek kanunları bu kürsiye getirmeliyiz. Lâik Batı devletlerinin hiçbirinde, kendi milletinin kendi dini ile, din âlimleri ve hizmetlileriyle alay eden neşriyata rastlanmaz. Beş Yıllık Devlet Plânında manevi kıymetlere, Diyanet İşleri Başkanlığına ait hizmetlere yer verilmemiştir. Bir milletin kültürel, iktisadi kalkınmasında, manevi kalkınmanın rolü ve değeri büyüktür. Almanya, Danimarka, İtalya, Hollanda ve Belçika, plânlı kalkınmaları da din adamlarının manevi hürriyetlerinden azami derecede faydalanmışlardır. Yeniden hazırlanacak 2 nci Beş Yıllık Plânda İslâm Dininin, manevi, dinamik kuvvetine de yer verilmesini lüzumlu görmekteyiz. Aziz arkadaşlar, ilme Allah'a ve medeniyete hizmet etmiş olan İslâm Dinine ve onun şerefli âlim ve hadislerine irtica ve

³¹⁰ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 3. Cilt, 1. Toplantı, 48. Birleşim, 17.02.1966, s. 309.

yobazlık iddia melekelerini bu kürsüden bir ilim adamı sıfatıyla reddediyor, hepinizi hürmet ve muhabbetle selâmlıyorum³¹¹.”

Cumalıoğlu'nun MP Grubu adına görüş bildirdiği bu oturum aynı gün saat 19.20'ye kadar devam etmiş, oturumda Diyanet İşleri bütçesi kabul edilmiştir.³¹²

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Abdülbari Akdoğan (Ağrı) ve Sadi Binay (Bilecik)' in yapmış olduğu, saat 14.30 de toplanan üçüncü oturum, 52. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın bütçe görüşmeleri münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Millet Partisi Grubu adına tenkit ve temennilerimizi arz etmek üzere huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. Müzakeresi yapılmakta olan 1966 yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesi, bu 'müesseseden beklenen hizmetlerin yürütülmesine, plândaki hedeflerin gerçekleşmesine imkân vermeyen yetersiz kısır bir bilançonun hazin bir tablosudur. Bir toplumun kalkınması sağlık, seviyesiyle müspet orantılıdır. A. P. 1966 yılı için sağlık harcamalarına ayrılan para, bütçenin % 3,9 udur. Bu bütçe, memleket realitelerine masa başında hazırlanan plân ve istatistikler açısından bakışın gelenekleşmiş bir örnektir. Ve başka memleketlerde benzerine rastlamak güçtür. Zira Seylan'da sağlık hizmetlerine ayrılan para, bütçenin % 15,4 ü, İsveç'te % 20,4 ü, Şili'de % 17,2 si, İsrail'de % 10,7 si dir. Türk halkının en az yarısının kerpiç ve taş yığınlarından ibaret iptidai kulübelerde yaşadığı, köylerin çoğunda hela ve fosseptik bulunmadığı, içme sularının mikrobik ve septik olduğu, soğuk bölgelerde ahırların birer köşesi oturma ve yatak odası olduğu, aş kafalarının hayvanlarla müşterek bulunduğu, yara tedavilerinde gübre ve köpek tersi kullanıldığı, doktor yüzü görmeden bulaşıcı hastalıklardan ölen bedbahtlar sayısı istatistiklere geçmediği, istatistiklere geçen septik doğum ve düşüklerin, bebek ölümlerinin, verem ve kansere kurban gidenlerin miktarı ve genel besi noksanı bir felâket manzarası arz etmekte olduğu gerçeği göz önüne getirilirse bu bütçe, Hükümetin halk sağlığına karşı lâkaytlığını tescil eden bir vesikadır. Üzümlere beyan edelim ki, Cumhuriyetimizin kuruluşundan beri Türkiye Büyük Millet Meclislerinden Türk hekiminin ve yardımcı sağlık personelinin haklarını koruyan, haysiyet ve vakarlarını okşayan bir tek kanun çıkmamıştır. Memleketimizde en uzun ve en çileli yüksek tahsili yapan Türk doktorunun feragatli hizmeti, maalesef bugüne kadar Devletten ve meclislerimizden takdir ve kadirbilirlik ölçüleri içinde sıcak bir alâka görememiştir³¹³.”

Fakülte ve yüksekokul mezunu diğer meslek sahiplerine hizmet ihtiyacını karşılamak üzere maddi imkânlar ve manevi yetkiler tanıyan kanun ve mevzuat ele alınırken; Türk hekiminin hakları hayati ihtiyaç, vatanperverlik, insanlık hizmeti gibi demagojik lâflarla manevi baskı altına alınarak kenara itilmiş, feragat, fedakârlık, mahrumiyete katlanma prensipleri yalnız Türk doktoru için mecburi telâkki edilmiştir. Zorla hekim kadrolarını

³¹¹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 3. Cilt, 1. Toplantı, 48. Birleşim, 17.02.1966, s. 309.

³¹² http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c003/mm_02003049.pdf, Mayıs, 2014.

³¹³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 4. Cilt, 1. Toplantı, 52. Birleşim, 21.02.1966, s. 161.

doldurmak üzere mecburi hizmet kanunları çıkarılmış, Devletten hizmet isteyen doktorlar 400 lira aylık ücretle mahrumiyet bölgelerinde görev almak zorunda bırakılmıştır. Harran'daki bir hâkimin maddi sıkıntısını olsun gidermek için bir tazminat, iki senede bir yükselme gibi terfi imkânları aranırken hekimler için böyle bir şeye lüzum hissedilmemiştir. Devlet sektöründe görev alan bir mühendisin maddi hayatının tanzimi, hususi baremlerle, ücret ayarlamalarıyla düzenlenirken, hekimler için böyle bir hak düşünülmemiştir. Emeği Devletin sosyal adalet ölçüleri dışında kalan hekimin izzetinefsi de rencide edilmiştir. Tayinleri âdil ölçülere bağlamamıştır. Bugün birçok kazalarda Hükümet tabibi bulunmamasının, sağlık merkezlerine atanan hekimlerin istifa edip oralara gitmemelerinin gerçek sebebi ve nedeni budur. Bakanlık bu faciayı müdrük olduğu halde, bütün hekimleri tatmin edecek bir tazminat kanunu tasarısını Meclise getireceği yerde, hademe maaşıyla Bingöl'e hekim göndermenin tedbirlerini düşünmektedir. Sayın Sağlık Bakanı Meclis kürsüsünden, aylardan, hatta yıllardan beri hekimsiz olan ilçelere niçin doktor gönderilmiyor? Sözlü sorularına, tayin edilenler istifa edip gitmedi, yakında bir başkası gönderilecektir şeklinde teselli cevaplarıyla milletvekilleriyle kendilerini avutmaktadır. Sosyal adalet ölçüleri içinde hekim emeğine değer verilmedikçe, hekimin hakkı ve karı korunmadıkça Bakanlık maalesef bu ilçelere hekim bulamayacaktır. Yıllardan beri hizmeti sömürülen, emeği hakir görülen Türk doktoru hekimliğin değerini anlatacak, derdine derman olacak bir makam bulamamıştır. Vaktiyle bir Sağlık Bakanı doktorların Çemişkezek'te vazife almak için Bakanlık kapısında sıra bekleyeceklerini söylemişti. Hekimi manen ve maddeten mahrum bölgelerde ihtisaslaşmadan, dünya nimetlerini tatmadan çürümeye, meslekî bilgisini köreltmeye matuf olan bu zihniyet, bunca acı tecrübelerle rağmen bugün de değişmemiştir. Hayatının enerjik çağını kadavralar, inilti, mikroplar, bulaşıcı hastalıklar, laboratuvarlar, hasta koşulları polikliniklerin cerahatleri arasında ilim uğruna, meslek aşkına harcayan Türk hekimi çileli tahsilinin sonunda elde ettiği diplomanın ve buna ilâveten dört beş yıl asistanlık çilesi çekerek aldığı ihtisas vesikalarının bir şoför ehliyeti veya bir daktilo kursu sertifikası kadar Devlette bir önem ve değer taşımadığını görmenin ıstırabını ve hüsrânını duyarak yaşamaktadır. Bu bir realitedir³¹⁴.”

“Maliye Bakanlığı Bütçesindeki sosyal yardımlar bölümünden birkaç misal verelim :1. Hükümet Mülkiyeliler Birliğine 100 bin lira, Türk Tıp Cemiyetine 5 bin lira, 2. Halkevleri Genel Merkezine 4.90 bin lira, Halk Sağlığını Koruma Derneğine sıfır lira, 3. Türk Ocağına 100 bin lira, Tıp Odalarına sıfır lira, 4. Türk Hukuk Kurumuna 20 bin, Türk Coğrafya Kurumuna 10 bin, Türk Halk Oyunları ve Türküleri Federasyonuna 25 bin, Ankara Tıp Fakültesi Nöroloji Kliniği Yardım Derneğine sıfır lira, 5. Erzincan Kültür ve Eğitim Derneğine 100 bin lira, Atatürk Sanatoryumuna ve Rehabilitasyonu Yardım Derneğine sıfır lira ödenek koymuştur. Bütçe Komisyonu ise Hükümetin bütçe tasarısına koyduğu yardım ödeneklerinden; İstanbul Türk Kanseri Derneğine konan 300 bin lira ile Türkiye Modern Cerrahi ve Araştırma Derneğine konan 100 bin liralık ödenekleri

³¹⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 4. Cilt, 1. Toplantı, 52. Birleşim, 21.02.1966, s. 161.

kaldırmıştır. Bunda Hükümet ve üyeler haklıdır. Beslenme ile ilgili çağdaş memleketler çapında araştırma enstitüleri kurulmalıdır. Hükümet yerli ilâç sanayiini koruyarak geliştirmek, halka ucuz ilâç temin etmek imkânlarını hazırlamalıdır. Devletin ilk hedefi ilâç – kimya Ana sanayiini kurmak olmalıdır. Yabancı ilâç firmaları böyle bir yatırıma iştirak maksadıyla müesseselerini kurmuşlar ise de bugün bunlar bir ilâç ambalaj sanayii halinde çalışmakta, yerli müstahzarata rakip olmakta ve kazançlarının çoğunu dışarı çıkarmaktadır. Bakanlıkça yerli ilâç sanayiinin himayesi ve kimya - ilâç sanayiinin kurulabilmesi için bu firmalarla ilgili işi ciddi bir şekilde yeniden ele almalıdır. Bakanlığın sosyal yardım hizmetleri için de geniş malî imkânlar tanınmalıdır. Ödenekler çok azıdır. Sağlık Bakanlığına yeteri kadar ödenek verildiği takdirde mesuliyet taşıyan Bakanlık hizmetlileri istediğiniz şekilde bu memlekete sağlık hizmetlerini yapacaklarına kaniyiz³¹⁵.”

İsmail Fehmi Cumalıoğlu’nun Millet Partisi Grubu adına görüş bildirdiği bu oturuma saat 20:00’de son verilmiş, Sağlık Bakanlığı bütçesi görüşülerek kabul edilmiştir³¹⁶.

Başkanlığını Ferruh Bozbeyli’nin, kâtipliğini Sadık Tekin Müftüoğlu (Zonguldak) ve Adil Kurtel (Kars)’in yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum, 108. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu’nun; hükümetin hazırladığı af tasarısı ile Adalet Komisyonu raporu üzerinde Millet Partisi Meclis Grubunun görüş ve kanaatlerini arz etmek üzere yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Muhterem milletvekilleri, yüksek malûmlarıdır ki, af müessesesi de ceza verme hakkı gibi her şeyden evvel içtimai fayda mülâhazasına dayanır. Suçların takibinde ve faillerinin cezalandırılmasında içtimai fayda kalmadığına bilâkis bunların unutulmasının cemiyetin huzur ve sükûnuna hizmet edeceğine, umumi efkârı yatıştıracağına inanılan hallerde af yoluna gidilir. Bu müesseseyi haklı gösteren temel unsur budur. Umumi af çok defa ihtilâllerden, inkılâplardan, büyük buhranlardan sonra geçmişi unutup geleceğe yönelmek maksadıyla ilân edilir. Muhterem milletvekilleri, Adalet Partisi 10 Ekim 1965 seçimlerinde müphem bir af vaadinde bulunmuş ve böylece herkese ümit vermeyi kendi siyasi çıkarına ve felsefesine uygun görmüştür. Hükümetin af gerekçesi yeni Anayasanın kabulünden 10 Ekim 1965 Genel Seçimlerine kadar geçen zamanı bir intikal devresi saymakta, sosyal, siyasi ve iktisadi bünyemizde husule geldiğini ifade ettiği gelişmeler karşısında «işlenmiş bir kısım suçlara verilmiş olan cezaların çektirilmesinde, bazı suçların takibinde içtimai bir-fayda kalmamış ve affın sosyal bir tedbir olacağı inancı ve 'bir atıfet olma niteliği de göz önünde bulundurularak bu kanun tasarısı hazırlanmıştır» demektedir. Şu hale göre, elimizde tabiri caizse gerekçe olarak içtimai fayda ve atıfet kelimelerinden başka bir şey kalmamaktadır. Her sualin cevabını bu sihirli kelimelerde bulmak, Anayasa ve hukuk prensiplerine hak ve adalet esaslarına ve memleket realitelerine aykırı düşen

³¹⁵ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 4. Cilt, 1. Toplantı, 52. Birleşim, 21.02.1966, s. 161.

³¹⁶ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c004/mm_02004053.pdf, Mayıs, 2014.

hususları bunlarla gidermek şüphesiz mümkün değildir. Her şeyden evvel nedenlerini daha sonra açıklamak üzere, şunu peşinen ifade edelim ki, bu tasarı bir siyasi kurnazlık vesikasıdır. 27 Mayıs ret ve inkâr eden bir zihniyetle hazırlanmıştır. Partimiz ve grubumuz Anayasayı ihlâl suçundan Türk Ceza Kanununun 146 ncı maddesine göre, ayrı zamanlarda ve ayrı mahkemelerde mahkûm edilmiş bulunanların aralarında hiç bir tefrik gözetilmeksizin affedilmelerine taraftar ve fakat 'bunların amme haklarının iadesine karşıdır'³¹⁷.”

1961 seçimlerinden sonra, Yassıada mahkûmları için toptan af sloganı ile yeri yerinden oynatan, bunun siyasetinin ve propagandasının mihveri yapan Adalet Partisi değil miydi? Şimdi bu partinin Hükümetinin, «Geçmişte tatbikat kademeli olmuştu» gibi yosun kadar dayanıksız bir söze sarılmasını samimî bulmak takatini hiçbir ciddî insan kendinde bulamayacaktır. O halde bu adaletsiz tefrik için başka sebepler aramak zorundayız. Yassıada mahkûmlarıyla, 21 Mayıs olayı suçlularının durumları başka bir yönden incelendiği zaman da 21 Mayısçılar lehine yeni bir netice ortaya çıkmaktadır. Kırat sembolünden medet umulduğu, talihsiz insanların kefenlerinin ve yakınlarının bayrak yapıldığı, eski devir idarecilerine mensubiyetin âdeta bir asalet unvanı gibi sömürüldüğü memleketimizde, Yassıada mahkûmlarının siyasi güçlerini yitirmiş oldukları veya böyle bir gücün bulunmadığı şüphesiz iddia edilemez, iddia edenler bulunsa 'bile buna kendileri de inanmazlar Gerçek budur. Çoğu kader kurbanı genç ve tecrübesiz insanlardan mürekkep olan 21 Mayısçıların ise, harekete 'geçirebilecekleri ne siyasi, ne de başka bir güçleri vardır. Affın bazı mahzurları olabileceğini düşünenler varsa, bu mahzuru 21 Mayısçıların affından ziyade Yassıada mahkûmlarının affında aramalıdır. Türkiye gerçekleri, mantık ve insaf bunu emreder. Görülüyor ki, bu -balkımdan da 21 Mayıs olayı failleri daha fazla şefkat ve atfete lâyıktırlar. Buna rağmen bunlar aleyhine ve Yassıada mahkûmları lehine Hükümetin yarattığı bu adaletsiz fark için başka sebepler aramak lâzımdır. Geçmiş hâdiselerin ilhamı ile bu mevzuda hatıra birçok şeyler ister istemez gelmektedir. Vaktiyle, Talât Aydemir ve arkadaşları hakkında verilmiş olan idam kararlarının Meclisçe tasdikini sağlamak için, birtakım zevatın aşırı gayretler 'gösterdikleri, idam kararlarının tasdik edilmemesi halinde vahim sonuçlar doğabileceği tehdidinin Meclis koridorlarında kol gezdiği henüz unutulmamıştır. O zaman Sayın liderimiz Osman Bölükbaşı'nın Meclis kürsüsünde: «Açıkça ifade edilmeyen ve fakat kulaklara fısıldanan, çeşitli endişe ve mülâhazalar vicdanımızın kapısını asla zorlamayacaktır. Kulis baskısı ile Yüksek Meclisin kararlarına istikamet vermeye çalışan cüretlerin 'daima karşısında bulunacağız. Siyasi rejimler, teminatları cellâdın çekeceği ipten ziyade, başka faktörlerde aramak mecburiyetindedirler. Mühim olanı bu faktörleri ve şartları hazırlamaktır. Bir meclise şeref ve itibar sağlayacak olan husus ise, gelen idam kararlarını hemen tasdik etmekten ziyade, bu şartları ve faktörleri sabırla ve isabetle hazırlamak olmalıdır.» şeklinde söylediği sözler bu gayret ve baskılara bağlı cevap teşkil etmişti. Bugün geçmişi hatırlatmamız sebepsiz

³¹⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 7. Cilt, 1. Toplantı, 108. Birleşim, 11.07. 1966, s. 571.

değildir. Orgeneral Sayın Cemal Tural'ım, 27 Mayısçıların affına karşı olduğu, meşhur Tural mektubu hâdisesinin ortaya koyduğu bir gerçektir. Geçmişteki bütün bu hâdiseleri bilenlerin zihninde «27 Mayısçıların af edilmemeleri için birtakım zevat, Hükümet üzerinde baskı mı yapıyor? » Şüphesi ister istemez uyanmaktadır. Bu mevzuda çeşitli rivayetler de dolaşmaktadır. Kimisine göre, Hükümet böyle bir baskıya mukavemet edemediği için af tasarısında 27 Mayısçıların aleyhine adaletsiz bir tefrike 'gitmiştir. Kimisine göre de, asker suçluların affını kendisine ve partisine has sebeplerle istemeyen Hükümet, Tural mektubunu bir bahane olarak kullanmakta ve kendi kararının mesuliyetini 'başkalarına yüklemeye çalışmaktadır. Böyle bir •baskı varsa, Hükümet buna boyun eğiyorsa, bu takdirde Türk Milletini idare etmek ve Yüce Meclisin itimadına lâayık olmak şerefini kaybetmiş demektir³¹⁸.”

“Evveleminde Hükümetin bu noktaları aydınlatması, uyanan şüphe ve tereddütleri ortadan kaldırması ve dolaşan rivayetlerin saltanatına böylece nihayet vermesi lâzımdır. Etrafında büyük gürültüler koparılan muhtevası hakkında çeşitli söylentiler çıkarılan, âdeta efsaneleştirilen Tural mektubunun Meclise ve millete açıklanması zamanı kanaatimizce gelmiştir. Hükümet bu açıklamayı yaptığı takdirde, devam eden dedikoduların sisi dağılacak, 'gerçekler meydana çıkacak ve bir karar arifesinde bulunan millet temsilcileri de 21 Mayısçı kırım affına karşı olan ve bugün ordunun başında bulunan zatın ileri sürdüğü mütalâa ve sebeplerden tam zamanında faydalanmak imkânını bulacaktır. Muhterem milletvekilleri; Bugün Yassıada mahkûmları meselesi diye çözümlenmesi gereken bir huzursuzluk konusu yoktur. Birkaç firari mahkûm sanık hemen hepsi çeşitli yollar ve formüllerle 'affedilmiş, emeklilik hakları tanınmış, meslek ve sanatlarını icrada serbest bırakılmışlardır. Bugün hapishanelerde bir tek Yassıada mahkûmu kalmamıştır Mahkûmiyetlerinin neticesi amme haklarından mahrum olan bu zevatın amme haklarının iadesini hedef tutan bu af kanunu hem eski zihniyeti hortlatmak ve hem de 27 Mayısın meşruiyetini hiçe sayarak onu benimseyen Türk toplumunun huzurunu kökünden sarsmak maksadından başka bir şey değildir. Genellik, eşitlik prensiplerinden mahrum bu liman bu tasarı bu şekli ile kanunlaştığı takdirde mevcut huzursuzluğu daha da artıracaktır. Millet Partisi Grubu adına af tasarısı hakkındaki maruzatımıza burada nihayet verirken, maddeler hakkında grup arkadaşlarımızın sırası geldikçe görüşlerini bildireceklerini beyan eder, Yüce Meclisi üstün saygılarımla selâmlarım³¹⁹.”

İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun konuşma yaptığı bu oturumda; öncelikle görüşülmesi kararlaştırılan bazı suç ve cezaların affı hakkındaki kanun tasarısı ve tekliflerin tümü üzerindeki görüşmeler bitirildikten sonra maddelerine geçilmesi ve ivediliği kabul olundu. Bazı suç ve cezaların affı hakkındaki kanun tasarısı ve tekliflerin görüşülmesinin bitimine kadar, cumartesi ve pazar günleri dışında, saat 15 ten

³¹⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 7. Cilt, 1. Toplantı, 108. Birleşim, 11.07. 1966, s. 571.

³¹⁹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 7. Cilt, 1. Toplantı, 108. Birleşim, 11.07. 1966, s. 571.

20 ye kadar birleşim kabul olunduktan sonra, 12 Temmuz 1966 Salı günü saat 15:00'te toplanılmak üzere birleşime saat 19:43 te son verildi.³²⁰

Başkanlığını Başkanvekili Ahmet Bilgin'in, kâtipliğini Adil Kurtel (Kars) ve Sadık Tekin Müftüoğlu (Zonguldak)'nın yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum, 119. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, Personel Kanunu'nun tatbiki münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

"Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; fazilet, feragat, dürüstlük, samimiyet, ciddiyet ve ileriye görmek Devlet adamlarında aranacak vasıfların başında gelir. İleriye görmekten aciz, bir sorumsuzluk iklimi içinde gelişi güzel konuşan, 'bugün söylediğinin ertesi günü aksini söyleyen ve yapan, Devletin günlük sözlerle, oyalama ve aldatma politikası ile idare edilebileceğini zannedenler, millî iradenin temsilcisi de olsalar Devlet adamı sayılmazlar. Bunlara ancak millî irade talihsizlikleri denebilir. Hükümet verdiği sözü tutmamıştır. Kendisini mazur göstermek için ileri sürebileceğini tahmin ettiğiniz sebeplerin hiçbirisi bu mesuliyeti bertaraf edemeyecektir. Hükümetin sözünü tutmamasının mağduru yalnız yüz binlerce memur ve onların aile efradı değildir, topyekûn Türk Milletidir. Devlet sözü herkesin güvenebileceği ve kararlarını ona göre alabileceği bir söz olmalıdır. Devlet sözüne güven sarsıldığı takdirde, Hükümet bütün kanuni yetkili erine rağmen otoritesini ve iş yaptırma kabiliyetini geniş ölçüde kaybeder Devlete güvensizlik, genel bir güvensizliğin ve huzursuzluğun doğmasına da sebep olur. Böyle bir durumun maddi ve manevi zararlarını ve hatta tehlikelerini takdir etmek hiç de güç değildir. Hükümet adamları, davranışları ile güven ve huzur ikliminin yaratılmasında herkese öncülük ötmek mecburiyetindedirler. Bugünkü Hükümet, Personel Kanununun tatbiki mevzuundaki vaadini tutmamakla, Devlet sözüne güven duygusunu da tehlikeli bir şekilde sarsmıştır. 'Bilhassa Adalet Partisinin iktidara gelişinden sonra hızlanan fiyat artışları karşısında, Devlet memurları her gün biraz daha fazla geçim sıkıntısı içine düşmüşlerdir. Bu ıstırapları 'bir parça teskin edeceği ümit edilen Personel Kanununun tatbikini bir Hızır gibi beklemişlerdir. Hükümetin birbirini takiben verdiği teminata rağmen, beklenen Hızır gelme-iniş, onun yerine, artan pahalılığın, Hayal kırıklığının ve geçim, sıkıntısının huzursuzluğu ve ıstırapı gelmiştir. Hükümet sözüne ve 1 Mart 1966 dan itibaren alacağı maaş farkına güvenerek masraflarını ona göre ayarlayan ve borca giren memurların durumu ise, en samimî bir ifade ile belirtelim 'ki, yürekler acısıdır. Hükümet, henüz kadro kanunu tasarısını bile hazırlayamamıştır. Ya acizdir, ya da karşılaşılabilecek 'güçlükleri tahmin edecek bilgi ve tecrübeden mahrumdur. Gelişi güzel konuşmaktadır. Üç gün ilerisini görmemektedir. Bu hallerin hangisi vâris olursa olsun, böyle bir Hükümet iş başında kalamaz, bırakılamaz. Hükümet ve onu destekleyenlerin Personel Kanununun tatbik edilmemesini mazur gösterme çabası ile ileri sürdükleri sebepler değerli değildir. Böyle bir Hükümeti oyları ile desteklemeden mesuliyetten kurtaracak olanlar büyük bir vebal ve

³²⁰ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c007/mm__02007109.pdf, Mayıs, 2014.

mesuliyet altına, gireceklerdir. Millî irade kalkanı onları mukadder akıbetini kurtaramayacaktır. Millet Partisi Meclis Grubu Hükümet hakkında gensoru açılmasını ve siyasi sorumluluğunun tespiti zaruri görmektedir. Cümlelerinizi hümet ve muhabbetle selâmlarım³²¹.”

İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun MP Grubu adına görüş bildirdiği bu oturumda; Aydın Milletvekili Reşat Özarda'nın, Devlet Memurları Kanununun 1.3.1966 dan itibaren uygulanacağı hakkındaki kesin teminat vermiş olmasına rağmen bu sözü yerine getirememiş olan Hükümet hakkında Anayasanın 89 ncu maddesi gereğince bir gensoru açılmasına dair önergesinin gündeme alınıp alınmaması konusunda görüşmeler yapıldı ve netice önergenin gündeme alınması ret olundu. Gerekli çoğunluğun kalmadığı bildirilerek, 27 Temmuz 1966 Çarşamba günü saat 15 te toplanılmak üzere saat 18:50 de birleşime son verildi.³²²

Başkanlığını Başkanvekili Ahmet Bilgin'in, kâtipliğini Fuat Avcı (Denizli) ve Ali Rıza Çetiner (Ankara)'ın yapmış olduğu, saat 16.00 de toplanan ikinci oturum, 36. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, Türkiye Millî Talebe Federasyonuna, Osmanlı Bankası aracılığı ile Sovyet Rusya'dan para ve aynî yardım yapıldığı hakkındaki neşriyatın doğru olup olmadığına dair sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan ile Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in sözlü cevapları (6/166), devamında Fehmi Cumalıoğlu' nun konuyla ilgili yaptığı konuşma sırasıyla aşağıda verilmiştir:

“Millet Meclisi Başkanlığına aşağıdaki sorularımın sözlü olarak İçişleri ve Adalet Bakanı tarafından cevaplandırılmasını arz ve teklif ederim.

1. Osmanlı Bankası aracılığı ile Sovyet Rusya'dan, Türkiye Millî Talebe Federasyonuna gelmiş para ve aynî yardım var mıdır? Varsa bugüne kadar ne miktar para ve malzeme gelmiştir?

2. 23 Aralık 1963 tarihli ve 63 sayılı Durum Dergisinde yer alan, Millî Türk Talebe Birliği Genel Başkanı Rasim Cinisli' nin 18.12.1965 tarihli bildirisinde:

a) 10.8.1965 tarihinde M. T. T. B. adına Osmanlı Bankasından 2 500 dolarlık havale geldiği, bu paranın nereden ve ne için gönderildiği sorusuna banka ilgililerinin cevap vermemesi üzerine parayı çekmediği ve durumu devrin Başvekiline bildirildiği ve kısa bir müddet sonra Osmanlı Bankasından gelen 25.8.1965 tarihli yazıda bu paranın M. T. T. B. ne alt bulunmadığı, havalenin sehven gönderilmiş olduğunun yazıldığı.

b) 28.11.1963 günü yine Osmanlı Bankasından ve Moskova'dan 204,50 dolarlık M. T. T. B. adına bir ihbar geldiği, durum ilgili makamlara ve Başvekiline haber vererek bankaya gittiği, bankanın 500 dolarlık bir çek daha olduğunu söylemesi üzerine 704.50

³²¹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 8. Cilt, 1. Toplantı, 119. Birleşim, 26.07.1966, s. 658.

³²² http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM___/d02/c008/mm__02008120.pdf, Mayıs, 2014.

doları çektiği ve bundan 204.50 doların karşılığını Komünizmle Mücadele Derneğine ve 500 doları da ayrı bir hesaba yatırdığı ve bu davranışını önceden noter huzurundaki beyanıyla tespit ettiği.

c) Evvelce gelmiş olan 2 500 doları T. M. T. F. sorumlularının çekmiş olduklarını bankadan öğrenildiği, bu olayı Türk - Kus Kültür Anlaşması imzalanmadan sorumsuz hareket edenlerin izanına, diğer yandan tarih şuuru içinde hâdiseleri ve davranışları değerlendiren vicdanlara takdim için belirttiği açıklanmaktadır.

d) 26 Aralık 1965 tarihli ve 62 sayılı Durum Dergisinin 13 ncü sayfasında: «Rusya'dan Sevgilerle» başlıklı yazıda: T. M. T. F. Genel Başkanı Ahmet Güryüz Ketenci'nin iddiasına göre Ağustos ayında Sovyetler Birliğinden gelen öğrenci ve mühendisleri T. M. T. F. nü yedirip, içirip, gezdirip memnun bırakmış - parayı nerden bulmuşsa bulmuş - olduğu üç ay sonra Federasyonun kongresi yaklaştığı sırada Sovyetlerin Sputnik Turizmi teşkilâtı 3 500 Amerikan dolarını T. M. T. F. na postalamış olduğu, yazılmaktadır. Diğer gazete ve dergilerde de yer alan bu iddialardaki hakikat payı nedir? Bu teşekküllerin hesapları ve tutumları kontrol ve takip edilmekte midir? Edilmişse idari ve kanuni işlem yapılmış mıdır?

3. — Sovyetler Birliğinin kendi sınırları dışındaki memleketlerde, komünizm idealine hizmet eden teşekküllere ve kişilere hesapsız para yardımı yaptığı bir gerçek olduğuna göre, Yurdumuzda Moskova'dan yardım gören müesseseler ve şahıslar var mıdır? Yabancı devletlerin emel ve gayelerine hizmet edenler vatan haini sayılacağına göre bu gibiler hakkında idari ve kanuni kavuşturma yapılmakta mıdır?

4. — Türk - Rus Kültür Anlaşması yürürlükte midir³²³?”

Cumaloğlu'nun soru önergesi karşısında ilk söz İç İşleri Bakanı Konya milletvekili Faruk Sükan'a verilmiştir. Sükan şu cevabı vermiştir:

“Osmanlı Bankası aracılığıyla Sovyet Rusya'dan Türkiye Millî Talebe Federasyonuna 3 309 dolar gelmiştir. Bu para T. M. T. F. Turizm Müdürlüğü'nün turistik maksatla, Demirperde gerisi memleketler gençlik teşekkülleriyle yaptığı muhabere ve vardıkları mutabakat neticesinde, Sovyet Rusya'dan kendi paraları ile gelen 30 kişilik Rus Butnik öğrenci gruplarına, memleketimizde kaldıkları müddetçe T. M. T. F. tarafından sarf edilmiş olan paranın karşılığıdır. 30 kişiden müteşekkil olan bu grup için, T. M. T. F. adına Vünostor Bank Moskova tarafından 2 500 dolarlık havale, Paris'teki Bancadi Cammerci ale'ge ödenmiş ve bu banka aynı havaleyi Osmanlı Bankasının İstanbul şubesine aktarmıştır. Bu paranın çekilmesi için, Osmanlı Bankasınca adresin yanlış tercüme edilmesi yüzünden, Millî Türk Talebe Birliği adına havale çıkarılmış ise de, kendilerine ait olmadığı için, Millî Türk. Talebe Birliği tarafından reddedilmiş, mezkûr birlik tarafından 2 500 dolar çekilmemiş, Osmanlı Bankasınca para T. M. T. F. Turizm Müdürlüğüne ödenmişti). Yapılan hesap' neticesi Türkiye Millî Talebe Federasyonu alacaklı çıkmış ve para Moskova'dan Vünostor Bank tarafından New York'taki Chase Mankattan Bank

³²³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 11. Cilt, 2. Toplantı, 36. Birleşim, 25.01.1967, s. 432.

aracılığı ile Osmanlı Bankasına gönderilmiştir. Federasyona ödenmesi gereken bu para, yine Osmanlı Bankası'na adresin yanlış tercüme edilmesi sebebiyle, Millî Türk Talebe Birliğine ödenmiştir. T. M. T. F. alacakları parayı tahsilde ısrar etmiş ve banka aynı miktar parayı federasyona tevdi etmiştir. 204 dolar 50 centlik para ise, Paris'teki Bancadi Commerciale'den Osmanlı Bankasına gönderilmiş ve yine adresin yanlış tercüme edilmesi dolayısıyla bu para da Millî Türk Talebe Birliğine ödenmiştir. T. M. T. F. nun tekrar ısrarı üzerine, aynı miktar para, banka tarafından federasyona tevdi edilmiştir. Avusturya menşeli dördüncü havale 99 dolar 10 cent olarak New York'daki, Cesmanhıtım Bank aracılığı ile Osmanlı Bankasına turistler için kaydı ile gelmiş bu para da T. M. T. F. na ödenmiştir. Federasyona gönderilen ve sehven Millî Türk Talebe Birliğine ödenen paranın miktarı 704 dolar 50 centtir. Durum dergisinin 62 ve 63 sayılarında ve diğer gazetelerde neşredilen ve muhtelif safhaları kapsayan paralar, yukarıda izah edilen hususlara dair gazete ve dergilerde çıkan bu haberleri İstanbul Savcılığı ihbar telâkki ederek tahkikata girişmiştir. Tahkikat derini eştirilmek üzere, talimat verilmiştir. Bu hususta Adalet Bakanı arkadaşım ayrıca malûmat arz edecektir. Yabancı ideolojilerin ve her türlü yıkıcı cereyanların yurdumuzdaki muayyen hedeflere müteveccih faaliyetleri ve sinsi desteklenmeleri dikkatle takip olunmaktadır. Bu çeşit ilişkiler ve ilişkilerin mevcudiyeti, gayetle tabîî, hukukî delilleri ile tespit edildiği takdirde, hıyanet içinde bulunanların Cumhuriyet kanunlarının pençesine teslim edileceklerinden arkadaşımın emin olmalarını ve bu hususta son derece hassas bulunduğumuzu saygılarımla arz etmek isterim. Türk - Rus kültür Anlaşması halen meriyette bulunmamaktadır. İmza edilmemiştir³²⁴.”

Daha sonra söz Adalet Bakanı ve Konya milletvekili Hasan Dinçer'e verilmiştir.

“T. M. T. F. 1905 yılı İstanbul'da yapılan kongresinde Rusya'dan geldiği ve bunların kötü maksada sarf edildiği yolunda yapılan tenkitler basında bu yolda, yapılmış olan neşriyat üzerine, İstanbul Savcılığı, meseleyi bir ihbar telâkki ederek, bu işe ol koymuştur. Şimdiye kadar toplanmış olan delillere göre, sayın arkadaşımın da ifade ettiği gibi, 4 kalemde 303 dolar 00 cent gelmiştir. 1 nolu kalem 9.8.1905 tarihinde 2 500 dolar olarak gelmiş ve Türkiye Millî Talebe Federasyonu tarafından 19.8.1905 tarihinde çekilmiştir. İkinci kalem 500 dolar olarak gelmiş ve 8.12.1905 tarihinde banka tarafından muhatabına ödenmiştir. Üçüncü kalem; 22.11.1905 tarihli havale ile 204 dolar 50 cent olarak gelmiştir ve 8.12.1905 tarihinde ödenmiştir. 4 ncü kalemde 99 dolar 10 cent olarak gelmiş ve 7.12.1905 tarihinde gönderilen bu para 25.12.1905 te ödenmiştir. Paranın ne sebeple gönderildiği üzerinde yapılan tahkikat, banka kayıtlarına parayı gönderenin banka kayıtlarına müstenit tespit edilen iradesi turistlere ikram edilmek ve onların ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere gönderildiği kaydı vardır. Fakat, iddia bu paranın başka maksatlara sarf edildiği yolunda temerküz ettiği için, federasyonun kayıtlarından, paranın nerelere sarf

³²⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 11. Cilt, 2. Toplantı, 36. Birleşim, 25.01.1967, s. 432.

edildiği kalem tespit edilmektedir ve tahkikatın derinleştirilmesi talimatı Bakanlığımızca İstanbul O. Savcılığına verilmiştir, tahkikat devamı etmektedir³²⁵.”

Bu cevaplardan sonra söz alan Cumaloğlu, bakanlara izahlarından dolayı teşekkür etmiştir. Ancak sorularına bir sene sonra cevap verilmesinin konuyu hafızalardan silmekte bir amil olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte yaşananların konunun aktüalitesini koruduğunu ifade etmiştir. Nihayet konuşmasını “*Gençlik, kanun ve nizamla karşı gelen, isyan eden bir unsur haline getirilmek üzere gizli kuvvetler tarafından, tahrik ediliyor ve bunda komünistlerin ve Sovyet Rusya'nın parmağı olduğu kanaati, Sayın bakanların izahatından sonra da bendenizde silinmemiştir. Hükümetten bu hususta çok ciddî tedbirler alınmasını istirham eder, hepinizi hürmetle selâmlarım³²⁶*” sözleriyle sonlandırmıştır.

Yukarıda detayları verilen oturumda özetle Kayseri Milletvekili Fehmi Cumaloğlu'nun, Türkiye Millî Talebe Federasyonuna, Osmanlı Bankası aracılığı ile Sovyet Rusya'dan para ve aynî yardım yapıldığı hakkındaki neşriyatın doğru olup olmadığına dair sorusuna da İçişleri Bakanı Faruk Sükan ile Adalet Bakanı Hasan Dinçer cevap vermişlerdir. 26.1.1967 Perşembe günü saat 10,00 da toplanılmak üzere birleşime ara verilmiştir³²⁷.

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Kazım Kangal (Sivas) ve Bedrettin Karaerkek (Tokat)'in yapmış olduğu, saat 21.00 de toplanan üçüncü oturum, 55. birleşimde İsmail Fehmi Cumaloğlu'nun, Diyanet İşleri Başkanlığı bütçe görüşmeleri münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Muhterem Başkan, sayın milletvekilleri; Millet Partisi Grubu adına, Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi üzerinde görüşlerimizi arz etmek üzere huzuruza çıkmış bulunuyorum. Bütçede Başkanlığın hizmetlerine ayrılan ödeneklerin, yetersizliğine temas etmeden önce, bir Anayasa müessesesi olan, demokratik bir hukuk Devletinde politikanın baskı ve etkisinden tamamen uzak bulunması gereken Diyanet İşleri Teşkilâtının politikacıların, materyalist aydınların ve iktidarın istismar, tasallut ve keyfî tasarruflarından kurtulamadığı gerçeğini belirtmek isterim. Bu yetki ve bilgi dışı tenkitler, istismar ve müdahaleler; Anayasamızın 2 nci maddesinde yer alan laik devlet tabirinin ve yine Anayasamızın 153 ncü maddesindeki lâiklik niteliğinin, Anayasamızda ilmî ve hukukî bir şekilde, kesin, açık ve belirli bir tarifinin bulunmayışından doğmaktadır. İslâm dininde hür fikri, vicdani kanaati kutlayan bir nas ve dogmatik kafa yoktur. Muhterem milletvekilleri, şu hakikati de belirtiyim ki, bugün memleket kaderinde vazife alan aydınlarımızın çoğu İslam dinini ve

³²⁵ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 11. Cilt, 2. Toplantı, 36. Birleşim, 25.01.1967, s. 432.

³²⁶ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 11. Cilt, 2. Toplantı, 36. Birleşim, 25.01.1967, s. 432.

³²⁷ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c011/mm__02011037.pdf, Mayıs, 2014.

Müslümanlığın temel inanç prensiplerini bilmemektedir. Kur'anı Kerimi aslı metninden okumasını ve hatta Yüce Peygamberimizin adını bilmeyen nesiller çoğunluktadır. Bütün kültür müesseselerimiz, tiyatro, sinema, basın ve hatta radyomuz, İslâm dinini 'küçümseyen, kötüleyen bir gayretin içindedirler. Komünist blok hariç, dünyanın hiçbir Devletinde kendi milletinin dini ile mukaddesatı ile alay eden, din adamlarını tezyif ve tahkir eden böyle bir davranış yoktur. Bugünkü ahlâk buhranının, maneviyat perişanlığının, sosyal huzursuzluğun nedeni ve sebebi budur. Milletçe kalkınmada, iktisadi refaha kavuşmada, birlik ve beraberliği ve içtimai huzuru sağlamada dinin ve manevi kıymetlerin rolü büyüktür. Vicdanlarda hak, adalet, mesuliyet ve eninde sonunda hesaba çekilme duygusu kökleşmedikçe sosyal adaletin gerçekleşmesi bir hayaldir. Allahtan korkmayan, kanundan korkmaz. Milletimizin bekası uğrunda plânlı kalkınmada, Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak Diyanet İşleri Başkanlığına büyük hizmetler düşmektedir. Bu müessesenin değerini bilelim. Zira dinsiz ve maneviyatsız milletlerin asırlar boyu payidar olduğu görülmemiştir. Sözlerimi bitirirken Yüce Meclisi M. P. Grubu adına saygıyla selâmlar, İslâm Dinine yöneltilen irtica ve yobazlık iftiralarını müspet ilme mensup mütehassıs bir hekim sıfatı ile de nefret ve şiddetle reddeder, tekraren hepinizi hüürmetle selamlayarak huzurunuzdan ayrılırım³²⁸.”

İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun MP Grubu adına Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi hakkında görüş bildirdiği bu oturumda Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi kabul olunmuştur. 17.2.1967 Cuma günü saat 10,00 da toplanılmak üzere birleşime (17. 2. 1967 günü) saat 5:00 te son verilmiştir³²⁹.

Başkanlığını Başkanvekili Ahmet Bilgin'in, kâtipliğini Muzaffer Şamiloğlu (Kars) ve Önel Sakar (Manisa)'ın yapmış olduğu, saat 14.30 da toplanan ikinci oturum, 60. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, Millet Partisi Grubu adına Sağlık Bakanlığı Bütçesi hakkında tenkit ve temenniler arz etmek üzere yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; Millet Partisi Grubu adına Sağlık Bakanlığı Bütçesi hakkında tenkit ve temennilerimizi arz etmek üzere huzuruza çıkmış bulunuyorum. Bir memleketin sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınması, insan gücünün fiziki ve ruhi durumu ile müspet orantılıdır. Diğer bir deyimle insan sağlığının ekonomik ve sosyal bünyemizdeki tesir ve rolü, para, sermaye, araç ve tabiat şartlarının üstünde bir değer taşır. Sağlam ve verimli iş sağlam beden de, sağlam düşünce ve işlek zekâ. Sağlam dimağda bulunur. Bir atasözü bu gerçeği şöyle ifade eder: «Her şeyin başı sağlıktır.» Her sene Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının bütçe müzakerelerinde iktidar ve muhalefete mensup hatipler, şahıs ve toplum sağlığının önemi, sağlık hizmetlerinin rakipsiz değeri, üzerinde söz birliği etmelerine karşılık, hükümetler genel bütçenin ancak yüzde 3 - 5 ini

³²⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 13. Cilt, 2. Toplantı, 55. Birleşim, 16.02.1967, s. 238.

³²⁹ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c013/mm__02013056.pdf, Mayıs, 2014.

sağlık hizmetlerine ayırabilmişlerdir. Üzülererek belirtelim ki, 1967 yılı sağlık bütçesi de gelip geçmiş iktidarların benimsediği bu gelenekten kurtulamamış, hizmetin gereği gibi yürütülmesine ve geliştirmesine yeterli bir ödenek bütçeye konulmamıştır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının üzerindedir. Bu Bakanlığın bütçesi kırpıla kırpıla kanatları ve bacakları kesilmiş bir kuşa benzetilmemelidir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının yüklendiği görev ve sorumlulukların başlıcaları şunlardır. 1. Koruyucu hekimlik hizmetlerini yürütmek, 2. Beden, ruh ve sosyal yönden sağlam nesiller yetiştirmek, 3. Sağlık personeli yetiştirmek ve eğitmek, 4. Tedavi hizmetlerini yapmak, sağlık tesisleri kurmak ve bunların inkişafını sağlamak, 5. Tıp ve şubeleri mensuplarının çalışma şartlarını düzenlemek, faaliyetlerini kontrol etmek ve haklarını korumak, 6. İlâç fiyatlarını, imalini, eczaneleri kontrol etmek, millî ilâç sanayiini geliştirmenin çarelerini hazırlamak, 7. Korunacak muhtaç, yaşlı, sakat ve çocuklara yardımı sağlamak³³⁰.”

“Bizde doktorun mesai saati yoktur. Herkes eğlence ve istirahatinde iken, geçen ilerlemiş saatlerinde hekim bir hasta başındadır. Tedavi müesseselerinde hekimler gün aşırı veya iki günde bir geceleri de nöbettedir. 24 saat mesai yapmaktadır. Diğer Devlet memurlarına tanınan fazla mesai ücreti hekimler için seyyanen bir hak ve kanuni mevzuat olarak düşünülmemiştir. Diğer meslek mensuplarına kanunlarla maddi refah ve haklar sağlanırken doktorlar, vatan hizmeti sloganı altında, bahçıvan maaşına mahrumiyet bölgelerine gönderilmenin maddi ve mânevi baskısı altında bırakılmışlardır. Doktorları dış memleketlere, yad illere sürükleyen faktör bu zihniyettir. Son yıllarda hata ve ihmaller kısmen anlaşılmış Full - Time, sosyalleştirme ve tazminat kanunlarıyla bu haksızlıklara bir çözüm yolu aranmış ise de bu tedbirler yetersizdir. Full - Time tashihe muhtaçtır ve bütün Devlet hastanelerinde tatbik edilmelidir. Sosyalleştirme bölgelerindeki hekimlere hizmet sonunda ihtisas imkânı tanınmalıdır. Doktor ve yardımcı sağlık personelinin geçim şartları ve sosyal ihtiyaçları eşit ve âdil bir şekilde düzeltilmezse personel yetiştirme gayretlerine rağmen kadrolarındaki münhaller hiçbir sene doldurulamayacaktır. Birinci Beş Yıllık Plân Tıp fakültelerinin sekize 'çkarılmasını öngörmüştür. Bölge ve şartların uygunluğu bakımından Kayseri, Diyarbakır ve Edirne'de birer tıp fakültesi açılmalıdır. Sırası gelmişken arz edeyim: Hastanelerin döner sermayeli olması birçok hastaların hastanelere yatmalarına mâni teşkil etmektedir. Bu humusta kanom ve mevzuat Baştabiplere % 25 nispetinde parasız hasta yatırma kontenjanı tanımış ise de, bu «şefkat ve atıfet hissesi maalesef gereği gibi tatbik edilmemektedir. Elinde fakruhal ilmühaber bulunan fakir vatandaşlar bu haktan istifade edememektedirler. Mevzuatta fakir hastalar lehine bir tadilât yapılması ve hu durumun müeyyidelerle teminata bağlanması gerekmektedir. Gezici sağlık memurlarının yollu/klan yıllardan beri ödenmemektedir. Bu cefakâr ve fedakâr insanların haklarının ödenmesi için ek ödenek kanunu çıkarılmalıdır. Sağlık personeli yetiştiren -okullardan yetişenlerin hakları kanunla korunmalıdır. Meselâ Florance Nightingale Yüksek hemşire okulu, sağlık okullarına meslek öğretimini idareci, sağlık

³³⁰ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 14. Cilt, 1. Toplantı, 60. Birleşim, 21.02.1967, s. 41.

kurumlarına yüksek hemşire yetiştirmek için açılmıştır. Liseden sonra dört sene üniversite seviyesinde Öğrenim yapan bu müesseseden mezun olan gençlere kanunla bu haklar sağlanmadığı, vaat edilen görevlere atanmadıkları -için bu yüksekokul cazibesini kaybetmiştir. Bu yüzden okulu yarıda terk edenler vardır. Bu gidişle bu müessese öğrenci bulamayacak ve kapanacaktır. Yurt çapında sağlık hizmetlerinin başarılmasında, hekim ve yardımcı sağlık personelinin haklarının korunmasında, Sayın Bakan Edip Somunoğlu ile Bakanlık sorumlularında müşahade ettiğimiz ciddi ve samimî gayretleri takdirle karşıladığımızı arz ederiz. Şu noktayı da belirtelim ki; deprem bölgesinde yaptığımız gezi ve incelemelerde felâket zede vatandaş ilgili Balkanlardan ve teşkilâtından yana yakıla feryat ederek şikâyet etmiştir. Sağlık hizmetleri 'hakkında bize, önemli ve büyük «bir şikâyet aksetmemiştir. Bu durumu Sayın Bakan ve Bakanlık mensuplarının şuurlu feragatli ve bilimli çalışmalarına bir delil kabul ettiğimizi belirtmeyi bir vicdan borcu telâkki etmekteyiz³³¹.”

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesi hakkında, MP Grubu adına İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun da görüşlerini bildirdiği Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi kabul olunmuştur. 22.2.1967 Çarşamba günü saat 10:00 da toplanılmak üzere Birleşime saat 20:43 te son verilmiştir³³².

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Muzaffer Şamiloğlu (Kars), Ali Rıza Çetiner (Ankara)'ın yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum, 149. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, ortaokul ve liselere Kuran dersleri konmasının düşünülp düşünülmediğine dair sorusu şöyledir³³³:

“Millet Meclisi Başkanlığına aşağıdaki sorularımın Başbakan tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasına delâletlerinizi saygı ile arz ve istirham eylerim. 5.5.1967

3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu gereğince din eğitimi yapan okulların ve İlahiyat Fakültesinin kapatılması ve bunu müteakip Millî Eğitim Bakanlığınca okul ve liselerden din derslerinin kaldırılması, Anayasamızda yer alan lâiklik prensibinin uzun yıllar hatalı bir anlayışla din düşmanlığı şeklinde bir tatbikata sebep olması dolayısıyla, mukaddes dinini, İslam dininin iman ve ahlâk prensiplerini bilmeyen nesillerin yetiştigi bir gerçektir. Bugünkü umumi ahlâk buhranının, içtimai bir felâket halinde sosyal bünyemizi saran (Yalancılık, dolandırıcılık, sahtecilik, hırsızlık, katil, zina, iftira, ırza tecavüz, fuhuş, rüşvet, iltimas, irtikâp, fesat, ecdada saygısızlık ve mukaddes mefhumlara saldırmak gibi) ahlaki rehabetin sebebi ve nedeni, toplumumuzda dinî inançların zayıflaması, vicdanlardan Allah korkusunun kalkmasıdır. Vicdanlarda yıkılan manevi kavramların harabelerin materyalist felsefenin içgüdüleri kırbaçlayan, ihtirasları ve egoizmi şahlandıran zehirli umdeleri birer engerek yılanı gibi çöreklenmiştir. Bugün

³³¹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 14. Cilt, 1. Toplantı, 60. Birleşim, 21.02.1967, s. 41.

³³² http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c014/mm__02014061.pdf, Mayıs, 2014.

³³³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 21. Cilt, 2. Toplantı, 149. Birleşim, 27.07.1967, s. 3.

cemiyetimizde manevi kıymetler kılık değiştirmiş diğer gâmlük, namus, fazilet ve ahlâk mefhumları işporta malı gibi kaldırımlara dökülmüştür. Sorumluluk, eninde sonunda hesaba çekilme duygusundan yoksunlaşan ruhlar, zevk, lezzet, şehvet, haset, maddi menfaat ve çıkar kaygısı ile kavrulmaktadır. Yürekler doyum bilmez iştihalarla taşıp kabarmaktadır. Hudutsuz bir lüks, vahşî bir bencillik, çılgın bir moda, çıplak bedenini ve kendini teşhir hastalığı, israf salgını cemiyetimizin çatışım yanıgın halinde sarmıştır.

Hiç kimse halinden razı olmamakta, herkes başkasının elindeki nimeti ve mevkii kapmak hırsıyla yanmaktadır. Bu arada sosyal adalet sloganı, halkın ruhunu karıştırmaktan, sınıfları birbirine düşman etmekten, anarşi yaratmaktan çıkarlarına fayda uman sömürücülerin ağızlarında dolaşmaktadır. Gün geçtikçe ekonomik dengesizlik ve sosyal huzursuzluk artmaktadır. Bunun sonucu nereye varır? Tarih, sosyoloji ve sosyal antropoloji bilimleri manevi değerlerden kısırlaşan milletlerin ve medeniyetlerin akıbetlerini göstermektedir. Dinsiz toplulukların asırlar boyu müstakil bir devlet halinde payidar olduğu görülmemiştir.' Türkiye'nin huzuru ve sosyal çalkantıların sükânı ancak vicdanların taşkın ihtiraslardan arınması ve manevi kıymetlerin ruhlara taht kurmasıyla mümkündür.

1. —Bu duruma göre Hükümet, Yüce Milletimizin dinî inançlarla, İslam iman ve ahlâk prensipleriyle manen teçhiz edilmesi lüzumuna inanmakta mıdır?

2. — İlk ve ortaokullarda ihtiyarî din dersleri, ders programlarının yetersizliği, haftada bir saat oluşu, ehliyetli öğretmenlerin azlığı sebebiyle gençlere din kültürü verecek, onları İslam imanı ile teçhiz edecek bir nitelikte değildir. Bu hüviyeti ile bu dersler Müslüman Türk çocuklarına dinî ibadetlerini yapabilecekleri kadar dahi 'bir bilgi veremediği gibi, İslam'ın iman ve ahlâk prensiplerini körpe vicdanlara yerleştirememektedir. Müslüman Türk halkı da evlâtlarına mukaddes dinlerini öğretmemenin ıstırabı içindedir. Bu millî sosyal ihtiyacın karşılanabilmesi için ders programlarının Diyanet İşleri Başkanlığı ile işbirliği yapılarak zenginleştirilmesi, ders saatlerinin haftada üç saate çıkarılması, liselere de din dersleri konulması ve bu derslerin ehliyetli öğretmenler tarafından okutulması zarureti vardır. Hükümet böyle bir lüzum ve zarurete inanmakta mıdır?

Adalet Partisi, seçim beyannamesinde ve Hükümet programında resmen: «Manevi inanç (ihtiyacını karşılayacak şekilde din eğitime önem vereceğiz» taahhüdünde bulunduğuna ve Müslüman Türk halkı liselere de din dersi konarak çocuklarına din eğitimi verilmesini yürekten arzuladığını iktidara duyurduğuna göre bugüne kadar gerçekleştirilemeyen bu resmî vaide mâni olan sebepler nelerdir?

3. — İslâm dininin kökü ve kaynağı Kuranı Kerim'dir. Türk Milletinin % 90 ı bu mukaddes kitabını aslî harfleriyle okumasını bilmektedir. Ortaokul ve liselere Kuran dersleri konarak gençlere öğretilmesi Müslüman halkın özlediği dinî bir ihtiyaç ve millî bir arzu halindedir. İngilizce, Fransızca, Rusça, Farsça ve Arapça dersleri lise ve fakültelerde ve hatta ortaokullarda okutulduğuna göre, ortaokul ve liselere Kuran dersleri konulması ve ehil öğretmenler tarafından okutulması Anayasamızdaki lâiklik prensibine ve 1288 sayılı

Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkındaki kanuna aykırı olduğu şeklinde iddia edilemez. Edilse bile mesnetsiz, insanlık hakları, Anayasa ve hukuk anlayışı ile bağdaşamayan böyle bir iddiaya itibar edilemez. Her vesile ile millî iradenin ve halkın arzusunun temsilcisi olduklarını resmen beyan eden A. P. Hükümeti, Bakanlar Kurulu kararı ile ortaokul ve liselerde Kuran dersleri konmasını düşünmekte midir? Düşünmekte ise bugüne kadar bu dersleri Millî Eğitim programlarına koymamasının sebebi nedir?”

Bu soruya Başbakan Süleyman Demirel yazılı olarak cevap vermiştir. Cevabı şöyledir:

“1. — İlk, orta ve dengi meslek okullarının din dersi müfredat programları Diyanet İşleri Başkanlığı ve İlahiyat Fakültesinin işbirliği ile hazırlanmış olup Müslüman çocuğunun dininin şartlarını yerine getirebilmesi için ihtiyacı olan bütün bilgileri ihtiva etmektedir.

2. — İlkokullarda, bu vazifeyi ilkokul öğretmenleri görmektedirler ve bunun böyle olmasında zaruret vardır. Bu öğretmenler diğer dersleri okutmakta ne kadar ehilseler din derslerini de aynı ehliyetle okutmaktadırlar. Öğretecekleri din bilgisi kendilerine, mezun oldukları öğretmen okullarında İlahiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu öğretmenler tarafından verilmektedir. İlkokul öğretmenlerinin bu bilgilerinin takviyesi maksadıyla il merkezlerinde İlahiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu öğretmenler tarafından kısa devreli kurslara tabi tutulmaları hakkında çalışmalar yapılmaktadır. Ortaokul ve dengi meslek okullarının 1 nci ve 2 nci sınıflarında haftada birer saat din dersi vardır. Bu dersler, ders saati çok olan yerlerde mümkün olabildiği nispette Yüksek İslâm Enstitüleri ve İlahiyat Fakültesi mezunu öğretmenler tarafından okutulmaktadır. Bilhassa il merkezlerinde çok sayıda orta dereceli okul bulunduğundan hepsinin din derslerini okutmak üzere İlahiyat Fakültesi veya Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu bir öğretmen tayin edilmektedir. Halen 60 ortaokulda İlahiyat Fakültesi, 76 ortaokulda da Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu din dersi öğretmeni vardır. 3 sınıflı müstakil ortaokullarda haftada iki, şubesi bulunduğu takdirde 3 - 4 saat ders bulunmaktadır. Bu kadar saat için din derslerine olduğu gibi diğer derslere de bir öğretmen tahsisi mümkün olamamaktadır. Bu dersler mevcut öğretmenler veya çevrede bu dersi okutabilecek ehliyetli kimseler tarafından okutulmaktadır.

Gerek ilk gerek orta ve dengi meslek okullarında okutulan din dersleri müfredatı yukarıda da arz edildiği üzere Müslüman çocuğunun dinine ait bilmesi gereken şart ve vecibelerini kolaylıkla ve kusursuz olarak yerine getirebilir. Bütün bu bilgileri ortaokulların 2 nci sınıfında mevcut birer saat içinde verilmesi mümkündür. Diğer taraftan, din dersi saatlerinin artırılması ya diğer derslerin saatlerinden kısılması ya da mevcut haftalık ders saatlerine saat ilâvesiyle mümkün olabilecektir. Birinci hal diğer derslerin aleyhine olabileceği gibi ikinci halde de çift öğretim yapan, okullarda öğrencilerin okula çok erken gelmeleri veya çok geç saatlerde dönmeleri gibi bin durum ortaya çıkacaktır. Lise programlarına, öğrencilere dinî ve ahlaki metinler vermeyi hedef tutan bir dersin

ilâvesi inceleme konusu yapılmış bulunmaktadır. Bu çalışmaların kısa zamanda sonuçlanacağını ümit etmekteyiz.

3. — Ortaokul ve liselere din dersleriyle istenilen bilgiler verilmiş olup, ayrıca Kuranı Kerim dersleri konulması pedagoji bakımından faydalı görülmemektedir³³⁴.”

3. 11. 1967 tarihli, 2. Dönem, 22. Cilt, 3. Toplantı kayıtlarını içeren Millet Meclisi Tutanak Dergisi’nde Kayseri Milletvekili Fehmi Cumalıoğlu 'nun; Okullardaki Din Bilgisi Eğitimine Dair Yazılı Soru Önergesi’nin Millî Eğitim Bakanlığı’na gönderildiği bilgisi yer almıştır³³⁵. Bu soru önergesi şöyledir:

“Başbakan tarafından yazılı olarak cevaplandırılması dileğiyle Yüksek Başkanlığınıza takdim ettiğim. 5.5.1967 tarihli soru Önergeme 25.7.1967 tarih ve 77 - 108/4593 sayılı Başbakan Süleyman Demirel imzalı yazıda, önergemin ruhunu teşkil eden «Hükümet, Yüce Milletimizin dinî inançlarla, İslami iman ve ahlâk prensipleri ile manen teçhiz edilmesi lüzumuna inanmakta mıdır?» soruma cevap verilmemiştir. Bu suretle Büyük Türk Milletinin kaderi ve bekası ile ilgili millî ahlâk ve manevi bütünlüğü kapsıysan, Millî Eğitim konusu olan bu temel sosyal problem karşısında A. P. iktidarının görüşü açıklanmamıştır. Ayrıca bu cevabi yazıda, Millî Eğitim Bakanlığınca vuzuha kavuşturulması gereken hususlar da bulunmaktadır. Şöyle ki:

1. Sayın Başbakan: «İlkokullarda, bu vazifeyi ilkökul öğretmenleri görmektedir. Bu öğretmenler diğer dersleri okutmakta ne kadar ehilseler din derslerini de aynı ehliyetle okutmaktadırlar. Öğretecekleri din bilgisi kendilerine, mezun oldukları öğretmen okullarında İlahiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunu öğretmenler tarafından verilmektedir.» diyor. Ehliyet, özel bir tahsil, meleke, tecrübe ve ihtisasa dayanan bir yetkidir. Nitekim ortaokul ve lise mezunları geniş bilgiye sahip olmalarına rağmen, ilkokulların birinci sınıflarına alfabe okutmak üzere dahi öğretmen olarak atanmaktadırlar. Doktrin ve manevi branşlarda ise ehliyetli bir inanç ve tatbikat konusudur. Din derslerinde, müfredat programı gereğince, «Ramazanda oruç tutmak ve beş vakit namaz kılmaz farzdır, yani Allah'ın buyruğudur.» diyen bir öğretmenin, Ramazan ayında oruç tutmadığı ve hiçbir gün namaz kılmadığını gören küçük öğrencilerin körpe dimağlarında dinin lüzumsuzluğuna ve ibadetlerin gereksizliğine ait bir kanaat yerleşmesi tabidir. Öğretmen öğrenci için her hareketi taklit edilen bir örnektir. Böyle bir durumda bu dersler fayda yerine din eğitimi bakımından zararlı bir tesir yapacaktır. Çünkü her ders öğretimle birlikte bir eğitimidir, bir telkindir ve bu bir deneysel pedagoji kaidesidir. Bir dersin okutulmasındaki gaye ve maksat o •ilersin mevzuunu aydınlatmak ve önemi hakkında öğrenciler üzerine müspet bir telkin ve olumlu "bir etki bırakmaktır. Milli Eğitim Bakanlığı, diğer dersler için de böyle olumsuz etkileri ve menfi telkinleri ehliyet olarak kabul etmekte midir? Tabiat bilgisi dersinde bir öğretmen «Dün- ya mihveri etrafında denmektedir.» der, arkacından alaylı bir şekilde güler, bu gerçeğe değer vermediğini,

³³⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 21. Cilt, 2. Toplantı, 149. Birleşim, 27.07.1967, s. 3.

³³⁵ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c022/mm__02022002.pdf, Mayıs, 2014.

inanmadığını ta vur ve hareketleri ile de gösterirse bu öğretmenin de bu dem ehliyetle okuttuğuna Millî Eğitim Bakanlığı kani olacak mıdır? Öğretmen okullarına din dersleri 1952 yılından itibaren konmuştur. Bundan evvel, hukuk prensibinin din düşmanlığı şeklinde bir tatbikat görmesinden on binlerce öğretmen en basit din dersi görmeden yetişmiştir. Sayın Başbakanın ifadesine göre bu öğretmenle!' de ehliyetle din dersi okutmaktadır. Böyle bir ehliyet Batı ülkelerinde de geçen bir yetki midir? Batılı lâik devletlerde meselâ Fransa, Birleşik Amerika, Federal Almanya ve Belçika'da da din dersleri bu nitelikte öğretmenler tarafından mı okutulmaktadır? Okutulmadığına göre milli eğitimin pedagojik görüşü hangi modern sisteme dayanmaktadır. İlkokullarda din derslerini okutmak üzere imam hatip okulları mezunlarından faydalanmak düşünülmekte midir?

2. Sayın Başbakan: «İlk ve ortaokullardaki din dersleri saatlerinin artırılmayacağını ve buna lüzum ve imkân olmadığını bildirdikten sonra «Gerek ilk, gerek orta ve dengi meslek okullarında okutulan din dersleri müfredatı yukarıda da arz edildiği üzere Müslüman çocuğunun dinine ait bilmesi gereken şart ve vecibelerini kolaylıkla ve kusursuz olarak yerine getirebilir. Bütün bu bilgileri ortaokulların 2'nci sınıfında mevcut birer saat içinde verilmesi mümkündür.» demektedir. Tahkikatsız, ihtiyari ve sınıf geçme zorunluluğu bulunmayan haftada bir saatlik din derslerinin Müslüman çocuğunun dinine ait bilmesi gereken şart ve vecibelerini kolaylıkla ve kusursuz olarak yerine getirebilir” iddiası realiteye aykırı düşmektedir. Okumuşlar ve aydınlar arasında dinin lüzumuna inananlar vicdanlarında kutsallık kavramı ve Allah korkusu bulunanlar azınlıkta olduğuna göre bu ifade İslam dininin şart ve vecibelerini hafife alan, içtimai ahlakta dinin önemini hiçe sayan Materyalist zihniyetle paralel düşmektedir. Müfredat programlarında Müslüman çocuğunun dinine ait bilmesi gereken bütün bilgi, şart ve vecibeleri ihtiva ettiği bildirilen bu derslerden hiçbir şey bilmeyen öğrenmeyen öğrencilerde bu dersi bilmiş ve okumuş kabul edildiği için mi Millî Eğitim Bakanlığı sınıf geçme zorunluluğunu kabul etmemektedir? Çağdaş uygarlığa erişmiş Batı lâik devletlerde tatbik edilen lâik sisteme aykırı olarak din eğitimini yetki ve tasarrufunda bulunduran Milli Eğitim Bakanlığı (sınıf geçme zorunluluğu layığa aykırıdır) şeklinde her halde bir itirazla bulunamaz. Bulunursa böyle bir çelişmeye itibar olunamaz. Lâik Anayasamızın ruhunda ve metnin de «Din derslerine imtihan ve sınıf geçme zorunluluğu konamaz» şeklinde bir kayıt yoktur. Müslüman Türk çocuklarının gereği gibi dinini, İslam yüksek ahlâk prensiplerini öğrenip benimsemesinde, dinî ibadet ve vecibelerini yerine getirmesinde Millî Eğitim ve pedagoji biliminde sosyal, kültürel bir sakınca var mıdır? Din dersinde sınıf geçme şartı konulmaması böyle "bir endişeden mi ileri gelmektedir? Nedeni bu değilse gerçek sebebi nedir?

3. Sayın Başbakan: «Lise programlarına, öğrencilere dinî ve ahlaki metinler vermeyi hedef tutan bir dersin ilâvesi inceleme konusu yapılmış bulunmaktadır. Bu çalışmaların kısa zamanda sonuçlanacağını ümit etmekteyiz.» demekte. Bu ifadeden liselere din dersi konulamayacağı gerçeği sarahaten anlaşılmaktadır. Düşünülen bu yeni dersin adı ve konusu ne olacağı açıklanmamaktadır. Dinî ve ahlaki metinlerden maksat, masal, hurafe

ve efsaneleri dile getiren mitolojik parçalar mıdır? Epope, Aforizma, Esatiri (...) tarihi hikâyelere fıkralara yer verilecek midir?

4. Sayın başbakan ortaokul ve liselere din dersleri ile istenilen bilgiler verilmiş olup ayrıca Kur'an-ı Kerim dersleri konulması pedagojik bakımdan faydalı görünmemektedir denmektedir. Pedagojinin gayesi bedeni, ruhi ve manevi bütün yetenekleri geliştirerek çocukları ahlaki karakter sahibi yapmak, genç neslin terbiyesinde iradenin eğitimi sağlamaktır. Kur'an-ı Kerim'in asli harfleri ile okunmasının öğrenmenin genç neslin ahlak ve irade terbiyesinde ne gibi menfi bir tesiri olacağı düşünülmektedir ki pedagojik bakımdan faydalı görülmemektedir? Öğrencinin Kur'an kıraatı yüzünden merak ve tecessüs saikası ile Kur'an metninin mana ve tefsirine başvurması endişesi bahis konusu ise bunda korkulacak bir husus yoktur. Zira Kur'an metninde en yüksek ahlaki öğütler, nefsi terbiye edecek, iç güdünün taşkınlıklarını önleyecek buyruk ve yasaklar bulunmaktadır. Şu halde Müslüman çocuğun kutsal kitabını okumasını öğrenmesinde Millî Eğitim yönünden ve pedagoji bakımından ne gibi mahzurlar bulunmaktadır³³⁶?"

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar, kâtipliğini Bedrettin Karaerkek (Tokat), Fethi Alacalı (Tokat)'nın yapmış olduğu, saat 14.00 de toplanan birinci oturum, 23. birleşimde gündeme alınan İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, okullardaki din bilgisi eğitimine dair sorusu ve Millî Eğitim Bakam İlhamı Ertem'in yazılı cevabı aşağıda yer almıştır.

"Kayseri Milletvekili Sayın Fehmi Cumalıoğlu tarafından verilen 4.8.1967 tarihli yazılı soru önergesine cevap notu: önerge sahibi, Sayın Başbakana yönelttiği «Hükümet, Yüce Milletimizin dinî inançlarla İslamın iman ve ahlâk prensipleri ile teçhiz edilmesi lüzumuna inanmakta mıdır?» mealindeki som ile liselere diri dersi konulması hususlarının cevabı aşağıya çıkarılmıştır.

1. Hükümetimiz; programında belirtilen hususları Anayasanın sınırları içinde yerine getirmektedir. Liselerle dengi meslekî ve teknik okullara 1967 - 1968 öğretim yılı başında Anayasanın ilkesi dâhilinde din bilgisi dersi koymakla, imam - hatip okulları sayısını ihtiyaçlara cevap vermek üzere elli sekize çıkarmakla bunun delil-lerini vermiştir.

2. Din bilgisi derslerinde öğretilen esaslara aykırı zihniyet taşıyan idin dersi okutan ilkokul öğretmenleri varsa Bakanlığımıza aksettiğinde gereğinin yapılacağı tabiidir. İlkokullarda okutulan din bilgisi dersi daha çok bir din sevgisi ve din ilgisi dersidir, öğretmenlerimizde bu sevgi ve ilgiyi kuracak yetenek vardır. 1952 den önce öğretmen okullarımızdan mezun olan bütün gençlerin bu yetenekten mahrum olduklarını iddia insafsızlık olur. Öğretmen okullarında öğretim - eğitimin pedagojik formasyonunu alan öğretmenlerimiz Bakanlığın verdiği dinî materyallerle kendilerini teçhiz edince bu görevi yapabilecek kudrettedirler.

³³⁶ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 23. Cilt, 3. Toplantı, 23. Birleşim, 29.12.1967, s. 137.

3. İmam - hatip okulları, mezunlarının dışarıdan öğretmen okulları bitirme imtihanlarına girip basan gösterdikleri takdirde ilkokullarda öğretmen olmaları, bu arada din bilgisi dersi de okutmaları imkân dâhilindedir, öğretmenlik bir meslek işi olduğuna göre imam hatip okulları mezunlarının din bilgisi öğretmenliklerine tayinleri mevzuat bakımından imkânsızdır. 222 sayılı Kanunun 15 nci maddesi buna imkân vermemektedir.

4. Din bilgisi derslerinin, ilkokullarda, ortaokullarla liselerde bunların dengi okullarda ve aynı seviyelerdeki meslek okullarında isteğe bağlı olarak okutulmaları Anayasanın âmir hükmü icabıdır. Bakanlığımız bu derse müfredat imkânlarına göre ancak bu kadar saatin ayrılabilceğine kanidir. Liselere konan din bilgisi dersinin müfre-dat programı ekte sunulmuştur. Önerge sahibinin liselerimizle dengi okullara ve aynı seviyedeki meslek okullarımıza din bilgisi dersinin konulmayacağı yolundaki ifadeleri bu dersin okutulmasına başlanmış bulunmasıyla gerçek dışı kalmaktadır.

5. Ortaokullarımızla liselerimizde bunlara denk okullarda aynı seviyelerdeki meslek okullarında da din bilgisi dersinden başka Arap harfleriyle Kur'an-ı Kerim okutulması keyfiyeti Anayasa ile teyit edilmiş bulunan kanuna aykırı düşmektedir. Önerge sahibinin Kur'an-ı Kerim metninin okutulmasından endişe duyulduğu yolundaki telakkisi din bilgisi derslerindeki bir çok sure ve ayet mealinin okutulmakta bulunması, ilk ve orta okullarda bir çok namaz sure ve dualarının bir yandan ezberletilmesi öte yandan meallerinin öğretilmesi muvacehesinde gayrivarittir.

Hulasa:

a) Din bilgisi derslerinin okutulması muhteva tatbikat ve metot itibariyle inkişaf etmektedir. Teftişlerde bu ders te sıkı bir kontrole tabi tutulmaktadır.

b) b) Din bilgisi dersleri, isteğe bağlı olmakla beraber, almak isteyenler için sınıf geçmede müessirdir.

Din bilgisi: 5 nci sınıf (haftada 1 saat) Dinler tarihinde toplu bir bakış - Semavî dinler arasında İslâm dini: İslam dini yönünden dinin tarifi. İslam dinine iman, ibadet ve ahlak yönünden toplu bir bakış, Amentüdeki altı esasa kısaca temas - başlıca semavî dinlerin inanç esaslarıyla İslami inanç esaslarının kıyaslanması ve bu kıyaslama çerçevesi içinde Tevhit (Bir tek Allah'a inanma) akidesi -İslâm şartlarına toplu bir bakış İslâm dininde ahlâk:

a) İslam dininde birlik ve beraberlik ruhu; Tevhit akidesinin bu ruha açtığı geniş ufuk.

b) Ahlâk açısından inanmışlık, inanmazlık.

c) İslâm dininde yardımlaşma şuuru; zekât ve sadaka.

d) İslâm dininde hayır ve fazilet anlayışı (Topluca).

e) Dinle ahlâk arasındaki ilişkilere toplu bir bakış. Türklerin tarih boyunca :

1. İslam dininin yayılmasına, korunmasına İlim ve sanat hareketlerinin gelişmesine,

3. Fennin ilerlemesine,

4. Güzel sanatların kıyaslanmasına olan hizmetleri. (Bu konular medeniyet tarihi açısından ele alınacaktır.)

2 nci Sınıf : (Haftada 1 saat) *En büyük insan, en büyük ve en son Peygamber olarak Hazreti Muhammed; uyarıcı, aydınlatıcı, yol gösterici, örnek olucu şahsiyeti Haz. Muhammed ve Kuran-ı Kerîm; Kuran-ı Kerîm'in muhtevası - Kuran-ı Kerîm'in her dile olduğu gibi Türkçeye de çevrileceği ve nitekim çevrile geldiği - Batılı fikir adamlarının Kuran-ı Kerîm hakkındaki düşünceleri. Evrensel bir din olarak İslâm dininin vasıfları ve özellikleri. Hazreti Muhammed'in Kuran-ı Kerîm ayetleriyle bildirdiği, hadislerle öğretip gösterdiği, çevresindekilere telkin ve tavsiye ettiği, şahsan yaşadığı ahlâk ilkeleri Ahlak korkusu ve ahlâk. İslâm dininde vazife şuuru:*

- a) İtikadî vazife şuuru,
- b) ibadet (Kulluk) vazifeleri,
- c) Bedenî vazifeler,
- d) Ruhî vazifeler,
- e) Ailevî vazifeler,
- f) Sosyal vazifeler.

Dinin fert üzerindeki tesirleri, dinin cemiyet üzerindeki tesirleri, vicdan ve ahlâk; din ve ahlâk. İslâm dinî açısından akıl ve din. İslâm dinî açısından ilim ve din; İslâm dininin ispatlı ilmin karşısında olmadığı, bilâkis onu teşvik ettiği. İslâm dininde cemiyet düzeni din ve Dünya ayrılığı. İslâm dininde hürriyet anlayışı; İslâm dininde düşünce hürriyeti. İslâm dininde Devlet anlayışı; demokrasi (Hazreti Peygamber'in bir Devlet Başkanı değil, Hakkın hak Resulü olduğu). İslâm dininde aile nizamı; kadın hakları İslâm dininde gerçek tevekkül anlayışı; çalışıp kazanmanın İslâm dinindeki yeri. Bâtıl inançlar karşısında İslâm dini. İslâm dininde kahramanlık ve fedakârlık duygusu; vatan sevgisi, vatan müdafaası, şehitlik ve gazilik, inanç ve karakter. Medeniyet ve fazilet dini olarak İslâm dinine toplu bir bakış³³⁷."

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Kenan Aral (Tunceli), Tevfik Koraltan (Sivas) yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum, 11. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, kanserin tedavisini, kanserli hastaların takip, tedavi ve kontrolünü sağlayacak yurt çapında bir teşkilâtın kurulmasını ve bu hizmette çalışacak personelin yetiştirilmesini öngören, genel görüşme açılmasına dair verilen önerge üzerinde M. P. nin kısaca görüşlerini arz etmek üzere yaptığı konuşma şu şekildedir:

"Milletlerarası sağlık istatistiklerinin tetkikinden anlıyoruz ki, dünyada 100 000 000 dan fazla nüfus kansere musaptır ve her gün binlerce, hatta on binlerce insan kanserden ölmektedir. Kanserli hastaların sayısının tespitinde yuvarlak olarak her 100 000 nüfusa 200 kişi isabet ettiği kabul edilmektedir. Türkiye'de halen ne kadar kansere yakalanmış hasta vardır? Ne kadarı tedavi ve kontrol altındadır? Bunun sahil bir cevabını bugün Sağlık Bakanlığı dahi veremeyecek durumdadır. İstatistiklere geçen rakamlar, hastane,

³³⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 23. Cilt, 3. Toplantı, 23. Birleşim, 29.12.1967, s. 137.

dispanser ve sağlık müesseselerine başvuranlara aittir. Ve bunlarda da diyagnostik durum kesin değildir. Hastane, özel ve resmî sıhhi müesseselerde muayene olarak teşhis ve kısmen tedavi imkânını sağlayabilmiş olanlar zengin, orta halli, memur vatandaşlarla, işçi Sigortaları hastanelerinden faydalanma hakkına sahip bulunanlardır. Bunların dışında en azından 20 000 000 nüfusumuzun kanser bakımından sağlık durumları meçhulümüzdür. Hastalıklarının teşhis ve tedavisi için bir melce bulamayan, hasta hane kapılarından meys ve perişan dönen; yoksul, hamisiz, iltimassız köylü ve fakir vatandaşlarımızın durumları ise bir facia manzarası arz etmektedir. Resmî sağlık müesseselerimiz kadro, teşhis ve tedavi malzemesinin yokluğu ve yetersizliği yüzünden derde deva olacak bir nitelikte değildir. Kanserlilerin teşhis, tedavi ve kontrolü ile meşgul olacak sağlık müesseselerimiz yok denecek kadar azdır. Devlet hasta haneleri, acil vakalar ve umumi cerrahi sınıfına giren hastalıkların çokluğu karşısında, malzeme ve personel kıfayetsizliği yüzünden kanserlilerin teşhis ve tedavileriyle meşgul olacak kapasitede değildir Anadolu'nun muhtelif hastanelerinden tıp fakültelerinin bulunduğu şehirlere her gün yüzlerce hasta teşhis ve tedavi için gönderilmektedir. Başkentteki hastaneler de, taşradan gelen bu hastaların çoğu geri çevrilmektedir. Tıp fakülteleri kanserle savaşıta önderlik dahi yapamamaktadır. Radyoloji ve cerrahi servislerinde ancak mahdut hastalar ele alınabilmektedir. 1947 yılında Ankara'da kurulan «Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumu» nun Ankara'daki 75 yataklı Ahmet Andiçen Kanser Hastanesi ile İzmir, Adana ve Diyarbakır'da açmaya çalıştıkları şubeleri kanserle mücadele yolunda atılmış hayırlı bir adımdır. Bu müessesenin gelişmesinde hizmetleri geçenlerin bu hizmetlerini takdir ve şükranla yâd ederiz, Sağlık Bakanlığının Ankara'da yeni açmış olduğu Kanser Hastanesini de şükranla karşılamaktayız. Bunun noksanlarını gidereceği kanaatindeyiz. Her vilâyette bir kanser hastanesi açılması arzu edilir ise de buna maddi imkânlar müsaade etmediği için bölgeyi hastaneler açılması lüzumuna inanmaktayız. Kanserlileri teşhis, tedavi ve kontrol için yurt çapında geniş teknik malzeme ve personel ile teçhiz edilmiş bir teşkilâtın kurulması zaruretine M, P. Meclis Grubu olarak biz de katılmaktayız. Böyle bir imkânı hazırlamak bakımından genel görüşme açılmasını isteyen önergeye müspet oy vereceğimizi arz eder, Yüce Meclisi saygılarımızla selâmlarım.»³³⁸

Samsun Milletvekili İlyas Kılıç'ın, kanserin tedavisini, hastalığa duçar olanların yurt ölçüsünde takibi ile tedavi ve kontrolünü sağlayacak örgütün kurulmasını, bu hizmette çalışacak sağlık personelinin yetiştirilmesini mümkün kılmak ve bu hususta alınacak diğer tedbirleri tespit etmek üzere bir genel görüşme açılmasına dair önergesinin gündeme alınmış, konuyla ilgili olarak MP Grubu adına İsmail Fehmi Cumalıoğlu görüş bildirmiş, yapılan görüşmelerden sonra, önerge ret olunmuştur³³⁹.

³³⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 22. Cilt, 3. Toplantı, 11. Birleşim, 1.12.1967, s. 279.

³³⁹ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM___/d02/c022/mm__02022012.pdf, Mayıs, 2014.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Fuat Avcı (Denizli), Fethi Alacalı (Tokat)'ın yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan ikinci oturum, 23. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, Türkiye'deki tarihi eser kaçakçılığı olaylarını incelemek ve bu konuda alınması gerekli tedbirleri tesbit etmek üzere Anayasanın 88 nci maddesi uyarınca bir Meclis Araştırması yapılmasına dair önerge üzerinde yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Maalesef bugüne kadar tarihî eser soygunculuğunun, millî eser tahribinin önüne geçecek ciddî hiçbir tedbir alınamamış, mesuller hakkında kanuni takibat yapılmamıştır, ilgili bakanlıkların bu işe hayati bir önem vermeyişi, Müzeler ve Vakıflar Genel Müdürlüklerinin de kısmen yetkisizliği ve ilgisizliği yüzünden tarihî mezar soyguncularının, millî âbide katliamcılarının cüretleri artmış, sayısız âbide, paha biçilmez sanat harikası eserler, pırlanta kitabeler peyderpey yok edilmiştir. Profesör müteveffa E. JaTues'm dediği gibi : «Özel kültürlerinin kıymetini bilen milletler, dünyanın istikbaline tesir edecek mahiyette kararlar alındığı zaman sözlerini dinletecek nüfusa sahip olurlar.» Bugün halkımızın milletin ebedî müşterek malı olan tarihî eserlere, vakıf müzelere el uzatmalarının büyük bir vebal olduğu inancını tanıımıyorsa, bu kıymetlerin yerlerinden sökülüp atılmasına, yok elmasına seyirci ve yardımcı oluyorsa unutulmasın ki bu günahın sorumlusu bütün iktidarlar ve millet kaderinde söz sahibi olan müesseseler ve aydınlardır. Mübarek ecdadımız bunların tapu senetlerini, arşivlerini, vakfiyelerini, envanter, tapu defterlerini, tarihî emanetleri hazineleriyle birlikte yadigâr bırakmıştır. Bunlar için Hazine-i Hümayun ve arşiv dairleri de yapmıştır. Fatih Sultan Mehmet Han, Yavuz Sultan Selim Han ve diğer Osmanlı hükümdarları Avrupa, Afrika ve Anadolu'nun kadim medeniyetlerinin bütün bu kıtalarda hükümran olan devletlerin paha biçilmez kıymetli emanetlerini ve evrak hazinelerini ve Osmanlı İmparatorluğu'nun arşivini Topkapı Sarayında toplamışlar ve bize, dünyanın hiçbir milletine (...) "Binlerce milyar lira değerinde Hazine ve tarihi emaret bırakmış, dedelerimiz fethettikleri, Fatihani iskân ederek Türkleştirdikleri bu ülkeleri Asya, Afrika ve Avrupa'yı baştanbaşa medeniyeti bulunan ve kültür eserleriyle süslemişlerdir. Herkese bir abide, bir vakıf müessesesi, sana harika birer mabet dikmişlerdir. Anadolu'yu İslâm-Türk ülkesi yapan Selçukluların, Karaosmanoğullarının, Eşrefoğullarının, Ramazanoğullarının ve diğer Türk beyliklerinin bıraktıkları tarih boyunca sayısız abideleri, camileri, türbeleri, kitabeleri, han, hamam, saray ve kervansarayları, köprü, mektep, hastane ve imarethaneleri titizlikle onararak muhafaza etmişler ve bize böyle bir cennet vatan hediye etmişlerdir³⁴⁰.”

“Biz bu tarihî emanetleri muhafaza etmek şöyle dursun, başta sorumlu makamlarımız olmak üzere, bunların çoğunun adlarını, yerlerini ve değerlerini de bilmiyoruz. Bizde Müzeler Umum Müdürlüğü vardır, fakat bunun görev, yetki ve bilgi sınırlarını çizen, hizmet sahasını, mesuliyetlerini bildiren bir müzeler kanunu yoktur.

³⁴⁰ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 23. Cilt, 1. Toplantı, 28. Birleşim, 17.01.1968, s. 419.

Müzeler ve eski eserler, ömrü yüz yıla yaklaşan bir Eski Eserler Nizamnamesi ile idare edilmektedir. Müzecilik bir yüksek ilim ve ihtisas işi olmasına rağmen, bu makama üniversite profesörlerine tanınan avantajlar tanınmadığı için, bu nitelikli değerli eserler de bulunamamaktadır. Mabetleri, müzevi abideleri, vakıf ve hayri müesseseleri, türbe ve kabristanlar, korumak ve yaşatmakla görevli bir Vakıflar Genel Müdürlüğü vardır, fakat 40 seneden beri memleketimizin tarihi tapu senetleri olan bu ecdat yadigarı âbidelerimiz, mabetlerimiz, kültür ve arşiv hazinelerimiz, tarihi eserlerimiz âdeta bir katliama tabi tutulmakta yıkılıp yakılıp satılmakta, bakılmadığından harabe ve birer mezbelelik haline gelmelerine seyirci kalınmaktadır. Yalnız İstanbul'da birden fazla cami, mescit imarethane, külliye, medrese, çeşme, türbe ve kubbe yıkılmış, yok edilmiş, yerleri satılmıştır. Birçoğu kiraya verilmiş, şaraphane ve saire yapılmıştır. Buraların şaheser pırlanta kitabelerinden ve sanat harikası iskeletlerinden bile eser ve iz kalmamıştır. Selçukluların Konya ve Kayseri'deki eserleri bakımsızlıktan ve harabe olmaktan kurtarılamamıştır. Konya'da Alâattin Tepesindeki çinileri dökülen, bir harabeye dönen türbenin bodrum katında bulunan 8 Selçuk hükümdarının mumyalarını çalan, köpeklere parçalatan zalimler tecriye edilmemiştir. Karamandaki Alâattin külliyesinin, Erzurum'daki tarihî âbide ve camilerin, Beyşehir'deki Eşrefoğlu Kubbeli Medresesinin, Kars'tan, Edirne'ye kadar yurdu baştanbaşa kaplı yan tarihî mimarî mabetlerin, Kilis'teki Emir Canbolat Camimin, yurdun dört tarafındaki Mimar Sinan'ın eserlerinin tarih bergüzarı olan. âbidelerin durumları hiç de yürek açıcı değildir. Bu eserlerin birçoğunun kitabeleri, oymalı mermerleri, oyma işlemeli kapıları çalınmış, hela taşı ve ahır kapısı olarak kullanılmıştır. Cumhuriyetin ilânından beri millî kültürü, millî tarihi ve arşivi korumak ve geliştirmekle mükellef Millî Eğitim Bakanlığımız vardır, fakat İstanbul'da Tapu ve Kadastro Dairesinin yanındaki Fatih'in Hazine-i Evrakından 180 - 203 kiloluk balyalar halinde milyonlarca vesika çalınır ve okkası on paradan Bulgarlara satılır, İslâm tarihinin, Osmanlı Fütuhatının Asya, Afrika ve Avrupa'nın tarihini aydınlatan bu tarihî evrak vagonlarla Bulgaristan'a sevk edilir. Vatanseverlerin feryadı ve şikâyeti üzerine hırsızlar yakalanır, İzmit Ağır Ceza Mahkemesine verilir, bu tarih hırsızlarını, bu millî eser kaçakçılarını affetmek üzere bir Af Kanunu çıkarılır³⁴¹.”

“Halil İbrahim Beyin Müzeler Müdürlüğü zamanında Topkapı Sarayında İmparatorluğun yeknesak ciltli tapu ve tahrir defterleri sobalara atılıp yakılır. Dünya milletlerinde istatistik mefhumunun bilinmediği bir zamanda tutulmuş olan, vilâyetlerdeki nüfus ve Devlet varlıklarının sayımını ve durumunu gösteren bu ilmî istatistik malzemesi dünya ilminin tetkikinden ve Türk Milletinin millî mirasından kaçırılır ve yok edilir. İmparatorluğun kuruluş devirlerine kadar uzanan tarihî, askerî arşivinden 300 ton vesika Askerî Müzeden kaçırılır, İzmit Kâğıt Fabrikasında hamur yapılır. Bu millî tarih hırsızları hakkında adlî takibat yapılmaz, aksine birçoğu taltif edilir. Beyşehir'de Eşref oğulları devrinin yasma kitaplarla dolu kütüphanesindeki bütün eserler kanala ve lâğıma atılarak

³⁴¹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 23. Cilt, 1. Toplantı, 28. Birleşim, 17.01.1968, s. 419.

yok edilir, ilim ve kültür katillerine birer ihtar dahi yapılmaz. Yurdun muhtelif kütüphanelerindeki Arapça harflerle basılmış kitaplarla, yazma eserler çuvallara doldurulup ya hamamlarda yakılır veya topraklara gömülür, bakanlığın haberi olmaz. Eğer Yüce Meclis bir Meclis araştırmasına karar verirse yüreklerimizi dağlayacak kadar acı örnekler vereceğiz. Memleketimizin tapu senetleri olan tarihî ve millî abidelerimizi de koruyalım önergenin lehinde oy kullanacağımızı arz eder, Yüce Meclisi saygılarla selâmlarım³⁴².”

Adana Milletvekili Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, Türkiye'deki tarihi eser kaçakçılığı olaylarını incelemek ve bu konuda alınması gerekli tedbirleri tespit etmek üzere Anayasanın 88 nci maddesi uyarınca bir Meclis Araştırması yapılmasına dair önergesi üzerinde bir süre görüşülmüş, İsmail Fehmi Cumalıoğlu da MP Grubu adına yukarıda yer alan görüşleri bildirmiştir³⁴³.

Başkanlığını Başkanvekili Atıf Şohoğlu'nun, kâtipliğini İsmet Kapısız (Konya), Fethi Alacalı (Tokat)'ın yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum, 32. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, İstanbul milletvekili Orhan Birgit, Gaziantep Milletvekili Ali İhsan Göğüs ve Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal'ın, Turizm ve Tanıtma Bakanı hakkında Anayasanın 89 ncu maddesi gereğince Gensoru açılmasını isteyen müşterek önergeleri üzerinde Millet Partisi Grubunun görüşlerini münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçe ve Plân Komisyonunda Turizm ve Tanıtma Bakanlığı bütçesinin müzakeresi sırasında yapılan tenkitlere cevap veren Sayın Bakan Nihat Kürşad yurt dışında görevde bulunan bazı memurları geri alarak yerine kendi adamlarını gönderdiği yolundaki iddiaya karşı «ihtilâl idaresinin ve O. H. P. Koalisyonlarının yurt dışı görevlere tayin ettiği adamları bu görevlerde tutamazdım, Türkiye'ye gelmek isteyen turistlere, gitmekte acele etmeyin, Türkiye yeni karışıklıklar arifesindedir. Ordu yeni partiyi devirecektir, gibi lâflarla engel olan memurları yerinde tutamazdım, elbette kendi partime yakın olan, aynı görüşlere sahip kişilere yer verecektim» şeklinde konuşmuş ve bu ifadeler 20 Ocak 1968 tarihli Resmî Devlet ajansı bülteninde ve 21 Ocak tarihli bazı gazetelerdeki haberler arasında yer almıştır. Bu ifadeleriyle Sayın Bakan, yurt dışında görevli bazı memurları geri alarak yerlerine Adalet Partisine yakın aynı görüşlere sahip kişileri tayin ettiğini açıkça ikrar etmektedir. Yani bol ücretli, gözde kimselerin özendiği bu cazip mevkiiler Adalet Partisi sempatizanlarını ve partizanlarını getirdiğini, başka türlü bir tevil ve tefsire imkân vermeyecek kadar vazıh, kesin cümlelerle itiraf etmiş bulunmaktadır. Sayın Bakan mucip sebep olarak da, yurt dışındaki

³⁴² TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 23. Cilt, 1. Toplantı, 28. Birleşim, 17.01.1968, s. 419.

³⁴³ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM___/d02/c023/mm___02023029.pdf, Mayıs, 2014.

görevlerinden aldığı bu memurların ihtilâl idaresi ile C. H. P. Koalisyon hükümetlerinin tayin ettiği adamlar olduğunu ve bunların memleketimizin yüksek menfaatlerini baltalayan, turist akımını önlemekle, Devlet dövizinin ziyama sebep olan, yurdumuzun kargaşalıklara, kardeş kavgalarına ve kanlı ihtilâllere gebe bir ülke olduğu şüphe ve şaibesini yayan kişiler olduğunu söylemek ve aynen; Türkiye'ye gelmek isteyen turistlere, gitmekte acele etmeyin, Türkiye yeni karışıklıklar arefesindedir, ordu yeni partiyi devirecektir, şeklinde propaganda yaptıklarını bildirmektedir. İtham çok ağırdır ve bu fiiller gerçekse suç da ithamdan daha çok ağırlıktadır, vatan hainliği mahiyetindedir. Üzümlere belirtelim ki, Adalet Partisi maalesef eski sakim bir zihniyeti yeniden diriltmiştir. Bizden olanlar cennetlik, olmayanlar cehennemliktir nazariyesi... Sayın Turizm Bakanı partizanlık yapmıştır, Anayasa hükümlerine göre suçludur. Turizm Bakanının yalnız bu tasarrufunun değil, bütün işlemlerinin de gözden geçirilmesini ve Yüce Meclisin murakabesinden geçirilmesini lüzumlu görmekteyiz. Önergenin lehinde oy kullanacağız³⁴⁴."

İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun da partisinin grubu adına görüşlerini bildirdiği oturumda, İstanbul Milletvekili Orhan Birgit ve iki arkadaşının, Bakanlığın dış görevlerinde kendi partisine yakın ve kendisiyle aynı politik görüşü paylaşan kimseleri istihdam edeceğini söylediği iddiasıyla Turizm ve Tanıtma Bakanı hakkında Anayasanın' 89 ncu maddesi gereğince gensoru açılmasına dair önergesinin gündeme alınmıştır. Yapılan görüşmelerden sonra, önerge ret olunmuştur³⁴⁵.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini İsmet Kapısız (Konya), Tevfik Koraltan (Sivas)'ın yapmış olduğu, saat 14.30 de toplanan ikinci oturum, 44. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, Diyanet İşleri Başkanlığı bütçe görüşmeleri münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

"Anayasamızın 154 ncü maddesi gereğince genel idare içinde yer alan 633 sayılı Teşkilât Kanunu ile kuruluş, kadro, görev ve yetkileri belirtilmiş olan Diyanet İşleri Başkanlığı, yeni kuruluşunun ikinci yılını tamamlamış bulunmasına, politika üstü manevi bir makam olmasına rağmen, üzümlere beyan edelim ki, müstakar ve aksiyoner bir müessese olarak rayına oturamamış, iktidarın keyfî tasarruflarından, politikacıların müdahale ve tasallutundan, materyalist ve Allahsızların saldırılarından kurtulamamış, gelişmesi hususunda Hükümetten ve Yüce Meclislerden vazife ve sorumluluğu ile mütenasip maddi ve manevi bir yardım görememiştir. Üç senedir huzurunuzda getirilen bütçelerindeki ödenek kısraklığı ve noksanlığı ile iktidarın Başkanlar hakkındaki keyfî tasarrufu, basında ve türlü yayın organlarında, siyasi ve sosyal derneklerin toplantı ve bildirilerinde bu müesseseye yöneltilen yıkıcı tenkit ve çeşitli hücumlar bu hükmümüzün müşahhas birer delilleridir. Son günlerde İslâm dinine, İslam mukaddes kitabına ve samimî müminlere yapılan hakaret ve

³⁴⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 23. Cilt, 5. Toplantı, 32. Birleşim, 28.01.1968, s. 638.

³⁴⁵ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c024/mm__02024033.pdf, Mayıs, 2014.

saldırıları elem verici bir manzara arz etmektedir. Samimî Müslümanlar gerici, nurcu, halifeci gibi asılsız isnatlarla sulandırılmakta, Kur'an'ı Kerimi tahkir eden ne idüğü belirsizler yakalanmamakta, din kitapları toplattırılmakta, İslamiyet'i övenler cezalandırılmaktadır. Evlerinde topluca namaz kılan, Kur'an ve ilmihâl kitapları okuyan Müslümanlar, ayin yaparken yakalandılar gerekçesiyle kaza mercilerine sevk edilmektedir. İslamiyet'te ayin diye dinî ve mezhebi bir merasim yoktur. İslam'da ibadet vardır. Ayin, batıl dinlerde, Hıristiyanlıkta, Yahudilikte ve bunların mezhebi, hurafeyi, siyasi teşekküllerinde vardır. Fakat onların bu gizli kapaklı ayin adı altındaki toplantılarına müdahale edilmemektedir. Buna karşılık camilerde hatim indiren, mevlit okutan, kabristanda Allahu ekber nidasıyla dua yapan Müslümanlar, kanunsuz müdahalelerle karakollara götürülmekte, din ve vicdan hürriyeti böylece zedelenmektedir. Fakat komünizmi, Kari Marks'ı ve azıllı komünistleri öven, bu kanun dışı despotik sistemi maskeli cazip fikirlerle telkin eden kitap, broşür ve dergiler dükkân ve caddelerde serbestçe satılmakta, atan haini Nâzım Hikmet'i öven toplantılar tertibe dilmekte, komünizm, Allahsızlık ve ahlâksızlık propagandaları apaçık yapılmaktadır. Ve maalesef bunlar idari ve kanuni takibata da uğramamaktadır. İhlâs sahibi Müslümanlara nurcu ve mürteci diye saldıran bedbahtlar çoğalmıştır. Nur, Kuranda müstakil bir surenin adı olduğu gibi, Allahu Teâlâ'nın 99 güzel isimlerinden de biridir. Bu manasıyla her Müslüman nurcudur. Mürteciler ise, beş bin yıl evvel mağara ve köylerde çırtlıçplak yaşayan ahlâk, aile, vatan, namus kutsiyetinden uzak bulunan bir devre hasret duyan kişilerdir. Onları övenlerdir. İslam dini ilim, irfan, ahlâk ve fazileti talim den, insanları çalışmaya, yükseltmeye teşvik eden, vicdanlara adalet, içtimai yardım ve mesuliyet duygusunu yerleştiren, cemiyeti kardeşlik, beraberlik, karşılıklı saygı ve huzur iklimine götüren ilahi bir doktrindir. Cenabı Hakkın, Zümer suresi 9 ncu ayetindeki : «Der ki: Bilenlerle, bilmeyenler bir olur mu? (bunu) ancak akli olanlar anlar.» hitabı izzeti, Araf suresinin 199 ncu ayetindeki : «Akla sarıl, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir» ilahi emirleri ile, Resulullah'ın «cehaletten müthiş fakirlik olmaz» ve «her gün seviyesi yükselmeyenin vay haline» mealindeki mübarek sözleri ortada dururken, İslam dinine yöneltilen irtica isnat ve iftiralarını, müspet ilme mensup bir hekim sıfatıyla reddeder, Yüce Meclise saygılar sunar. Diyanet Bütçesinin millete ve vatanıma hayırlı ve uğurlu olmasını Cenabı Haktan niyaz ederim³⁴⁶.”

İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun MP Grubu adına görüşlerini bildirdiği Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi kabul olunmuştur³⁴⁷.

Başkanlığını Başkanvekili Atıf Şohoğlu'nun, kâtipliğini Kenan Aral (Tunceli), Fethi Alacalı (Tokat)'ın yapmış olduğu, saat 10.00 de toplanan birinci oturum, 45. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, Vakıflar Genel Müdürlüğü 1968 bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

³⁴⁶ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 25. Cilt, 3. Toplantı, 48. Birleşim, 18.02.1968, s. 171.

³⁴⁷ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM___/d02/c025/mm___02025045.pdf, Mayıs, 2014.

“Vakıflar Genel Müdürlüğü, tüzel kişiliği haiz, katma bütçeli Başbakanlığa bağlı bir müessesedir. Yurdumuzda mevcut bütün vakıfları idare ve murakabe etmekle, bunları yaşatmakla, bunlara yenilerini katmakla görevli ve sorumlu bir idaredir. Genel Müdürlüğün tasarrufunda bulunan mülk, akar, mabet ve abidelerin hemen hepsi ve gelirlerinin temel kaynağı Evkaf-ı İslamîyedir. Yani Müslümanların bıraktıkları vakıflardır. Vakfın menşei dinîdir, daha doğrusu İslamîdir. İslam dininin iman ve itikat esaslarına bağlı hayrı, insani, içtimai bir tesistir, İslam hukukunda vakfın değeri, önemi büyüktür. Vakıf bir sadaka-ı cariyedir. Mübarek ecdadımızın bin yıllık bir tarih süresince mukaddes dininden aldığı iman ve ilham ile dünyaya örnek olmak üzere kurduğu, gelecek nesillere emanet ve armağan bıraktığı bu güzel müesseseyi biz dejenere ettik. Vakfın kökünü kazımak için tedbirler getirdik. Bu içtimai yardım müessesesini durmadan kötüledik. Böylece yeni vakıflar bırakılmasını önledik. Bu tutum, vakıfların bir İslami tesis olmasından, lâiklik prensibinin yurdumuzda yıllar boyu bir İslâm düşmanlığı şeklinde bir uygulamaya yol açmasından doğmuştur. Mutaassıp Hristiyan uzmanları durmadan İslami vakfın kötülüğünü telkin eder ve bu yolda iktidar makamlarımıza raporlar vermekte devam ederken, Hristiyan Batı bizden kopya ettiği vakıf müessesesini kilisenin himayesinde geliştirdi. Müslüman Türk topraklarına birer Hristiyan vakfı olarak misyoner kolejlerini getirdi. Kısaca Vakıflar Genel Müdürlüğünün 1968 bütçesi üzerinde duralım. Vakıflar Genel Müdürlüğü 1968 bütçesinin gelir ve gider toplamı 57 613 883 liradır. 1968 yılı gelir bütçesinin 35 613 883 lirası Genel müdürlüğün kendi kaynaklarından, 22 milyon lirası da Hazine yardımından sağlanmaktadır. Müessese gelirlerinin yuvarlak olarak, 24 milyon lirası kiralardan 5 milyonu hâsılatlardan, 4 milyonu temettü ve faizlerden, iki milyon küsur lirası da geçen yıldan devreden nakitten ibaret olduğu görülmektedir. Giderlerin: 28 697 178 lirası cari harcamalar, 26 425 000 lirası yatırım harcamalarına, 2 491 705 lirası da sermaye teşkili ve transfer harcamalarına tahsis edildiği müşahade edilmektedir. On binlerce vakıflarla, sorumluluğuna tevdi edilen hayrı, sosyal kültürel hizmetleri yürütmek, bu hizmetler için tahsis edilmiş müesseseleri idare etmek ve yaşatmakla mükellef bulunan, abide ve eski eserlerin bakım, onarım ve muhafazasını sağlamakla görevli olan Vakıflar Genel Müdürlüğünün bu kadar kısır bir gelir bütçesiyle özlenen başarıya ulaşması mümkün değildir³⁴⁸.”

“Bezm-i Alem Valide Sultan vakfından İstanbul Vakıf Gureba Hastanesinin vakıf arsalarının üniversiteye satılması vakfın şartlarına aykırı ise de bu satıştan sağlanan bedelin aynı maksada tahsis edilmesi ve yapılması düşünülen ek modern bina ile hastanenin tevsiinin düşünülmesi takdire lâayk bir harekettir. Sosyal hizmetlere ayrılan ödeneklere de bir göz atalım: Üniversite ve okullar muhtaç öğrencilerini barındıran yurtlar için bütçeye 4 milyon lira konmuştur. Halen muhtelif illerimizde 41 adet vakıf öğrenci yurdu vardır. Bunlardan üçü yükseköğrenim öğrenci yurudur. Bütün bu yurtlarda 3 713 öğrenci barınmaktadır. Yeni açılacak yurtları da kapsamak üzere konan bu tahsisat

³⁴⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 25. Cilt, 3. Toplantı, 45. Birleşim, 19.02.1968, s. 321.

yetersizdir. İlim ve kültüre büyük değer veren ecdadımızın öğrencilerin tahsilleri için bıraktığı binlerce vakıf ve akarlar dumura uğratıla uğratıla kaynaklar kurutulduğu için bugünkü durumu da olumlu karşılamaktayız. Müslüman Türk Milleti evlâtlarını barındıracak yeni vakıflar bırakmaya teşnedir. Yeter ki, vakfın şartlarına uyulacağını gösteren mevzuat ile tatbikatını görsün. Kör ve muhtaçlara maaş yardımı olarak konan 1 017 000 liralık ödenek içtimai yardım niteliğini taşımamaktadır. Her gün artan hayat pahalılığı karşısında 60 - 75 liralık maaş geçimlerine medar olamayacağı için bu bedbahıların ıstırapı bu sene de sürüp gidecektir. Vakfiyeler tetkik edilirse bu uğurda nice akarlar bırakıldığı görülür. Hükümet genel bütçedeki ziyafet ve maliyetli seyahat masraflarından kısıntılar yaparak bu fasla hiç olmazsa 5-10 milyon daha eklemeli idi. Ecdadımızın yurdun muhtelif yerlerinde tesis ettiği yüzlerce vakıf imaretlerden bugün Vakıflar Genel Müdürlüğü idaresinde ancak 21 adedi faaliyet halindedir. Üçü İstanbul'da 18 i diğer illerdedir. Yeni açılacaklarla birlikte bu imaretlerde 9 015 fakir ve kimsesiz ilkokul öğrencisine günde 75 kuruştan bir öğün yemek vermek maksadıyla bu hizmet için bütçeye 1 200 000 lira ödenek konmuştur. Zayıf ve bakıma muhtaç ilkokul çağındaki fakir çocukların sıhhatlerine kavuşmaları amacıyla her yıl İstanbul'da açılan iki devreli öğrenci kamplarının her çeşit giderlerini karşılamak gerekçesiyle bütçeye 40 bin lira konmuştur. Niyet ve teşebbüsü şükranla karşılarız. Bu miktarın memleket realitelerine cevap verecek bir seviyeye kavuşturulması tedbirlerinin araştırılmasını dileriz. Dernekler ve köyler tarafından inşa ve tamir edilerek hayrata yardım olarak 1967 bütçesine konmuş olan 6 milyon lira ödeneğin, genel müdürlüğün 1968 yılı bütçesinden kaldırıldığını üzüntü ile müşahade ettik, iktidarın bu tutumu «Müslüman halkın dinî ve manevi inanç ihtiyacını en geniş şekilde karşılayacağı» vaadi ile bir çelişme halindedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçesinin milletimize, vatanımıza hayırlı ve uğurlu olmasını Cenabı Haktan niyaz eder, Yüce Meclisi saygı ile selâmlarım³⁴⁹.”

İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun partisi adına görüşlerini dile getirdiği birinci oturumda Vakıflar Genel Müdürlüğü 1968 yılı Bütçe kanunu tasarısı üzerinde bir süre daha görüşülmüştür. Saat 14.30 da toplanılmak üzere birleşime ara verilmiştir. İkinci oturum Vakıflar Genel Müdürlüğü 1968 yılı Bütçe kanunu tasarısının maddeleri kabul olunarak tümü açık oya sunulmuş ve oyların ayırımı sonunda kanunlaştığı bildirilmiştir³⁵⁰.

Başkanlığını Başkanvekili Atıf Şohoğlu'nun, kâtipliğini Kenan Aral (Tunceli), Fethi Alacalı (Tokat)'ın yapmış olduğu, saat 14.30 de toplanan ikinci oturum, 45. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, Ulaştırma Bakanlığı ve ona bağlı teşekküller

³⁴⁹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 25. Cilt, 3. Toplantı, 45. Birleşim, 19.02.1968, s. 321.

³⁵⁰ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c025/mm__02025046.pdf, Mayıs, 2014.

hakkında Millet Partisi Grubu adına görüş, tenkit ve temennilerini arz etmek üzere yaptığı konuşma şu şekildedir:

“27 Mayıs 1939 tarihinde 3613 sayılı Kanunla kurulan ve 27 Haziran 1945 tarih ve 4777 sayılı Kanunla hizmet sınırları genişletilen 10 Mart 1954 tarih 6382 sayılı Kanunla «Sivil Havacılık Dairesi» ni de kuruluşu içine alan Ulaştırma Bakanlığı, Ulaştırma ve haberleşme hizmetlerini yürütmek ve murakabe etmekle sorumlu ve yükümlü bir bakanlıktır. Ulaştırma ve haberleşme hizmetlerini tanzim, araçlarını temin, bu hizmetler sisteminin plân ve hedeflerini tayin, işletme ve denetlemede temel politikayı tespit etmekle yükümlü bulunan Ulaştırma Bakanlığı yurdumuzun sosyal kültürel, ekonomik gelişmesinde aktif görevi olan bir bakanlıktır. Mamur ve müreffeh bir Türkiye yaratacağız sloganının bir realiteye ulaşabilmesi, kalkınma gayretinin başarıya kavuşabilmesi her şeyden evvel ulaştırma ve haberleşme hizmetlerinin seri ve ucuz bir maliyetle yürütülmesiyle mal ve can emniyetinin sağlanmasıyla mümkündür Sayın milletvekilleri, Ulaştırma Bakanlığının 1968 Bütçesi: 13 267 325 lirası cari harcamalara, 3 000 000 lirası yatırımlar ve 325 000 lirası Transfer harcamaları olmak üzere 16 592 325 liradır. 1967 Bütçesi ile kıyaslandığında cari harcamalarda 2 554 841 lira, yatırımlarda 580 000 lira ve Transfer harcamalarında 47 250 lira bir artış görülmektedir. Detaylarına inmeden söyleyebiliriz ki, Bakanlık bütçesi, diğer bakanlıklar bütçeleri ile karşılaştırıldığında çok dar ölçüler içinde tanzim edilmiştir. Bakanlığın kuruluşundan bu yana yönetme ve denetlemesinden sorumlu olduğu müesseselerin durumlarına temas etmeden önce, Ulaştırma Bakanlığının tespit edilmiş bir ulaştırma politikası bulunmadığını üzümlere ifade etmek isteriz. Şunu da açıklayalım ki, çeşitli ulaştırma sistemlerini içine alan, gerekli etütleri yapma, ulaştırma politikasını tayin ve tespit etmek yetkisinin Ulaştırma Bakanlığına mı, yoksa Bayındırlık Bakanlığına mı ait olduğu meçhul ve belirsizdir. Nitekim bugün Karayolları Genel Müdürlüğü, Demiryolları ve Limanlar inşaat Dairesi Başkanlığı gibi ulaştırma hizmetleriyle alâkalı daireler Bayındırlık Bakanlığı bünyesi içindedir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının Ulaştırma bölümünde çeşitli ulaştırma sektöründe görülen aksaklık ve eksiklikler teker teker gösterilmiş, alınması gereken tedbirler belirtilmiş ve bu sektörlerde yapılacak yatırımlar bildirilmiştir. Buna rağmen plânın öngördüğü çalışmalar yapılamamış, ulaştırma sektöründe düzenleyici tedbirler alınamamış, yatırımlarda program hedeflerinin altında kalmıştır. Teşkilât, sistem ve malzeme yenileştirilip modernize edilmezse 2 nci Beş Yıllık Plânın öngördüğü hedefler gerçekleştirilemeyecektir³⁵¹.”

Gerek demiryolu ve gerek denizyolu vasıtalarında yenileştirme yapılmalı, frigorifik vagon ve tankerler yeteri kadar alınmalı, eşya, hayvan ve insan naklinde can ve mal emniyeti sağlanmalıdır. Sırası gelmişken iki cümle ile de şileplere temas edelim. Memlekete milyonlarca döviz kazandıracak bu şileplerin Haliçte paslanıp çürümeye terk edilmesi millî gelir hesabına büyük bir zarardır. Milyonlarca lira değerindeki bu servetin heba olmaması için bir çözüm yolu bulunmalıdır. Türk Havayolları Genel Müdürlüğü: Kısa zamanda

³⁵¹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 25. Cilt, 3. Toplantı, 45. Birleşim, 19.02.1968, s. 262.

gelişme gösteren bu kurum 1966 yılından beri kâra geçmiştir. Türk Hava yollarına karşı dış ülkelerde de güveni sağlamıştır. Çalışmalarını takdirle karşılamaktayız. PTT Genel Müdürlüğü: Muhabere hizmetini tekelinde bulunduran bu müessese halkın itimadını kazanmış durumdadır; Telefonlardan vatandaşın şikâyetleri devam etmekte ise de, yakın zamanda ihtiyaçlara cevap verecek bir seviyeye geleceğine inanmaktayız. Posta telgraf işlerinde bazı gecikmeler olmakta ise de bunların çoğu kadro noksanlığı ve teknik yetersizlikten doğmaktadır. Bu müessesede çalışan memurlar hizmet yarışında feragat ve fedakârlığın örneklerini vermektedir. Ücretleri azdır, tazminat ve sair eklemelerle refah seviyeleri yükseltilmektedir. Netice olarak: Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde esaslı bir reform yapılması icap etmektedir. Bakanlığın son yıllardaki tutum ve gelişmesi devam etmektedir. Ulaştırma Bakanlığının Bütçesinin millet ve memleketimiz için hayırlı ve uğurlu olmasını diler, Yüce Meclise saygılar sunarım³⁵².”

İsmail Fehmi Cumalıoğlu’nun da partisi adına görüşlerini bildirdiği bu oturumda Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi üzerinde bir süre daha görüşülmüş, görüşmeler bir karara veya bir noktaya bağlanmamıştır³⁵³.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok’un, kâtipliğini Kenan Aral (Tunceli), Fethi Alacalı (Tokat)’ın yapmış olduğu, saat 21.00 de toplanan üçüncü oturum, 48. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu’nun, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının 1968 bütçesi üzerinde yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının 1968 yılı bütçe tasarısı 765 212 491 lira cari harcamalar, 198 295 000 lira yatırım harcamaları, 19 590 055 lira sermaye teşkili ve transfer harcamaları olmak üzere 983 097 546 lira olarak bağlanmıştır. 1967 yılı bütçesine nazaran, 1968 bütçesinde cari bütçede 74 797 465 lira, yatırım bütçesinde 18 570 000 lira artış varsa da bu, yetersizdir. Sağlık Bakanlığı, çeşitli programları yürütebilmek için cari, yatırım, sermaye ve transfer harcamaları toplamı olarak 1 147 500 000 lira teklif etmiş ise de Maliye Bakanlığınca verilen tavan ve kesintilerle 983 milyona indirilmiştir. İkinci Beş Yıllık Plân, gelişmeye tabi hizmet olarak her yıl bir evvelki bütçeye nazaran % 13 artışı öngörmüş ise de evvelki yıllarda plânın öngördüğü rakamdan her sene 100 – 150 milyon lira noksan verilmesi sebebiyle bu miktar kıfayetsiz kalmaktadır. 1967 yılında birçok tesisler noksan malzeme ve personel ile hizmete girmiştir. 1968 yılı içinde 12 ilde yatak toplumu 1 025 olan hastane, 6 ilde 226 adet sağlık ocağı, 4 ilde depo ve tamirhane, Bursa, İzmir Hıfzıssıhha Enstitüleri, Esenboğa Serum çiftliği, Ankara Rehabilitasyon merkezi hizmete girecektir. Ayrıca 6 ilde sosyalizasyon hizmetlerinin uygulamasına geçilecektir. Bu dar bütçe ile bu hizmetlerin yürütülmesinde büyük zorluklar doğacak ve aksaklıklar olacaktır. Sağlık Bakanlığı teşkilâtında mevcut hekim ve yardımcı sağlık personeli, sağlık hizmetlerinin çeşitli programlarını yürütmeye yeter sayıda değildir. Bugün memleketimizde

³⁵² TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 25. Cilt, 3. Toplantı, 45. Birleşim, 19.02.1968, s. 262.

³⁵³ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c025/mm__02025046.pdf, Mayıs, 2014.

11 432 hekim vardır. Bunlardan 3 836 sı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nda, 3 528 adedi diğer bakanlık ve kuruluşlarda, 486 sı belediye ve özel idarelerde vazife almış olup 3 582 hekim de serbest çalışmaktadır. İki bin kadar hekim yurt dışında bulunmaktadır. Bakanlık teşkilatındaki 3 836 hekimden 1 632 si koruyucu hekimlik hizmetlerinde çalışan pratisyen hekim, 2 204 ü de tedavi hizmetlerinde çalışan mütehassıs hekimlerdir. Ayrıca Bakanlık teşkilâtında 66 eczacı ve 91 diş hekimi bulunmaktadır. Hekimlerin yurt sathına dağılışı dengesizdir. Hele serbest hekimlerin çoğu İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde toplanmıştır. Birçok ilçelerimizde hekim yoktur. Buralarda bilhassa hastalarını yerinde tedavi ettirmek imkânından mahrum kalan halkımız büyük ıstırap çekmekte, zorluklar içinde kıvrınmaktadır. Bu durum gösteriyor ki sağlık hizmetlerinin çağdaş medeniyetler seviyesinde yürütülmesi için çözüm bekleyen hayati problemlerle karşı karşıya bulunmaktayız³⁵⁴.”

Devletlerin kuvvet ve hayat kaynağını nüfuslarının çokluğu teşkil etmektedir. Türkiye üç tarafı tarihî düşmanlarıyla sanlı, istiklâline kastedecek yabancı devletlerin tehdidi altındadır. Yakın bir gelecekte vuku bulması muhtemel bir atom harbi saldırısında milyonlarca insanımız kırılıp yok olacaktır. Nefes alacak canlardan yoksunlaşacak bu geniş toprakları sağ kalan bir avuç insanla nasıl işleyeceğiz, geliştireceğiz? O zaman insan gücünden faydalanmak ve nüfus azlığını kapatmak için yabancı milletlerden muhacir mi getireceğiz? Nüfus kıtlığına uğrayacak vatan topraklarını istilâcılara, emperyalistlere karşı nasıl koruyacağız? Doğum kontrolüne azınlık vatandaşlarımızın itibar etmediğini, doğumlarının çoğalmasına gayret ettiklerini de dikkatlerinize sunarım. Netice olarak; kadro, personel ve malî imkânsızlıklara rağmen, Bakanlık merkez teşkilâtının başında ve yönetiminde vazife ve mesuliyet almış olan zevatın iyi niyetli enerjik çalışmaları ve Bakanlık teşkilâtında hizmet gören hekim ve yardımcı personelin feragatkâr gayretleri sayesinde sağlık hizmetlerinin kısa zamanda plân hedeflerine ve özlenen seviyeye yaklaşacağı kanaatini vermektedir. Kendilerine huzurunuzda teşekkür eder Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesinin aziz milletimize ve yurdumuza hayırlı ve uğurlu olmasını diler Yüce Meclise saygılar sunarım³⁵⁵.”

Oturum sonunda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi kabul olunmuştur³⁵⁶.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini İsmet Kapısız (Konya), Fethi Alacalı (Tokat)'ın yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum, 87. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, Aydın Milletvekili Reşat Özarda'nın, Türkiye'ye girişi yasak edilen Papaz Yakovas'ın özel izinle İstanbul'a gelmesine müsaade edildiği ve Türkiye aleyhindeki faaliyetlerinin ağır suç teşkil etmesine rağmen tevkif edilerek Türk Adliyesinin huzuruna çıkarılmadığı iddiasıyla Dışişleri ve Adalet

³⁵⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 26. Cilt, 5. Toplantı, 48. Birleşim, 22.02.1968, s.99.

³⁵⁵ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 26. Cilt, 5. Toplantı, 48. Birleşim, 22.02.1968, s.99.

³⁵⁶ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c026/mm__02026049.pdf, Mayıs, 2014.

bakanları hakkında Anayasanın 89 ncu maddesi gereğince gensoru açılmasına dair önergesi üzerinde Millet Partisi Grubunun görüşlerini arz etmek üzere yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Rum Ortodoks Kilisesinin New-York metropoliti ve aynı zamanda Kuzey ve Güney Amerika Grek Ortodoks Kiliseleri Birliği Başkanı Papaz James Athenas Yakovas, Covcozer, millî menfaatlere zararlı faaliyetlerinden ötürü Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığından ıskat edilerek bir daha Türkiye'ye sokulmamak kaydı ile yurt dışına sürüldüğü halde, özel bir izinle Türkiye'ye gelmesi ve kısa bir müddet de olsa Fener Patrikhanesinde misafir edilmesine müsaade edilmesi Türk kamuoyunda geniş çapta bir infial uyandırmış ve milliyetçi Türk gençliğinin nefret ve lanetini aksettiren gösterilere sebep olmuştur. Demokrat Parti iktidarı devrinde, Tarabya metropoliti Yakovas imzasıyla, Patrik Athenagoras'ın himaye ve teşvikleriyle ve patrikhanenin parasıyla çıkarılan «Nurlu Ufuklara Doğru » adını taşıyan, Müslüman - Türk halkının dinî inançlarını ve millî geleneklerini tahrik eden bir risale ile Yüce Türk Milletinin mukaddesatı, kültürü ve tarih şuurunu hafife alacak kadar cüret ve küstahlık gösteren ve Türkleri hurafe ve efsanelere dayanan Hristiyanlık propagandası ile Ortodokslaştırıp, Rumlaştıracağını uman Papaz Yakovas, zamanın Hükümeti tarafından adli bir takibata uğramamış ise de, milliyetçi Müslüman muharrirlerden lâıyk olduğu cevabı almış ve hafızalarda gözü kararmış bir İslâm ve Türklük düşman olarak damgalanmıştır. Türkiye'de bulunduğu müddetçe yerli vatandaşlarımızın dinî ve ırki duygularını tahrik ederek Türklere ve Türkiye'ye karşı düşmanca telkinlerle zehirleyen, eski Bizans'ı ihya hülyası peşine düşen, Yunanlıların ENOSİS'i gerçekleştirme idealini destekleyen, gerek açık, gerek gizli çalışmaları ile bölücülük, ırkçılık, Yunanlılık mefkûresiyle habıs ve haince faaliyetler gösteren Yakovas, 1956 yılında Patrik Atenagoras tarafından Amerika'ya da gönderilmiş, orada ruhani sıfatından faydalanarak kiliselerde, siyasi çevrelerde Devletimiz ve milletimiz aleyhinde mel'unca faaliyetlerde bulunduğu haberi sık sık basınımızda yer almıştır. Kıbrıs konusunda Rumları desteklemek, Kıbrıs Türklerini imha etmek için kurulan «Ahapa » teşkilâtına giren bu zat, Amerikan ve dünya Hristiyan efkârını Türkiye aleyhine çevirmek için her türlü yalan, iftira ve tezvirleri irtikâptan da geri kalmamıştır. 1958 yılında New - York Metropolitliğine seçilen Yakovas İstanbul'daki gizli faaliyetlerini açığa vuracak kadar pervasızlık göstermiş, Makarios lehinde propagandalara girmişti. Amerika, Fener Patrikhanesi ve Yunanistan arasında sürekli seyahatler yapan Yakovas'm 1962 yılında Fener Patrikhanesinin mahrem direktiflerini alarak Türkiye'den Amerika'ya gidince orada Türkiye aleyhinde çeşitli faaliyetlerde bulunduğu millî istihbarat tarafından tespit edildiği için, Bakanlar Kurulu kararı ile Türkiye'ye girmesi yasaklanmış ve fakat 1966 yılının Şubat ayında utanmadan Türkiye'ye gelerek Patrikhanede gizli toplantı ve ayin tertiplediği görülerek sınır dışı edilmiştir. Türkiye'ye girmesi resmen yasaklandığı halde Başpiskopos Yakovas'in, 114 papaz ile birlikte özel bir uçakla İstanbul'a gelmesi, Patriğin hususi arabası ile Yeşilköy Hava Alanından alınarak Patrikhaneye getirilmesi, Patrik Atenagoras

ve Sen - Sinot Meclisi ile üç gün süren gizli bir içtima akdetmesi, dinî bir âyine iştirakten ve uhrevi bir vazife görmekten öte gizli ve siyasi bir maksadın tahakkunu hedef tutan bir ziyaret olduğu şüphesini uyandırmaktadır. Türk Milleti, Patrikhanenin ve bu karakterdeki papazların tarih boyunca vatana ve Türk' lere karşı ihanetlerine ve kanlı melanetlerine şahit olduğu için, haklı olarak Metropolit Yakovas'ın 114 Rum papazından mürekkep bir heyetle böyle bir ziyaret aşamasından endişe duymaktadır³⁵⁷.”

“Papaz Yakovas'ın gelişi dolayısıyla Milliyetçi Türk Gençliğinin gösterdiği heyecanı, bu yoldaki beyan ve gösterilerini tabî ve samimî karşılamak gerekir. Metropolit Yakovas'ın Akşam Gazetesinin 3 . 8 . 1968 tarihli nüshasında yer alan; «Türkiye'ye özel bir maksatla gelmedim. Turistik: bir geziye çıkmıştık, buraya da uğradım. Üstelik Türkiye benim vatanımdır. Ben burada doğdum, Türk Ordusunda askerlik yaptım. İstedğim zaman ve gerektiğinde Türkiye'ye gelirim.» tarzındaki beyanları samimiyet ve realiteyle bağdaşamamaktadır. Çünkü bu zatın özel maksatsız ve turist olarak gelmediği Cumhuriyet, Milliyet Ve hemen bütün Türk basınında yer alan; Metropolit Yakovas'ın Sen - Sinot Meclisi üyeleriyle Patrikhane'de iki gün, iki gece sürekli toplantılar yaptığı, haberleriyle anlaşılmaktadır. Bu gizli tarantıların devamından şüphe ve 'endişe duyan Türk gençliğinin millî heyecanının galeyana gelmesini, Patrikhane aleyhinde nümayişlere girişmesini de tabî karşılamalıdır. Yine Cumhuriyet Gazetesinin 4.8.1968 tarihli nüshasında yer alan, İstanbul üniversitesi Talebe Birliğinin Patrikhane kapısı 'önüne siyah bir çelenk bırakması ve Birlik Başkanı ile yöneticilerin Patrikhane kapısında bir basın toplantısı tertipleyerek Hükümeti tutumundan dolayı yermesi bir kabahat olarak telâkki edilmemelidir. Gensoru sahibi Sayın Özarda'nın önergesinde, Dışişleri Bakanı ile alâkalı iddiasını, Akşam Gazetesinin 3.8.1968 günlü nüshasında çıkan ve adı geçen gazete muhabirinin tevcih ettiği; «Dışişleri Bakanı Çağlayangil ile Amerika'da yaptığınız özel görüşme sırasında size Türkiye'ye girebileceğiniz konusunda teminat verdiği doğru mudur?» Sorusuna, Yakovas'ın : «Bu konuda hiçbir şey söyleyemem, fakat Çağlayangil büyük ve anlayışlı bir Devlet adamıdır.» şeklindeki cevabı teyit etmektedir. Hâdiseler gösteriyor İki, Patrikhanenin Lozan Barış Anlaşmasıyla kabul edilen İstanbul'da ikamet durumunu yeniden ele almak, Yunanistan'ın siyasi emellerine vasıta olan Ruhanî Müesseseyi Yunanistan topraklarına nakletmenin Yunanlılar için hayırlı ve faydalı olacağı gerekçesiyle konuyu Birleşmiş Milletlere getirmek zarureti doğmaktadır. Muhterem milletvekilleri, MP Meclis Grubu olarak önerge lehinde oy kullanacağımızı arz eder, Yüce Meclisi saygılarımla selâmlarım³⁵⁸.”

Aydın Milletvekili Reşat Özarda'nın, Türkiye'ye girişi yasak edilen bir papazın özel izinle İstanbul'a gelmesine izin sağlandığı ve Türkiye aleyhindeki faaliyetlerinin suç teşkil etmesine rağmen tevkif edilmediği iddiasıyla Dışişleri ve Adalet Bakanları

³⁵⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 28. Cilt, 3. Toplantı, 87. Birleşim, 02.10.1968, s. 811.

³⁵⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 28. Cilt, 3. Toplantı, 87. Birleşim, 02.10.1968, s. 811.

haklarında gensoru açılmasına dair önergelerinin gündeme alınmaları, yapılan görülmelerden sonra, ret olunmuştur³⁵⁹.

6 .1.1969 tarihli, 2. Dönem, 30. Cilt, 4. Toplantı 22. Birleşim tutanağında; Kayseri Milletvekili Fehmi Cumalıoğlu' nun, kalkınmamıza menfi yönde tesir eden fizik ve moral gücümüzü yitirmemize sebep olan faktörlerin giderilmesine dair yazılı soru önergesinin Başbakanlığa gönderildiği bilgisi yer almıştır.³⁶⁰

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Muzaffer Şamiloğlu (Kars), Mehmet Ersoy (Kütahya)'un yapmış olduğu, saat 21.00 de toplanan dördüncü oturum, 52. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Muhterem Başkan, sayın milletvekilleri; Anayasamızın 154 ncü maddesi gereğince genel idare içinde yer alan Başbakanlığa ve genel bütçeye bağlı bir statüye tabi olan Diyanet Meri Başkanlığının, bu sene de görevinin önemi ve manevi değeri ile mütenasip bir bütçeye kavuşturulduğu gerçeğini beyan etmek isteriz. Diyanet işleri Başkanlığının 1969 malî yılına ait bütçe teklifi; (A/1) Cari Harcamalar : 193 586 761 lira ve (A/3) Sermaye Teşkili ve Transfer Harcamaları : 191 000 lira olmak üzere cem ‘an 193 777 761 liradır. (A/2) Yatırım harcamalarına ait herhangi bir ödenek teklif edilmemiştir. 1989 malî yılma ait bütçe teklifi 1968 yılma 'nazaran 9 374 302 lira fazlalık göstermekte ise de, bu fark esas itibariyle serbest bırakılan 300 imam - hatip ve müezzin - kayyum kadrosu tutarından bucak ve köy imam - hatip kadrosunun 8 aylık tahsisatından (D) cetvelinde kadroları tıkanan pek cüz'i elemanların terfi farklarından ileri gelmektedir. Gerçekte ise, Karma Bütçe Komisyonuna sunulan raportörlerin raporunda da belirtildiği üzere, fiili kadroya göre 1969 malî yılı için lüzumlu ödenek 19 979 430 lira noksan takdir edilmiştir. Asaleten tayin yerine, vekâleten tayinler yapıldığı ve yapılacağı gerekçesiyle aylıklar maddesinden 5 025 790, bucak ve köy imam – hatipleri maddesinden 4 920 000, emekli keseneği maddesinden 659 338 lira ki, cem ‘an 10 605 128 lira eksik ödenek teklif edilmiştir. Din hizmetlilerini her türlü maddi refaha, manevi ve ilmî huzura kavuşturacağını,, 1965 seçim beyannamesiyle Hükümet programında vadeden Adalet Partisi İktidarı dersiamları 350 lira, din görevlilerini 250 ilâ 300 lira aylık ücretle istihdam etmek gibi, din hizmetini küçümseyen eski geleneksel bir zihniyeti benimsemiş görünmektedir. Müslüman Türk Milletine elem ve ıstırap veren bu tutum yıllardan beri süriüp gelmektedir. «Eski iktidarlar gibi A. P. Hükümeti de milletçe refah, huzur ve tekâmüle kavuşmamızı yalnız maddede, maddi kaynakların geliştirilmesinde aramakta, din ve manevi kıymetleri adeta hiçe saymaktadır. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü bütçesine 101 milyon lira fazla tahsisat ayırmışlardır. Görülüyor ki, Hükümet ruh ve ahlâk eğitiminin beden eğitiminden önce

³⁵⁹ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c028/mm__02028088.pdf, Mayıs, 2014.

³⁶⁰ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c030/mm__02030022.pdf Mayıs, 2014.

geldiği düşüncesinden uzaktır.» demiştim. Bugün de aynı kanaatteyiz. İktidar, çoluk çocuk sahibi, özel tahsil görmüş, dinî liyakat ve ilmî niteliğini ispat etmiş olan bu din görevlilerini aç ve perişan bırakma pahasına Diyanet bütçesine 5 - 10 milyon lira eklemeyi lâik görmemektedir. Sosyal adalet ve insanlık haysiyeti ile bağdaşamayan bu duruma artık bir son verilmelidir. Sözlerimi her sene tekrarladığım bir soru ile bitiriyorum. Hükümet vaatlerle oyalama politikasını terk ederek imam - hatip okulu mezunlarının önümüzdeki ders yılında fakültelere devam hakkını gerçekleştirecek midir? Diyanet Bütçesinin yüce milletimize hayırlı ve uğurlu olmasını Cenabı Haktan niyaz eder, hepinizi Millet Partisi adına saygıyla selâmlarım³⁶¹.”

İsmail Fehmi Cumalıoğlu’nun da partisi adına görüşlerini bildirdiği Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi kabul olunmuştur³⁶².

Başkanlığını Başkanvekili Atıf Şohoğlu, kâtipliğini Ramazan Tekeli (Urfa), Barlas Küntay (Bursa)’ın yapmış olduğu, saat 14.30 de toplanan ikinci oturum, 53. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu’nun, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1969 yılı Bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 30 sene evvel 3530 sayılı Kanunla kurulmuştur. Kuruluşundan 3 sene sonra kanunundaki daire şube ve memuriyet unvanları 30.5.1941 tarih ve 4047 sayılı ek Kanunla değiştirilerek bugünkü teşkilâtın iskeleti vücut bulmuştur. 29.4.1959 gün ve 7258 sayılı Kanunla da Spor - Toto Teşkilâtı kurularak Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü emrinde bir şube olarak bu müesseseye bağlanmıştır. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nün kuruluşundaki maksat ve kanunun gerçekleşmesini öngördüğü amaç, vatandaşın uzvî ve ahlaki kabiliyetlerini inkişaf ve tekemmül ettirerek, memleket gençliğini bedenî faaliyet ve ruhi olgunluk bakımından en yüksek seviyeye ulaştırmak, yurt savunmasını ve Türkiye’nin kalkınmasını sağlayacak, sağlam, faziletli, mert, sportmen ve centilmen nesiller yetiştirmektir. Aynı zamanda, okul ve iş saatleri dışında gençliğin ve vatandaşın boş vakitlerini spor, jimnastik, oyun faaliyetleri, beden ve ruh eğitimi ile birlikte değerlendiren, yetişen nesilleri kötü alışkanlıklardan, kumar, içki, fuhuş, şehvete düşkünlük, cinsi sapıklık gibi ahlâkî ifsaden sosyal hastalıklara yönelmekten kurtararak, Türk Milletinin tarihi ve irsî karakterini, moral ve fizik gücünü ayakta tutmak Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nün temel görev ve sorumlulukları içindedir. Çeyrek yüzyılı dolduran bir çalışma, tecrübe ve geçmişe sahip olan bu müessese, acaba Kanunun öngördüğü bu millî ve tarihi hizmeti ne oranda başarabilmiştir? Bizim ata mirasımız olan spor kollarındaki üstünlüğümüzü devam ettirebilmiş midir? Çağdaş milletlerin sportif faaliyetlerle beden ve karakter eğitiminde ulaştıkları seviyeye milletçe yaklaşmamızı sağlayabilmiş midir? Gençliğin beden ve ruh yapısını, millî şuur ülküsü içinde gelişme ve yücelmesinde olumlu bir etkisi bulunmuş mudur? Güreşte, dövüşte, boks ve gülle atmada,

³⁶¹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 33. Cilt, 1. Toplantı, 52. Birleşim, 15.02.1969, s. 234.

³⁶² http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM___/d02/c033/mm___02033053.pdf, Mayıs, 2014.

kılıçta, ciritte, at binmede, yüzmede, atletizmde, halterde, yüzyıllar boyu baş olan, bu kollarda şampiyonluğu hiçbir millete bırakmayan atalarımızın dünya efkârına kabul ettirdiği «Türk gibi kuvvetli, centilmen sporcu» darbimeselini unutturmamak için, ciddî ve programlı bir mesai sarfetmiş midir³⁶³?”

“Bu müessesenin, gelip geçmiş hizmetlerinin tarihi değerini inkâr etmemekle beraber, bu sorulara müspet cevap vermek maalesef mümkün değildir. Türk sporunun kalkınması ve dünya çapında bir şöhrete ulaşması için, Genel Müdürlük emrine her yıl Devlet Bütçesinden milyonlarca lira ödenek tahsis edilmektedir. Ayrıca bu örgütün kasalarına, spor tesislerine yatırım yardımı olarak, Spor - Toto gelirinden her sene 40 ilâ 100 milyon liralık bir yardım yapılmaktadır. Milyonlarca liraya mal olan Olimpiyat hazırlıklarına, her sporcuya ve birlikte giden idareci ve teknik personele, şahıs başına seyahat masrafı olarak harcanan 100'er bin liraya karşılık kaç altın madalya getirilmiştir? Millî sporumuz ata mirasımız olan güreşteki bu hezimetten kimler sorumlu tutulmuştur? Eşe dosta birer turistik gezi sağlamak için mi, hazırlıksız ekiplerle Olimpiyatlara gidilmiştir? Futbol ve basketboldaki sürekli mağlubiyetlerimiz, acaba Hükümeti ve yöneticileri uyarmaya neden yetmemiştir? Spor sahalarımızı gazoz şişeleriyle taş yağmuruna sahne yapan, sporda centilmenlik ruhunu öldüren, aynı milletin aynı şehirlerde oturan çocuklarını birbirine hasım durumuna düşüren, millî birlik şuurunu körleten bölgecilik ve kulüpçülük zihniyetinin gelişmesi karşısında, Hükümet ve Umum Müdürlük ne gibi önleyici, eğitici ve birleştirici ciddî tedbirler almıştır? Millî bünyemizi tahribe yönelen bu problemlere mukni cevaplar bulmak güçtür. Bu maruzatımdan sonra Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Bütçesine bir göz atalım 1969 yılı Bütçesi; cari harcamalar 30 000 000 lira, yatırım harcamaları 40 000 000 lira, sermaye teşkili ve transfer harcamaları 14 647 220 lira ki toplam olarak 84 647 220 lira ile bağlanmıştır. 1967 ve 1968 bütçe yılın sarfiyatı ile karşılaştırdığımız takdirde, (A/I) cari harcamalara 1967 yılında 25 084 262 lira, 1968 yılında 18 427 223, 1969 yılında 30 000 000 lira ödenek ayrılmıştır. Yatırım harcamalarına 1967 yılında 53 818 926 lira, 1968 yılında 83 700 000 lira 1969 yılında 40 000 000 ödenek verilmiştir. Sermaye teşkili ve transfer harcamalarına 1967 yılında 22 306 985 lira, 1968 yılında 17 324 148 lira, 1969 yılında 14 647 220 lira tahsis edilmiştir. Devlet, millî gelirin vatandaşlar arasında adilane bir şekilde tevziini temin etmekle mükelleftir. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün 1969 yılı Bütçesinin büyük milletimize ve Beden Terbiyesi camiasına hayırlı ve başarılı olmasını diler Yüce Meclisi saygıyla selâmlarım³⁶⁴.”

İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun da partisi adına görüşlerini bildirdiği bu oturumda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1969 yılı Bütçe kanun tasarısı üzerinde bir süre görüşülmüştür. Kanunun bir sonraki oturumda açık oya sunulacağı bildirilmiştir³⁶⁵.

³⁶³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 33. Cilt, 1. Toplantı, 53. Birleşim, 16.02.1969, s. 285.

³⁶⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 33. Cilt, 1. Toplantı, 53. Birleşim, 16.02.1969, s. 285.

³⁶⁵ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c033/mm__02033054.pdf, Mayıs, 2014.

Başkanlığını Başkanvekili Atıf Şohoğlu, kâtipliğini Ramazan Tekeli (Urfa), Barlas Küntay (Bursa)'ın yapmış olduğu, saat 21.00 de toplanan üçüncü oturum, 53. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu Vakıflar Genel Müdürlüğü 1969 malî yılı Bütçesi ile ilgili aşağıda yer alan görüşleri partisi adına dile getirildi.

“Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1969 yılı Bütçesi hizmetin niteliği ve büyüklüğü ile mütenasip değildir. Meclisin ve Hükümetin bu müesseseye daha büyük çapta yardımcı ve destekçi olması gerekmektedir. 1969 bütçesinin gelir ve gider toplamı 67 milyon 715 bin 465 liradır. Gelir bütçesinin 40 milyon 718 bin 485 lirası Genel Müdürlüğün kendi kaynaklarından, 26 milyon 996 bin 980 lirası da Hazine yardımıyla sağlanmaktadır. Vakıflar idaresi vakfiyelerdeki şartları yerine getirmek, bu vakfiyelerde öngörülen sosyal hizmetleri idame ve geliştirmekle görevlidir. Ayrıca cetlerimizin çok kıymetli tarihî ve manevi yadigârı olan cami, mescit, türbe, çeşme, imaret, medrese, külliye, han, hamam, bedesten, kervansaray gibi Türk medeniyetinin kültür ve sanat eserlerini orijinal bünyelerine ve sanat zenginliklerine hâlel ve zarar vermeden onarmak, bakım ve muhafazalarını sağlamak, şanlı mazimizin mefahirini, haşmet ve azametini gelecek nesillere ve torunlarımıza aktarmak gibi millî ve tarihî sorumluluğunu da yüklenmiştir. Üzülerek belirtelim ki, Vakıflar İdaresi milyarlar değerinde bir varlığa sahip olduğu halde bugüne kadar gayrimenkullerinin tarihî, mimari ve hali hazır durumunu tespit imkânına kavuşamamış, çeşitli devirlerin bu eşsiz yapıları sınıflandırılıp, gruplandırılmamış, menkul mallarının da sayımını yapamamış, bunların güzel sanat, antika kıymet, nakdî ve tarihî değerleri hakkında bir envanter kaydı tutamamıştır³⁶⁶.”

“Türk Milleti, Vakıflar Genel Müdürlüğünden yurtlarla birlikte vakıf kolejler ve yüksek okullar açmasını da beklemektedir, Böyle bir hayırlı teşebbüsü asil milletimiz maddî ve manevî gücüyle yürekten destekleyecektir. Genel Müdürlük bu işin etüdünü ve şartnamesini kısa zamanda tamamlayarak kanunî formalitesini hazırlayarak, Vakıflar Bankasında (Vakıf kolej ve üniversiteler kurmak üzere) bir hesap açıldığını halkımıza duyurduğu takdirde ümit ediyoruz ki bir yıl içinde bu gayeyi tahakkuk ettirecek kadar bir servet toplayacaktır. Batı ülkelerinde Hristiyan vakıflarıyla idare edilen sayısız kolej ve üniversiteler bulunduğu gibi Türkiye'de de bu kaynaktan beslenen misyoner kolejleri ve liseleri bulunmaktadır. Böyle bir teşebbüs, aynı zamanda özel okul çekişmelerine de bir çözüm yolu getirecektir. Vakıflar bütçesine, dernekler ve köyler tarafından inşa veya onarılacak hayrata Hazine yardımı olarak konan altı milyon liralık ödenek, ihtiyacın büyüklüğü karşısında sembolik denecek kadar küçük bir yardımdır. Bu miktarı çoğaltmalıdır, Genel Müdürlüğün hayırlı sosyal hizmetlerinden biri de imaretleri - mahdud sayıda da olsa - faaliyete geçirmiş olması, bu vesile ile yüksek ve orta öğrenci yurtlarında barınan öğrencilerle bir kısım muhtaç ilkökul öğrencisine yemek vermek suretiyle toplam olarak 11 550 fakire ve yoksul öğrenciye yemek yedirmiş olması ve her sene faal imaret ve

³⁶⁶ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 33. Cilt, 3. Toplantı, 53. Birleşim, 16.02.196, s. 315.

doyurulan çocuk sayısının artırılması yolundaki samimî gayretleri takdir ve teşekkürle lâyık bir harekettir. Bu teşebbüsü yurt çapında hızla geliştirmeliyiz. Atalarımızın akarlarla takviye ederek bıraktığı binlerce imareti yeniden ihya etmek hepimizin vazifesidir. Vakıflar İdaresinin, vakıf zeytinlikleri işletme yolunda rantabl bir çalışma düzenine girmesi, iki işletme ile mahsulleri değerlendirmesi, Antalya'da bir fabrika, İstanbul ve Ankara'da açtığı iki satış mağazasıyla modern işletmecilik zihniyetini benimsemesi kıvançla anılacak bir harekettir. Elde edilen zeytin ile zeytinyağlarının bir kısmından her sene fakir halkın tasadduku için bir miktar da ayrılırsa vakfın ruhuna uygun bir hareket olacaktır. Vakıflar Bankasının mensuplarının olumlu yolda çalışmalarından dolayı takdirlerimizi arz eder, bütçenin Yüce Milletimize ve Vakıflar Genel Müdürlüğü mensuplarına hayırlı olmasını niyaz ederek hepinizi hürmetle selâmlarım³⁶⁷.”

Üçüncü oturumda devam eden Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ve Vakıflar Genel Müdürlüğü 1969 Bütçe kanunu tasarıları tekrar açık oya sunulmuşsa da oyların ayırımının birleşim sonunda açıklanan sonuçlarına göre çoğunluğun sağlanamadığı, oylamaların gelecek birleşimde tekrarlanacağı bildirilmiştir³⁶⁸.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini İsmet Kapısız (Konya), Muslihittin Gürer (Sakarya)'nın yapmış olduğu, saat 14.30 de toplanan ikinci oturum, 54. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun İçişleri Bakanı Faruk Sükan'a Nazım Hikmet ve Mao gibi azıllı komünistlerin kitaplarının toplatılması için bir teşebbüs olup olmadığına ilişkin sorusu ve devamında İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı aşağıda yer almaktadır.

“Sayın Başkan, «Mao'nun, Nâzım Hikmetin ve azıllı komünistlerin kitapları serbestçe satılıyor ve buna Anayasamız cevaz veriyor» buyurdular. Anayasamız komünizmi yasaklamış ve bu hususta Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddeleri mevcuttur. Bu durum karşısında Sayın Bakan, Adalet Bakanı ile teşriki mesai ederek bu kitapları toplattırmak üzere savcılar tarafından takibat yaptırmaya teşebbüs etmişler midir? Hangi şehirlerimizde, «toplattırılmaz» diye kaza mercilerinden bu yolda bir karar çıkmıştır³⁶⁹?”

Faruk Bey'in cevabı da şöyle olmuştur: *“Efendim, kendilerine teferruatlı liste takdim ederim, içişleri Bakanlığı olarak kaç tane yasaklanmasını talep ettiğimiz kitap vardır, savcılığa tevdi edilmiştir. Kaçı hakkında toplatma kararı alınmıştır, kaç hakkında alınmamıştır, kendilerine bir liste halinde takdim ederim öbürü için ben, «Anayasamız müsaittir » demedim. Tatbikat olarak, bugünkü kanunî boşluklar dolayısıyla, mahkûmiyet cihetine gidilemiyor. Tatbikat budur, diye arz ettim. Bu boşluğu kapatmak için de kanunî hazırlıklar içinde bulunuyoruz³⁷⁰.”*

³⁶⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 33. Cilt, 3. Toplantı, 53. Birleşim, 16.02.1966, s. 315.

³⁶⁸ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c033/mm__02033054.pdf, Mayıs, 2014.

³⁶⁹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 33. Cilt, 4. Toplantı, 54. Birleşim, 17.02.1966, s. 462.

³⁷⁰ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 33. Cilt, 4. Toplantı, 54. Birleşim, 17.02.1966, s. 462.

Yukarıdaki konuşma İçişleri Bakanlığı bütçe görüşmeleri esnasında gerçekleşmiş olup, bütçe görüşmeleri bir süre daha devam etmiştir³⁷¹.

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar, kâtipliğini Abdurrahman Güler (Çorum), Mehmet Ersoy (Kütahya)'un yapmış olduğu, saat 21.00 de toplanan üçüncü oturum, 56. birleşimde İsmail Fehmi Cumalıoğlu'nun, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1969 yılı Bütçe kanunu tasarısı görüşmeleri münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sosyal, ekonomik ve teknolojik olarak bir toplumun kalkınması her şeyden evvel insan gücüne, kafa kültürüne, bilime ve çalışma disiplinine bağlıdır, kısacası insan sağlığına- dayanmaktadır. Malî kaynak ikinci plânda kalmaktadır. Neslimizin bekasını ve hayatını kemiren, millî ahlâkımızı tahribe yönelen, bu konularda Sağlık Bakanlığından çok ciddî, acil ve rasyonel tedbirler getirmesini beklemekteyiz. Bakanlığın bütçesi üzerindeki görüşümüzü de kısaca özetleyelim : (A/1) cari harcamalara 860 167 666 lira. (A/2) yatırım harcamaları 82 560 000 lira. (A/3) sermaye teşkili ve transfer harcamaları 28 755 805 lira olarak ceman 971 483 471 lira ile bağlanmıştır. Bu kısır bütçe ile bu muazzam hizmetin aksamadan yürütülmesi mümkün değildir. Bakanlık bütçesinin bazı ödeneklerine, hizmeti istenen seviyede yürütmeye engel olacak şekilde, noksan tahsisat konmuştur. Bütçe raportörünün raporlarında da belirtildiği üzere Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından kabul edilen sektörler arası cari harcamalar dağılımında bakanlığa asgari değerlere göre yüzde 13 gelişme harcaması tanınması gerekli görülmüş ise de 1968 malî yılı bütçesi cari harcamalarında yüzde 7 oranında gerçekleşmeyen ödemeler, yani 55 667 000 lira düşüldükten sonra, yüzde 13 ilâve etmek suretiyle hesaplandığından bakanlığın cari harcamalarının artış oranı aslında yüzde 6 ya düşmüştür. Buna geçen yıldan noksan verilen ödeneklere karşılık olmak üzere 24 milyon lira ilâve etmek suretiyle, artış nispeti yüzde 8 e yükseltilmiştir. Kesintiler önemli konuları ilgilendirmektedir. Vaktim dolduğu için bu hususu belirtmeyeceğimden özür dilerim. Bakanlık kadrosunda senelerden beri vazife alan, feragatle, fedakârlıkla çalışan meslektaşlarımın bu mesailerini grubum adına şükranla Yüce Meclise arz etmeyi bir vazife bilir, 1969 Sağlık Bakanlığı bütçesinin milletimize, Bakanlık mensuplarına hayırlı ve uğurlu olmasını temenni ederek Yüce Meclisi saygıyla selâmlarım³⁷².”

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1969 yılı Bütçe kanunu tasarısının maddeleri kabul olunarak tümü açık oya sunuldu ise de, oyların ayrımı sonunda çoğunluğun sağlanamadığı, oylamanın gelecek

³⁷¹ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c033/mm__02033055.pdf, Mayıs, 2014.

³⁷² TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 43. Cilt, 4. Toplantı, 56. Birleşim, 19.02.1966, s. 103.

birleşimde tekrarlanacağı bildirilmiştir. 20.2.1969 Perşembe günü saat 10,00 da toplanılmak üzere Birleşime aynı gün saat 03,05 te son verilmiştir³⁷³.

3.2.Mehmet Ateşoğlu'nun Biyografisi

10 Mayıs 1926'da Kayseri'de doğmuştur. Babasının adı Mustafa, annesinin adı Kadriye'dir. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olmuştur. Almanca bilmektedir. Meclise girdiği tarihte verdiği hal tercümesinde bekar olduğunu belirtmiştir. Adana Kız Lisesi Edebiyat öğretmeni iken 10 Ekim 1965 tarihinde AP'den Kayseri milletvekili seçilmiş ve 22 Ekim'de meclise iltihak etmiştir³⁷⁴.

Ateşoğlu'nun Mecliste pek bir etkinliğinin veya konuşmasının olmadığı görülmüştür. Bu bakımdan biraz pasif kaldığı söylenebilir. Tutanaklar incelendiğinde sadece 3.5.1966 tarihli, 2. Dönem, 6. Cilt, 1. Toplantı 90. Birleşim tutanağında; 2739 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki Kanunun 2 nci maddesinin (e) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinin (2/288) İçişleri Komisyonuna gönderildiği bilgisi yer almıştır³⁷⁵.

3.3.Cengiz Nayman'ın Biyografisi

11 Mayıs 1929'da Develi'de doğmuştur. Babasının adı Mehmet Şükrü, annesinin adı Sıdika'dır. İlk ve ortaokulu Develi'de bitirmiştir. Sonra Kayseri Lisesi'nden mezun olarak Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kayıt olmuştur. 1951'de bu fakülteden mezun olarak avukat stajına başlamış, 1952'de de avukat olarak çalışma hayatına atılmıştır. 1962'de Gülnihal Hanımla evlenmiş ve Ayşe Gamze isimli bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Az Fransızca bilmektedir. 10 Ekim 1965 seçimlerinde CHP Kayseri milletvekili olarak meclise girmiştir. 12 Ekim 1969 tarihinde milletvekilliği sona ermiştir. 12 Şubat 2004 tarihinde vefat etmiştir³⁷⁶.

³⁷³ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c034/mm__02034057.pdf, Mayıs, 2014.

³⁷⁴ *TBMM Arşivi*, MM Üyesine Mahsus 595 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Nüfus cüzdan sureti için bkz. Ek-10.

³⁷⁵ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c006/mm__02006090.pdf, Mayıs, 2014.

³⁷⁶ *TBMM Arşivi*, MM Üyesine Mahsus 599 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Nüfus cüzdan sureti için bkz. Ek-4.

3.3.1.Meclis Konuşmaları

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Muzaffer Şâmiloglu (Kars), Öno1 Sakar (Manisa)'nın yapmış olduğu, saat 14.00 de toplanan birinci oturum, 45. birleşimde Cengiz Nayman'ın, İş ve İşçi Bulma Kurumunun 1959 - 1963 yılları arasındaki T.B.M.M. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu raporu hakkında C.H.P. nin görüşlerini izah için yaptığı konuşma şu şekildedir:

“İş ve İşçi Bulma kurumları, hepinizin bildiği gibi, yeni kurumlardır ve bunların kuruluş tarihleri çok yenidir, Toplumlardaki ekonomik ve sosyal inkişaflara paralel olarak bu müesseseler de büyümüş ve gelişmiştir. Kalkınmanın en mühim unsurlarından olan iş gücünün tespit ve tanzimi bu kuruluşlar tarafından yapıldığı için, plânlı kalkınmamızda bu kurulun çalışmaları daha çok ehemmiyet arz etmektedir. Bilhassa memleketimizde işgücünün nüfus artışı istikametinde çoğalması ve işgücü arzının talepten çok düşük okluğu düşünülecek olursa, Kuruma büyük vazifeler düştüğü açıkça anlaşılır. İşgücü arzının tespiti ve bunları talip olan yerlere yerleştirmede Kurum ne kadar ileri giderse başarısı da o nispette artacaktır. Bilhassa İşsizlik sigortası kanununun bir an evvel kanunlaşması büyük faydalar sağlayacaktır. Esasen Plânlama, İkinci Beş Yıllık Plân üzerinde bunu uygulamayı öngörmüştür. Türkiye'nin şartları itibariyle, nüfusunun büyük kısmının köylerde yaşaması ve tarım ile meşgul olması, Tarım - İş kanununun bir an evvel gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Zira tarımda çalışanların çalışma şartlarının ıslahı ve Sosyal Sigortalardan istifadesi ancak bununla mümkün olacaktır. 1961 yılından itibaren memleketteki işgücünün dış memleketlere transferi başlamış ve bu transfer her yıl artacak 1966 yılı itibariyle 200 bin işçinin dışarıda çalışmasına baliğ olmuştur. Memleketimizdeki işsizliğin nispeten önlenmesi, işçilerin bilgi ve görgülerinin artması ve döviz sağlanması bakımından bu hareket çok faydalı olmuştur. 1966 yılı sonu itibariyle bu işçilerden 100 milyon dolar döviz sağlandığı görülünce teşebbüsün ne kadar faydalı olduğu daha kolay anlaşılmaktadır. Son zamanlarda en fazla işçimiz bulunan Batı - Almanya'daki 'kriz sebebiyle işçilerimizin bir 'kısmı yurda dönmeye başlamışlardır. Bu sebeple, yeni işgücü pazarları aramak ve işçi gönderilen bütün memleketlerle sosyal güvenlik anlaşmalarının gecikmeden imzalanmasını temin etmek şarttır. Ayrıca, dış memleketlere giden işçilerimizin maddi ve manevi durumların ve ihtiyaçlarının giderilmesi lâzımdır. Tasarruflarının değerlendirilmesi için gerekli her türlü tedbirin alınması, çalışma müşavir ve ataşeliklerinin gecikmeden hizmete en uygun şekilde kurulması gerekmektedir. Buna rağmen, mahdut malî imkânlar ve dar kadro ile kendisine düşen vazifeyi büyük bir gayret ile yapmaya gayret eden Kurumun bütün mensuplarını tebrik eder, Grubum adına hepinizi selâmlarım³⁷⁷.”

³⁷⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 12. Cilt, 2. Toplantı, 45. Birleşim, 03.02.1967, s. 257.

Cengiz Nayman'ın parti grubu adına görüş bildirdiği oturumda İş ve İşçi Bulma Kurumu bilançosu ve bu teşebbüsleri hesap neticeleri kabul ve idare kurulları ibra olunmuştur³⁷⁸.

Başkanlığını Başkanvekili Başkanvekili Ahmet Bilgin, kâtipliğini Kâzım Kangal (Sivas), Bedrettin Karaerkek (Tokat)'in yapmış olduğu, saat 10.00 de toplanan birinci oturum, 55. birleşimde Cengiz Nayman'ın, Danıştay Bütçesi üzerinde C. H. P. Grubunun görüş ve dileklerini arz münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Ferdî hak ve hürriyetler karşısında idarenin keyfiliğini önleyecek ve idarenin Hukuk Devleti anlayışı içinde çalışmasını denetleyecek bir kuruluş olan Danıştay, bizde ilk defa tazminatın getirdiği ıslahat hareketleri içinde 1868 de kurulmuş ve devamlı olarak gelişmiş, 521 sayılı Kanunu bugünkü durumu almıştır. Vazifesi itibariyle topluca çalışmasında faydalar olan Danıştay'ın bu vazifelerini daha iyi yapması için yakın zamanda bu bina inşaatının bitirilmesi gereklidir. Danıştay'daki iş durumunun rakamla ifadesi şöyledir: 1964 yılında dava dairelerine 1963 ten devredilen dosya adedi, 51 284, 1964 yeni gelen dava 32 152, çıkan iş 33 894, 1965 e devir 49 542, 1965 te gelen dosya 28 430, çıkan iş 27 808, 1966 ya devir 50 164 tür. Görülüyor ki, bütün bu işleri Danıştay'ın bugünkü mevcut kadro ile en iyi şekilde yapmasına imkân yoktur. Bu sebeple biran evvel ilk dereceli idari mahkemelerin kurulması zaruridir. Bu suretle idari ihtilâfların büyük bir kısmı ilk dereceli mahkemelerde halledilecek ve Danıştay bir içtihat mahkemesi olarak vazife görecektir. 1967 Danıştay bütçesinin millete ve Danıştay mensuplarına hayırlı ve uğurlu olmasını dilerim³⁷⁹.”

Cengiz Nayman'ın parti grubu adına görüş bildirdiği Danıştay bütçesi oturum sonunda kabul edilmiştir³⁸⁰.

Başkanlığını Başkanvekili Başkan vekili İsmail Arar, kâtipliğini Fuat Avcı (Denizli) Bedrettin Karaerkek (Tokat)'in yapmış olduğu, saat 10.00 de toplanan birinci oturum, 43. birleşimde Cengiz Nayman'ın, Cumhurbaşkanlığı 1968 yılı bütçesi üzerinde C. H. P. nin görüş ve temennilerini arz etmek üzere yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Anayasamıza göre Devletimizin Başkanı, millî birlik ve beraberliğimizin sembolü olan Cumhurbaşkanlığı bu vasıflarından ötürü tarafsızdır ve Anayasamızın baş savunucusudur. Bu itibarla partiler üstü bir vazife ifa etmektedir. Millî birlik ve beraberliğimizin bozulması ve demokrasimizin tahribi için bazı çevrelerden gelecek bütün saldırılara karşı çıkmak ve bu tarz davranışlar için alâkalıları uyarmak başlıca görevleri arasındadır. Devlet Başkanı olarak Sayın Cumhurbaşkanımızın vazifeleri arasında büyük

³⁷⁸ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c012/mm__02012046.pdf, Mayıs, 2014.

³⁷⁹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 13. Cilt, 2. Toplantı, 55. Birleşim, 16.02.1967, s. 215.

³⁸⁰ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c013/mm__02013056.pdf, Mayıs, 2014.

devlet memurlarının tayinine ait kararnamelerin tasdiki de vardır. Bu tasdik yetkisi usulen verilmiş bir yetki olmayıp mühim devlet hizmetlerine getirilecek kimselerin iyice tespitini ve iktidarda bulunan Hükümetin siyasi veya şahsi tercihlerle yapacağı tasarruflarını önlemek maksadına matuftur. Bu suretle partizan tayinler kısıtlanacak ve hizmetin iyi ellerde, aksamadan yürümesi sağlanacaktır. Bu itibarla Hükümetin, kararnamelerin tanziminde daha titiz olması ve Cumhurbaşkanlığı ile ihtilâfa düşmemesi gereklidir. Sayın Cumhurbaşkanının yurt içi ve yurt dışı seyahatlerinin faydasına inanmaktayız. Yurt içinde yaptığı seyahatlerde tespit edilen ihtiyaçlar hakkında ilgililere direktif verilmesi, yapılması gerekli hususlardandır. Dış münasebetlerin gelişmesi ve milletlerarası dostluğun takviyesi bakımından dış geziler de faydalıdır. Ancak, içinde bulunduğumuz sosyal, ekonomik ve politik sebeplerle büyük masraflara baliğ olan yurt dışı gezilerde Cumhurbaşkanına refakat edecek kimselerin adedinde ve niteliğinde Hükümetin titiz ve itinalı davranması şarttır. Bu yapıldığı zaman bu geziler daha faydalı bir duruma girmiş olur³⁸¹.”

Cengiz Nayman’ın parti grubu adına görüş bildirdiği Cumhurbaşkanlığı bütçesi kabul edilmiştir³⁸².

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok’un, kâtipliğini Muslihittin Gürer (Sakarya), Âdil Kurtel (Kars)’ın yapmış olduğu, saat 10.00 de toplanan birinci oturum, 59. birleşimde Cengiz Nayman’ın, Sanayi Bakanlığı 1969 malî yılı bütçesi üzerinde C. H. P. Millet Meclisi Grubu adına görüş ve temennilerini arz etmek üzere yaptığı konuşma şu şekildedir:

“İçinde bulunduğumuz plânlı dönemde Sanayi Bakanlığının memlekette takip ve tatbik ettiği sanayi politikası plânda gösterilen hedeflerin gerçekleşmesinde en mühim unsurlardan birisidir. İkinci Beş Yıllık Plânda sanayi sektörü ekonomimizin sürükleyici gücü olarak kabul edilmekte ve sanayileşmede gösterilen muvaffakiyet ölçüsünde de ekonomimizin yapı değişikliğine uğrayacağı ve tarım ekonomisinden sınai ekonomiye geçişin sağlanacağı kabul edilmiştir. Bu sebeple sanayi politikasının gerçekleşmesi bir manada kalkınmanın plânda gösterilen hedefler ve ölçüler nispetinde gerçekleşmesi olacaktır. Hakikaten memleketimizdeki işsizlik, az gelir ve dış tediye açığı problemlerinin halli her şeyden evvel sanayileşmemize bağlıdır. Köylerde ziraat ile iştigal eder görünen, hakikatte işsiz olan zümreyi para kazanan müstahsil insanlar haline getirmek ancak sanayileşme ile mümkündür. Bu itibarla Sanayi Bakanlığı Bütçesi görüşülürken bu Bakanlığın Türk ekonomisindeki yerini kısaca da olsa tespit etmek mecburiyeti vardır. İkinci Beş Yıllık Plâna göre millî gelirde zaman içinde sanayi sektörünün payı çoğalacak ve tarım sektöründeki millî gelir de buna muvazi olarak azalacak ve bu suretle ekonominin karakteri değişerek tarıma dayanan bir ekonomiden sanayiye dayalı bir ortanla geçilecektir. Bu sebeple sanayi sektörünün millî gelirdeki payını tespit etmek mecburiyeti

³⁸¹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 25. Cilt, 5. Toplantı, 43. Birleşim, 17.02.1968, s.3.

³⁸² http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM___/d02/c025/mm___02025044.pdf, Mayıs, 2014.

vardır. Muhterem arkadaşlar; Sanayi Bakanlığının en mühim vazifelerinden birisi kendisine bağlı İktisadi Devlet Teşekküllerinin 440 sayılı Kanun gereğince çalışmasını idare ve kontrol etmektedir. İktisadi Devlet Teşekkülleri bugün millî ekonomimizde çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu teşekküller memleketimizin tarihî gerçekleri içerisinde doğmuş, millî ekonomimiz içerisinde çok çeşitli alanlara dağılmış, muhtelif zamanlarda karşı görüşlere sahip iktidarlar devrinde de yerlerini muhafaza ederek varlıklarını kabul ettirmişlerdir. Bu teşekküllerin 1967 yılı faaliyet raporlarından alınan bilgilere göre bu kuruluşların varlıklarının 61,8 milyar olduğu anlaşılmaktadır. Bu varlık değerlendirmesinde para değerindeki düşmeler telâfi edilecek şekilde yeniden değerlendirme yapılırsa, bu teşekküllerin yüz milyar liraya yakın olduğu meydana çıkacaktır. Bu teşekküllerin 1967 yılı safî kârı ise 1,316 milyar liradır. İktisadi Devlet Teşekküllerinin millî gelir içindeki payı % 9 dur. Yine bu teşekküller dâhildeki istihsal Vergisinin % 77 sini ödemektedir. Ve bu teşekküllerde 315 830 kişi çalışmaktadır. Gösterilen rakamlar bu teşekküllerin memleketimiz ekonomisindeki önemli yerini açıkça göstermektedir. Bu itibarla bu büyük güçten yararlı bir şekilde kullanılması ile çok müspet sonuçlar alınacağı da şüphesizdir. 1969 yılı Sanayi Bakanlığı Bütçesinin milletimize hayırlı olmasını temenni eder, C. H. P. Grubu adına hepinize saygılar sunarım³⁸³.”

Cengiz Nayman’ın Sanayi Bakanlığı bütçesi hakkında parti grubunun görüşlerini bildirdiği ilk oturumda konu ile ilgili görüşmeler devam etmiş, bütçe ikinci oturumda kabul edilmiştir³⁸⁴.

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar’ın, kâtipliğini Mehmet Göbekli (Afyon Karahisar) ve Mehmet Ersoy (Kütahya)’un yapmış olduğu, saat 11.00 de toplanan ikinci oturum, 60. birleşimde Cengiz Nayman’ın, Köy İşleri Bakanı Salahattin Kılıç’a Kayseri’nin Develi ilçesindeki içme suları münasebetiyle sorduğu soru şu şekildedir:

“Sayın Başkan müşahhas bir hâdisse sebebiyle Sayın Bakan rahatsız etmek mecburiyetinde kaldım Kayseri ili Develi ilçesinde Ayvazhacı – Madaz grubu diye 5 köyün içme suyu 1964 te ihale edilmiş. 1966 da isale hatları yapılmış, köylerde çeşmeler inşa edilmiş, fakat üç seneden beri bu çeşmelerde sular akmamakta, 2 milyon liralık yatırım da bu şekilde âtıl vaziyette beklemektedir. Bu konu tarafımızdan takip edildi; içme suları Topraksu’ya, Topraksu Devlet Suyu, Devlet Su Topraksu’ya havale etmiş, bu üç müdürlük arasında hâlâ halledilememiş durumdadır. Sayın Bakan bu meselenin halli için ne düşünülmektedir³⁸⁵?”

Bu soruya Köy İşleri Bakanı Salahattin Kılıç, yazılı olarak cevap vereceğini söylemiştir. Cengiz Nayman’ın Köy İşleri Bakanı’na soru yönelttiği ikinci oturumda

³⁸³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 34. Cilt, 4. Toplantı, 59. Birleşim, 22.02.1969, s. 539.

³⁸⁴ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c034/mm__02034060.pdf, Mayıs, 2014.

³⁸⁵ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 34. Cilt, 4. Toplantı, 60. Birleşim, 23.02.1969, s. 718.

Köy İşleri Bakanlığı'nın bütçe görüşmeleri devam etmiş, bütçe bir sonraki oturum olan üçüncü oturumda kabul edilmiştir³⁸⁶.

Başkanlığını Başkanvekili Atıf Şohoğlu, kâtipliğini Âdil Kurtel (Kars), Ramazan Tekeli (Urfa)'nin yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum, 95. birleşimde Cengiz Nayman'ın Danıştay Kanununa bağlı (1) sayılı cetvelde kadro değişikliği yapılması münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Muhterem arkadaşlar, Danıştay Kanunu ile ilgili bizim bir değişiklik teklifimiz var. Teklifimiz halen mevcut olan 1 100 lira kadrodaki yardımcılarının ihtiyaçlarını da gidermek için 4 adet 950 liralık kadronun iki adedini 1 250 liraya çıkarmak ve iki adedini de 950 lirada bırakmak talebinden ibarettir. Bu hususta gerekçeli olarak önerge veriyoruz, bunun da kabulünü Yüce Meclisten rica ederiz”³⁸⁷.

Önerge metni şöyledir:

“Yüksek Başkanlığa Görüşülmekte olan kanun teklifine bağlı (1) sayılı cetvelde 950 liralık 4 adet «Kanun Sözcülüğü» kadrosunun 2 adede indirilerek mütebaki 2 adet «Kanun Sözcülüğü» kadrosunun 1 250 liralık 15 adet kadroya iblâğı suretiyle bu kanun sözcüleri kadro adedinin 17 ye çıkarılmasını arz ve teklif ederim”³⁸⁸. Cengiz Nayman'ın parti grubu adına sunduğu önerge mecliste okunmuş, yapılan oylama sonucu önerge kabul edilmemiştir³⁸⁹.

3.4.Ahmet Atıf Hacıpaşaoğlu'nun Biyografisi

1 Temmuz 1919'da Bünyan'ın Bürüngüz köyünde doğmuştur. Babasının adı İsmail Hakkı, annesinin adı Ayşe'dir. 1938 yılında Kayseri Lisesi'ni, 1941'de Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. 1945'te Sarıkamış Cumhuriyet Savcılığı, 1948 yılında Rize Sorgu Hâkimliği, 1949'da Nevşehir Sulh Hâkimliği yapmıştır. 25 Nisan 1952 tarihinde Lice hâkimliğine tayin olduktan sonra 20 Mayıs 1952'de istifa etmiş ve 1965'e kadar avukatlık yapmıştır. İlk soyadı nüfus hüviyet cüzdanına göre Hacıibrahimoğlu'dur. 24 Haziran 1938'de buna Yalçın eklenmiştir. Şimdiki soyadı Hacıpaşaoğlu'dur. 10 Ekim 1965'te II.(XIII) Dönem AP Kayseri Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 4 çocuk babasıdır. Hikmet Füsün, Meral, Gamze adlarında kızları vardır. Milletvekilliği 12 Ekim 1969'da

³⁸⁶ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c034/mm__02034061.pdf, Mayıs, 2014.

³⁸⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 36. Cilt, 4. Toplantı, 95. Birleşim, 20.05.1969, s. 544.

³⁸⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 36. Cilt, 4. Toplantı, 95. Birleşim, 20.05.1969, s. 545.

³⁸⁹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2. Dönem, 36. Cilt, 4. Toplantı, 95. Birleşim, 20.05.1969, s. 546.

sona ermiştir. Milletvekilliğinden sonra Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı I. Hukuk Müşavirliği'ne atanmıştır. 21 Ekim 1982 tarihinde vefat etmiştir³⁹⁰.

3.4.1.Meclis Konuşmaları

Ahmet Atıf Hacıpaşaoğlu, milletvekilliği sırasında Petrol Araştırma Komisyonu'nun 24 Mayıs 1967 tarihli toplantısında ilk olarak petrol sahaları ile Batman ve Ataş Rafinerilerinde incelemelerde bulunmayı kararlaştırmıştır. İnceleme gezisi 5 Haziran 1967 Pazartesi günü kiralanan bir otobüsle başlamış, Ankara, İçel, Adana, İskenderun, Gaziantep, Urfa, Batman ve Diyarbakır güzergâhı ile devam etmiştir. Gezi 11 Haziran 1967'de Diyarbakır'dan Ankara'ya uçakla dönülerek sona ermiştir. Hacıpaşaoğlu, bu gezi için 500 lira harcırah almıştır³⁹¹.

Yine Petrol Araştırma Komisyonu'nun 13 Haziran 1967 tarihli toplantısında geçici görevle petrol konusunda araştırma yapmak üzere İstanbul Teknik Üniversitesi Petrol kürsü profesörleri ile görüşmek, laboratuvarlarında incelemelerde bulunmak ve İpraş Petrol Rafinerisini gezerek bilgi almaya görevlendirilmiştir. İnceleme gezisi 16 Haziran akşamı Ankara'dan trenle İstanbul'a hareket etmek üzere başlanmış ve 18 Haziran 1967 akşamı yine trenle hareket edilerek 19 Haziran sabahı Ankara'ya dönülerek sona ermiştir. Bu iş için 289 lira 78 kuruş harcırah almıştır³⁹².

Hacıpaşaoğlu, Mecliste bulunduğu süre içinde 1 kez teklif vermiştir. Şöyle ki başkanlığını Başkanvekili Ahmet Bilgin'in, kâtipliğini Adil Yaşa (Siirt)'nın ve Adil Kurtel (Kars)'in yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 25.birleşimde Kayseri Milletvekili Ahmet Atıf Hacıpaşaoğlu 15 arkadaşı ile birlikte *Türkiye Jeologlar Odası kanun teklifi (2/169) (Adalet, Enerji ve Tabiî Kaynaklar ve Plân komisyonlarına)* vermiştir³⁹³.” II.(XIII) Dönem Kayseri Milletvekili olan Ahmet Atıf Hacıpaşaoğlu ve 15 arkadaşının vermiş olduğu teklif komisyona gelmiştir³⁹⁴.

³⁹⁰ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 597 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Nüfus cüzdan sureti için bkz. Ek-2.

³⁹¹ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 597 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

³⁹² TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 597 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

³⁹³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 1.Cilt, 1. Toplantı, 25. Birleşim, 20.12.1965, s.589.

³⁹⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 1.Cilt, 1. Toplantı, 25. Birleşim, 20.12.1965, s.589.

3.5.Feyyaz Köksal'ın Biyografisi

1920'de İncesu'da doğmuştur. Babasının adı Bekir, annesinin adı Azize'dir. Avcuoğlu Hafidi iken 30 Mayıs 1938'de Köksal soyadını almıştır. Kayseri Lisesi'ni bitirdikten sonra İsviçre Zürih Federal Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi'ne girerek burayı 1943'te birincilikle tamamlamıştır. Almanca ve Fransızca bilen Köksal, Baraj ve Hidroelektrik Santralleri alanında Yüksek Lisans yapmıştır. İsviçre Federal Su laboratuvarı Asistanlığında bulunmuştur. Daha sonra sırasıyla Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü ve Ereğli Kömür İşletmeleri Mühendisi, İnşaat Müteahhiti, İnşaat Malzemesi İthalatçısı, Serbest Ticaret, Türk İnşaat Mühendisleri Odası Başkanı, Ankara Ticaret ve Sanayi Odası II. Başkanı, Türk Standartları Enstitüsü inşaat hazırlık Grubu Başkanı-Kurucu Meclisi Odalar Temsilcisi (06.01.1961–25.10.1961) gibi görevlerde bulunmuştur. 10 Ekim 1965 tarihli seçimlerde II.(XIII) Dönem AP Kayseri Milletvekili olarak Meclise girmeye hak kazanmıştır. Bu dönemde 31. ve 32. Hükümet İmar ve İskân Bakanlığı görevini yürütmüştür. 12 Ekim 1969'da milletvekilliği sona ermiştir. 13 Nisan 1946 tarihinde Mükerrer Maraşlı Hanım ile evlenmiştir. Bu evliliğinden 3 çocuğu dünyaya gelmiştir. Zeynep Canan çocuklarından biridir. 04 Haziran 1988'de vefat etmiştir³⁹⁵.

3.5.1.Meclis Konuşmaları

Feyyaz Köksal, Mecliste bulunduğu süre içinde 26 kez söz almış, 3 kez önerge, 1 kez de teklif vermiştir. Köksal, Türkiye-AET Karma Parlamento Komisyonu üyeliği yapmıştır. Bu görevi sırasında 12 Mayıs 1966'da Strasbourg'da gerçekleştirilecek olan Avrupa Parlamentosu ve 16-17 Mayıs'ta Brüksel'deki Türkiye-AET Karma Parlamento Komisyonu toplantısına katılmıştır. Kendisine görev için 9755 lira harcırah verilmiştir. Yine 23-26 Mayıs 1967'de Lüksemburg'da yapılacak toplantıya da katılmıştır. 8345 lira harcırah almıştır. Daha sonra bu harcıraha ek olarak 846 lira daha almıştır. 8-14 Eylül 1967'de İzmir'deki toplantıya katılarak 532 lira 18 kuruş yolluk-yevmiye almıştır. 31 Mart – 8 Nisan 1968 tarihindeki Venedik toplantısına da katılmış ve 8748 lira harcırah almıştır. 20-25 Eylül 1968 tarihli İstanbul toplantısına da katılarak 560 lira 50 kuruş

³⁹⁵ *TBMM Arşivi*, MM Üyesine Mahsus 598 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Nüfus Cüzdan sureti için bkz. Ek-7.

harcırah almıştır. 14-18 Mayıs 1969'da Paris'te gerçekleştirilecek toplantıya iştirak etmiştir. Bu münasebetle de 10.000 Lira 80 kuruş harcırah almıştır³⁹⁶.

Başkanlığını Ferruh Bozbeyli'nin, kâtipliğini Sadık Tekin Müftüoğlu (Zonguldak)'nın ve Âdil Kurtel(Kars)'in yapmış olduğu, saat 14.30'da toplanan birinci oturum 63.birleşimde, Feyyaz Köksal, önceki birleşimde gürültü ve kavgalara sebep olduğu ileri sürülen kendi sözünün yanlış anlaşıldığı hakkında şu şekilde önerge vermiştir:

“Sayın Millet Meclisi Başkanlığına 5 Mart 1966 günkü son oturumda cereyan eden müessif hâdiseler üzerine C.H.P.Grup Başkanvekili Nihat Erim'in vermiş olduğu takdirde, isminden bahsedilerek, değil Yüce Mecliste, hiçbir yerde söyleyemeyeceğim sözleri söylemiş gibi göstererek hâdiselerin çıkışını benim tahrik ettiğim iddiası vardır. Zabıtlarında tetkikiyle anlaşılacağı veçhile, benim söylemediğim sözler izafe edilerek şahsımı müessif hâdiselerin tek tahrik unsuru göstermek isteyen maksatlı bu önerge karşısında vaziyeti bilgilerinize arz eder, gereğinin yapılmasıyla önergenin ilk toplanacağı birleşimde tavzih bakımından Heyeti Umumiye arzını rica ederim³⁹⁷.”

Vuku bulan olaylara karışanlar hakkında araştırma yapılması için idareci üyelerin görevlendirildiği ve bu türlü olayların tekerrür etmemesi için gerekli tedbirlerin alınmasına dair olarak verilen önergelerin ayrıca ele alınacağı bildirilmiştir³⁹⁸.

Başkanlığını Başkanvekili Ahmet Bilgin'in, kâtipliğini Önel Sakar (Manisa)'ın ve Adil Yaşa (Siirt)'nın yapmış olduğu, saat 14.30'da toplanan birinci oturum 67. birleşimde Feyyaz Köksal, Başkanlık Divanının, Genel Kurulun çalışma gün ve saatleri üzerinde yapılması düşünülen değişikliklere dair kararı münasebetiyle şu şekilde söz almıştır:

“Anayasa Komisyonu Sözcüsü Turan Güneş'in ifadesini aynen okumak isterim. ‘Muhterem arkadaşlarım, gensoru konusundaki müzakereyi öteki maddeye bırakıyorum. Şunu söylemek istiyorum, bundan sonra Parlâmento eskiden olduğu gibi haftada 6 saat mesai ile iktifa edemeyecektir’. Gayet güzel görmüşler. Şu halde Anayasa ve içtüzükle biz Meclisleri çalıştırmakla mükellefiz. Hükümetlere iş yaptırmakla mükellefiz. Bunun için vazife başındayız, bunun için buraya toplandık, Meclis olarak teşriî vazifemizi yapacağız, kanun yapacağız, murakabe de yapacağız. Mesele murakabe, teşriî vazife, en büyük vazifemiz, kanunu yapma vazifesi, muvazeneli bir şekilde yürüyecektir. Bu ilk adımdır. Bundan sonra daha iyiyi bulacağız, kanaatindeyim. Elbette bu kudrete hep beraber sahibiz arkadaşlarım, bu kudrete hep beraber sahibiz. Meclis çalışmalarını düzenleyecek içtüzük yapılıncaya kadar içtüzüğü gördüm, sayın arkadaşlarım hazırlamışlar, 300 küsur madde,

³⁹⁶ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 598 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

³⁹⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2.Dönem, 5.Cilt, 1. Toplantı, 63. Birleşim, 3.6.1966, s.123.

³⁹⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2.Dönem, 5.Cilt, 1. Toplantı, 64. Birleşim, 14.3.1966, s.138.

kalınlığı bu kadar, bu içtüzüğün buradan çıkması epeyce müddet alacaktır. Bu içtüzük yapılıncaya kadar kabul edilen geçici 3. maddede eğer Anayasa ile çelişilen hususlar varsa, evvelâ bu hususlar halledilsin, geçici bir iki madde ekleyelim ve Meclisi çalıştıralım³⁹⁹.”

Başkanlık Divanının birleşim gün ve süreleri hakkında, değişiklik önergelerini de ele almak suretiyle, vardığı son karar şekli oya sunularak kabul olunmuştur⁴⁰⁰.

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Abdülbari Akdoğan(Ağrı)'ın ve Sadık Tekin Müftüoğlu (Yozgat)'nun yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 69. birleşimde Feyyaz Köksal'ın, Meclisin çalışma gün ve saatlerine dair evvelce verilen önergelerle ilgili Başkanlık Divanı kararı münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Muhterem arkadaşlarım, 440 sayfalık önerge verdiler. Muhtelif milletler bunları Anayasalarında ve İchtüzüklerinde halletmişlerdir. Biz de Tüzüklerimizle bunu halletmişiz. Sayın arkadaşlarım; murakabe ve yasama görevini muvazeneli bir şekilde sokacağız ve sokmaya mecburuz. Getirilen Başkanlık Divanı sunuşu şundan ibarettir: İchtüzüğümüzün 80nci maddesine göre, Meclisimizin üç gün çalışması kabul edilmiştir. Başkanlık Divanı sunuşunda deniyor ki; Salı günü de lütfen şu meseleleri görüşelim. Bunu ne Anayasaya, ne İchtüzüğe hiçbir şekilde aykırı olan kısmı yoktur arkadaşlarım⁴⁰¹.”

Meclisin çalışma gün ve saatlerine ait olarak evvelce verilen önergelerle ilgili Başkanlık Divanın görüşü okunarak: 1. — Senatodan gelmiş bulunan Askeri Personel, İş ve Deniz kanunlarının görüşülmesine imkân sağlamak üzere Geçici komisyonların kurulmasıyla ilgili muameleleri ikmal etmek, 2. — Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun görev süresinin uzatılması hakkındaki kanun tasarısını görüşmek üzere haftanın Salı günlerinde de birleşim yapılması, bu konudaki görüşmelerden ve yeniden verilen bazı önergelerin reddinden sonra kabul olunmuştur⁴⁰².

Başkanlığını Başkanvekili Ahmet Bilgin'in, kâtipliğini Abdülbari Akdoğan (Ağrı)'ın ve Adil Kurtel (Kars)'ın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 120.birleşimde Feyyaz Köksal'ın, Bütçe Plan Komisyonu adına 6974 sayılı Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Kanununun 2. maddesinin (B) fıkrasının değiştirilmesine dair kanun tasarısı şu şekildedir:

“Meselemiz nedir? Memleketimizde şu anda kömür sıkıntısı vardır, önümüzdeki yıl kömür sıkıntısından bütün vatandaşlarımız dertli olacaklardır, kömür alamayanlar bize

³⁹⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 1. Toplantı, 67. Birleşim, 17.03.1966, s.360.

⁴⁰⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 1. Toplantı, 68. Birleşim, 18.03.1966, s.380.

⁴⁰¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 1. Toplantı, 69. Birleşim, 21.03.1966, s. 447-450.

⁴⁰² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 1. Toplantı, 70. Birleşim, 22.03.1966, s.486.

müracaat edecekler, geçen sene de etmişlerdi. Milletvekillerinin Enerji Bakanlığına giderek kömür ihtiyacını, vilâyetlerin kömür ihtiyacını ve hatta şahısların kömür ihtiyacını takip ettiklerini gördük. Bu bir vakıa. Kömür yok, kömür darlığı ile karşı karşıyayız, A.P.İktidarı bu şekilde devralmıştır. Şu halde buna bir hal çaresi bulmak zarureti vardır. Bizim problemimiz ne? Kömür ithal etmeye imkânımız yoktur. Yani dövizimiz yok. Şu halde memleketimizdeki mevcut kömürden azami derecede faydalanacağız ve bu kömür istihsali için uğraşan kuvvetlerden de azami derecede faydalanacağız. Muhterem arkadaşlar, meselemiz şudur dedik, kömür istihsalini sağlamak. Evet devraldığımız zaman, bir kredi müessesesi yoktur şu anda. Kömürcülere kredi verecek bir yer yoktur. Maden Bankası kurulması hakkındaki bir hususu da, Adalet Partisi iktidarı olarak vaat ettik, bu kurulacaktır. Fakat şu anda kredi müessesesi yok. Kömürler linyitler muayyen yerlerde mevcuttur. Şu anda Kayseri'nin Pınarbaşı'nda olduğu gibi muhtelif yerlerde linyit mevcut. Yolu yapılmadığı için bu imkân sağlanamıyor, kömür çıkamıyor. Yolu da yapma imkânı yoktur, yolu da yapamaz. Şu halde en fraksı Türk'tür tesisleri yapılmamıştır. Bu gayet basit olarak halledilebilir. Devlet yardımıyla halledilebilir. Muhterem arkadaşlarım, hakikaten bu memleketin dertlerine hep beraber eğilelim ve çare arayalım. Bulacağız; bu memleketin, dertlerine çare bulacak insanları mevcuttur ve bu millet Adalet Partisine bu imkân bağışlamıştır, bu hususta bize itimat ettiğini göstermiştir. Biz doğru bildiğimiz yoldan hiçbir zaman eğilmeyerek, sizlerin murakabeniz altında bu işleri yapacağız, iş yapmaktan hiçbir zaman yılmayacağız⁴⁰³."

6974 sayılı Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Kanununun 2. maddesinin (B) fıkrasının değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar ve Plân komisyonları raporlarının iki defa görüşülmesine karar verilmiştir⁴⁰⁴.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Fuat Avcı (Denizli)'nın ve Muzaffer Şamiloğlu (Kars)'nın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 8.birleşimde Feyyaz Köksal'ın, Bayındırlık ve Çalışma komisyonlarından istifa ettiğine dair önergesi şu şekildedir: "*Millet Meclisi Sayın Başkanlığına Arzum hilâfına seçilmiş bulunduğum Bayındırlık ve Çalışma komisyonlarından istifa ediyorum. Kabulünü saygılarımla arz ederim*⁴⁰⁵". İstifanın ardından komisyonlardaki açıklara üye seçilmiştir⁴⁰⁶.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Önel Şakar (Manisa)'ın ve Muzaffer Şamiloğlu (Kars)'nın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 30.birleşimde Feyyaz Köksal'ın 29 Arkadaşı ile Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları

⁴⁰³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 8.Cilt, 1. Toplantı, 120. Birleşim, 27.07.1966, s.751-754.

⁴⁰⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 8.Cilt, 1. Toplantı, 121. Birleşim, 29.07.1966, s.2.

⁴⁰⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 8. Birleşim, 21.11.1966, s.163.

⁴⁰⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 9. Birleşim, 23.11.1966, s.201.

kurulmasına ve 6235 ve 7303 sayılı kanunların, yürürlükten kaldırılmasına dair bir teklif vermiştir⁴⁰⁷. Kanun teklifinin, Bayındırlık, Adalet ve Plân komisyonlarından seçilecek 5er üyeden müteşekkil bir Geçici Komisyonla görüşülmesine karar verilmiştir⁴⁰⁸.

Başkanlığını Başkanvekili Ahmet Bilgin'in, kâtipliğini Ali Rıza Çetiner (Ankara)'ın ve Fuat Avcı (Denizli)'nın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 35.birleşimde Feyyaz Köksal'ın İthalde alınacak Damga Resmi hakkında kanun tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; istihali artıracak olan ithal mallarının fiyatlarının artmaması icap eder. Acaba 4ncü maddede zikredilen istisnalar arasında bu husus nazarı itibara alınmış mıdır? İkincisi de bilhassa üzerinde durmaya mecbur olduğumuz, ihracatı teşvik edecek maddelerin istihsaline matuf olan ona yarayacak olan ithal mallarının fiyatlarında da istisnai durum nazarı itibara alınmış mıdır? Bu iki hususun da komisyon tarafından izahını rica edeceğim”⁴⁰⁹.

İthalde alınacak Damga Resmi hakkındaki kanun tasarısı oylanarak kabul edilmiştir⁴¹⁰.

Başkanlığını Başkanvekili Ahmet Bilgin'in, kâtipliğini Ali Rıza Çetiner (Ankara)'ın ve Fuat Avcı (Denizli)'nın yapmış olduğu, saat 10.00'da toplanan birinci oturum 38.birleşimde Feyyaz Köksal'ın Tasarruf bonoları ihracı hakkında kanun tasarısı ile teklifleri münasebetiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12.5.1964 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3. maddesi gereğince hazırladığı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetimi sonuçları hakkındaki raporlara dair konuşması şu şekildedir:

“Muhterem arkadaşlarım, Senato ve Yüce Meclisin müzakereleri Büyük Millet Meclisi halinde yapılamaz mı idi? 468 sayılı Kanunun değiştirilmesi lâzımdır. Anayasada buna muhalif bir hükme tesadüf edemedim. İcabında oda değişebilir. Maksat, evvelâ. Yüce Meclisin veriminin sağlanmasıdır, verimli çalışmasının teminidir. İcabında Meclislerin verimi bakımından murakabe nam ve hesabına, İktisadi Devlet Teşekküllerinin, yöneticilerinin, idarecilerinin vakitlerinin israf edilmemesi bakımından bu hususu lüzumlu görmekteyim. Düinden beri idarecileri, yöneticileri burada görüyoruz. Bilmiyorum, kaç günlerini Mecliste harcıyorlar? Bunu tetkik etmek icap eder ve bunu mümkün mertebe azaltmak icap eder. Buda bizim vazifemizdir, çünkü yöneticiler daima işlerinin başında olmalıdırlar. Muhterem arkadaşlarım, evvelâ sözüme, son olarak kürsüden «İktisadi Devlet

⁴⁰⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 15.Cilt, 2. Toplantı, 71. Birleşim, 10.3.1967, s.99.

⁴⁰⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 11.Cilt, 2. Toplantı, 30. Birleşim, 6.1.1967, s.94.

⁴⁰⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 11.Cilt, 2. Toplantı, 35. Birleşim, 23.1.1967, s.368.

⁴¹⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 11.Cilt, 2. Toplantı, 36. Birleşim, 25.1.1967, s.406.

Teşekküllerini satarsak, siz devredersiniz Türk ekonomisinin altı üstüne gelir» tabiri ile hışımla inen bir arkadaşına cevap vererek sözlerime başlayacağım. Bu hususta da, İktisadi Devlet Teşekkülleri hemen yarından itibaren satılığa, çıkarılmamıştır. Zaten, bu şekilde alanda olmaz. Mesele, bu memlekette bütün prodüküf kıymetlerin, verimli unsurların memleket hizmetine koşulmaktadır. Bizler Adalet Partisi olarak, Hükümet programımız da bunu açıkladık İktisadi Devlet Teşekkülleri arasında Devlet kontrolü altında bulunmasına lüzum olmayanlar... Bir mal, memleketimiz için lüzumlu bir şey istihsal edilebiliyor ve artık Devletin bunu kontrol etmesine lüzum yoktur, O kadar fazla istihsal ediliyor ki, devredebilirsiniz. Özel sektör ondan daha fazla daha iyi istihsal ediyor. E...şu halde, Devletin elinde bulunan bir sermayeyi, başka yere yatırabilecek bir sermayeyi, daha fazla tutmaya ne lüzum var. Başka bir yere yatırılırsınız. Özel teşebbüsün veya diğer müesseselerin yapamadığı bir yere, yapmak istemediği yeni bir yere yatırılırsınız. Hatta daha verimli bir yere yatırılırsınız. Böyle düşünmek lâzımdır. Bu hususta Sümerbank'ın önder olacağına imanım tam olduğu için, Sümerbank dolayısıyla bunları arz etmiş bulunuyorum bu kısımda. Yüce Heyete saygılar sunarım⁴¹¹.”

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Muzaffer Şamiloğlu (Kars)'nun ve Önel Şakar (Manisa)'ın yapmış olduğu, saat 14.00'de toplanan birinci oturum 45.birleşimde Feyyaz Köksal'ın Tasarruf bonoları ihracı hakkında kanun tasarısı ile teklifleri münasebetiyle 7 Şubat 1967 tarihine kadar yapılacak birleşimlerin, 468 sayılı Kanun gereğince, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunca hazırlanan raporlara tahsis olunması sebebiyle, TİP Grubu tarafından verilen bir Gensoru Önergesinin okunup okunmamasına dair usul hakkında görüşmeler münasebetiyle konuşması şu şekildedir:

“Muhterem arkadaşlarım, bütçe müzakereleri yüksek malûmlarınız olduğu veçhile, bir gensoru mahiyetindedir ve şu anda gensoru mahiyetinde olan bu müzakereler Yüce Senatoda devam etmektedir, bu Mecliste değil. Şu anda Anayasamızın 127.nci maddesinin son fıkrasının tatbikatını yapıyoruz ve bu tatbikata göre 468 sayılı Kanun hükümleri tatbikatyıla yeni bir çalışma sistemi hazırlanmıştır. Cumartesi ve Pazarları da içine alan bir çalışma içerisindeyiz. Gensoru müzakereleri normal günlerinde verilse idi ilk birleşim de görüşülmesi lâzımdı. Cumartesi günü bu günlerden birisi değildir. Biz Anayasamızın 127.nci maddesinin son fıkrasının tatbikatını yaptığımız için yarın birleşim devam edecektir. Yoksa bunu yapmasaydık yarın Cumartesi ve Pazar günleri böyle bir birleşim yapılmayacaktı. Şu halde 127.nci madde hükümlerinin yerine getirilmesi için yapılan bir toplantıda böyle bir gensoru görüşülmesinin ileri sürülmesi doğru değildir. Hakikaten bu

⁴¹¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 11.Cilt, 2. Toplantı, 38. Birleşim, 27.1.1967, s.551-557.

iki hususu da ilâve edersek, arkadaşımızın söylediği gibi, onları da bir araya getirince gensoru, müzakerelerinin bir müddet yapılmaması icap eder⁴¹².”

T. İ. P. Grubu tarafından verilen bir gensoru önergesi 468 sayılı Kanun gereğince, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunca hazırlanan raporlara tahsis olunduğu gerekçesiyle reddedildi. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu raporlarının görüşülmesine devam edilerek: Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı ve iştirakleri ile Atatürk Orman Çiftliği ve Millî Piyango idaresinin, bilançoları ve hesap neticeleri kabul ve idare kurulları ibra olunmuştur⁴¹³.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Fuat Avcı (Denizli)'nın ve Ali Rıza Çetiner (Ankara)'ın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 71.birleşimde Feyyaz Köksal'ın ve 29 arkadaşının, Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları kurulmasına ve 6235 ve 7301 sayılı kanunların yürürlükten kaldırılmasına dair kanun teklifini görüşecek olan Geçici Komisyona Enerji ve Tabii Kaynaklar Komisyonundan da üye alınmasına dair (4/154) konuşması şu şekildedir:

“Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına, Kayseri Milletvekili Feyyaz Köksal ve 29 arkadaşının, Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları kurulmasına ve 6235,7303 sayılı kanunların yürürlükten kaldırılmasına dair kanun teklifi Bayındırlık, Adalet ve Plân komisyonlarına havale edilmiş bulunmaktadır. Bayındırlık Komisyonu Başkanlığınca bir Geçin Komisyon teşkili talebinde bulunulduğu öğrenilen bu kanun teklifi, Orman Mühendisleri ve Ziraat Mühendisleri Odaları dolayısıyla, komisyonumuzu çok yakından ilgilendirmektedir. Esasen daha önce bu mahiyetteki muhtelif teklifler, Tam Komisyona da havale edilmiştir. Bu itibarla teklifin, yukarda bahsi geçen komisyonlara ayrı ayrı yahut bir Geçici Komisyon teşkili suretiyle görüşülmesini müteakip Tarım komisyonuna da havalesini veya kurulacak Geçici Komisyona Komisyonumuzdan da üye alınmasının teminini saygılarımla arz ederim. Tarım Komisyonu Başkanı Kocaeli Milletvekili Sedat Akay⁴¹⁴.”

Enerji ve Tabii Kaynaklar Komisyonu Başkanlığının, Mühendisler Odaları hakkındaki kanun teklifinin görüşülecek Geçici Komisyona Enerji ve Tabii Kaynaklar Komisyonundan da üye alınmasına dair tezkeresi, okunarak kabul edilmiştir⁴¹⁵.

Başkanlığını Başkanvekili Ahmet Bilgin'in, kâtipliğini Bedrettin Karaerkek (Tokat)'ın ve Kazım Kangal (Sivas)'ın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 83.birleşimde Feyyaz Köksal'ın Halen Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde

⁴¹² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 12.Cilt, 2. Toplantı, 45. Birleşim, 3.2.1967, s.212–213.

⁴¹³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 12.Cilt, 2. Toplantı, 46. Birleşim, 4.2.1967, s.262.

⁴¹⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 15.Cilt, 2. Toplantı, 71. Birleşim, 10.3.1967, s.100-101.

⁴¹⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 15.Cilt, 2. Toplantı, 72. Birleşim, 13.3.1967, s.140.

çalışan ve ekonomik kriz dolayısıyla işlerinden çıkartılan işçilerimizin durumlarıyla gereği gibi ilgilenmeyen Hükümet hakkında gensoru açılmasına dair önergeler münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sayın arkadaşlarım, herhangi bir meseleyi vazederken bilhassa rakamların doğru olması zaruridir. Şu anda Avrupa'da çalışan işçilerimiz 300 bin civarında değil, bunların yarısı mertebesindedir. 1967 Mart ayı içinde yurt dışında çalışan işçilerimiz: Avrupa Ekonomik Topluluğu Ortak Pazar memleketleri: Federal Almanya 136.600, Hollanda 12.150, Belçika 7138, Fransa 800, toplam 156.688. EFTA memleketleri: İsviçre 4900, Avusturya 4595, İsveç 1650, Ceman yekûn 168.350'dir. İzinli bulunanlar buna dâhil değildir, bunlar takriben 10.000 civarındadır. Alman İşçi Bulma ve İşsizlik Sigortası Federal Teşkilâtın rakamlarına göre Şubatta 6500, Mart sonunda 5500 işsiz ve İşsizlik Sigortası yardımlarından faydalanan işçimiz de bu rakama dâhil değildir. 1961 de Türk ekonomisinin duraklama devresi işsizliği artırmış ve Türkler dış ülkelerde de iş aramaya başlamıştır. Muhterem arkadaşlarım, işte bu yılda 1961'de sayın önerge sahiplerinin diğer yabancı işçilerin elde ettikleri haklardan daha az imkânlarla gönderildiklerini ifade ettikleri antlaşma, Ekim 1961 işçi mukavelesi zamanın hükümetleri tarafından İyi niyetle ve bir nizam için akdedilen ikili anlaşmadır. Elbette serbest piyasa ekonomisinin hüküm sürdüğü iktisadi sistemde Almanya'da iş ve işçi de serbest piyasadadır. Muhterem arkadaşlarım, muhtelif hükümetler zamanında 1961 Ekim İşçi Anlaşmasından sonra, muhtelif tarihlerde, işçilerimiz lehine ek anlaşmalarla diğer işçilere eşit duruma getirme çabası gösterilmiş ve mütekabiliyet esaslarına göre, işsizlik sigortası hariç, eşitlik sağlanmıştır. Almanya'daki işçilerimizin sayısı Ocak 1962'de 10.130, 1963'te 22.054, 1964'te 44.953, 1965'te 94.975 ve nihayet Eylül 1965 sonunda 132.777'yi bulmuştur. Muhterem arkadaşlarım, işte istizahın gensoru takririnin yöneltildiği Hükümetimizin devraldığı rakam budur ve birçok hususlarda daha önceden hazırlanmıştır. Sayın önerge sahiplerinin geçmiş hükümetlere de tariz de bulunmaları veya onları övmeleri gerekirdi. Muhterem arkadaşlarım, Partimiz Adalet Partisi, Devletin mütemadiliği prensibine istinaden şu zamanda şöylece noksan bir iş yapılmıştı diyecek değdi, daha iyisini yapma prensibiyle Avrupa'da çalışan işçi meselesine de eğilmiş bulunuyor. Ve meseleyi her gün daha iyiye götürmektedir. Özel teşebbüsü, özel sermayeyi teşvik meselesinin tekrar bu kürsüye bu mevzu ile getirilmesinin yersizliğini nazarı itibara alarak Hükümet hakkında gensoru açılmasının reddini oylarınızı bu istikamette kullanmanızı rica eder Yüce Meclise Adalet Partisi Grubu adına saygılar sunarım⁴¹⁶. ”

Hükümet hakkında gensoru açılmasına dair önergelerin gündeme alınması hususu, yapılan müzakerelerden sonra reddolunmuştur⁴¹⁷.

⁴¹⁶ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2.Dönem, 16.Cilt, 2. Toplantı, 89. Birleşim, 20.4.1967, s.305-308.

⁴¹⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2.Dönem, 16.Cilt, 2. Toplantı, 90. Birleşim, 21.4.1967, s.326.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Fuat Avcı (Denizli)'nın ve Ali Rıza Çetiner (Ankara)'in yapmış olduğu, saat 10.00'da toplanan birinci oturum 131.birleşimde Feyyaz Köksal'ın İkinci Beş Yıllık (1968-1972) Kalkınma Plânı münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; önergemiz Yukarı Kızılırmak projesi, Sivas grubu, Kayseri -Develi, projesi, Yozgat - Delice projesi, Nevşehir, Kırşehir projesi, Orta Kızılırmak – Ankara projesi, Acıçay projesi, Aşağı Kızılırmak projesi, Gökırmak projesi, Devres – Kastamonu ve Bafra projesi olarak 10 projenin suyunu alâkadar eden bir husustur. Kızılıрмаğın suyunun artırılması işidir. Zamantı ırmağının Kızılıрмаğa akıtılması projesi ile ilgilidir. Komisyon ve Hükümet olarak önergemizi genişlettiklerini görmek, aşağı Fırat ve Ceyhan'a teşmil edildiğini görmek bizi sevindirmiştir. Muhterem arkadaşlarım, memleketimizin mevcut toprak potansiyelinden su potansiyelinden azami istifade temini hedefimizdir. Bu husus plânın ana ilkesidir. İkinci Beş Yıllık Plânda bu teorik hükme 154 arkadaşla birlikte bir tatbikat hükmü getirmiş bulunuyoruz. Zamantı suyunun Kızılırmak havzasına katılması ile 1.862.000 hektar sulanabilir arazi yeni su imkânına ve enerjiye kavuşacaktır. Denizlere hoş yere akmakta olan sularımız, sulamada kullanılacak, enerji üretecektir. Ayrıca, aşağı Fırat havzasının 1.687.000 hektar ve Ceyhan'ın 381.000 hektar sulanabilir arazisi ile birlikte ceman ve takriben 4.000.000 hektarlık bir arazinin sulama işlerine ehemmiyet verilecek ve Türkiye'nin ziraatının ve binnetice ekonomimizin hava şartlarına bağlılığı kısmen yok olacaktır. Önergemizin yeni şekli ile hedef tutulan arazi, Türkiye'mizin sulanabilir arazisinin 1/3'üdür. Bu bakımdan önergemizin önümüzdeki yıllarda tatbikatını görmek için her kelimesi üzerinde, bilhassa «proje» kelimesi üzerinde Yüce Meclisinizin mutabakata varması zaruridir⁴¹⁸.”

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı metnine ait önergelerin üzerinde görüşmelere devam olunmuştur⁴¹⁹.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Fuat Avcı (Denizli)'nın ve Ali Rıza Çetiner (Ankara)'in yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 135.birleşimde Feyyaz Köksal'ın Tasarruf bonoları ihracı hakkında kanun tasarısı ile teklifleri münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Muhterem arkadaşlarım; plânı tetkik ederken, şöyle düşünüldü, dendi ki; «Planda kemimi ve riyazî düşünmek mecburiyetindeyiz.» Tasarruf bonolarının umumu hakkındaki düşüncelere bakarsak, Hükümet programından itibaren tasarruf bonolarının kalkması yönünde bir fikir mevcuttur. Kalkması zaruridir hatta. Çünkü riyazi düşünürsek, matematik düşünürsek bu zaruret. Gerek logaritmik formüllerle hatta münhanileri çizdiğimiz zaman ifade edebiliriz ki, tasarruf bonoları hükümetler için 1973'ten sonra verimli bir müessese

⁴¹⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2.Dönem, 20.Cilt, 2. Toplantı, 131. Birleşim, 2.7.1967, s.283.

⁴¹⁹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2.Dönem, 20.Cilt, 2. Toplantı, 132. Birleşim, 3.7.1967, s.294.

dahi değildir. Tasarruf bonoları milyarlar getirecekmiş gibi gözüküyorsa da 1973'ten sonra esas ödemeler ve faiz ödemeleri devresine girileceği için 1973'ten sonra elde kalacak para tam donelere sahip olmadığım için tam hesaplayamadım ama 200 - 300 milyon liranın üstünde değildir. Milyarlık işlem yapılacak, elde 203 -300 milyon lira kakacak. Politikacı elbette bunu daha iyi gördüğü için Hükümet programına dahi tasarruf bonolarının kaldırılması yönünde madde getirilmiş. Geçen sene bütçe gerekçesinde bu iki şekilde ifadesini bulmuştur: Ya denilmiştir, tasarruf bonoları için bir şey bulacağız, yeni bir sistem bulacağız veyahut kaldıracağız. Vergiye inkılap etmesi için, vergiye inkılâbı hususunda düşünen arkadaşlarım oldu. Devlet % 51 hisseye sahip olduktan sonra o müessesenin her şeyine hâkimdir. Bunların hisse senetlerini vermek suretiyle mülk sahibi olan vatandaş yaratmak. Mülk yalnız gayrimenkulle olmaz, menkul ile de mülk sahibi yapılabilir. Mülk sahibi vatandaş yapma cihetine doğru ilerlememiz lâzımdır, bunu temin etmek icap eder. Benim bir riyaziyeci olarak ve politikacı olarak tespit edebildiğim husus şudur ki, bu tasarruf bonolarını kaldırmak mecburiyetindeyiz. 1970 - 1973 senelerinden sonra kalkmak mecburiyetinde. Kalkacak bir şey için de şimdi bir mekanizma kurmaya hiç lüzum yoktur. Ben de sayın arkadaşımın irade ettiği gibi, Hükümeti dinledikten sonra maddenin tayyî hususunda bir karar hazırladım, onu sunacağım. Tasarruf bonolarının bilhassa kaldırılması düşünülmüyorsa ki bu, Hükümet programında vardı, o tayya muhakkak iştirak edeceklerdir⁴²⁰.”

Önergenin birinci kısmı kabul edilmiş, Feyyaz Köksal tarafından geri alınmıştır. Yalnız ikinci kısmı Komisyon iştirak etmişti, daha sonra geri alınmıştır⁴²¹. Önerge oylamaya sunulmuş; fakat kabul edilmemiştir.⁴²²

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Bedrettin Karaerkek (Tokat)'ın ve Kâzım Kangal (Sivas)'ın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 141.birleşimde Feyyaz Köksal'ın İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulanması esaslarına dair kanun tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Memleketimizde bir iktisat ve plân vekâleti yok. Muhtelif arkadaşlarımız muhtelif zamanlarda beyanda bulundular, bir bakanlık kurmak gayet zor bir şeydir. Ben bunu, bunun nüvesi olarak görüyorum. Böyle bir şey yapmak lâzım. Sanayi meselesini biran evvel halletmek lâzım. Birçok bakanlarla ben Sanayi Odasında çalışırken bendeniz, temas ettik, söz vermedi; kimse kalmadı bu meseleyi halledeceğiz diye, halledemediler. Halledilemeyen bir şey var, herkesin bunu tespit etmesi icap ederdi. Ankara'da sanayi kurulamıyor, sanayi bölgesi yok. Şu hal de bu zaruri idi. O madde ve yukarıdaki maddede iktisadiyatın sihirli müsellesinin bir köşesini ele almış, diyor ki; (ihracatı geliştirmek için) deyip yalnız ihracatı da düşünmüyor, dış ödemeler dengesini düşünerek, dış ödemeler dengesini nasıl biran

⁴²⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 20.Cilt, 2. Toplantı, 135. Birleşim, 7.7.1967, s.515-517.

⁴²¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 20.Cilt, 2. Toplantı, 136. Birleşim, 10.7.1967, s.585.

⁴²² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 20.Cilt, 2. Toplantı, 136. Birleşim, 10.7.1967, s.587.

evvel sağlarını, nasıl dıştan bağı yok edebilirim, döviz nasıl sağlarını? Bu bakımdan bir şeyler daha eklememiz icap ediyorsa ekleyelim, biran evvel çalışır vaziyete getirelim ve ondan sonra da iş isteyelim. İhracatın geliştirilmesi lâzımdır, dış ödemeler dengesinin sağlanması şarttır. Bunun için de yukarıdaki maddeler imkân vermiyorsa daha başka şeyler de getirelim. Yatırımları ve ihracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu bu manada da muhakkak çalışacak ve yeni yeni tekliflerle huzurunuzda gelecektir⁴²³.”

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulaması esaslarına dair kanun tasarısı açık oylama sonucunda Meclisçe kabul edilmiştir⁴²⁴.

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Kâzım Kangal (Sivas)'ın ve Bedrettin Karaerkek (Tokat)'in yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 142.birleşimde Feyyaz Köksal'ın Tasarruf bonoları ihracı hakkında kanun tasarısı ile teklifleri münasebetiyle 772 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı ile İstanbul Milletvekili Reşit Ülker'in Bekçi Parasının kaldırılmasına dair kanun teklifi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar; bir şikâyet konusu kalkacak fakat yeni yeni şikâyet konularının açılmaması lâzımdır. Bu bakımdan bu takriri getirdim. Özel idare kanalı ile yapılacak, mahalli bir hizmetin ödenmesi şeklinde olmalıdır. Bina Vergisinin yeniden tahrirâtı elbette zaruridir bunu da biliyorum. Yalnız, bekçi paralarının karşılığı Bina Vergisi mükelleflerinin ödediği aydınlatma ve temizlik resminin % 50 nispetinde bina vergisine ek yapılarak temin edilebilir. Bu bakımdan elimde bulunan yüz bin lira takdir edilen, bu kadar iradî bulunan bir Bina Vergisinde aydınlatma ve temizlik resmi iki bin lira olarak gösterilmektedir. İki bin liranın eskiden 600 lira bekçi parası vardı. Şimdiki takdirde bu 1800 liraya yükseltildi. Şahsi ve indî takdir edildiği için şikâyet konusu oldu. Benim teklifim, bu yüz bin liranın takdir edilen iratta nasıl aydınlatma ve temizlik resmi iki bin lira ise, bunun, bekçi parasının da bin lira olarak Bina Vergisi mükelleflerine tahsis edilmesi ve bu şekilde bekçi paralarının karşılanmasıdır. Bu birçok şikâyetlerim ve eşitsizlikleri, köy, şehir, eşitsizliğini yok edecektir. Bu bakımdan takririmin kabulünü rica eder saygılar sunarım⁴²⁵.”

Geçici komisyon sözcüsü İsmet Angı, bu teklife katılmadıklarını söylemiştir. Bunun üzerine oturum başkanı önergeyi oylamış, önerge kabul edilmemiştir⁴²⁶. Çarşı ve Mahalle Bekçileri kanun tasarısı üzerinde yapılacak açık oylamanın diğer maddelere takdimen yapılması oylara sunulmuş ve kabul edilmiştir⁴²⁷.

⁴²³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 2. Toplantı, 141. Birleşim, 17.7.1967, s. 212-213.

⁴²⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 2. Toplantı, 142. Birleşim, 18.7.1967, s.258.

⁴²⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 2. Toplantı, 142. Birleşim, 18.7.1967, s.275.

⁴²⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 2. Toplantı, 142. Birleşim, 18.7.1967, s.275.

⁴²⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 2. Toplantı, 143. Birleşim, 19.7.1967, s.310.

Başkanlığını Başkanvekili Ahmet Bilgin'in, kâtipliğini Muzaffer Şamiloğlu (Kars)'nın ve Ali Rıza Çetiner (Ankara)'ın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 147.birleşimde Feyyaz Köksal'ın Tasarruf bonoları ihracı hakkında kanun tasarısı ile teklifleri münasebetiyle Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit ve 16 arkadaşının, Adalet Partili bir senatör tarafından yazılan kitabı Turizm ve Tanıtma ile alâkası olmadığı halde, Devlet parasıyla satın alınıp parasız dağıttığı iddiasıyla Turizm ve Tanıtma Bakanı hakkında bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“İsminden de bahsedilerek, Adalet Partili Feyyaz Köksal da bu kitabın içinde itham edilmektedir, denmektedir. Türkiye’de dört tane Feyyaz Köksal vardır. Birisi, Ankara’da bakkaldır. Bir tanesi, Prof. Yüksek Mimar olandır, ölmüştür. Bir tanesi bendenizim. Yine Yüksek Mühendis Müteahhit veyahut mühendis müteahhit olarak birisi daha ortada dolaşmaktadır, yakalayamadım. Bazı şeylere de ismi karışmıştır. Fakat kitaptaki bahsedilen, yüksek mimar prof. olandır. Benimle hiçbir ilgisi yoktur⁴²⁸.”

Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit ve 16 arkadaşının gensoru açılmasına dair önergesinin gündeme alınması, yapılan görüşmelerden sonra, reddolunmuştur⁴²⁹.

Başkanlığını Başkanvekili Ferruh Bozbeyli'nin, kâtipliğini Muzaffer Şamiloğlu (Kars)'nın ve Fuat Avcı (Ankara)'nın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 150.birleşimde Feyyaz Köksal'ın İş kanunu tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; kıdem tazminatı ile ilgili 14 ncü maddede, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinle, Karma Komisyonun kabul ettiği metin arasında gayet küçük bir fark vardır. Bu da; «17 nci maddenin I/a ve II numaralı bendinde gösterilen sebepler dışında işveren tarafından...» denen kısımda «I/a bendinin» Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde mevcut olması, Karma Komisyonun bunu çıkarmış bulunmasıdır. Şimdi, bu husus Cumhuriyet Senatosunda kabul edildiği zaman, bizim tekrar çıkarmamız, bunları tecviz etmemiz gibi bir şeye yol açabilir. Bu bakımdan Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği şekilde maddenin tedvin edilmesi yerinde olur. Gerçi, işçi lehinde gibi gözükmüşse de bu husus; geliri az olan sınıfın lehinde olması tabiidir maddenin. Fakat işi de düşünmek bakımından bu maddenin Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin gibi kabulünü rica edeceğim⁴³⁰.”

Başkanlığını Başkanvekili Ferruh Bozbeyli'nin, kâtipliğini Muzaffer Şamiloğlu (Kars)'nın ve Fuat Avcı (Ankara)'nın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci

⁴²⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 2. Toplantı, 147. Birleşim, 25.7.1967, s.601.

⁴²⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 2. Toplantı, 148. Birleşim, 26.7.1967, s.638.

⁴³⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 2. Toplantı, 150. Birleşim, 28.7.1967, s.771-772.

oturum 150.birleşimde Feyyaz Köksal'ın İş kanunu tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan muhterem arkadaşlarım; İstanbul Milletvekili Sayın Reşit Ülker, 28.7.1967 günlü önergeleriyle, 22.7.1967 günü saat 18,57’de Adapazarı’nda vuku bulan depremle ilgili bir Meclis araştırması talep etmişlerdir. Önergenin teklifi depremde altı gün sonradır, önergede, Adapazarı deprem bölgesinde bazı binaların sağlam dururken, bilhassa betonarme binaların bir moloz yığını halinde yıkılması nedenlerinin incelenmesi ve yıkılmalarının hangi sebepler neticesinde meydana geldiğini tespit ve bilgi edinmek üzere Anayasanın 88nci maddesi gereğince bir Meclis araştırması yapılması istenmektedir. Huzurunuzda bu hususu A.P.Grubu adına cevaplandırmak için bulunuyorum. Muhterem milletvekilleri; üzümlere ifade etmek mecburiyetindeyim ki, memleketimiz İtalya, Yunanistan, Türkiye ve Himalayalara kadar uzanan zelzele kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Adapazarı zelzelesi ne ilk ve ne de sonuncu zelzele olmuştur maalesef. Esasen millî meselelerimizde, felâketlerimizde ve sevinçli günlerimizde ve bilhassa teknik mevzularımızda partiler üstü bir politika takip edebilir ve objektif olabilirsek halledilemeyecek meselemiz yoktur. Eskiden 5-10 sene sürebilecek olan bir çimento fabrikası bugün Ankara’da şurada yakınızda 1, 5 sene içerisinde her şeyi ile bitirilmiş, 400 bin tonluk çimento fabrikası gayet kısa bir zaman içerisinde en yeni inşaat tekniği kullanıldığı için sağlam bir şekilde ve son metotlarla ikmal edilmiş ve milletimizin hizmetine arz edilmiştir. İnşaatçılığımız ilerliyor, çok ilerliyor ve hakikaten 3-4 seneden beri de 1950’den sonra inşaatçılığımızın nasıl ilerlediğini 1948’de, arkada oturan arkadaşımın Nafia Vekilliği zamanından başlayan kongrelerle bunların nasıl halledildiğini bilen bilir. Yıkılan binalarda vasıfsız çimento kullanıldığı, depremle ve imarla ilgili mevzuata önem verilmediği gibi siyasi ithamlar ve hatta kazai tahkikata müncer olabilecek ithamlar mevcuttur. Araştırmadan beklenenler önergede zikredilmiş. Ne diyor önerge? 1.Bir deprem bölgesi olan Türkiye’de yeni yeni faciaları, can ve mal kaybını önleyici tedbirleri aramak ve bulmak. 2.Vatandaşları uyarmak. 3.Ve esas teşriî tahkikatın, arttırmanın gayesi olan en mühim husus Meclisin elde edeceği bilgilere istinaden Yüce Meclis Gündeminde bulunan Afetler Kanununu daha iyi tedvin etmek şeklinde sıralanmış 7239 sayılı Kanun. Bu, Yüce Meclisin komisyonlarındadır, geçen sene Gündeme geldi. Sayın Reşit Ülker de geçici komisyon üyesidir⁴³¹.”

İstanbul Milletvekili Reşit Ülker'in, Anayasanın 88. maddesi uyarınca bir Meclis Araştırması yapılmasına dair önergesi, üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasından sonra, reddolunmuştur⁴³².

Başkanlığını Başkanvekili Atıf Şohoğlu'nun, kâtipliğini İsmet Kapısız (Konya)'ın ve Fethi Alacalı (Tokat)'nın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci

⁴³¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 23.Cilt, 3. Toplantı, 25. Birleşim, 10.1.1968, s.213-223.

⁴³² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 23.Cilt, 3. Toplantı, 25. Birleşim, 12.1.1968, s.261.

oturum 32.birleşimde Feyyaz Köksal'ın İstanbul Milletvekili Orhan Birğit ve iki arkadaşının, bakanlığın dış görevlerinde kendi partisine yakın ve kendisiyle aynı politik görüşü paylaşan kimseleri istihdam edeceğini söylediği iddiasıyla Turizm ve Tanıtma Bakanı hakkında Anayasanın 89. maddesi gereğince gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Gensoru, eski hukuk dilimizdeki karşılığı olan «istizah» tabirinin de gayet güzel ifade ettiği gibi, esas itibariyle bir izahat isteme mekanizmasıdır. Hükümetin siyasi mesuliyeti yoluna gidilmesi gensoru önergesinin ilk ve asli maksadı olmaya ancak bu izahatın tatminkâr görülmemesi halinde bahis konusu olabilir. Meclisten, iktidar partisi grubundan değil, bilhassa muhalefet grubundan arkadaşlarımızdan istirham ve rica ederiz ki, bu müesseseyi zamanın da kullanalım ve suiistimal etmeyelim. Geçen sefer 61 tane gensoru önergesi verilmiştir. Dünyanın hiçbir yerinde vaki olmayan bir gensoru tufanına tutulmuştur bu Meclis. Yeniden buna lüzum yoktur. Meclisi çalıştıralım. Birçok kanunlar şu anda Meclisi beklemektedir⁴³³.”

Anayasanın 89. maddesi gereğince gensoru açılmasına dair önergesinin gündeme alınması, yapılan görüşmelerden sonra reddolunmuştur⁴³⁴.

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Kenan Aral (Tunceli)'ın ve Fethi Alacalı (Tokat)'nın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 35.birleşimde Feyyaz Köksal'ın Adana Milletvekili Ali Karıcı ile Kars Milletvekili Âdil Kurtel'in, petrol konusunda ulusal çıkarlarımıza ve millî bağımsızlığımıza uygun bir politika izlememesi, millî çıkarlarımıza karşı bir uygulamanın içerisinde bulunması iddiasıyla Anayasanın 89. maddesi gereğince Hükümet hakkında bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle verdiği önerge ve yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Gensorular, Hükümete politik gayelerini açıklamak fırsatını veren vasıtalarlardır. Şu andaki gensoru, petrol ile ilgili bir gensorudur. Petrol politikası ile ilgili bir mesele huzurunuzda getirilmektedir. Petrol politikası ile ilgili meseleleri enine boyuna tetkik etmek için Yüce Meclis bir Araştırma Komisyonu teşkil etti. Bütün partiler şu kürsüden, Araştırma Komisyonunun faaliyetlerini övdüler. Netice itibariyle, politika muhtelif açılardan tespit edildi. Petrol politikası ile ilgili hususlar bütün partilerin fikirleri komisyon çalışmalarında tespit edilmiştir, çok yakında huzurunuzda getirilecektir. Bu bakımdan, yeniden Meclisi aynı mevzua, bir komisyon seçilmişken şuradaki konuşmalarla milleti yanıltıcı hususlara

⁴³³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 23.Cilt, 3. Toplantı, 32. Birleşim, 26.1.1968,s.631–632.

⁴³⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 23.Cilt, 3. Toplantı, 33. Birleşim, 29.1.1968, s.3.

*götürmeye müsaade etmeyeceğinize inanıyorum. Hepinize saygılar sunarım, teşekkür ederim*⁴³⁵.”

Gündemde bulunan petrol konusuyla ilgili gensoru önergesi üzerindeki görüşmelerin 15 dakika ile kısıtlanmasına dair önerge yapılan görüşmelerden sonra, kabul olunmuştur⁴³⁶.

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Kenan Aral (Tunceli)'ın ve Fethi Alacalı (Tokat)'nın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 35.birleşimde Feyyaz Köksal'ın Kars Milletvekili Âdil Kurtel ve Diyarbakır Milletvekili Tarık Ziya Ekinci ile Hatay Milletvekili Yahya Kanbolat'ın, toprak reformu ve toprak sorunları konusunda Hükümet hakkında bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir: *“Efendim muayyen bir yerden geçerek gelmesi iktiza etmez mi? Doğrudan doğruya mı verilir. Şu anda duyuyoruz, bundan haberimiz yoktu. Geçen günkü önergenin uzunluğu dolayısıyla bir prensip kararı almıştık. Bir prensip kararı almamız lazımdır. Müsaade edin bir önerge takdim edelim*⁴³⁷.”

Gensoru önergesinin gündeme alınması kabul edilmemiştir⁴³⁸.

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Fuat Avcı (Denizli)'nın ve Bedrettin Karaerkek (Tokat)'ın yapmış olduğu, saat 10.00'da toplanan birinci oturum 43.birleşimde Feyyaz Köksal'ın Başbakanlık 1968 yılı Bütçesi münasebetiyle konuşması şu şekildedir:

“T.İ.P. sözcüsü çıktı, burada; benim kardeşim Nevzat Köksal'ın T.İ.P.e kayıtlı olduğunu söylediler. Doğrudur. T.İ.P. Partisi öyle hareket etmektedir ki yarın, kardeş kardeşe, baba evlâda ve netice itibariyle bu memleket kana bulanacak şekle sokulacaktır. Onlar sözde bilimsel, sosyalist bir parti olduklarını ifade ederler. Aslında tamamen komünist partisidirler, komünist metotlarla çalışmaktadırlar. Zaten mühim olan husus şu muhterem arkadaşlarım; muayyen bir sistem içerisinde bir sözde sol teşekkülü buraya getirerek fikirleri söndürme cihetine gitmek memlekette eğer Parlâmentoda bu fikirler ifade edilmezse memleket sathında daha kolay sönebileceği zannedilmektedir. Halbuki Parlâmentoya bu fikirlerin gelmesi sayesinde memlekette daha fazla bu propagandalar gelişmek istidadındadır. Yüce Parlâmento ve benim hükümetim bunun çaresini bulmak mecburiyetindedir. Anayasa ve Partiler Kanunu bunun hudutlarını tayin etmiştir. Anayasaya göre bu partinin bu gün burada olmaması gerek. Her zaman ifade ettiğim husustur; Partiler Kanunu bu hakkı hükümete tanımıştır. Delilleri biran evvel toplayıp Anayasa Mahkemesine müracaat etmek mecburiyetindedir. Bu partinin kapatılması zarureti vardır.

⁴³⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 24.Cilt, 3. Toplantı, 35. Birleşim, 2.2.1968, s.154-155.

⁴³⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 24.Cilt, 3. Toplantı, 35. Birleşim, 2.2.1968, s.128.

⁴³⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 24.Cilt, 3. Toplantı, 36. Birleşim, 5.2.1968, s.193.

⁴³⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 24.Cilt, 3. Toplantı, 36. Birleşim, 5.2.1968, s.218.

Gerek Stalin gerekse Lenin'in bu gibi partilere evvelâ komünist olmamak hüviyetiyle sözde sosyalist parti namı altında, İşçi Partisi namı altında veya şu veya bu şekilde muhakkak Parlâmentoya giriniz diye direktif vermiştir. Bu vakiydir. Bu direktife istinaden Anayasanın hürriyet nizamına olan açıklığından faydalanarak bu parti bugün için buraya girmiştir. Hâlbuki aslında bu parti tam manasıyla bir komünist parti olduğu halde bunun tedbiri bulunmamaktadır⁴³⁹.”

Anayasa Mahkemesi Başkanlığı Bütçesi kabul olundu.⁴⁴⁰

Başkanlığını Başkanvekili Ferruh Bozbeyli'nin, kâtipliğini Bedrettin Karaerkek (Tokat)'ın ve İsmet Kapısız (Konya)'ın yapmış olduğu, saat 10.00'da toplanan birinci oturum 56.birleşimde Feyyaz Köksal'ın Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçimlerinde uygulanacak hükümler hakkında kanun tasarısı münasebetiyle konuşması şu şekildedir:

“Sizde reform yapmak ile daima övündükleri halde, Kanada'da Seçim Kanununun ıslahatı için, 1882'de mevcut seçim çevrelerinin tashihi kanununu bir reform kanunu diye getirilmişken, bizde Seçim Kanununu tamamen değiştiren millî bakiye sistemi reform kelimesiyle getirilmemiş ve 12 dakikalık bir zaman içerisinde buradan çıkarılmış, arkadaşlarımdan bunu öğrenmiş bulunuyorum. Şu anda bu D'Hont sistemine 12 . 5 . 1961 gün oylamada müspet oy veren iki arkadaşınız buradadır, birisi Sayın Emin Paksüt, birisi bendeniz, diğeri benim grubumdaki iki arkadaş, bu D'Hont sisteminin de daha ilerisinde daha fazla ekseriyet sistemine yaklaşan bir sistemi savunmuşlardı. Muhterem arkadaşlarım, Kurucu Meclis demokrasi ve hukuk Devleti esaslarını gerçekleştirip teminat altına alacak olan Yeni Anayasa ile yeni Seçim Kanununu en kısa zamanda tamamlamak için toplanmıştı ve hakikaten büyük münakaşalar ve müzakereler neticesinde milletin bünyesine en uygun bir kanun diye bu D' Hont sistemi getirilmişti. Şimdi bundan sonra bakiyeli sistem getirilmiştir. Bakiyeli sistemin mahzurlarını arkadaşım gayet açık şekilde izah buyurdular, bendeniz onlara da temas etmeyeceğim. Kanunun bu şekilde yeniden yumuşak bir şekliyle 1961 şekline çevrilmesi gayet yerindedir, grubumuzun bunu kabul etmesini diler, saygılar sunarım efendim⁴⁴¹.”

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçimlerinde uygulanacak hükümler hakkındaki kanun tasarısının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış, maddeleri ve tümü kabul olunmuştur⁴⁴².

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini İsmet Kapısız (Yozgat)'ın ve Tevfik Koraltan'ın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 60.birleşimde Feyyaz Köksal'ın Umumi hayata müessir afetler dolayısıyla alınacak

⁴³⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 25.Cilt, 3. Toplantı, 43. Birleşim, 17.2.1968, s.86-87.

⁴⁴⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 25.Cilt, 3. Toplantı, 44. Birleşim, 18.2.1968, s.128.

⁴⁴¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 27.Cilt, 3. Toplantı, 56. Birleşim, 1.3.1968, s. 79-80.

⁴⁴² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 27.Cilt, 3. Toplantı, 57. Birleşim, 4.3.1968, s.131.

tedbirlerle, yapılacak yardımlara dair 15.5.1959 gün ve 7269 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı münasebetiyle konuşması şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; Umumi hayata müessir âfetler dolayısıyla alınacak tedbirlerle, yapılacak yardımlara dair 15 . 5 . 1950 gün ve 7269 sayılı Kanun tasarısı üzerinde görüşlerimi arz etmek üzere A. P.Grubu adına huzurunuzdayım. Muhterem arkadaşlarım, 1967 Adapazarı zelzelesi dolayısıyla Sayın Reşit Ülker'in Meclis Araştırması önergesi ile ilgili olarak yine A.P. Grubu adına sözcü idim. O zaman iki hususu tespit etmiştik. Birincisi; biran evvel yönetmeliğin çıkarılması zaruretine inandığımızı Adalet Partisi grubu adıma ifade etmiştik, âfetlerle ilgili ve bilhassa zelzele yönetmeliğinin biran evvel çıkarılması, üçüncü madde gereğince zaruridir demiştik. Şu anda tespit etmiş bulunuyoruz ki, Hükümetimiz bu yönetmeliği çıkarmış ve yürürlükte. Diğer bir mevzu da kanunun meclisler tarafından biran evvel tedvini idi. Bu da yüksek oylarınızla ve mümkün mertebe süratli bir görüşmeyle nihayet bulacaktır ve kanun yeniden tedvin edilmiş olacaktır. 1959 daki kanun biraz tatbikat gördükten sonra 1964te yenilenmesi için teklif yapılmış. 1964le 1966 arasında, bilhassa 1966 da Reiscumhur tarafından Senato ve Millet Meclisi olarak aramızdaki bir ihtilâf yüzünden Reiscumhurumuz tarafından veto edilmişti. Kanun şimdi tekrar Hükümetimiz tarafından ele alınmış, 4 senelik tatbikata 4 senelik bir daha tatbikat, 1959 dan 1968 e kadar olan bütün tatbikatta görülen aksaklıklar ve yapılması zaruri işlemler nazarı itibara alınarak kanun gayet olgun bir şekle getirilmiştir. Bu 7269 sayılı Kanun Umumi Hayata Müessir Afetler Kanunu halinde iken bugün yalnız başına bütün afetleri kapsayan bir kanun vaziyetine gelmiştir, bütün afetleri kapsayacaktır. Bilhassa köylerimizi alâkadar eden umumi hayata müessir olmayacak gibi telâkki edilebilecek küçük bir köy için çok büyük olan afetler dahi buraya girmiştir. Bu hususu belirtmek zarureti vardır. Bir köy, jeolojik bakımdan kayan bir toprakta oturduğu, meskûn olduğu nazarı itibara alınan bir köy için bu kanun bir şeyler getirmiştir. Kaya düşecek olan bir iki evi zarar dide olacak olan köyün, bir iki hanesi için bu kanun getirilmiştir ve tatbikat görecektir. Şu halde kanunu yalnız umumi hayata müessir afetler dolayısıyla bir kanun gibi nazarı itibara almak değil, bütün afetleri kapsayacak ve hatta bir yağmur yağdığı zaman kötü inşa edildiği için eski inşaata ait bir köy evini eritirse çok şiddetli bir yağmur dahi nazara itibara alınmıştır. Şu şekilde kanun gayet güzel olarak tedvin edilmiştir, kanunumuz biran evvel sizlerin de yardımlarıyla elbette tashih görerek, daha iyi bir şekil alacaktır, Yüce Meclisi bu hususta yardımcı olacaktır. Birkaç gün evvel radyolardan dinledik, gerçi idari, tedbirlerle de bu husus imkân dâhilinde ise de elbette kanuni hükümle gayet güzel bir şekilde tedvin edilecek maddeyle bu husus daha sarîh bir şekle girer ve fonu da mevcut olur, biran evvel afetzedenin yardımına koşmak bütün milletimizin olduğu gibi elbette partimizin de vazifesidir, Hükümetimiz bunu yapacak kudrettedir⁴⁴³.”

⁴⁴³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 2.Dönem, 27.Cilt, 3. Toplantı, 60. Birleşim, 18.3.1968, s.258-260.

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Bedrettin Kararerkek (Konya)'ın ve Fethi Alacalı (Tokat)'nın yapmış olduğu, saat 15.05'de toplanan birinci oturum 64.birleşimde Feyyaz Köksal'ın Kocaeli Milletvekili İsmail Arar ile Tokat Milletvekili İrfan Solmazer ve iki arkadaşının, Yasama Meclislerinin dış münasebetlerinin düzenlenmesi hakkındaki 16 Ocak 1964 tarihli ve 378 sayılı Kanunun değiştirilmesine dair kanun teklifleri münasebetiyle konuşması şu şekildedir:

“Muhterem milletvekilleri, demokratik memleketlerde bazen milletvekillerinin hareketleri, İngiltere’de bir milletvekilinin, Bristol Milletvekilinin, halkın huzuruna çıkarak beni seçtiniz, çalışmam için seçtiniz, fakat aklımı da kullanmam lâzımdı, akıllı diye telâkki ettiğiniz için seçtiniz, şu halde aklımı kullanmak zaruretinde olduğumdan ben yalnız sizin söylediklerinizi yapacak değilim, vicdanımın sesine uymak mecburiyetindeyim. Ona göre hareket etmek mecburiyetindeyim dediği husus, bir Anayasa maddesi haline gelmiştir, İngiltere’de bu bir anane şeklinde devam ederken, Garp demokrasilerinin Anayasasına girmiş, bizde de Anayasamızın milletin temsili adı altında kullandığımız 76. maddesinde yerini almıştır. «Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil ederler.» Bizim Anayasamızla, Garp’tan aldığımız, muhtelif maddelerini bir araya getirerek, 1961 de yeni bir demokratik sistem kurmuş bulunuyoruz. 1961 de Kurucu Mecliste bu maddeler görüşülürken düşünülmüş meselelerdir. Profesörler mevcuttu aramızda, şu hususu sormuştuk, biz dışarıdan gelmiştik, politikaya yeni başlıyorduk, Profesörler Anayasa hazırlamazlar mı? Dediğimiz de, profesörlerin hepsinde Anayasa yok muydu, bir hazırlığınız yok muydu, bunu niçin geciktiriyorsunuz dediğimizde karşıladığımız cevap şu olmuştu, dediler ki; profesörler Anayasa hazırlamazlar, hazır bir Anayasa çekmecelerinin gözündeydi yoktur, fakat Anayasa tatbikatını izlerler ve her bir maddenin yürüyüp yürümediğini tetkik ederler. O günkü münakaşalar, bu madde 84 ve 85 üzerindeki münakaşalar Kurucu Mecliste Sayın Turan Güneş’le Feridun Ergin arasında yapılmıştı. Feridun Ergin’in haklı olduğu şu anda meydana çıkmıştır. Feridun Ergin demişti ki; bu Anayasa maddesi değildir, Anayasaya içtüzük mahiyetinde bir husus giremez, girdiği zaman ilerde tatbikatı gayet zorlaşır, meclisler çalışamaz hale gelir. Turan Güneş buna karşılık yepyeni bir Meclis kuruyoruz, yepyeni bir Başkanlık Divanı kuruyoruz 84 ve 85 i o şekilde tedvin ettik ki, ilerdeki meclislere ışık tutacak, meselelerimiz gayet basit bir şekilde halledilecektir. Bugün görüyoruz ki, basitlik şöyle dursun girift bir problemle karşı karşıya kalmaktayız. Ve meselelerimizi halletmek için

şimdiden yeni bir komisyon kurarak bu maddelerle ilgilenmemiz gerekir. Şu önümüzdeki kanun tasarısı da bu maddelerle ilgili bir kanun tasarısıdır⁴⁴⁴.”

Yasama Meclislerinin dış münasebetlerinin düzenlenmesi hakkındaki 16 Ocak 1964 tarihli ve 378 sayılı Kanunun değiştirilmesine dair kanun teklifleri öncelik ve ivedilikle görüşülerek kabul olunmuştur⁴⁴⁵.

Başkanlığını Başkanvekili Ferruh Bozbeyli’nin, kâtipliğini Fuat Avcı (Denizli)’nın ve Kenan Aral (Tunceli)’ın yapmış olduğu, saat 15.00’de toplanan birinci oturum 1.birleşimde Feyyaz Köksal’ın AP, CHP, GP, MP, ve YTP Grup temsilcilerinin, Başkanlık Divanının kuruluş tarzına dair önergesi münasebetiyle konuşması şu şekildedir:

“Başkanlık Divanı delaletiyle grupların imzaladığı takrir huzurunuzda gelmiştir. Şu halde bu takrir üzerinde konuşalım. Bu takrir, muhtelif arkadaşlarımızın da ifade ettikleri gibi, bizi tereddüde sevk edecek bir takrir değildir. Hiçbir tereddüdümüz yok imza attıktan sonra tereddüde mahal verenler veyahut da tereddüt edenler bulunabilir. Fakat biraz sonra arz edeceğim veçhile hiçbir tereddüde mahal yoktur. Bunun için Sayın Coşkun Kırca arkadaşımız içtüzüğümüzün beşinci maddesini değiştirerek meselenin halledilmesi gerektiğini ifade ettiler. Buna da lüzum yoktur. İchtüzüğümüzün 232.nci maddesini tatbiki de hiç lüzum yoktur. Bugün 37 tane arkadaş ile Başkanlık Divanının teşekkülü zaruri görülmektedir. Bu ise gayrimümkündür. Şu halde Anayasamızın 84 ncü maddesinin işlemesi bakımından ve birçok hukukçularımızın ve bilhassa içtüzüğü tanzim eden Sayın Coşkun Kırca ve diğer arkadaşların ifade ettikleri gibi, haktan sarfınazar ile 16 kişiye düşürme karan, gruplar arasında verilen karar yerindedir. Başka türlü ilerde komisyonlarda da aynı mesele ile karışılacağız meseleyi halletmeye imkân ve ihtimal yoktur. Şimdi İchtüzüğü değiştirmeden bunu yapamayız, diyen arkadaşlar var. Sayın Coşkun Kırca Anayasanın üstünlüğü prensibi ile hareket ederek bu hususu söyledi. Gerek Anayasa Mahkemesinin kararlarında esas olan Anayasanın üstünlüğü prensibini esas alarak Yüce Meclisinin, Yüce Senatonun ve bütün Büyük Millet Meclisi üyelerinin Anayasa prensibinin üstünlüğünü, Anayasanın üstünlüğünü esas aldığımızda, Anayasaya uymak mecburiyetindeyiz. Bir içtüzük maddesi ile inşallah çok yakında karşınıza gelirler ve neticeyi hallederiz. Hürmetlerimi sunarım efendim⁴⁴⁶.”

A. P., C. H. P., M. P. ve Y. T. P. Grup temsilcilerinin;

1. Millet Meclisi Başkanlık Divanının 16 üyeden kurulmasına,

2. Başkanlık Divanındaki görev yerlerinden Adalet Partisine 1 Başkanvekilliği, 1 idareci üyelik ve kâtipliğin; Cumhuriyet Halk Partisine 1 başkanvekilliği, 1 idareci

⁴⁴⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 27.Cilt, 3. Toplantı, 64. Birleşim, 27.3.1968, s.407-410.

⁴⁴⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 27.Cilt, 3. Toplantı, 65. Birleşim, 29.3.1968, s.462.

⁴⁴⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 29.Cilt, 4. Toplantı, 1. Birleşim, 1.11.1968, s.16-18.

üyelik ve 1 kâtipliğin; Güven Partisine 1 başkanvekilliğinin; Yeni Türkiye Partisine 1 idareci üyeliğin; Türkiye işçi Partisine ve Millet Partisine 1 er kâtipliğin verilmesine dair önergesi, yapılan görüşmelerden sonra, kabul olundu.⁴⁴⁷

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Mehmet Ersoy (Kütahya)'un ve Muzaffer Şamiloğlu (Kars)'nın yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 65. birleşimde Feyyaz Köksal'ın; Türkiye Cumhuriyeti ile Ege Elektrik Türk Anonim Şirketi arasında Demir köprü Hidro-Elektrik tesislerinin devrine müteallik olarak akdedilen ve 6844 sayılı Kanunla tasdik edilen mukavelenin fethi hakkında kanun tasarısı münasebetiyle konuşması şu şekildedir:

“Yüksek Başkanlığa Bugünkü gündemin bir defa görüşülecek işler kısmında bulunan 822 sıra sayılı kanun tasarısının biran önce sonuçlandırılmasını teminen öncelikle görüşülmesini arz ve teklif ederim”⁴⁴⁸. “Yüksek Başkanlığa Bugünkü gündemin, bir defa görüşülecek işler kısmında bulunan 681’e 1.nci ek sıra sayılı kanun tasarısının biran önce sonuçlandırılmasını teminen öncelikle görüşülmesini arz ve teklif ederim”⁴⁴⁹. Plân Komisyonu Başkanvekili olarak Feyyaz Köksal'ın verdiği bu tekliflerin ikisi de kabul edilmiştir⁴⁵⁰.

Türkiye Cumhuriyeti ile Ege Elektrik Türk Anonim Şirketi arasında Demirköprü Hidro-Elektrik tesislerinin devrine müteallik olarak akdedilen ve 6844 sayılı Kanunla tasdik edilen mukavelenin fethi hakkında kanun tasarısı kabul edilmiştir⁴⁵¹.

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Mehmet Ersoy (Kütahya)'un ve Mehmet Göbekli (Afyonkarahisar)'nin yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 91.birleşimde Feyyaz Köksal'ın; 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 8. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin havale edilmiş olduğu İçişleri, Adalet ve Anayasa komisyonlarından seçilecek 6 şar üyeden kurulacak bir Geçici Komisyona havalesine dair Önergesi münasebetiyle konuşması şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, 217 arkadaşımızla birlikte hazırladığımız tekliflerimiz, Siyasi Partiler Kanunu ve biraz sonra da okunacak seçim kanunları ile yok edilen siyasi hakların iadesi için yaptığımız teklifler, Anayasa, Adalet ve içişleri komisyonlarında ayrı ayrı konuşulmak üzere havale edilmiştir. Normal yol budur, fakat Meclisin tatiline gayet az zaman kalmıştır, bu husus malumlarınızdır. 1961 Anayasa

⁴⁴⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 29.Cilt, 4. Toplantı, 2. Birleşim, 6.11.1968, s.24.

⁴⁴⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 35.Cilt, 4. Toplantı, 65. Birleşim, 17.3.1969, s.78.

⁴⁴⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 35.Cilt, 4. Toplantı, 65. Birleşim, 17.3.1969, s.79.

⁴⁵⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 35.Cilt, 4. Toplantı, 65. Birleşim, 17.3.1969, s. 78-79.

⁴⁵¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 35.Cilt, 4. Toplantı, 67. Birleşim, 21.3.1969, s.162.

nizamında koruyacağımız hususlar, hak ve hürriyetler nizamını, siyasi hak ve hürriyetlerin de korunması ve iadesi meselesinin hallini zaruri kılmıştır. Bu hususta Anayasamızla ilgili teklif şu anda Anayasa Komisyonundadır. Birkaç gün içinde Yüce Mecliste görüşülmeye başlanacaktır. Ancak Anayasa haricinde, kanunlarla yok edilen siyasi hakların iadesi için de, 217 arkadaşımın hazırladığımız tekliflerimizin de acele görüşülebilmesi için teklifimizin müşterek bir komisyona havalesini teklif etmiş bulunuyoruz⁴⁵².”

Söz konusu önerge kabul edilmiştir⁴⁵³. Kayseri Milletvekili Feyyaz Köksal'ın, 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 8 nci maddesinin değiştirilmesi ve 286, 287, 306 ve 307 sayılı kanunlarda değişiklik yapılması hakkındaki kanun tekliflerinin havale edilmiş olduğu içişleri, Adalet ve Anayasa komisyonlarından seçilecek 6'şar üyeden kurulacak bir Geçici Komisyona havalesine dair önergeleri kabul olunmuştur⁴⁵⁴.

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Mehmet Ersoy (Kütahya)'un ve Mehmet Göbekli (Afyonkarahisar)'nin yapmış olduğu, saat 15.00'de toplanan birinci oturum 91.birleşimde Feyyaz Köksal'ın; 3936 sayılı Kanunun 20. maddesi ile bu kanunun 27.10.1960 tarih ve 115 sayılı Kanunla değiştirilen 18, 24, 32 ve 38. maddelerinde değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı ve İstanbul Milletvekili Reşit Ülker'in, doçentlik İçin bekleme süresinin dört yıldan iki yıla indirilmesi hakkında kanun teklifi münasebetiyle konuşması şu şekildedir:

“Muhterem arkadaşlarım, Üniversite reformu meselesi bütün dünyayı meşgul eden bir meseledir, Bütün dünya üniversiteleri bizzat kendi müesseselerini ıslah etmekle meşguller. Üniversite reformu meselesi, bizim üniversitelerimizde de ele alınacaktır. üniversite Reformu Kanunu ile ilgili olarak, Ankara, İstanbul, Atatürk Üniversitelerinden reform teklifi gelmiştir. Fakat İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Orta - Doğu Teknik Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesinden henüz teklif gelmemiştir ve şu anda tekid edilmiştir, teklif beklenmektedir. İnşallah bu üniversitelerimiz tekliflerinde acele ederler ve bunlar üniversitelerarası bir kurulda arizamik bir şekilde tetkik edilir, elbette ondan sonra da üniversitede reform meselesi bir bütün olarak ele alınır. Yoksa üniversite meselesinin şurasından burasından küçük bir şeyi ele alarak, «Üniversite reformunu yaptık, bütünü ile hallettik » diye ortaya çıkarsak, üniversite reformu meselesi ortada kalır, halledilmemiş olur. Bunun için, Bütçe Plân Komisyonu, Hükümet tasarısını tetkike koyulmuş, Millî Eğitim Komisyonu tasarısına iltifat etmemiştir. Reform, bir bütündür, bu şekilde telâkki edilmesi lâzımdır. Muhterem arkadaşlarımdan da,

⁴⁵² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 36.Cilt, 4. Toplantı, 91. Birleşim, 12.5.1969, s.330.

⁴⁵³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 36.Cilt, 4. Toplantı, 91. Birleşim, 12.5.1969, s.331.

⁴⁵⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 36.Cilt, 4. Toplantı, 92. Birleşim, 13.5.1969, s.361.

bizim telâkki tarzımıza uyarak, esas aldığımız Hükümet tasarısındaki bizim değiştirmemizi kabul etmenizi ve bu hususta oy kullanmanızı istirham edeceęim⁴⁵⁵. ”

Daha sonra Meclis oturum başkanı “Sayın Celâl Sungur ve Sayın Cevdet Aykan tarafından verilmiş olan ve aynı mahiyette olup, Plân Komisyonu raporu yerine, Millî Eğitim Komisyonu raporunun esas alınarak, müzakerelerin o rapor üzerinde yapılmasını teklif eden önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiřtir⁴⁵⁶ sözleriyle neticeyi belirtmiştir.

⁴⁵⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 36.Cilt, 4. Toplantı, 98. Birleşim, 28.5.1969, s.706-707.

⁴⁵⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 36.Cilt, 4. Toplantı, 98. Birleşim, 28.5.1969, s.707.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

XIV. DÖNEM TBMM KAYSERİ MİLLETVEKİLLERİ VE FAALİYETLERİ

4.1.Enver Turgut'un Biyografisi

1927'de Diyarbakır'ın Kulp/Tiyakis ilçesinde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Halit, annesinin adı Fatma'dır. Ortaokul tahsilini tamamladıktan sonra 1942 yılında çalışma hayatına atılmıştır. Bir süre Ankara'da Doğu matbaasında mücellit olarak çalışmış daha sonra bir kunduracının yanına girmiştir. Çıraklıktan ustabaşılığa kadar yükselmiş ve bir ara 1950 yılında ayakkabı imalathanesi açmıştır. Ancak sağlık problemleri nedeniyle bu mesleği bırakmıştır. 1952'de Diyarbakır Belediyesi'nde muhasebeci olarak görev yapmıştır. 1954 yılında Karayollarına girmiş ve sendikacılık hayatına bu tarihten itibaren atılmıştır. 1962'de DSİ X. Bölge Müdürlüğüne nakledilmiştir. TES-İŞ Federasyonu'nun 1964 yılında yapılan birinci ve ikinci genel kurullarında Federasyon genel sekreterliğine seçilmiştir. 1965 seçimlerinde İzmir milletvekilliğini kazanmıştır. TES-İŞ Federasyonu'nun üçüncü genel kurulunda başkanlığa getirilmiştir. Yine federasyonun 2-5 Ağustos 1969 tarihlerinde yaptığı dördüncü genel kurulda da başkanlığa seçilmiştir. 1969 seçimlerinde Adalet Partisi Kayseri listesinde 4. Sıradan kontenjan adayı olarak tekrar parlamentoya girmiştir. Milletvekilliği 14 Ekim 1973 tarihinde sona ermiştir. Az düzeyde İngilizce bilen Turgut, evli ve 3 erkek çocuk babasıdır⁴⁵⁷.

4.1.1.Meclis Konuşmaları

Mecliste bulunduğu süre içinde 21 kez söz almış, 3 kez de yazılı soru önergesi vermiştir.

⁴⁵⁷ *TBMM Arşivi*, MM Üyesine Mahsus 582 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Nüfus cüzdan sureti için bkz. Ek-5.

1966 ve 1968 yılında AP Meclis Grubunda Temsilciler Meclisi'ne seçilmiştir. Ayrıca Sağlık Kuruluşları Tedavi Usulleri konusunda Millet Meclisi'nin 15 Aralık 1969 tarihinde kurulmasına karar verilen Araştırma Komisyonu'nda üyelik yapmıştır⁴⁵⁸.

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil'in, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)'in ve Zeki Çeliker (Siirt)'in yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 21.birleşim de Enver Turgut'un, Yozgat Milletvekili Abdullah Baştürk ve üç arkadaşının, (2/139) ve (2/140) esas sayılı Kanun tekliflerinin Adalet, Çalışma ve Plân Komisyonlarından seçilecek 6 şar üyeden kurulacak bir geçici Komisyonda görüşülmesine dair önergesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; 274 ve 275 sayılı Kanunun tadil şekli, bizim bundan önceki dönemde de bu teklif bir geçici komisyona havale edilmişti. Dönem bittiği için geçici komisyon görevini yapamadan kanun Yüksek Heyetinize gelemedi. Şu anda Hükümet, işçi ve işveren konfederasyonlarının da görüşünü almak suretiyle bir tasarı hazırlamak üzeredir. Bu tasarı da pek yakında Meclisimize gelecektir ve hakikaten önemli olan bu kanunun şimdilik bir geçici komisyonda görüşülmesi bizce mahzurludur. Çünkü bundan evvel mer’i bulunan kanunun aksaklıkları yargı organlarının kararlarıyla kapatılmak istenmişse de bu huzursuzluk giderilememiştir. Bunun için bu kanun teklifinin Çalışma Komisyonuna havalesi ve Hükümetin hazırlayacağı tasarı ile birlikte görüşülmesi daha uygundur. Bunun için önergenin reddini istirham ediyorum⁴⁵⁹.”

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil'in, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)'in ve Zeki Çeliker (Siirt)'in yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 23.birleşim de Enver Turgut'un, Bayındırlık Komisyonu Başkanlığının, Türkiye Elektrik Kurumu kanun tasarısının havale edilmiş olduğu komisyondan seçilecek 3 er üyeden müteşekkil bir geçici komisyonda görüşülmesine dair tezkeresi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir: *“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; Türkiye Elektrik Kurumu Kanunu için teşkil edilecek Geçici Komisyonda zannedersen Sanayi Komisyonundan seçilecek üyeler unutulmuştur, bunun da ilâvesiyle oylanmasını arz ve talep ederim⁴⁶⁰.”*

Başkanlığını Başkan Ferruh Bozbeyli'nin, kâtipliğini Naci Gacıroğlu (Erzurum)'nun ve Memduh Ekşi (Ordu)'nin yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 24.birleşim de Enver Turgut'un, Emekli sandıklariyle maluliyet, ihtiyarlık ve ölüm sigortaları kanunlarına tabi hizmetlerin birleştirilmesi hakkındaki

⁴⁵⁸ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 582 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

⁴⁵⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 1. Toplantı, 21. Birleşim, 5.1.1970, s.15.

⁴⁶⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 1. Toplantı, 23. Birleşim, 9.1.1970, s.66.

kanuna geçici bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve teklifler münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; 228 sayılı Kanun teklifindeki noksanlıklarla, mağduriyetlere sebep olacak ibareleri arz hususunda söz almış bulunuyorum. 228 sayılı Kanuna ek 1. madde; sigorta primi ödemek suretiyle geçen hizmet senelerinin bila sebep üçte ikisi emekli keseneğine esas aylıkların tespitinde nazara alınmaktadır⁴⁶¹. “Bu hükmün kanunun ruhuna aykırı olduğu gibi, hiç yoktan mağduriyetlere sebebiyet verecektir. Sayın Başkanım, müsaadenizle bunu zabıtlara geçmesi bakımından okuyacağım : «Ek Madde 1. — Sigorta kanunlarına tabi işlerden T. C. Emekli Sandığına tabi görevlere geçenlerin, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sigorta ve sandık kanunlarına tabi kamu kurumunda geçen hizmet sürelerinin tamamı ve kamu kurumu dışında geçen hizmet sürelerinin üçte ikisi üzerinden yeniden intibak yapılmak suretiyle emekli keseneğine esas aylıkların ve fiilî ücretlerin tesbitinde nazara alınır.» Muhterem arkadaşlarım; ayrıca ek 2 nci madde için de bir değişiklik önergesi veriyorum. Görüşülmesi sırasında oylanmasını rica ediyorum. Arz ederim⁴⁶².”

Başkanlığını Başkan Ferruh Bozbeyli’nin, kâtipliğini Naci Gacıroğlu (Erzurum)’nun ve Memduh Ekşi (Ordu)’nin yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 24.birleşim de Enver Turgut’un Konuşulmakta olan 228 sayılı Kanunun tadili ile ilgili teklifin 15 nci maddesinin yanlış bir anlamıya meydan verilmemesi ve tatbikatta kolaylık sağlanması bakımından tadilen kabulünü arz ve teklifi önergesi şu şekildedir:

“« Madde 15. — Bu kanunun 3 ncü maddesi gereğince birleştirilen hizmet süreleri toplamı T. C. Emekli Sandığına aylık bağlanmasını gerektirmesi halinde birleştirilen hizmet süreleri toplamı esas alınarak 5434 sayılı Kanun hükümleri dairesinde hak kazandıkları takdirde emeklilik ikramiyesi ödenir. Özel sektörde çalışmış olanlara bu hükümler uygulanmaz. Ancak ilgiliye her ne surette olursa olsun, evvelce kıdem tazminatı ödenmişse bunun tutarı emeklilik ikramiyesinden düşülür.» Kanunun, komisyondan geçen 15 nci maddesinde, toplam hizmet sürelerinin aynı müessesede geçmiş olması şartı aranmaktadır. Bu ise adaletin tecellisini önleyecek nitelikte olduğundan kanun teklifinden yalnız bu kısmın çıkarılarak maddenin yukarıda olduğu şekilde tadilen tedvin ve kabulünün uygun olacağı görüşünderiz⁴⁶³.”

Başkanlığını Başkan Ferruh Bozbeyli’nin, kâtipliğini Naci Gacıroğlu (Erzurum)’nun ve Memduh Ekşi (Ordu)’nin yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 24.birleşim de Zonguldak Vekili Cahit Karakaş ile Kayseri Vekili Enver

⁴⁶¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 1. Toplantı, 23. Birleşim, 9.1.1970, s.66.

⁴⁶² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 1. Toplantı, 24. Birleşim, 12.1.1970, s.101.

⁴⁶³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2 Cilt, 1. Toplantı, 24. Birleşim, 12.1.1970, s.106.

Turgut'un konuşulmakta olan 228 sayılı Kanunu tadil eden teklifin 2 nci maddesiyle, tedvin edilen ek 1 nci maddenin tatbikatta kolaylığı sağlayabilmesi bakımından aşağıda yazılı olduğu şekilde tadilen kabulü arz ve teklifi önergesi şu şekildedir:

“Ek madde 1. — Sigorta kanunlarına tabi işlerden Emekli Sandığına tabi görevlere geçenlerin, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sigorta ve sandık kanunlarına tabi kamu kurumunda geçen hizmet sürelerinin tamamı ve kamu kurumu dışında geçen hizmet sürelerinin 2/3 ü, yeniden intibak yapılmak suretiyle emekli keseneğine esas aylıklarının ve fiilî ücretlerinin tesbitinde nazara alınır. Ek 1 nci maddenin eski tedvin şeklinde yalnız sigortalı hizmetlerin nazarı itibara alındığı ve ancak bunun 2/3 miktarının intibakta nazara alındığı cihetle adaletsizlik yarattığı açık olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Emeklilikten sigortalı hizmetlere geçilirken ve sigortalı hizmetlere devam edilirken tamamı nazarı dikkate alınan teklifteki tedvin şekliyle, 1/3 nazara alınmayan, iktisap edilmiş bir hak olan bu hizmetlerin de nazara alınması adaletin tecellisi bakımından zaruridir. Bu bakımdan ek 1 nci maddenin yukarda olduğu şekilde tedvin ve kabulü ile bu aksaklık ortadan kalkmış olacaktır⁴⁶⁴. ”

Başkanlığını Başkan Ferruh Bozbeyli'nin, kâtipliğini Naci Gacıroğlu (Erzurum)'nun ve Memduh Ekşi (Ordu)'nin yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 24.birleşim de Kayseri Vekili Enver Turgut'un konu ile ilgili üçüncü önergesi şu şekildedir:

“Ek 1 nci maddenin sonuna, « Ancak T. C. Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü memur ve hizmetlilerinin ücretlerine dair olan 2847, 3173, 4620 ve 5000 sayılı kanunlarda değişiklik yapılmasına ve 2847 sayılı Kanuna bâzı maddeler eklenmesine dair 5616 sayılı Kanunun 8 nci maddesinde yazılı durumda olanların hakları mahfuzdur⁴⁶⁵. ”

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil'in, kâtipliğini Kenan Aral (Tunceli)'ın ve Kemal Ataman (Ankara)'ın yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 43.birleşim de Enver Turgut'un, 931 sayılı Kanunun 5 nci maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı hükümler ilâve edilmesi hakkında kanun teklifi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir: *“Gündemin, «Haklarında ivedilik kararı verilen işler.» kısmının (B) bölümünün 1. sırasında yer almış bulunan, 931 sayılı Kanunun 5 nci maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı hükümler ilâve edilmesi hakkında kanun teklifinin müstaceliyetine binaen öncelikle görüşülmesini arz ve teklif ederim⁴⁶⁶. ”*

⁴⁶⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2 Cilt, 1. Toplantı, 24. Birleşim, 12.1.1970, s.110.

⁴⁶⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2 Cilt, 1. Toplantı, 24. Birleşim, 12.1.1970, s.110.

⁴⁶⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 1. Toplantı, 43. Birleşim, 9.2.1970, s.969.

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil'in, kâtipliğini Kenan Aral (Tunceli)'ın ve Kemal Ataman (Ankara)'ın yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 43.birleşim de Enver Turgut'un, Kaplıcaların İş Kanunu kapsamına alınması 931 sayılı İş Kanununun 5 nci maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı hükümler ilâve edilmesi hakkında kanun teklifleri münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; 931 sayılı Kanunun 5 nci maddesi ile ilgili iki değerli arkadaşımın teklifleri gerekli komisyonlarda ve Yüce Heyetinizde bundan önceki dönemde kabul edilerek Cumhuriyet Senatosuna gitmişti. Cumhuriyet Senatosu bu teklifi ufak bir değişiklik ile tadil etmiş, tekrar konu komisyonumuza havale edilmiş ve komisyonumuz Millet Meclisinin teklifinin daha yerinde olduğunu görerek, Meclis kararında ısrar etmiştir. Şimdi, bunu kabul etmeyişimizin sebebi; kabul ettiğimizi düşünelim, esasta yeni bir şey getirmiyor. Yani şikâyet konusu olan bir meseleyi bununla ortadan kaldırmıyor. Şikâyetler o zaman devam edecek. O zaman Meclisimizin mesaisi boşuna işgal edilmiş olur. Yani Senatonun kabul ettiği şekli eğer kabul edecek olursak, o zaman bu vatandaşlarımız şikâyetlerine devam etmiş olurlar. O bakımdan Meclisimizin getirdiği metinde bu gerekçelerle ısrar ettik. Takdir Yüksek Heyetinizindir. Eğer bu kanun buradan geçerse, hakikaten arkadaşlarımızın dediği gibi Türkiye’de 200 bini aşkın kapıcı arkadaşlarımız bir hakka sahip olmuş olacaklar. Sayın Şener’in ifade ettiği, köyden gelenin şehre intibak etmeyişi, şehirde görevini yapamamış olmaktan doğan aksaklıklar ortadan kalkacak, dolayısıyla sendikalı üye durumuna gelmiş olacak, sendika da zaman zaman bunlara kurslar, eğitim sahaları açmak suretiyle bunları eğitecek ve halkımıza, yani apartman sakinlerine kapıcılar daha iyi hizmet etme imkânına sahip olacaklardır, bunu ümit ediyoruz. Onun için bu kanunun Yüksek Heyetinizce kabulünü saygı ile arz ederim⁴⁶⁷.”

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil'in, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)'ın ve Zeki Çeliker (Siirt)'ın yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 64.birleşim de Enver Turgut'un, Kaplıcaların İş Kanunu kapsamına alınması 931 sayılı İş Kanununun 5 nci maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı hükümler ilâve edilmesi hakkında kanun teklifleri münasebetiyle yaptığı ikinci konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, 931 sayılı İş Kanununun 5 nci maddesinin istisnalar kısmına ait 6 ncı fıkrasının kaldırılması için arkadaşlarımız tarafından teklif yapılmıştır. Meclisimiz, bu teklife göre, 931 sayılı İş Kanununun 5 nci maddesinin 6 ncı, 8 nci ve 10 ncu bentlerini kaldırmış yani istisnalardan ayırt etmiştir. Cumhuriyet Senatosu, Meclisten çıkmış bulunan bu kanun metnini değiştirmiştir. Tekrar Meclisimize gelmiş bulunan bu kanun, burada uzun uzadıya müzakere edilmiş ve neticede Meclisten çıktığı şekilde ısrar edilmiş. Bilâhare teklif Millet Meclisi Karma Komisyonuna havale edilmiş ve Komisyonunda

⁴⁶⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 2.Cilt, 1. Toplantı, 43. Birleşim, 9.2.1970, s. 978-979.

bu mesele yine uzun uzadıya müzakere edilmiş. Netice itibariyle şu anda elinizde bulunan ve huzurunuzda müzakeresi yapılan metin hazırlanmıştır. Şu metne göre bazı arkadaşlarımızın tereddütleri oldu. Değerli arkadaşlarım, şu anda üzerinde müzakere ettiğiniz kanun konut kapıcıları ile ilgili. Han kapıcıları esasında 931 sayılı İş Kanunu kapsamı içindedir. Sayın Özgüner arkadaşımızın tereddüdüne gelince; yaş haddi ifadesinin kapıcılarla ilgili olduğunu söyledi. Kapıcıların yaş mevzuu ile bir ilgisi yok. Yine Sayın Kuas arkadaşımın ifade ettiği husus ise, diyor ki; «Bir tek şahsa ait bir apartmanda çalışan kapıcılar bu kanun kapsamına giriyor, binaenaleyh diğerleri bu kanunun kapsamına girmiyor.» Bu da yanlış. Bir şahsa ait veya bir konuta ait kim varsa bunlar İş Kanunu kapsamındadır. Yardım Sevenler Derneğiyle ilgili kısma gelince: Komisyonumuz bunun üzerinde de çok konuşmuş, görüşmüş ve netice itibariyle burada çalışan arkadaşlarımız, esasında işinde tam randıman vermeyen insanlardan meydana gelmiştir, randımanlı olmayan insana tam mesai yaptırmak da doğru değildir; bu mesaiyi yapamayan insanlara da tam mesai yaptırıp onları sıkıntıya sokmaktansa bunları kanun kapsamının dışında mütalâa edelim, dendiği için bu da çıkmıştır. Takdir Yüce Heyetinizindir⁴⁶⁸.»

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Kemal Ataman Şevket Doğan (Ankara)'ın ve Kenan Aral'ın Zeki Çeliker (Tunceli) 'in yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 59.birleşim de, Enver Turgut'un, Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin Adalet Bakanlığı bölümüne ve yeni kadrolar eklenmesine dair kanun tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Bugün Türkiye’de iş davaları bir hayli artmıştır. Bu kadro kanunu dolayısıyla, iş davaları çok olan büyük vilâyetlerimizde iş mahkemelerinin ihdas edilmesi arzusunu duyuyoruz. Şimdi, Sayın Vekilden, bu kadrolardan istifade ile İstanbul, Ankara, Adana, Diyarbakır, Erzurum, Kayseri, Samsun, İzmir, Bursa ve buna benzer diğer vilâyetlerimizde iş mahkemelerinin ihdasını istirham ediyorum⁴⁶⁹.”

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil'in, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)'in ve Zeki Çeliker (Siirt)'in yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 90.birleşim de Enver Turgut'un, Çalışma Bakanlığı 1970 yılı bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“1961 yılından itibaren işgücü açığı bulunan ülkelere işçi göndermeye başlayan kurum, 12 ülkeye 1969 yılı sonuna kadar 351.221 kişi yollamıştır. Sadece 1969 yılına isabet eden miktar 104.794 kişidir. Yurt dışındaki işçilerimizin yurda gönderdikleri dövizler de büyük rakamlara ulaşmıştır. 1964 - 1965 yıllarında 77.896.142 dolar olan işçi döviz, 1969 yılında 136 458.982 dolara yükselmiştir. Muhterem arkadaşlarım, Yurt dışında işçi

⁴⁶⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 1.Toplantı, 64. Birleşim, 3.4.1970, s.111-112.

⁴⁶⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 3.Cilt, 1. Toplantı, 59. Birleşim, 23.03.1970, s.662.

kardeşlerimiz, Türkiye'deki yatırımlara iştirakçi olmayı arzulamaktadırlar. Bizzat Avrupa'da yaptığım temaslarda bunu müşahade ettim. Ancak, işçilerimiz bazı konularda endişe duymakta ve her yatırıma iştirakçi olmayı sakıncalı bulmaktadırlar. Sosyal Sigortalar Kurumu veya benzeri kurumların yapacağı yatırımlara seve seve katılacaklarını söylemektedirler. Bu konuyu huzurlarınızda hatırlatmayı, görev sayıyorum. Değerli arkadaşlarım; C. H. P. sayın sözcüsünün biraz evvel burada ustalıkla, işçiye bölme yolundaki ifadesini müsaade ederseniz cevaplandırmak istiyorum. «A. P. nin arasına ustaca girmiştir» tabiri, şayet A. P. tandanslı yöneticilerin Türk-iş' te görev alması şeklinde ifade edilmişse, bunu Türk işçisinin gönlüne girme ve onun hizmetinde olma yönünde fevkalâde iftiharla karşılamak gerekir. Yok, bu böyle değil de, sanki A. P. yöneticilerinin işçi hareketlerini bölme ve parçalama yönünden bir ustalık gösterdikleri ifade edilmek isteniyorsa, bu işi çok iyi bildikleri ve her olay ve teşkilâtta anarşi yaratan ustalığı metot olarak benimsedikleri müsellem olan C. H. P. ne patent sahibi olarak aynen iade etmek mecburiyetindeyiz. Biz, Türk işçi hareketinde birlik, beraberlik ruhu içinde, Türk işçisine refah, saadet huzur gelmesini istiyoruz, başka bir şey istemiyoruz ve bu yolda da çalışmalarımız devam etmektedir. Muhterem arkadaşlar; bu dar bütçede hizmet eden Çalışma Bakanlığı teknik ve idari elemanlarına 1970 yılı bütçesinin kendileri ve milletimin için hayırlı ve uğurlu olmasını diler, grubum adına hepinizi saygı ile selâmlarım⁴⁷⁰.»

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil'in, kâtipliğini Memduh Ekşi (Ordu)'nin ve Naci Gacıroğlu (Erzurum)'nun yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 116.birleşim de Enver Turgut'un, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesine ve bu kanun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair kanun tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, müsaade ederseniz Sayın Komisyon Başkanuma bir sorum var: Müzakere etmekte olduğumuz Devlet Personel Kanununun 4 ncü maddesinin (c) bendi - işçiler kısmında- «İş kanunlarıyla, 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve Sosyal Sigortalar kanunlarına göre işçi sayılan ve bu kanun hükümlerine tabi olmıyan kişileri ifade eder.» denilmektedir. Simdi, bu tarz, bu ifade, bu cümle neyi ifade ediyor? Yani bu okuduğum (c) bendi bu kanun kapsamı içinde mi sayılıyor, yoksa bu kanunun kapsamı dışında mı ifade ediliyor⁴⁷¹?”

4.2.Mehmet Hayrettin Nakiboğlu'nun Biyografisi

Nakiboğlu, 22 Ocak 1922 tarihinde Kayseri'de doğmuştur. Babasının adı Ahmet, annesinin adı Fatma Azize'dir. Tomris adında bir bayan ile evli ve bir çocukludur. Dini

⁴⁷⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt, 1. Toplantı, 90. Birleşim, 28.05.1970, s. 896-899.

⁴⁷¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 23. Birleşim, 18.12.1970, s. 316.

İslâm'dır. Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Hukuk Fakültesi mezunudur. Almanca ve az derecede İngilizce bilmektedir. İdare ve zabıta konularında ihtisas yapmıştır. Çaycuma, Görele, Fethiye ve Beyoğlu Kaymakamlıklarında bulunmuştur. Ardından İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Niğde, Sinop ve Trabzon illerinde valilik yaptıktan sonra İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu müşavirliği ve Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü görevlerinde çalışmıştır. 1,5 yıl Almanya'da Polis konularını ve Mahalli İdareler maliyesini incelemiştir⁴⁷².

Nüfus kâğıdının seri numarası N (404007) şeklindedir. Hane numarası 4, cilt numarası 3, sayfa numarası 193'tür. Mahallesi Seyitgazi, ili Kayseri'dir. Nüfus cüzdanı 18 Eylül 1956 tarihinde gelen kayıtlı zayiinden gerekçesiyle Beyoğlu Nüfus Dairesi'nden verilmiştir⁴⁷³. Yine Nakiboğlu, Kayseri Kaleönü Askerlik Şubesi ile Ankara Çankaya Yabancı Askerlik Şubesi'ne kayıtlıdır⁴⁷⁴.

Nakiboğlu, 12.10.1969 tarihli milletvekili genel seçiminde Kayseri ilinden XIV. Dönem TBMM (3. Dönem Millet Meclisi) milletvekili olarak seçilmiştir. Meclis'teki milletvekilliği süresi içerisinde 3 Kasım 1969 – 12 Mart 1971 tarihleri arasında tabiri diğerle 31. ve 32. hükümette İmar ve İskân Bakanı olarak görev yapmıştır. Milletvekilliği 5 Haziran 1977 tarihinde sona ermiştir⁴⁷⁵.

Seçim mazbatasında şu bilgiler kayıtlıdır: 1922 Kayseri doğumlu, Emniyet Genel Müdürüyken ve Adalet Partisi'nden Kayseri milletvekili olarak seçilmiştir. 13 Ekim 1969'da verilen bu belge Kayseri Seçim Kurulunca Başkan Feysi Peşkirioğlu, üye Necip Ergin ve üye Arif Ergin imzalıdır⁴⁷⁶.

Yine o dönemdeki adres ve telefon numaralarını da şöyle ifade edebiliriz. Ankara'da Güniz Sokak, Ay apartmanı 11/9, Kavaklıdere, Çankaya adresinde oturmuştur. Telefon numarası ise 175302'dir. Kayseri'de ise Seyit Burhanettin Caddesi, Gönen Apartmanı 14/1 adresinde oturmuştur. Buradaki telefon numarası da 2257'dir⁴⁷⁷.

Nakiboğlu'nun emeklilik sicil numarası 22-511-24'tür⁴⁷⁸. Bu arada memuriyeti süresince derece, kıdem durumu bakımından şunlar belirtilebilir: 1 Mart 1970'de 3. Derece 2. Kademe iken 25 Mart 1970'te 2. Derece 1. Kademeye, yükselmiştir.

⁴⁷² TBMM Arşivi, MM Üyesi Hayrettin Nakiboğlu'na Mahsus 849 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası.

⁴⁷³ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 849 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası. Hal Tercümesi için bkz. Ek-9.

⁴⁷⁴ TBMM Arşivi, Hayrettin Nakiboğlu'na Mahsus 849 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası.

⁴⁷⁵ TBMM Arşivi, Hayrettin Nakiboğlu'na Mahsus 849 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası. Ayrıca bkz. TBMM Albümü 1920-2010, C. 2 (1950-1980), s. 934.

⁴⁷⁶ TBMM Arşivi, Hayrettin Nakiboğlu'na Mahsus 849 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası.

⁴⁷⁷ TBMM Arşivi, Hayrettin Nakiboğlu'na Mahsus 849 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası.

⁴⁷⁸ TBMM Arşivi, Hayrettin Nakiboğlu'na Mahsus 849 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası.

Göstergesi de 670ken 750'ye çıkmıştır. 25 Mart 1972'de de 1. Derece 4. Kademeye yükselerek memuriyetteki son noktaya yükselmiştir⁴⁷⁹. Derece ve maaş tutarları da şöyle tablolastırılmıştır⁴⁸⁰:

Derecesi	Kademesi	Göstergesi	Tutarı	Başlangıç	Bitiş
3	2	670	4.690	01.03.1970	31.03.1970
2	1	750	5.250	01.04.1970	31.02.1971
2	5	890	6.230	01.03.1971	31.03.1971
2	6	925	6.475	01.04.1971	31.03.1972
1	4	1000	7.000	01.04.1972	

4.2.1.Meclis Konuşmaları

Hayrettin Nakiboğlu, Mecliste bulunduğu süre içinde 19 kez söz almış, 7 kez de yazılı soru önergesi vermiştir.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Kenan Aral (Tunceli)'ın ve Naci Gacıroğlu (Erzurum)'nun yapmış olduğu, saat 15.51 de toplanan birinci oturum 77.birleşim de İmar ve İskân Bakanı M. Hayrettin Nakiboğlu'nun Ankara Milletvekili Şinasi Özdenoğlu'nun, Gediz depreminin meydana getirdiği zararlar, yabancıların yaptığı yardımlar ve alınması gerekli tedbirler hakkında gündem dışı demeci münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

*“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri; Sayın Ankara milletvekili Şinasi Özdenoğlu, muhalefete mensup bir değerli milletvekili olarak, memleketimizde büyük acılar bırakan bir deprem hakkında, İmar ve İskân Bakanı olarak benim, Hükümetin bazı tedbirler bakımından «gereği gibi işe eğilmediğimizi» söylediler ve hatta «Bakan sık sık oraya giderse iyi olur» dediler.”*⁴⁸¹ *Bu söze çok üzüldüğümü ve esef ettiğimi söylemekle maruzatıma başlıyorum. Çünkü depremin vukuunu öğrenir, öğrenmez Hükümet üyesi olarak ben ve diğer sayın iki Bakan derhal Kütahya'ya ve Gediz'e hareket etmiştir. Aynı gün Sayın Başbakan gelmiştir ve deprem bölgesini gezdikten sonra gerekli emirleri vermiştir. Bilâhare, Sayın Cumhurbaşkanımız teşrif etmiştir. O da, deprem bölgesi halkını hem teselli etmiş, hem de gerekli direktifleri vermiştir. Ben, İmar İskân Bakanı olarak depremin vukuundan itibaren 14 gün müddetle Gediz'de ve deprem bölgesinde kaldım. Bir defa muvakkat iskânın süratle yapılması bakımından, orada koordinasyon vazifesini yaptım. En kısa zamanda Gediz'e ve bölgeye 26 bin çadır gelmiştir, gönderilmiştir. Bu çadırlar hem memleket içinden, hem memleket dışından gelen yardımlardan sağlanmıştır. Bunun yanında, gerek memleket içinden ve gerekse memleket dışından gönderilen yiyecek maddesi, giyecek maddesi tevziyatı - ki, Kızılayın ihtisaslaşmış bir işi - depolama ve tevziyat*

⁴⁷⁹ TBMM Arşivi, Hayrettin Nakiboğlu'na Mahsus 849 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası.

⁴⁸⁰ TBMM Arşivi, Hayrettin Nakiboğlu'na Mahsus 849 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası.

⁴⁸¹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 77. Birleşim, 6.5.1970, s.605.

faaliyetleri çok düzgün cereyan etti. Biz orada muvakkat iskân işiyle sağlık ve zuhurundan korktuğumuz her hangi bir sâri hastalığın önlenmesi konusuyla ilgilenirken boş da durmadık. Daimi iskânın plânlaması ve bunun şartları için ben ilk günlerde müsteşarımı çağırdım, gerekli tetkikleri birlikte yaptıktan sonra, onların merkezde çalışmalarını emrettim. Sayın Özdenoğlu'nun ifade ettikleri gibi, ne işlerde bir gecikme, ne de işi hafif tutma vardır. Bilâkis biz, böyle bir önemli konuda bütün ciddiyetimizle, bütün gayretimizle oradaki vatandaşların biran evvel meskene kavuşması, kıştan Önce barındırılması mevzuunu ele aldık ve her türlü teferruatı da plânladık. Oraya vazifeli olarak giden bakanlığımızın elemanları ve diğer bakanlıkların elemanları gerçekten insanüstü bir gayretle, olağanüstü bir faaliyetle çalıştılar ve çok kısa zamanda daimi yerleşimin prensiplerini ve Mastır Plânını yaptılar⁴⁸².”

“Gediz depremi sebebiyle, orada yapılan hizmetleri ve organizasyonu İsveç Hükümeti dahi kendisine örnek ittihaz edecek şekilde mükemmel bulmuştur⁴⁸³.” “Şimdi ben, daimî iskân nasıl olacak, onun şartlarını çok kısa olarak arz etmek istiyorum. Daimî iskâna geçebilmek için yıkılan yerlerin ve meydana gelen hasarın kesin olarak tespiti gerekir. Tespitlerimize göre Kütahya ilinin sınırları içinde zelzelenin tahribat yaptığı merkezler; Uşak ilinin Banaz ilçesi ve Kütahya sınırında bulunan köyler, Afyon ilinin zelzeleden hasar gören köyleri, hepsi dâhil, 313 merkezde zelzele tahribat yapmıştır. Bunların içinde zelzelenin merkezi halinde yahut da zelzelenin merkez üssü şeklinde sınırlayacağımız bazı kasaba ve köyler fazla miktarda hasar görmüştür. Hatta bu kasaba ve köylerde, tabir caizse, dikili ağaç kalmamıştır, hiçbir ev ayakta kalmamıştır. Bunun dışında, 250 kilometrekarelik saha dışında 1.000 kilometrekarelik sahada zelzelenin oldukça ağır hasarı vardır ve onun dışında da yine 12 bin kilometre karelik sahada zelzele birtakım evleri yıkmıştır. Zelzelenin merkez üssü olan 250 kilometre karelik sahada, Gediz'den başlamak suretiyle, Akçaalan, Kaya, İğdiş, Dereköy, Örenköy, Hisarcık, bunlar sağlam tek bir evin kalmadığı kasaba ve köylerimizdir ve tamamen yenilenecektir. Bunların hasarının tespiti ve bunun dışındaki, arz ettiğim üzere, 313 üniteye yenileyeceğimiz evler veya orta derecede hasara nâruz kalan evler, hepsi ayrı ayrı tesbit edildi, dosyalandı ve bu arada da, daimî iskânı biz nasıl yapacağız, nerede şantiye kuracağız, bu şantiyelerin sahası ne olacak; bunlar, hem de gece gündüz mesai yapmak suretiyle tesbit edildi ve bugün de, hatta iş bugün başlamış değil, hemen on günden beri de fiilen şantiyelerin faaliyeti başlamış ve inşaatı girişilmiştir. Bu arada malzeme ihzârı, onun mahallinde veya civar vilâyetlerden temini, hatta bunların nakliyesi, nakliye için hangi yoldan kaç araba yapacak, bunun hesabı dahi uzun uzun düşünülmüş, tartışılarak yapılmıştır. Gediz'de - Gediz büyük bir kasaba - % 95 bina tamamen zelzeleden harap olmuş. Ayrıca Gediz'in yalan köylerinde, arz ettiğim gibi, 250 kilometrekarelik sahada son derece ağır hasar var. Oradaki kasaba ve köylerin yeniden yapılması, aynı yerde mi veya jeolojik şartlar bakımından, depreme

⁴⁸² TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 77. Birleşim, 6.5.1970, s.606-607.

⁴⁸³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 77. Birleşim, 6.5.1970, s.607.

dayanıklılık bakımından başka bir yerde mi kurulması tetkikleri de bitmiş. Bu 313 üniteden 138 ünitenin eski yeri bırakılarak yeni yerde kurulmasına da karar verilmiştir. Bunlar hemen kâğıt üzerinde verilen kararlar değil. Arazide tetkik yapmak, hatta arazinin jeolojik şartları gözden geçirilmek, tetkik edilmek, haritaları incelenmek, hatta ve hatta sondaj yapılmak suretiyle, bazı âletlerle de tespitler yapılmak suretiyle bu iş neticeye bağlanmıştır⁴⁸⁴”.

“Şimdi, bilhassa, başta muhtac olduğumuz mamul kereste, hem Emet Orman işletme bölgesinde ve deposunda, hem Gediz'de, hem Simav'da işleniyor ve ayrıca Dursunbey gibi büyük bir işletmede, fabrikada ve Eskişehir gibi -yakın illerde, hülâsa Kütahya'ya nakil bakımından kolay merkezlerden bu malzemeler, yani başta kereste olmak üzere mamul hale getiriliyor, biçiliyor, ayrıca demir ve diğer malzemeler hepsi hazırlanıyor. Gediz bölgesinde deprem evleri için de esaslı bir çalışma yapılmıştır. Malûmuâîlileri, deprem 8 dereceye ulaştı ve 8 dereceye dayanacak ev tipi nedir? Ahşap olarak yahut da beton karkas olarak yahut da, prefabrik olarak... Bunların statik hesapları, ayrıca malzemesi, mukavemet hesapları hepsi, hepsi uzun uzun yapıldı ve nazari de değil, tatbikata da başlandı. Şimdi, biz deprem bölgesinde başta daha çok ahşap evin yapılmasını kabul ettik. Yine, arz ettiğim gibi, uzun hesaplar ve teknik elemanların, ben de iştirak etmek suretiyle, uzun tartışmaları ve en doğru neticeyi bulmaları sonunda buna vasil olduk. Zaten halk bir sezişle orada, her halde eski depremlerden de, ilmî bir mesnedi olmamakla beraber, bir ders almış olacak, daima ahşap eve gitmiş ve ahşap ev bildiğiniz veçhile «Hımsı» dedikleri bir tip. Fakat yine mütehassıslarımız tespit ettiler ki, bu evler, ahşap ev zelzeleye en çok mukavemet eden bir tip olmakla beraber, bağlantı yerleri ve yere gelen tarafları kırılmak suretiyle çökmüş. Şu halde ahşap tip evlerde bağlantı yerlerini biz çok muhkem yapacağız, aynı zamanda lama, köşebent demirleriyle takviye edeceğiz ve zemini de rutubet işlemeyecek, çürütmeyecek şekilde tecrit etmek suretiyle yapacağız. Ancak o zaman yapılacak evleri zelzeleye dayanıklı şekilde inşa etmiş oluruz. Bunun için yine uzun olacak tetkikler, gece- gündüz mesai yapmak suretiyle çok kısaltıldı ve ayrıca prefabrik imalât yapan atölyemiz var, onun azami randımanla çalışması, daha çok istihsal yapması için her türlü tedbir alındı. Şunu ifade edeyim, Gediz'in yeri mevzuunda bütün jeologlar ve zemin mekaniği mühendisleri müşterek veya münferit tetkikat yaptılar. Bu tetkikat sonunda bilmeniz için arz ediyorum, Gediz'in muhitindeki arazi şartlarını, arazi niteliğini aynı durumda gördüler. Yani, bir zelzele vukuunda Gediz'in olduğu yerde, etrafında ve civarında şiddet aynı olacak, bunda bir fark yok. Onun için Gediz'in bugünkü şehircilik şartları, ayrıca Gediz'in ekonomik şartları, sosyal şartları dikkate alınacaktır. Çok kısa olarak arz edeyim: Biz böyle bir yer değiştirmede, yeniden şehir yapmada yalnız şehircilik ve mimari prensiplerini değil, ekonomik prensipleri, aynı zamanda sosyal ihtiyaçları da göz önünde tutmak mecburiyetindeyiz. Bundan sonra yine plân mucibince yapacağımız işleri en süratli şekilde yapacağız. Çok temenni ederim ki, (Bu, vatandaşların iktidar olarak,

⁴⁸⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 77. Birleşim, 6.5.1970, s.607-608.

muhalafet olarak hepimizden beklediği bir haktır) hepimiz bu konu üzerine eğileceğiz, hepimiz onlara aynı şefkati göstereceğiz, hepimiz yaralarını sarmaya gayret edeceğiz, o vatandaşlar bu ıstıraplardan biran evvel kurtulacaklar ve en başta Devlete ve büyük milletimize minnettar olacaklar, müteşekkir olacaklar⁴⁸⁵.”

Başkanlığını Başkanvekili Talat Köseoğlu’nun, kâtipliğini Enver Akova (Sivas)’nın ve Zeki Çeliker (Siirt)’in yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 17.birleşim de Milli Eğitim Bakanı Vekili ve İmar İskân Bakanı Vekili M. Hayrettin Nakiboğlu’nun, Adıyaman Milletvekili Mehmet Zeki Adıyaman’ın, İstanbul Kültür Sarayı yangını olayına, yanan tarihi eserlere ve alınması gerekli tedbirlere dair demeci münasebetiyle yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri; İstanbul Kültür Sarayı 12 Nisan 1969 tarihinde hizmete açılmış ve idaresi Resmî Gazetede yayınlanan geçici bir yönetmelikle Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürü ve Bayındırlık Bakanlığı Temsilcisinden müteşekkil üçlü bir Komiteye verilmiştir. 27 Kasım 1970 Cuma gecesi Devlet Tiyatrosunca sahneye konulan «Cadı Kazanı» piyesi oynanırken, «Sofita» tabir edilen sahnenin üst kısmında ateş görülmüş, birkaç saniye içinde sofiteden ateşler yükselerek yanan parçalar halinde sahneye dökülmeye başlamıştır. Bu sırada sahnedeki oyuncular ve görevliler yangını söndürmek için çalışırken, seyirciler de salonu terk etmiş, yangın da süratle salona sirayet etmiştir. İtfaiyenin bütün gayretine rağmen Kültür Sarayının sahne, salon, üst ve orta fuayesi, lokanta ve galeri bölümleri yanmış, konser salonu, Oda ve Çocuk Tiyatrosu, idari bölümleri, G, H, P blokları, dekor ambarı kurtarılmıştır. Yangın sebepleri araştırılmak üzere bir bilirkişi heyeti kurulmuş ve heyet çalışmalarına başlamıştır. Adlî ve idari tahkikat devam etmektedir. Bu sebeple Yüce Heyetinize yangının sebebi ve orada meydana gelen hasar hakkında kesin bir bilgi arz etmek mümkün değildir. Tahkikat bittikten sonra detaylı olarak sebebi ve meydana gelen hasar hakkında kâfi ve kesin bilgi arz edilecektir⁴⁸⁶.”

4.3.Mahmut Şevket Doğan’ın Biyografisi

1929’da Pınarbaşı’nda doğmuştur. Babasının adı Gazi, annesinin adı Zehra’dır. Cihan Gazi isimli bir erkek çocuğu vardır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler (Maliye Bölümü) ve Hukuk Fakülteleri mezunudur. Gazetecilik Enstitüsü’nü bitirmiş ve hitabet kursundan belge almıştır. Fransızca bilen Doğan, 1954 yılında avukatlık stajını yapmıştır. Maliye, Hukuk ve Gazetecilik alanlarıyla uğraşmıştır. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Bütçe Raportörü olarak çalışmıştır. Yedek

⁴⁸⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 77. Birleşim, 6.5.1970, s.609-610.

⁴⁸⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 17. Birleşim, 7.12.1970, s.126.

subaylığını 1955-1956 yıllarında Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nda Bütçe ve Maliye Müşaviri olarak bitirmiştir. Bilahare Tarım Bakanlığı'nda avukatlık, Türkiye Çimento Sanayiinde uzmanlık yapmıştır. 1961'de Kara Yolları Teknik Hesaplar ve Malzeme Müdürlüğünde bulunmuştur. Kara Yolları İhale ve Satın Alma Komisyonu Başkanlığı, İller Bankası Genel Müdürlüğü Malzeme Dairesi Başkanlığı yapmıştır. Danışma Kurulu Üyesi- 1969 seçimlerinde 74.107 oyla III. (XIV) Dönem AP Kayseri Milletvekili olmuştur. Evli, 3 çocuk babasıdır⁴⁸⁷.

4.3.1.Meclis Konuşmaları

Mecliste bulunduğu süre içinde 4 kez söz alan Mahmut Şevket Doğan'ın konuşmalarının hepsi 1970 yılından sonradır. Tez konusu 1970 ile sınırlandırıldığı için burada sadece konu başlıklarının verilmesi uygun görülmüştür.

Millet Meclisi Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği yapmıştır. Üye sıfatıyla Milli Saraylarda tetkikat yapmak üzere İstanbul'a gidip gelmiştir.

Doğan'ın konuşmalarının başlıkları şöyledir: Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Hüseyin Yenipınar (Tunceli)'ın ve M.Orhan Daut (Manisa)'un yapmış olduğu, saat 9.00 de toplanan birinci oturum 65. birleşimde, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1973 yılı Bütçesi münasebetiyle konuşmuştur⁴⁸⁸. Yine başkanlığını Başkanvekili Hakkı Gökçe'nin, kâtipliğini Mustafa Orhan Daut (Manisa)'un ve Hüseyin Yenipınar (Tunceli)'ın yapmış olduğu, saat 9.00 de toplanan birinci oturum 69. birleşimde, Maliye Bakanlığı 1973 yılı Bütçesi münasebetiyle söz almıştır⁴⁸⁹. Başkanlığını Başkanvekili Hakkı Gökçe'nin, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)'ın ve Muhittin Sayın (Gaziantep)'ın yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 128. birleşimde, Kayseri ilinin bazı sorunlarına dair gündem dışı konuşma yapmıştır⁴⁹⁰. Son olarak da Kayseri'de Erciyes Üniversitesi kurulmasıyla ilgili gündem dışı bir demeç vermiştir⁴⁹¹.

⁴⁸⁷ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 848 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Hal Tercümesi için bkz. Ek-13.

⁴⁸⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 39.Cilt, 4. Toplantı, 129. Birleşim, 19.6.1973, s.189.

⁴⁸⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 34.Cilt, 4. Toplantı, 65. Birleşim, 22.2.1973, s.367-368.

⁴⁹⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 35.Cilt, 4. Toplantı, 69. Birleşim, 2.6.2.1973, s.345

⁴⁹¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 36.Cilt, 4. Toplantı, 73-100. Birleşim, 7.3.1973-27.4.1973, s.37

4.4.Tufan Doğan Avşargil'in Biyografisi

1925'te Pınarbaşı ilçesinin Sıradan köyünde doğmuştur. Babasının adı Memiş, annesinin adı Zeliha'dır. Pazarören Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'ne girmiştir. Buradan sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nden mezun olmuştur. Eğitim- Ağrı, Kastamonu, Kayseri ve Giresun'da İlköğretim Müfettişliği, Kayseri Halk Eğitim Başkanlığı görevlerinde bulunduktan sonra 1963 yılında meslekten ayrılarak Pınarbaşı Belediye Başkanı olmuş ve 6 yıl bu görevi yürütmüştür. 1969'da III.(XIV) Dönem CHP Kayseri Milletvekili olarak Meclise iltihak etmiştir. Millet Meclisi Başkanlık Divanı Kâtip Üyesi- Hal tercümesine “*evliyim, 5 çocuğum var*” şeklinde yazmıştır. Eşinin adı Nesile'dir. Çocuklarından isimlerini tespit edebildiklerimiz kızı Sülünay, oğulları Tolunay ve Biçer'dir. Millet Meclisi Genel Sekreterliği Zat İşleri Müdürlüğü'nden 1 Nisan 1975 tarihi geçerli olmak üzere emekliliğini talep etmiştir. Milletvekilliği 1977'de son bulmuştur⁴⁹².

4.4.1.Meclis Konuşmaları

Tufan Doğan Avşargil, Mecliste bulunduğu süre içinde 41 kez söz almış, 1 kez de yazılı soru önergesi vermiştir. Tez konusu 1970 tarihi ile sınırlandırıldığı için Avşargil'in bu tarihten sonraki konuşmalarına yer verilmemiştir.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Memduh Ekşi (Ordu)'nin ve Kemal Ataman (Ankara)'ın yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 38.birleşim de Tufan Doğan Avşargil'in, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12.5.1966 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3. maddesi gereğince hazırladığı 1964, 1965, 1966 yıllarına ait Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetimi sonuçları hakkındaki raporlarına dair Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu raporu münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, kıymetli arkadaşlarım; Bugün Türkiye'mizin sorunları bir zincirin halkaları gibi iç içedir. Birini koparıp aldığımız zaman onda diğer parçaların da izleri olduğunu görürsünüz. Aslında bu, bütün dünya ulusları için bir genel ilke niteliğindedir; sorunları birbirine bağlıdır. Kamu yararına olan ve kamuyu ilgilendiren her faaliyet, sosyal, ekonomik ve siyasal olayların da etkisi altındadır. Müzakere ve denetimini yaptığımız Kamu İktisadi Teşebbüslerinden birisi olan İş ve İşçi Bulma Kurumu da aynı

⁴⁹² TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 847 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Avşargil'in Nüfus Cüzdan Sureti için bkz. Ek-16.

durumdadır. İş ve İşçi Bulma Kurumu bir İktisadi Kamu Teşebbüsü olarak problemleri çok olan bir kuruluştur ve başarılı diyebileceğimiz bir kuruluştur. Bilhassa, Genel Merkezi iyi çalışmakta, kendilerine müracaat eden birçok vatandaşlarımızın işlerini kolaylaştırmakta ve bunlara yardımcı olmaktadır. Yurdumuzda süratli bir nüfus artışı vardır. Yılda ortalama 1 milyona yakın insan dünyaya gelmektedir. Bu insanlar yemek ister, giyinmek ister, barınak ister, kısaca bu insanlar yaşamak ister. Bu artışın fazla olması, piyasada işgücü arzının çoğalmasına sebep olmakta, yeni istihdam sahalarının açılmasını gerektirmektedir. Üzülerek kaydetmek gerekir ki, süratli sanayileşme olanağından yoksun olduğumuz için, yeraltı ve yerüstü gelir kaynaklarımıza Hükümet olarak bilimin ve teknolojinin gerektirdiği şartlar içerisinde eğilemediğimiz için, daha doğrusu bozuk bir ekonomik düzen anlayışımızı siyasal inatlaşma noktasından kurtaramadığımız için 1964, 1965 ve 1966 yıllarında, mevcut işgücü arzının ancak 1/4 üne cevap verebilmiş durumdayız. Bugün de durum aynı açıklığı muhafaza ederek devam etmektedir. Arz çoğalmakta, ama o ölçüde talep olmamaktadır. Avrupa'ya işçi gönderme politikamız, kısmen olsun bu durumu hafifletmiş gözükmektedir. Muhterem milletvekilleri; işsizlikle mücadelede, tek kuruluş olan İş ve İşçi Bulma Kurumu, kuruluşundan bu yana uzun yıllar geçtiği halde, bir türlü gelişme imkânına sahip olamamıştır. Bu süre içerisinde, maddi olanaklardan yoksun olarak kalmıştır. 1964 yılında bütçesi 14 küsur milyon lira, 1965 yılında bütçesi 11 milyon lira, 1966 yılında 15 milyon liraya ulaşmıştır. Bu çok az bir gelişmedir. Bu kuruma, Hükümet olarak eğilmek, yardım etmek, işsiz olan bu kadar vatandaşlarımıza iş bulmak açısından çırpınan bu müesseseye gerçekten aydın olarak yardımcı olmak gerekmektedir⁴⁹³.”

“İş ve İşçi Bulma Kurumu vatandaşa dışarıda ve içeride istihdam sahaları açma çabası içindedir. Muhterem milletvekilleri, birtakım Avrupa ülkelerine, Fransa, Federal Almanya, Avusturya, Belçika, Hollanda, İsviçre, İngiltere gibi ülkelere işçilerimiz gitmektedir. Bu bizim gibi az gelişmiş, sermayesi kıt olan memleketlerin işgücünü kullanması demektir ve bunun yanında daha birçok faydaları vardır, 1964 yılında 66.176 işçi, 1965 yılında 51.520 işçi, 1966 yılında da 34.410 işçiyi ki, toplam olarak 152.106 işçi Avrupa ülkelerine göndermiş bulunuyoruz. Muhterem arkadaşlarım, buna karşılık işsizlik artmaktadır. 1964'te 1.128.256 işsiz, 1965'te 1.081.728 işsiz, 1966 da 1.126.032 işsiz, 1967 ve 1968 yıllarında da bu miktar gittikçe artmıştır. Dış ülkelere işçi göndermede yurt çapında bazı aksamaların olduğunu ortaya çıkarmaktadır. İşçi gönderme konusunda, Kurumun çalışmalarının dışında, bizzat vatandaşların da sebep olduğu bazı aksak noktalar vardır. Ama genellikle ufak tefek bazı aksamalar yurt çapında bazı problemlerin ortaya çıkmasına, bu müessese hakkında bazı dedikoduların yayılmasına sebep olmaktadır. Dış ülkelere gitmek için bu Kuruma müracaat eden, bilhassa vasıfsız işçilere, dört beş yıl sıra gelmemektedir. Beklemekten usanan bu insanlar da evlerinden bir şeyler satarak turist pasaportuyla yurt dışına çıkmaktadır ve çoğu zaman yabancı memleketlerden geri dönmektedir. Muhterem arkadaşlarımdan bir kısmı bu konuya değindiler. Bunun iki yönden

⁴⁹³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 2.Cilt, 1. Toplantı, 38. Birleşim, 2.2.1970, s.628-630.

bize zararı vardır: 1. İşçilerimizin içinden çıkamayacakları birtakım güçlükler meydana gelmekte; 2. Devletimizin itibarını sarsıcı birtakım olaylar cereyan etmektedir. Çaresi o kadar kolay olmamakla beraber, bu bir yaradır ve Devlet tarafından, Hükümet tarafından tedavi edilmesi lâzım gelen bir yaradır⁴⁹⁴.”

“Yurt dışına müracaatlarda, işçilerin vasıflı, vasıfsız olduklarını tespit için düzenlenen imtihanlarda birtakım yolsuzlukların olduğu söylenmektedir. Sayın Bakandan rica ediyorum; söylendiği kadar yaygın olmasa dahi, memleketten bize, birçok milletvekillerine müracaatlar olduğu zaman bunlar iddia durumunda ortaya çıkmaktadır. Hiç olmazsa bunun çaresinin aranması, bu denli yaygın dedikoduların önlenmesi gerekmektedir. Bunun gibi başka bir nokta da, Avrupa'ya işçi göndermelerde bir kısım araçlar vasıtasıyla, giden işçilerden para talep edildiği kulağımuza kadar gelmektedir. Bunların mutlak çaresi bulunmalıdır. Bunlar kökü havada lâflar, boş lâflar olarak kabul edilmeyip Hükümetimizin, Kurumumuzun, bilhassa şubeler nezdinde araştırma yapmalarını gerektiren bir konudur. Başka bir nokta; Avustralya'ya ailece gönderilecek işçilerimizin durumunun endişe verici olduğu ve hatta yapılan resmî anlaşmaların aslında işçi gönderilmesini öngörmüş olmasına rağmen, göçmen gönderildiği endişesi hâkimdir. Çünkü Avustralya'ya giden işçi ailelerimizin tekrar yurda dönmeleri maddi olanaklar açısından güçtür, iki yıl orada kalma mecburiyeti vardır; iki yıldan önce dönerse gidiş - dönüş masrafını kendisinin ödeme mecburiyeti vardır. Bu, işçinin iki yıldan fazla kalmasını gerektirmektedir; çünkü yol parasını temin etmesi mümkün değildir. İki yıl daha kalınca birtakım sosyal problemler doğmaktadır; çocukları okumaktadır, tahsil çağı gecikecektir, orada başlarsa yarım kalacaktır ve saire. Muhterem arkadaşlarım, bütün bu meselelerde, bir işi yapıyor olarak gözükmekten ziyade, gerçekten insan unsurunun bilgi, maharet ve bütün yeteneklerinden faydalanmak suretiyle ülkemizin millî gelirinin artırılmasına, sosyal adalet ilkesine uyularak toplumun bütün katlarında ekonomik gelişmenin yayılmasına çalışmak gerekmektedir. Kurumun sayın yetkililerinin bu noktalardaki çabalarına biraz daha dikkat etmek suretiyle memleket çapında yaygın olan bu olaylara bilhassa Avrupa'ya giden işçilerimizin bu durumlarına dikkat etmeleri faydalı olacaktır. Avrupa'ya gittikten sonra da işçilerimizin birtakım problemleri ortaya çıkmaktadır. CHP'nin Sayın Genel Sekreteri Avrupa dönüşünden sonra gündem dışı yaptığı bir konuşmada, Avrupa'daki işçilerimizin problemlerini gayet açık olarak ortaya koydukları için bunun üzerinde durmak ihtiyacını duymuyorum⁴⁹⁵.”

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil'in, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)'in ve Zeki Çeliker (Sivas)'in yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 64.birleşim de Tufan Doğan Avşargil'in, Kaplıcaların İş Kanunu kapsamına alınmasına dair kanun teklifi ile eski İstanbul Milletvekili Kaya Özdemir'in, 931 sayılı

⁴⁹⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 1. Toplantı, 38. Birleşim, 2.2.1970, s.628-630.

⁴⁹⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 1. Toplantı, 38. Birleşim, 2.2.1970, s.628-630.

İş Kanununun 5. maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı hükümler ilâve edilmesi hakkında kanun teklifleri münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; kıymetli arkadaşlarımızın yaptığı bu teklif, gerçekten büyük bir boşluğu dolduracak ve bir grup vatandaşımıza, - hiç olmazsa - bugünkü aldığı ücretlerden bir miktar daha fazlasını almak imkânını sağlayacaktır. Vatandaşlık haklarından olan iş Kanunu kapsamına girdiği zaman, sendikaya girme haklarına sahip olacaklardır. Bugün sendikalı işçilerimizin eline geçen para ile sendikalı olmayan işçilerimizin eline geçen para miktarı arasında bir fark vardır. Bu arkadaşlarımız, aşağı - yukarı, sendikalı işçilerin tâbi olduğu statüye tâbi bir seviyede çalışmaktadırlar, işverenle aralarında bir akit vardır, bir irade vardır. Hiç olmazsa kendi iradeleriyle, iki taraf, bu akde birtakım maddeler ilâve etmek ve çıkarmak durumundadırlar. 1 Temmuz 1969 tarihinde işçiler için çıkan ve yürürlüğe girmiş olan bir asgari ücret tarifesidir, ücretler bölgelere göre 15,5 lira ile 19,5 lira arasında değişmektedir. Hâlbuki bu arkadaşlarımızın, yani kapıcıların eline geçen miktar çok daha azdır. Karayollarında çalışan bir kaloriferci veya bir kapıcı ile konutlarda çalışan bir kapıcının yaptığı iş nitelik bakımından aynıdır, ama birisi İş Kanunu kapsamına dâhil olduğu için aldığı ücret başkadır; asgari ücret almaktadır, ama bunun yanında birtakım sosyal hakları vardır; çocuk zammı alır, diğer yönden başka haklara sahiptir. Hâlbuki bu vatandaşlarımız bu haklara sahip olmamaktadır. Bu açıdan, sayın milletvekili arkadaşlarımızın getirdiği bu teklif yerindedir ve Yüce Meclis bu teklifi, Meclise ilk defa intikal etmiş olan şekliyle kabul ettiği takdirde Anayasamızın da bir hükmü aşağı - yukarı, yerine gelmiş olacaktır. Çünkü Anayasamızın 42. maddesi; «Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için, sosyal, iktisadi ve malî tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler » demektedir. Bu arkadaşlarımız iş Kanunu kapsamına alınmak suretiyle birtakım sosyal haklara da kavuşacaklardır. Yüce Meclisin daha önce kabul edilen şekliyle bu kanunu kabul etmesini bilhassa istirham ediyorum, saygılarımla⁴⁹⁶.”

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil’in, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)’in ve Memduh Ekşi (Ordu)’nin yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 66. birleşimde Tufan Doğan Avşargil’in, öğretmenlerin boykotu ve bunun sonucunda Kayseri’de yapılan idari baskılara dair demeci şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; Türkiye öğretmenlerinin büyük çoğunluğunu bünyesinde toplayan Türkiye Öğretmenler Sendikası ve Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası 15 ile 18 Aralık 1969 günlerinde dört gün süren bir boykot yapmış ve nedenlerini de izah etmiş idi. Türk kamuoyunun ilgi ile izlediği, basınımızın büyük bir anlayışla üzerine eğildiği bu hak arama biçimi, Yüce Mecliste de tartışılmış, Hükümetin bu konudaki tutum ve davranışı yerilmiş idi. Ama aradan bunca zaman geçmiş olmasına rağmen, boykot ile ilgili haksız işlemler bilhassa Kayseri’de yürütülmeye devam

⁴⁹⁶ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 64. Birleşim, 3.4.1970, s.108-109.

edilmektedir. Asıl görevi Türkiye Cumhuriyetinin eğitim amaçlarına, lâîk ve devrimci toplum düşenine bağlı olarak genç kuşakları eğitmek, Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyal ve iktisadi gerçekleri özgür bir ülkenin insanına yakışır şekilde değerlendirmekten ibaret olan öğretmene karşı Kayseri'de yürütülen savaş gerçekten üzücüdür. TBMM kürsüsünden sayın milletvekillerine ve Türk kamuoyuna, Devletin Kayseri'deki baş sorumlusu olan valinin öğretmenler aleyhine giriştiği haksız kavgasını arz etmek üzere söz almış bulunuyorum. Sayın milletvekilleri; Türkiye az gelişmiş, geri kalmış bir ülkedir. Bu bakımdan bu ülkenin her kademedede yaşayan aydın insanı, geri kalmışlığın temelindeki nedenlere eğilmek, Türk halkını bilinçlendirmek, dünya uluslarının hızlı kalkınma yarışı içinde bulunduğu çağımızda uyanık güçler olarak örgütlenmek zorunluluğu içindedir. Yüzde yetmiş imza yerine parmak basan bir toplumda her aydın bu zorunluluğu önce vicdanında duyabilmeli, duyurabilmenin çabasını da göstermelidir. Öğretmen, bu inancın, bu çabanın içinde olan insandır. Onun içindir ki, yönetsel bir tutukluğa sahip olan siyasal iktidarla, problemlere çözüm yolu getirme açısından ters düşmektedir⁴⁹⁷.”

“Sayın milletvekilleri; diinkü toplum yapınızda kalıplaşmış, belirli kurallara bağlı olarak çalışan öğretmeni bugün aynı kalıplar içinde düşünmek doğru değildir. O, bugün örgütlenmiş bir güç olarak kalkınma savaşında halk ile el ele verecek, öncülük yapacak uyanık bir lider durumundadır. O ölçüde problemleri de çoktur. Bunların, halli izin öğretmen örgütleri zaman zaman Millî Eğitim Bakanlığı yetkilileri ile görüşmüşler, olumlu sonuçlar alamamışlardır. Bazen öğretmenlerin haklı görüş ve talepleri birçok yönleri ile ters yorumlanmış, hatta birtakım ideolojik şartlar olarak da değerlendirme yoluna gidilmiştir. Bu yüzden de öğretmenleri bölerek yönetmek bir siyasal başarı niteliği kazanmıştır. Bugün üzülerek kaydetmek gerekir ki, sayıları çok az olan bir grup arkadaşımız, milliyetçi, büyük kütlesi milliyetçi değilmiş gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Sayın milletvekilleri; Kayseri Valisi son öğretmen boykotunu bu açıdan değerlendirme çabasına girmiştir. Ayrıca 8 - 9 Temmuz 1969 günlerinde Kayseri'de öğretmenlere karşı yürütülen, cereyan eden olayların birikimleri de valinin bugünkü tutum ve davranışına etki yapmaktadır. O günden beri öğretmene karşı belirgin bir şekilde tarafsızlığını kaybetmiş olan vali, boykotu fırsat bilerek birtakım keyfi tasarruflarda bulunma yoluna gitmiştir. Bunları Yüce Meclise vesikaları ile arz edeceğim. Valinin hangi biçimde davranacağını bildiği için Millî Eğitim Müdürü, meslektaşlarına kanunsuz işlem yapmamak anlayışı içerisinde boykot sırasında izinli ayrılmıştır. Millî Eğitim Müdürü başyardımcısı ve diğer bir müdür muavinine müdür vekilliği verilmemiş, emre âmâde başka bir öğretmene ki, bugün Milliyetçi Öğretmenler Derneğine kayıtlı arkadaşımıza müdür vekilliği verilmiştir, bu zatın Özel ekiple akşamdan hazırladığı oyunlar vali tarafından sabahleyin uygulanmaya başlanmış, peyderpey ondokuz öğretmen açığa alınmış, daha yirmi - yirmibeş gün önce de bir Öğretmen bu listeye eklenmiştir. Bu açığa almalar tek taraflı partizan bir görüş de Kayseri Valisinin hareket noktası olmuştur. Bir misal arz ediyorum. Nazmi Toker, ortaokul

⁴⁹⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 66. Birleşim, 8.4.1970, s.155-157.

müdür muavini, değerli bir arkadaşımız, boykota katıldı nedeniyle önce açığa alınmış, iki gün sonra A. P. li olan kayınpederinin baskısı ile bu talihsiz işlem durdurularak öğretmen görevine iade edilmiştir. Bu durumu Kayseri Milletvekili Sayın Yüceler ile Kayseri Valisine ilettiğimiz zaman; «Ben durumu bilmiyordum, bir haksızlık, bir yanlışlık olduysa düzeltme yoluna giderim» diye bir beyanda bulundular⁴⁹⁸.”

“Muhterem arkadaşlarım, burada iki yönlü bir olay var; vali gerçekten bu öğretmeni yanlışlıkla açığa aldı ise Kayseri’de oluşan olayların nedenlerini bilmiyor, araştırma ihtiyacını duymuyor, birtakım yan esintilerin etkisinden yakasını kurtaramıyor demektir. Yok, eğer boykota katıldı nedeniyle açığa alıp da sonradan yaftası değişik başka bir baskı ile öğretmeni görevine geri iade etmiş ise bu da vali aleyhinde değerlendirilecek başka bir olaydır. Başka bir misal arz ediyorum. Kayseri’de Salih Aygün Paşa İlkokul Müdür vekili olan Gazi Eğitim Enstitüsünün pedagoji bölümünü bitirmiş bir öğretmen arkadaşımız vardı. Bu, müdür vekilidir. Bu öğretmen boykota katıldı nedeniyle üzerinden müdür vekilliği alınmış, onun yerine başka bir okuldan getirilen eski Demokrat Parti milletvekillerinden birisinin kardeşi müdür vekili olarak verilmiştir. Bu işlem tamamen Millî Eğitim Bakanlığının bu konudaki yönetmeliklerine aykırıdır. İlgili yönetmeliğin 5. maddesi şöyle demektedir : «İl içinde açık ilkokul müdürlüğü bulunduğu idari işlerin aksamaması için aynı okul öğretmenlerinden birisi valilikçe vekil olarak tayin edilir, görevinin tasdiki için de Bakanlığa bilgi verilir.» Demek ki, aynı okul içinden başka bir öğretmeni görevlendirme ihtiyacını Sayın Kayseri Valisi duymamıştır. Bu durumu da valiye ilettiğimiz zaman yine; «Ben durumu bilmiyordum, öğretmen bir dilekçe versin, durumu düzeltereğim » dedi. Öğretmen, 22. 12. 1969 tarihinde bir dilekçe ile müracaat etti. Yirmi gün bekledi, dilekçesine cevap alamadı. Ondan sonra Millî Eğitim Müdürlüğüne, vali muavinliğine gitti, dilekçesini aradı, bulamadı. 17. 1. 1970 tarihinde verdiği ikinci bir dilekçe ile önceki dilekçesinin kasıtlı olarak kaybedildiğini, haksız olarak müdürlük görevinin üzerinden alındığını açıkladı, ama ondan sonra ne oldu? Bu aydın insan, bu münevver arkadaşımız, vazifesini, kendisine yapılan haksızlıkları araştırıyor diye kaybedilmiş olan dilekçesi de ortaya çıkarıldı, Kayseri’de öğretmen hakkında soruşturma tahkikat açıldı. Şimdi sormak istiyorum; öğretmene, yasaları çiğnedi, öğrencisine, okuluna ve Türk halkına karşı boykot yaptı diye ceza tertip edenler, onun çoluk çocuğunun rızkı ile oynayanlar acaba kendilerini yasalara bağlı olarak görmüyorlar mı? Bunun sorumluluğunu duymuyorlar mı? Unutmamak gerekir ki, adaletsizlikler, baskılar, birtakım iktisadi bunalımlar içerisinde görev yapan insanların tepkilerindeki gerçeği anlamak bile büyük bir fazilettir ve basirettir. Kişisel çıkarları için Devlet çarkının en yücesinde dahi bulunmak, bir insana kanunları kendi keyfiliği içinde uygulamak yetkisini vermemelidir ve veremez. Başka bir örnek: Üç tane okul müdürü arkadaşımız vardır. Bu üç okul müdürü boykota katıldı gerekçesi ile açığa alınmıştır. Bunlardan iki tanesi bir buçuk ay sonra - elimde yazıları vardır - Kayseri Valiliğinin bir emri ile vazifeye başlatılmış, başka bir okul

⁴⁹⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 66. Birleşim, 8.4.1970, s.155-157.

müdürü de daha çok kısa bir zaman önce başka bir kazada öğretmen olarak görevlendirilmiştir. Muhterem milletvekilleri, bu iki öğretmen, ikisi de müdür olarak okullarına verilmiştir. Ama 22. 2. 1970 tarihinde ikinci bir emir ile o müdürlerden bir tanesi, Mehmet Akça adındaki arkadaşımız, tekrar kendi okulunda öğretmen olarak görev yapacaktır diye bildirilmiştir, ama ne olmuştur: Mehmet Akça, Kayseri'ye yakın Hacılar köyü vardır ve onbin nüfuslu bir köyün çocuğudur, bu köy çevrenin tüm anlamı ile değilse bile⁴⁹⁹.

Muhterem arkadaşlarım, bu köyün baskısı ile Kayseri valisi, aynı öğretmeni öğretmen olarak görevlendirdiği okuldan almış ve tutmuş başka bir yere okul müdürü olarak vermiştir. Oysaki bu öğretmen İLK-SEN Başkanıdır, boykotları yönetmiştir, haklı olarak direnme hakkını kullanmıştır ve halkın baskısına dayanamayan Kayseri valisi, öğretmene, kanunları uygulamaktan ziyade baskı ile muamele yapma yoluna girmiştir. Arz etmek istediğim nokta şu ki, Kayseri'de valinin tutum ve davranışı öğretmen arasında büyük bir huzursuzluk yaratmış ve Kayseri'de en son olarak 560 öğretmen tekrar mahkemeye sevk edilmiştir. Zaman çok dar, fakat önemli gördüğüm başka bir örnek daha arz etmek istiyorum. Boykota katılan öğretmenlerin haksız ve usulsüz olarak maaşları ve ücretleri kesilmiştir. Kayseri valisi 5442 sayılı iller İdaresi Kanununun 13 ncü maddesini kendi keyfi arzularına göre kullanma yoluna gitmiştir, öğretmenlerin her hangi bir ifadesini almadan, bir soruşturma yapmadan önce maaşlarını kesmiş, ondan sonra soruşturma açma yoluna gitmiştir ve bugün de 500 öğretmeni bu soruşturmadan sonra mahkemeye sevk etmiştir. Muhterem milletvekilleri, kanunlar hiçbir zaman bir kısım insanların keyfi davranışları için keyfilik içerisinde kullanılsın diye çıkarılmamıştır. Her insan, bir vali, öğretmen kadar, köydeki vatandaş kadar kanunlara saygılı olmaya, kanunları normal yoldan uygulamaya mecburdur. Sonra, boykota katılan ilkokul öğretmenlerinin ortaokullardaki ek görevleri kesilmiştir, Ama boykota katılan ortaokul öğretmenlerinin ek dersleri kesilmemiştir. Demek ki burada da iki yönlü bir muamele yürütülmeye çalışılmıştır. Sayın milletvekilleri; öğretmen arkadaşlarımızın boykota katıldı gerekçesi okullara, öğrencisine boykot yaptı anlayışı içerisinde. Hâlbuki öğretmen, boykotu, kendi meslekî davasını halletmek memlekette yurt gerçeklerine uygun, reform anlayışı içerisinde bir eğitim düzeni getirmek gayesiyle yakınıştır. Bunun gerisindeki nedeni ve sebebi rahatça anlamakta fayda vardır. Zaman çok dar olduğu için elimdeki vesikaların tamamını değerlendirme imkânına sahip değilim. Yalnız, mahkemelere intikal ettirilmiş olan olaylar, anlayışlı yargı organları tarafından geri çevrilmekte ve öğretmenler beraat kararı almaktadırlar. Sayın Millî Eğitim Bakanımızın büyük anlayışından beklediğim şudur: Bugün Kayseri'de öğretmenler arasında huzur kalmamıştır. Huzur olmayan bir ortamda öğretmenden normal vazife beklemek mümkün değildir. Gerek Kayseri'de tamamen yeri değiştirilen yirmi tane öğretmen arkadaşımızı gerek Türkiye çapında yapılmış olan yanlış uygulamaları muhterem Millî Eğitim Bakanımız düzeltir ve öğretmenler arasında huzuru sağlar ise meslekten

⁴⁹⁹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 66. Birleşim, 8.4.1970, s.155-157.

*randıman beklemek, öğretmenden randıman beklemek bizim hakkımız olur. Aksi halde bugün huzursuz olan öğretmenden iş beklemek hayale kucak açmak kadar boş bir arzudan ibarettir*⁵⁰⁰.”

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)'in ve Zeki Çeliker (Sivas)'in yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 72.birleşim de Tufan Doğan Avşargil'in, Kayseri-Hatip Okulunda Atatürk aleyhine girişilen hareketlerin doğru olup olmadığına dair Milli Eğitim Bakanı'na sözlü soru önergesi vermiştir. Önerge Millî Eğitim Bakanlığı'na gönderilmiştir⁵⁰¹.

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Memduh Ekşi (Ordu)'nin ve Şevket Doğan (Kayseri)'in yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 79. birleşimde Tufan Doğan Avşargil'in, Türkiye Elektrik Kurumu kanunu tasarısı münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

*“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; Elimizdeki kanun tasarısı mutlaka memlekete büyük hizmetler sağlayacak ve ışıksız kalan köy ve belediyelerimize Devletin imkânları ölçüsünde ışık getirecek bir kanun tasarısıdır. Yalnız 28. maddenin bir son cümlesi var, ben buna takılıyorum. Son cümlede «harcanmaz» kelimesi var. Yani, satışından elde edeceği tahmini gelirin yüzde 5 inden az olmayan bir meblâğı her yıl bütçelerine bir fon olarak koymaya mecburdurlar ve bu harcanamaz. Şimdi öyle belediyeler var ki, muayyen imkânlar içerisinde, bu elektrik işletmesinde çalıştırdığı personelin maaşını veremeyecek durumda. Büyük belediyeler için düşünmüyorum, küçük belediyeler var, bunların ücretini ödemekten dahi mahrumdur. Bir taraftan yüzde 5 fondan birikmiş parası varken, çalıştırdığı bir tahsildarın, işletmede çalışan personelinin ücretini veremeyen bir belediye elbette ki güçlük çekecektir. Bu açıdan bu «harcanmaz» kelimesinin «harcanabilir» şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ediyorum. Bu, maddenin ruhuna tamamen, taban tabana, (gelirinin yüzde 5 ini biriktirme açısından) zıt da olsa, bir yanda parası bulunan bir işletmenin ücretini ödeyemediği personeli olduğu takdirde harcanması yerinde olur. Aksi halde bu işletmenin normal çalışması mümkün olmayacaktır. Bu bakımdan durumu arz ediyorum*⁵⁰².” “Nihayet Sayın Başkanlığa 28. maddenin son cümlesinde bulunan «harcanmaz» kelimesinin «harcanabilir» şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ederim⁵⁰³.”

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Naci Gacıroğlu (Erzurum)'un ve Kenan Aral (Tunceli)'in yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 102. birleşimde Tufan Doğan Avşargil'in, Türkiye Elektrik Kurumu kanunu tasarısı münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

⁵⁰⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 66. Birleşim, 8.4.1970, s.157-158.

⁵⁰¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 72. Birleşim, 20.4.1970, s.368.

⁵⁰² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 79. Birleşim, 11.5.1970, s.694-695.

⁵⁰³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 1. Toplantı, 79. Birleşim, 11.5.1970, s.695.

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; Bu kanun Millî Eğitim Komisyonunda görüşülürken her maddesi sanat icra eden arkadaşlarımızın lehinde olarak düşünüldü ve enine, boyuna münakaşası yapıldı. O zaman sanatkârın çalışma hürriyetini kısıtlayıcı böyle bir hüküm olmadığı için de, Millî Eğitim Komisyonunda çalışan arkadaşlarımızın hepsinin fikir birliği ile kanun kabul edildi. Şimdi, sanatkârın evvelâ hür bir ortamda çalışmış olması lâzım. Eğer idare, yönetici kadro sanatkâra şu veya bu ölçüler içerisinde baskı yapmaya çalışırsa, sanatkârın hakkını kanun çerçevesi içinde kısıtlamaya çalışırsa, sanatkârın elinde kendini müdafaa edecek bir silâh olması gerekir ve bu demokratik silâh da sanatkârın grev hakkıdır. Bu açıdan düşünmek suretiyle sanat icra eden insanları tamamen idarenin baskısına vermemek kayıt ve şartıyla bu grev hakkının elinden alınması doğru bir hareket olmasa gerektir. Bu hükmün, yani Komisyonunda dahi bahis mevzuu edilmemiş bu hükmün bugün burada alelacele getirilmiş olmasında idareye birtakım haklar tanınması ve sanatkârı baskı altında tutma niteliği vardır. Bu bakımdan bunun reddini talep ediyorum⁵⁰⁴.”

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar’ın, kâtipliğini Memduh Ekşi (Ordu)’nin ve Naci Gacıroğlu (Erzurum)’nun yapmış olduğu, saat 9.00 da toplanan birinci oturum 88. birleşimde Tufan Doğan Avşargil’in, Milli Eğitim Bakanlığı ile Ankara Ege, İstanbul, İstanbul Teknik, Hacettepe Üniversiteleri ve İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri 1970 yılı bütçeleri münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan; öğretmen boykotları dolayısıyla öğretmenlere çok çeşitli disiplin cezaları uygulanmıştır. Kayseri’de, aynı öğretmene - ki, bunların adedi çok - 6 çeşit ceza verildi. 7. si de verilmek üzere olduğu için, Sayın Bakandan ne gibi tedbir alınması lâzım geldiğini sormak istiyorum. Meselâ, öğretmenler açığa alındı, görevlerine son verildi, görev yerleri değiştirildi, müdürler görevlerinden alındı, maaşları kesildi ve mahkemelere sevk edildi. Son olarak da, boykota katılan birçok öğretmenlerin kıdem tenzili cezası verilmesi için Disiplin Kurulu faaliyeti olduğunu haber aldım. Acaba Sayın Bakan, bu hususlar hakkında ne düşünülmektedir? Bir de, ilkokul öğretmeni olup da, hariçten eğitim enstitüsünü bitiren ilk öğretmen okulu mezunlarının, öğretmen veya müfettiş olarak tayinleri yapılmamıştır. Bakanlık olarak bu öğretmenler hakkında ne düşünüyorsunuz⁵⁰⁵?”

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok’un, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)’in ve Zeki Çeliker(Sivas)’in yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 111.birleşim de Tufan Doğan Avşargil’in, 1970 yılı Bütçesi finansman kanunu tasarısı münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; 74. maddede, «Aynı kanuna bağlı II sayılı tablonun 5. pozisyonuna aşağıdaki (e) bendi eklenmiştir» hükmü, her türlü televizyon % 25 oranında vergi yüklemektedir. Muhterem arkadaşlarım; bugün televizyon memleketimizde

⁵⁰⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 6.Cilt, 1. Toplantı, 102. Birleşim, 12.6.1970, s.353.

⁵⁰⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt, 1. Toplantı, 88. Birleşim, 25.5.1970, s.539.

iki büyük şehirde yaygın haldedir ve gittikçe gelişme imkânı, birçok vatandaşlara yayılma imkânı da sağlanmaktadır. Televizyon, en etkili, göze ve kulağa hitabeden bir eğitim vasıtasıdır. Bu eğitim vasıtası, bir taraftan teknik gelişme olarak da yayılmaya çalışırken bir taraftan % 25 vergiye tabi tutulmak suretiyle daha çok pahalılaşmasına sebep olunacaktır. Meselâ, 5 bin liralık bir televizyona, % 25 vergiye tabi tuttuğumuz zaman, 6.250 lira gibi bir para ödemek durumu meydana gelecektir. Bu eğitim vasıtasından birçok vatandaşları mahrum etmemek ve bir ölçüde teknik gelişmeyi engellemek bakımından, ayrıca yurdumuza çeşitli yollardan kaçak olarak sokulan televizyonların da bu kaçakçılığı daha çok teşvik etmemesi bakımından bu verginin hiç olmazsa nispetinin biraz daha düşürülmesi gerekmektedir. Çünkü Almanya'dan ve başka ülkelerden memleketimize, çeşitli yolları bulunmak suretiyle televizyon girmektedir. Bir kısım televizyon da memleketimizde monte edilmektedir. Dışarıdan kaçak yolla gelen televizyonlar memleketimizde daha ucuz satılmaktadır. Ama bu vergiyi artırdığımız zaman dışarıdan girişleri daha çok teşvik etmiş ve bir eğitim vasıtasını böylece pahalılandırmış olacağız. Bu bakımdan bir önerge takdim ediyorum. Hiç olmazsa, % 25 oranındaki verginin % 10 a indirilmesini arz ediyorum önergem kabul buyrulursa elbette bu imkân sağlanmış olacaktır⁵⁰⁶.”

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)'in ve Zeki Çeliker (Sivas)'in yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 111. birleşimde Tufan Doğan Avşargil'in, 1970 yılı Bütçesi finansman kanunu tasarısı münasebetiyle vermiş olduğu değişiklik önergesi şu şekildedir: “1970 Bütçe Finansman Kanununun 74. maddesine ilâve edilen (e) fıkrasındaki televizyon vergisinin % 10 olarak tespitini arz ve teklif ederim⁵⁰⁷.”

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)'in ve Zeki Çeliker(Sivas)'in yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 111.birleşim de Tufan Doğan Avşargil'in, 1970 yılı Bütçesi finansman kanunu tasarısı münasebetiyle yapmış olduğu konuşmanın devamı şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; burada, 77. madde «her çeşit kolalı içkiler» diye bir ibare vardır. Bunlar bugünkü pepsi cola, colacola gibi kolalı içkilerdir ve halk kitlesinin geniş mikyasta kullandığı içkilerdir. Şimdi, Hükümet bunlardan % 30 nispetinde vergi almayı düşünmektedir. Hâlbuki bundan sonra gelecek 79. maddede de aynı kanuna bağlı 2 sayılı tablonun sonuna 6. pozisyon eklenmiştir; her türlü kolalı içki imalinde kullanılan özütlerden de % 50 nispetinde vergi almaktadır. Şimdi, bu özüt ana maddedir. Bunların ana maddesinden zaten % 50 nispetinde vergi alınmaktadır. Ama halka intikal ettiği zaman da % 30 nispetinde vergi alınacaktır. Hem fabrikada imalinden, hem

⁵⁰⁶ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 111. Birleşim, 25.6.1970, s.9.

⁵⁰⁷ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 111. Birleşim, 25.6.1970, s.10.

*de, satışından vergi almak, kanaatimce, uygun değildir. Bu bakımdan 77. maddenin (f) fıkrasının maddeden çıkarılmasını teklif ediyorum*⁵⁰⁸.”

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok’un, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)’in ve Zeki Çeliker(Sivas)’in yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 111. birleşimde Tufan Doğan Avşargil’in, 77. maddenin (f) fıkrası ile ilgili vermiş olduğu değişiklik önergesi şu şekildedir: “77. maddenin (f) fıkrasının maddeden çıkarılmasını arz ve teklif ederim⁵⁰⁹.”

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok’un, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)’in ve Zeki Çeliker(Sivas)’in yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 113.birleşim de Tufan Doğan Avşargil’in, Emlâk Vergisi kanunu tasarısı münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; dün çıkardığımız finansman kanunları, bugün üzerinde görüşmeye başladığımız Emlâk Vergisi Kanunu ve birkaç gün sonra, belki de biraz sonra görüşeceğimiz Belediye Gelirleri kanunlarıyla, bir kısım mükellef vatandaşlarımıza vergi yüklemiş oluyoruz. Elbette bir Devletin vergilerle idare edilmesi, vergi alınmayan ülkelerde hizmetlerin yapılmaması normaldir, vergi alınacaktır. Ancak bu vergiler alınırken, mümkün olduğu kadar âdil ölçüler içerisinde hareket etmek ve kanun maddeleri Meclislerden geçerken de biraz daha temkinli olmak gerekir. Bu vergilemeler yapılırken, bilhassa şimdi üzerinde duracağımız 4 ncü madde içerisinde, kamu hizmeti gören diğer mahallî kuruluşların da göz önüne getirilmesi gerekmektedir. İkinci bölümün «Muaflık ve istisnalar» kısmında 4 ncü maddede bir (a) bendi vardır, orada : «Katma bütçeli idarelere, il özel idarelerine, belediyelere, köy tüzel kişiliğine ve kanunla kurulup özel bütçe ile idare edilen üniversitelere ait binalar ile Devlete ait binalar.» denmekte ve «Devlete ait binalar için kiraya verilmeme şartı aranmaz» diye izah edilmektedir⁵¹⁰.”

“Bugün bunların içerisinde özel idareler ve belediyeler, mahalli hizmet gören kamu kuruluşlarıdır. Bunların da aşağı yukarı gelir temin etmek maksadıyla bugüne kadar yaptırdıkları birtakım binalar, dükkânlar ve konutlar vardır. Bu belediyelerin imkânlarını göz önüne aldığımız zaman, bunların muayyen ölçülerde gelir temin etmek suretiyle mahalli halka hizmet götürmeye çalıştıkları ortaya çıkacaktır. Bugün bütün milletvekili arkadaşlarımız biliyor ki, belediye başkanları geldiği zaman maddi imkânsızlık yüzünden, eldeki mevcut Belediye Gelirleri Kanunundaki birtakım kısırlıklar yüzünden belediyeler imkânlarla sahip değildir. Belediyeler halka hizmet götürme imkânından yoksun olduğu gibi, personel ücretlerini de verecek durumda değildir. Bu bakımdan bir taraftan önümüzdeki günlerde görüşeceğimiz Belediye Gelirleri Kanunu ile gelir temin etmeye çalışırken öbür taraftan belediyelerin birtakım binalarından vergi almayı düşünmek elbette

⁵⁰⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 111. Birleşim, 25.6.1970, s.12.

⁵⁰⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 111. Birleşim, 25.6.1970, s.15.

⁵¹⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 113. Birleşim, 27.6.1970, s.193.

doğru olmayacaktır. Bu açıdan bir önerge de takdim edeceğim ve bu önergemde Devlete ait binalarla belediye ve özel idarelere ait binaların da vergi kapsamı dışında kalmasını teklif ediyorum. Sonra, burada bir başka bent var. Bu maddenin (e) bendinde «Kamu menfaatlerine yararlı derneklere ait binalar.» denmektedir. Kamu menfaatlerine yararlı olan dernekleri tesbit etmek elbette güçtür. Çünkü, bugün bir kısım dernekler vardır, meselâ sendikalar vardır, sendikaların binaları vardır, bunun yanında ticaret odaları, sanayi odaları, etıbbı odaları vesair gibi kamu niteliği taşıyan müesseseler vardır. Bunların kendi öz malı olan binalar vardır. Bunların da buraya bir fıkra eklenmek suretiyle kamu niteliği taşıyan dernekler gibi ve kamu yararına çalışan dernekler gibi, bu binalarda kendileri oturdukları takdirde, kiraya vermedikleri takdirde vergi kapsamı dışında bırakılmasını teklif ediyorum. Yüksek Başkanlığa bir önerge takdim ederek, gerek öğretmen dernekleri ve sendikaların, gerek belediyelerin içinde bulunduğu durumları dikkate almak şartıyla vergi kapsamı dışında bırakılması faydalı olacaktır. Arkadaşlarım önergemize itibar ederlerse elbette bu gibi müesseseler de vergi kapsamı dışında kalacaktır⁵¹¹.»

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)'in ve Zeki Çeliker(Sivas)'in yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 113.birleşimde Tufan Doğan Avşargil'in, Emlâk Vergisi kanunu tasarısı münasebetiyle yapmış olduğu konuşma sonrası vermiş olduğu değişiklik önermeleri şu şekildedir:

“Emlâk Vergisi kanunu tasarısının 4. madde (a) fıkrasının (Devlete ait binalar) ibaresinden sonra (belediyeler ve özel idarelere ait konut ve işyeri niteliğini taşıyan bütünü binalar) cümlesinin ilâvesini arz ve teklif ederim⁵¹².” “Emlâk Vergisi kanun tasarısının 4. madde (e) fıkrasının «derneklere ait binalar» ibaresinden sonra gelen kısmına « ile öğretmenler ve diğer kuruluşlara ait sendikaların kendilerine ait binaları ve ticaret odaları, sanayi odaları, ticaret borsaları, Türkiye Odalar Birliği, barolar, etıbbı odalarına ait binalar » cümlesinin eklenmesini arz ve teklif ederim⁵¹³.”

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)'in ve Zeki Çeliker (Sivas)'in yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 113. birleşimde Tufan Doğan Avşargil'in, Emlâk Vergisi kanunu tasarısı münasebetiyle yapmış olduğu konuşma sonrası 14.madde üzerine söz alışı ve konuşması şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; Bu madde içerisinde bulunan «kiraya verilmemek şartıyla» hükmünün maddeden çıkarılması için söz almış bulunuyorum. Çünkü maddenin (a) bendinde, «Katma bütçeli idarelere, il özel idarelerine, belediyelere ve köy tüzel kişiliğine ve kanunla kurulup özel bütçe ile idare edilen üniversitelere ait arazilerle Devlete ait arazi» denmekte ve «Devlete ait arazi için kiraya verilmeme şartı aranmaz.» hükmünü getirmektedir. Şimdi burada bir noktayı dikkate almak zorundayız. Bir defa köy

⁵¹¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 113. Birleşim, 27.6.1970, s.193.

⁵¹² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 113. Birleşim, 27.6.1970, s.196.

⁵¹³ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 113. Birleşim, 27.6.1970, s.196.

tüzel kişiliğine ait birçok araziler vardır. Köy tarlaları vardır, otlaklar vardır, yaylalar vardır. Köyde muhtar, köye ait hizmetleri yapabilmek için bunlardan başka gelir kaynağına da sahip değildir. Muhtarın kanunla kendisine verilmiş birçok görevleri vardır. Okul yapımında, köprü yapımında, köye su getirilmesinde, cami yapımında ve saire... Birçok görevleri vardır. Bu görevlerini yerine getirebilmek için elindeki imkânlar, köyde bulunan köy tüzel kişiliğine ait bu arazilerdir. Şimdi, biz bu arazilerden vergi almak suretiyle bir kısıtlama yoluna gider ve köy bütçesini biraz sıkıntıya sokacak olursak, muhtarın iş yapma gücünü kısıtlamış oluruz. Topluma hizmet götüren kuruluşlardan, o topluluğun başında bulunan kişi köyün kendi işini kendisi yapabilmelidir. Her zaman bir muhtar veya köylü Devletten yardım bekleme durumunda olur, kendi imkânlarıyla köylüyü kaldırmak imkânına sahip olmaz ve o düşüncede olmaz ise ve biz de kanunlar ile muhtarın elindeki maddi imkânları almaya çalışır isek, elbette köyün kalkınması bir ölçüde mümkün olmayabilir. Bu maddeden, «kiraya verilmemek şartıyla» hükmünün çıkarılması suretiyle belediyeler, il özel idareleri ve köy tüzel kişiliğine ait olan araziler de vergiden muaf tutulmuş olacaktır. Bu açıdan bir de önerge takdim ediyorum. İltifat buyurursanız, bu yukarda saydığım konularda, köye daha çok imkânlar sağlamış olacaksınız⁵¹⁴.”

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok’un, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)’in ve Zeki Çeliker(Sivas)’in yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 113. birleşimde Tufan Doğan Avşargil’in, Emlâk Vergisi kanunu tasarısı münasebetiyle yapmış olduğu konuşma sonrası 14.madde üzerine vermiş olduğu değişiklik önergesi şu şekildedir: “14. maddede zikredilen, «Kiraya verilmemek şartıyla» ibaresinin maddeden çıkarılmasını arz ve teklif ederim⁵¹⁵.”

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil’in, kâtipliğini Memduh Ekşi (Ordu)’nin ve Naci Gacıroğlu (Erzurum)’nun yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 116.birleşim de Tufan Doğan Avşargil’in, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine ve bu kanun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair kanun tasarısı münasebetiyle yapmış olduğu konuşmanın devamı şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; daha önce konuşan çok kıymetli arkadaşlarımız bu maddenin getirmiş olduğu özellikleri rahatça dile getirdiler. Bu madde, Devlet memuru için kısıtlayıcı bir hüküm getirmektedir. Devlet memurunun 1 nci, 2 nci, 3 ncü ve 4 ncü derecelere çıkmasını, siyasi iktidarda kim olursa olsun, siyasal iktidarda olanların eline bırakmakta, onların, bir ölçüde de, biraz ileri derecede ifade etmek gerekirse, vicdanına bırakmaktadır. Bu madde ile eğer bir Devlet memuru imtihanlardan geçmiş, başarısı tespit edilmiş, başarısı saptanmışsa, acaba bunum üst kademelere, daha

⁵¹⁴ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 113. Birleşim, 27.6.1970, s.224-225.

⁵¹⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 113. Birleşim, 27.6.1970, s.225.

üst kademelere, 4 ncü dereceye kadar terfi etmesine neden Bakanlar Kuruluna bırakılmaktadır? Çeşitli imtihanlar vardır. İmtihandan geçiyor, çeşitli yönlerde başarısı tespit ediliyor, başarısı saptanıyor. Kurumları kadro istiyor; kadroyu tespit ediyor, «ihtiyacım var» diyor. Maliye Bakanlığı ile Devlet Plânlama Teşkilâtı ile anlaşıyor, ama ondan sonra Bakanlar Kurulunun tasdiki şart koşuluyor. Daha önce konuşan çok kıymetli arkadaşlarımın ifade ettikleri gibi, eğer bu madde memurların çalışması kısıtlanmak istenmiyorsa, memurlar, siyasi iktidarın istediği ölçüde, kanunlar çerçevesi dışında harekete teşvik edilmemek isteniyorsa, eğer bu madde şahsiyeti memurların hakkını rahatça alabilmesini sağlamak istiyor ise, bu 2 nci paragrafın mutlaka maddeden çıkarılması gerekmektedir. Bu çıkarılmadığı takdirde, arkadaşlarımızın izah ettiği gibi, bir üst dereceye terfi etme durumunda olan her kademededen, sınıftan memur, yarın Maliye Bakanlığına gidecek, hükümetin üst kademesinde görev almış olanlara, «Benim kadromu şuna çıkarın, şunu yapın» diye, birtakım acındırmalarda bulunacaktır. 2 nci paragrafın mutlak surette maddeden çıkarılması gerekmektedir. Hükümet aslında bu ihtiyacı duymadığı için, teklifimde bu paragrafı getirmemiştir. Komisyon neden dolayı ihtiyaç hissetmiş de, 1 nci, 2 nci, 3 ncü ve 4 ncü derecelere yükselebilmek için, maddeye bu paragrafı ekleme lüzumunu duymuştur, bilmiyorum. Muhterem milletvekillerinden, bu paragrafın mutlak surette çıkarılmasına müspet oy vermelerini saygı ile rica ediyorum⁵¹⁶.”

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil’in, kâtipliğini Memduh Ekşi (Ordu)’nin ve Naci Gacıroğlu (Erzurum)’nun yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 116. birleşimde Tufan Doğan Avşargil’in, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine ve bu kanun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair kanun tasarısı münasebetiyle yapmış olduğu konuşmanın ardından 7 nci madde ile ilgili takriri şu şekildedir: “657 sayılı Kanunun 7 nci maddesiyle değiştirilen 34 ncü maddesinin, kadroların hazırlanmasıyla ilgili ve Bakanlar Kuruluna yetki veren ikinci paragrafının maddeden çıkarılmasını arz ve teklif ederim⁵¹⁷.”

Başkanlığını Başkanvekili Kemal Palaoğlu’nun, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)’in ve Kemal Ataman (Ankara)’ın yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 24. birleşimde Tufan Doğan Avşargil’in, Türk halıcılığının güç durumdan kurtarılması için, İşletme Vergisi kapsamı dışında bırakılmasına dair demeci şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; Yüce Meclisimizin tatile girmeden önce 29. 7. 1970 tarihinde kabul ettiği 10 kısımdan ibaret 1318 sayılı Finansman Kanunu var. Çıktığı günden beri memlekette her dereceden insanı ve bir kısım kuruluşları huzursuz eden

⁵¹⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 116. Birleşim, 30.6.1970, s.434.

⁵¹⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 1. Toplantı, 116. Birleşim, 30.6.1970, s.455.

bu kanunun ikinci kısmı işletme vergisiyle ilgilidir. Vergi; 15 Aralık 1970 günü yürürlüğe girdiği için, bu kanuna bağlı iki numaralı tabloda 15. sırayı işgal eden emtiadan yalnız halı grubu üzerindeki görüşlerimi Yüce Meclise ve Sayın Maliye Bakanının dikkatine arz etmek üzere söz almış bulunuyorum. Sayın Milletvekilleri; Halıcılığın bir tarihi vardır, bir gelişme, yayılma çizgisi vardır. Devlet Plânlama Teşkilâtının hazırladığı bir rapordan ve bazı kaynaklardan öğrendiğimize göre, dünyada halıcılık Milâttan önce 5.000 yılında başlamıştır. Altay Dağlarında Pazırık'ta eski bir mezarda bulunan İskit halısı, bunu ispatlamaktadır. Halıcılık dünyada Türk kavimleriyle, Orta – Asya'dan yayılmıştır. Türklerin hâkim olduğu ülkelerde ve yaşadığı yerlerde yıllarca dokuma tekniğinde bir değişme olmadan devam edip gelmiştir. Anadolu'ya 13 ncü Asırda Selçuk Türkleri zamanında girmiş olan halıcılık, 15, 16, 17 nci asırlarda sanat yönünden en gelişmiş devirlerini yaşamış, bilhassa 19 ncü Asrın sonlarında renk, desen, kalite bakımından Avrupa pazarlarında tutulur hale gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı, 1927 ekonomik krizi, İkinci Dünya Savaşı sıralarında Türk halıcılığı gerilemiş, imalât son derece zayıflamıştır⁵¹⁸.”

“Sayın milletvekilleri; İstihsal metoduna, hammaddesine, kullanılış yerlerine, kalitesine, desenlerine göre tasnifini yapabileceğimiz Türk halıcılığı bugün, atölyelerde, fabrikalarda ve münferit tezgâhlarda yapılmaktadır. Bilhassa münferit tezgâhlar halinde Türkiye'nin birçok bölgelerinde yaygındır. Mevcut toprağı geçimini sağlayamayan insanların ikinci bir gelir kaynağıdır. Türk halkının geleneksel bir el sanatıdır. İğne ile kuyu kazmak kadar güç ve o derecede zevkli olan bu el sanatı, her ne kadar ileri üretim metotlarını uygulayacak teknik güce erişmemişse de, binlerce aileyi sosyo - ekonomik düzeyde normal yaşama olanaklarına kavuşturma doğrultusundadır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânımızda toplum kalkınması, halkın kendi sosyal, iktisadi ve kültürel şartlarını geliştirmek, giriştiği güçlü çabaların, Devletin bu alandaki çabalarıyla birleştirilmesi olarak tarif edilmekte, toplulukların ulusal kalkınmaya olan katkısı önerilmektedir. Bakış açımız bu olunca; tezgâhı başında alın teri, göz nuru döken insan, toplum kalkınmasının gerekli gördüğü koşullara göre çalışıyor, ulusal varlığımıza ekonomik yönden katkıda bulunuyor demektir. Bugün Kayseri'nin Bünyan ilçesiyle (köylerinde, Pınarbaşı ve köylerinde Yahyalı ve diğer kazalarda 47.575 halı tezgâhı vardır. Bu tezgâhlarda ortalama üç kişinin çalıştığını ve bir ailenin yine ortalama beş kişiden meydana geldiğini, en az otuzdan fazla ilimizde halıcılık yapıldığını düşünürsek, üç - dört milyon insanın geçimini bu kaynaktan, yabancı bir kaynağa bağlanmadan sağlamaya çalıştığını görürüz⁵¹⁹.”

“Sayın milletvekilleri; Halıcılık, kişilere ve topluma ekonomik yönden faydalı olduğu kadar, sosyal ve eğitimsel yönden de faydalıdır. Çünkü toplumun kendi problemlerini çözebilmesi için bir gücü vardır. Bugünkü koşullar içinde bu güç pasiftir. Bir köylü, bir vatandaş kendi köyüne herhangi bir iş yaptıracağı zaman mutlaka Devletten

⁵¹⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 24.Birleşim, 21.12.1970, s.331-333.

⁵¹⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 24.Birleşim, 21.12.1970, s.331-333.

yardım beklemekte, kendisinde mevcut olan gücü kendi kalkınmasına harcama imkânını araştırmamaktadır. Bugün tezgâhı başında 8 - 10 yaşından itibaren çalışmaya başlayan bir kız çocuğu, bu pasif gücü aktif hale getirmekte, kendi ekonomik kalkınmasına, kendi gücünü katmaktadır; ayrıca da iş içerisinde eğitilmektedir. Boş zamanı değerlendirilmekte, küçük el sanatları sektöründe hızlı gelişmeye yardımcı olmaktadır. İşsiz kalmadığı için, çalışmayan insanın hoyratlığından, sokağın dedikodusundan kurtulmakta, toplum hayatında belli sahada başarı kazanmış bir insan olarak girmektedir. Bu hususlar bilindiği içindir ki, Köy İşleri Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlıkları küçük el sanatlarını geliştirmek için, eğitim programları düzenlemekte, yüz binleri harcayarak yıllardan beri köylere kadar inen halıcılık kursları açmaktadır. Bugün Bünyan, Isparta, Yahyalı, Gördes, Kula, Uşak, Demirci, Kırşehir, Manisa, İzmir ve birçok illerde halıcılığın girmediği ev kalmamıştır. Hükümet, bir yandan küçük ünitelerin ekonomik yönden kendi kendine yeter hale gelmesi için programlar düzenlerken, öbür yandan farkında olmadan, kendi kendine gelişmekte ve geniş kütlelere geçim kaynağı olmakta bulunan el halıcılığının gelişmesini durdurucu tedbirler de almaktadır. 15 Aralıktan beri yürürlükte bulunan işletme Vergisi Kanununa bağlı 2 numaralı tablonun 15 nci sırasında, diğer emtia yanında halı grubu da yüzde 10 İşletme Vergisine tabi tutulmuştur. Ayrıca, 1.000 liraya kadar olan satışlar için yüzde 1 vergi uygulaması öngörülmektedir. Kanunun 12 nci maddesinde de, son nüfus sayımına göre nüfusu 30.000 ve daha yukarı olan yerlerde faaliyet gösteren mükellefler, bazı pozisyonlar hariç, vergiden muaf tutulmuştur⁵²⁰.

“Sayın milletvekilleri; Türk halıcılığının, el sanatı olması bakımından kuşaktan kuşağa intikal eden geleneksel bir özelliği vardır. Aile ekonomisine katkısı olan, oldukça faydalı bir işletmedir. Anadolu’da ve özellikle Doğu’da ailelerin büyük bir kısmında halıcılık vardır, ama buradaki insanlar tezgâhını alma durumunda değildir; bu yüzden halı tüccarlarına boyun eğmektedir. Devlet, bütün gücüyle bu işletmeleri canlandıracak teşvik fonları kuracağı yerde, kredi desteklerini arttırıcı, kaliteyi yükseltici, halkı sömürülmeden kurtarıcı tedbirler alacağı yerde, halı işletmeciliğinden vergi almayı düşünmektedir ve kanunlaşmıştır. Her nasılsa Yüce Meclisten de geçmiş olan bu vergi, halı işletmeciliği vergisi temelden sakıncalıdır. 1. — Bir defa, halı diyebileceğimiz en ufak bir parçanın fiyatı 1.000 liradan fazladır. O halde, «1.000 liraya kadar olan işletmelerden yüzde 1 vergi alınır» hükmü tutarsızdır. 2. — Nüfusu 30.000 ve daha yukarı yerlerde halı işletmeciliğinden yüzde 10 alınacak vergi, bu işletmeciliği dar boğazlara sokacaktır. Tüccar vergi nedeniyle halının daha pahalandığını, iç piyasada satışların durduğunu görünce, imalâta yönelmeyi kısıtlayacak, perakende alımları durduracaktır. Küçük ünitelerin ürettiği mallar tüccar (bulamayınca, imalât duracak, tezgâhlar kapanacaktır. Artan işgücü birikecek, halk iş sahası yoğun olan bölgeler arayacak, iç göçlerde artışlar göze çarpacaktır. Böylece, göçler büyük kentlerde kabarıp problemler yaratacaktır. En

⁵²⁰ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 24.Birleşim, 21.12.1970, s.331-333.

sonunda, yerli el sanatı gelişme hızını kaybedecek, ekonomiyi etkileyen bir faktör itici güç olmaktan çıkacak, daha fenası, Türkiye'de halıcılık rakip ülkeler lehine gerileyecektir⁵²¹.”

“Sayın milletvekilleri; Bir süre önce 24 ilin halıcılar dernekleri temsilcileri, Ankara Ticaret ve Sanayi Odalarında bir toplantı düzenlediler. Orada açıklandığına göre, Hükümetin Halıcılık İşletme Vergisinden sağlayacağı azami gelir 30 milyon lira civarında. «30 milyon lira vergi Bağlayacağım» diye, Hükümet, bir kısmını açıkladığımız sakıncalar nedeniyle milyarlara ulaşan kayıplara uğrayacaktır. Eğer, Sayın Hükümet, halı ihracatına yönelmek amacıyla iç piyasayı ve alımları kısmak niyetinde ise, - bana göre bu da doğru değildir - kaliteli istihsal artmadıkça, iç piyasa doğmadıkça, rekabet hızlanmadıkça, dahası fiyatlar düşmedikçe halı ihracatına yönelmek, ihracatı genişletici tedbirleri sıralamak, Türk ekonomisi için doyurucu netice vermeyecektir. İftiharla kaydetmek gerekir ki, bugün Türk halıları, Avrupa pazarlarında İran halılarıyla boy ölçülecek hale gelmiştir. Sayın Maliye Bakanı bunu bir defa daha tetkik ettirmeli, halı dokuyarak ekmeğini kazanan yüz binlerce insanın yaşamına etkisi bulunan bu sanat dalının, İşletme Vergisinin kapsamından çıkarılmasına çalışmalıdır. Sayın Maliye Bakanımızın, dernek temsilcileriyle yaptığı temaslar sonunda müspet neticeler aldığını haber almış bulunuyoruz. Bu açıdan düşünmek suretiyle, yukarda izaha çalıştığımız bütün nedenlerle, Sayın Maliye Bakanı halıcılığı işletme kapsamının dışında bıraktığı takdirde, böylece bu sanatın daha çok gelişmesine, geniş kitlelerin işsizlikten kurtularak, kendi ekonomik kalkınmasına biraz daha güç katmasına faydalı olacaktır⁵²².”

4.5.Mehmet Türkmenoğlu'nun Biyografisi

15 Temmuz 1921'de Yahyalı'da doğmuştur. 938340 numaralı nüfus hüviyet cüzdanında Develi'de doğduğu yazılıdır. Ancak Türkmenoğlu, kendi el yazısıyla yazdığı hal tercümesinde doğum yeri olarak Yahyalı kazası Yenice mahallesini belirtmiştir. Babasının adı Veli, annesinin adı Emine'dir. Orta tahsilini Kayseri ve Niğde'de tamamlamış, Liseyi Kayseri'de bitirmiştir. Yüksek tahsilini İstanbul Orman Fakültesi'nde yapmıştır. Az düzey Fransızca bilmektedir. 1947'den sonra Orman Yüksek Mühendisi olarak çeşitli yerlerde çalışmıştır. Bu cümleden olmak üzere Bitlis İşletmesi Feke, Kazan ve Göksun İşletme Müdürlüklerinde bulunmuştur. En son olarak da Adana Orman İşletmesi Başmüdürlüğü Kısım Müdürü görevini yürütmüştür. Bu görevde iken III.(XIV) Dönem Güven Partisi Kayseri Milletvekili olarak 22 Ekim 1969'da Meclis'e iltihak etmiştir. Milletvekilliği 14 Ekim 1973 tarihinde sona ermiştir.

⁵²¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 24.Birleşim, 21.12.1970, s.331-333.

⁵²² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 9.Cilt, 2. Toplantı, 24.Birleşim, 21.12.1970, s.331-333.

Milletvekilliği bittikten sonra Orman Bakanlığı'nda müşavirlik görevini yürütmüştür. Nefise Hanım ile evli, 5 çocuk babasıdır. 20.10.1996 tarihinde vefat etmiştir⁵²³.

4.5.1.Meclis Konuşmaları

Mecliste bulunduğu süre içinde 37 kez söz almış, 7 kez de yazılı soru önergesi vermiştir.

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil'in, kâtipliğini Memduh Ekşi (Ordu)'nin ve Naci Gacıroğlu (Erzurum)'nun yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 39.birleşim de Mehmet Türkmenoğlu'nun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12.5.1965 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3. maddesi gereğince hazırladığı 1964, 1965, 1966 yıllarına ait Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetimi sonuçları hakkındaki raporlarına dair Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Karma Komisyonu raporu münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin saygıdeğer milletvekilleri; Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu'nun Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 1964, 1965, 1966 faaliyet yıllarının denetimi ve sonuçları hakkında düzenlenip Yüce Meclisimizin tasvibine sunulan raporun Atatürk Orman Çiftliğine ait kısmı üzerinde söz almış bulunuyorum. Çiftlik, Atatürk tarafından, Ankara'nın ve dolaylarının güzelleştirilmesi, halkın açık havada dinlenmesi, mesire ve piknik ihtiyaçlarının giderilmesi, bağ ve bahçe tesisleriyle meyve ve sebze ihtiyaçlarının karşılanması, hayvan neslinin ıslahıyla damızlık hayvan üretilmesi, süt, et, yumurta, yoğurt gibi besin maddeleriyle Ankaralıların ihtiyaçlarının karşılanması, Orta - Anadolu köylerine ve çiftçilerine numune tarım çalışmasında önderlik yapılması maksadıyla 25 Mayıs 1925 yılında işletmeye açılmıştır. Çiftlik, Atatürk tarafından 11.6.1937 yılında Türk milletine hediye edilmiştir. Bu tarihten 28 Şubat 1950 tarihine kadar Ziraat İşletmeler Kurumu tarafından idare edilmiş, fakat bu kurumun ilgasıyla çiftliğin Devlet Üretme Çiftliklerince yönetilmesi düşünülmüş ise de, Devlet Üretme Çiftliklerinin statüsünün sadeliği ve işlerin kolaylığı, buna mukabil Atatürk Orman Çiftliğinin işlerinin çeşitliliği ve çokluğu karşısında ikisinin bir arada yürütülemeyeceği düşünülmüştür. Bunun üzerine 24 Mart 1950 tarihinde 5659 sayılı Kanunla Atatürk Orman Çiftliği resmen ve kanunen kurulmuştur. Çiftliğin işletilmesi ve tekniğinin tabikası Tarım Bakanlığınca yürütülür. Çiftlik, bir müdür ve yardımcısının yönetimi altında şu şubelerden teşekkül eder: Umumi Ziraat İşleri, Bağ ve Bahçe Kùltürleri ve Ağaçlama İşleri, Hayvancılık ve Hayvanat Bahçesi işleri, Ziraat

⁵²³ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 850 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı). Yüceler'in seçim mazbatası için bkz. Ek-14.

Sanatları işleri, Ticaret, İdare ve Levazım İşleri, Hesap işleri Şeflikleri, Hukuk işleri servislerinden ibarettir. Bakanlar Kurulunca tasdik edilmiş bir yönetmelik esasına göre, müessesenin bir de Yönetim Kurulu vardır ki, bu kurul da bünyesindeki şefliklerinden terekküp eder ve bu kurul İktisadi Devlet Teşekküllerine bağlı müesseselerdeki idari komitelere benzer şekilde faaliyette bulunur⁵²⁴.”

“Şimdi çiftliğin yıllar itibariyle bilânçolarına bir nazar atarak müessesenin çalışması hakkında bir fikir vermeye uğraşacağız. 1964 malî durumu ve bilançosu; 26.300.000 öz, 5.400.000 lira yabancı sermaye ki, ceman 31.700.000 genel sermaye ile çalışmaya başlamış, bu sermayenin de % 77 oranında 24.400.000 lirası bağlı değerlere, % 23 oranında 7.300.000 lirası da döner değerlere yatırılmıştır. Bağlı değerlerden 12.200.000 lirası turistik Marmara oteline sarf edilmekle yararsız ve faydasız bir şekilde dondurulmuştur. Tarım ve hayvancılık çalışmalarında 1.338 ton tahıl, 722 ton şeker pancarı, 5,5 ton ayçiçeği, 1.208 ton hayvan yemi, 505 ton muhtelif sebze, 235 ton muhtelif meyve, 90.000 adet fidan, 471 ton süt, 161 adet buzağı, 2.320 adet kuzu, 4.800 ton yapağı, 246.230 adet yumurta, 800 ton da gübre istihsal edilmiştir. Ziraat sanatları şubesi çalışmaları ise, 6.011 ton pastörize süt, 3.631 ton yoğurt, 3.399 ton ayran, 62 ton yağ, 123 ton peynir, 31 ton kaşar peyniri, 2 ton süttozu, 358 ton şarap, 131 ton domates suyu, 3 ton salça, 52 ton turşu olarak imal edilmiş ve bunların maliyet masraflarıyla satış, kârları envanter edildikte, netice bil hesap işletme 929 184,68 lira zarar ile hesap yılını kapamış oluyor. 1065 yılındaki durum, 1964 yılına nazaran yükselen umumi sermaye 36.200.000 liraya baliğ olmuşsa da bunun 29.600.000 lirası öz, 6.600.000 lirası yabancı kaynaklardan sağlanmıştır. Yine bu sermaye % 70 oranında 25.500.000 lirası bağlı, % 30 oranında 10.700.000 lirası döner değerlere yatırılmıştır. Ziraat ve hayvancılık çalışmalarında ise, 1.432 ton tahıl, 1.411 ton pancar, 40 ton yağlı tohum, 1.684 ton hayvan yemi, 524 ton muhtelif tip meyve, 263 ton muhtelif sebze, 4.800 ton yapağı, 781 ton süt, 1.020 ton gübre, 54.000 adet fidan, 176 adet buzağı, 2.132 kuzu, 3.726 civciv, 123.000 yumurta istihsal etmiştir. Ziraat sanatları şubesi ise; pastörize süt olarak 6.334 ton, 3.259 ton yoğurt, 64 ton tereyağı, 119 ton peynir, 42 ton domates suyu, 5 ton süttozu, 902 ton şarap, 38 ton dondurma, 45 ton turşu olarak imal edilmişse de bunların da maliyet masraflarıyla satış kârları arasındaki farka göre yine işletme hesap yılını 333.542 lira 2 kuruş zarar ile kapatmıştır. 1966 yılına gelince; durum, kullanılan sermaye önceki yıllara nazaran daha da yükselerek 38.400.000 liraya baliğ olmuş, bunun 31.200.000 lirası öz, 7.200.000 lirası yabancı kaynaklardan temin edilmiştir. % 67 oranında 25.900.000 lirası bağlı, % 33 oranında 12.500.000 lirası döner değerlere yatırılmıştır. Ziraat ve hayvancılık şubesi çalışmaları; 1966 yılı 1.058 hektarlık sahadan 4 912 ton çeşitli toprak mahsulleri, 112 ton çeşitli meyve, 105 ton sebze ve 40.000 fidan istihsal edilmiştir. Hayvancılık şubesinden de süt tozu olarak 848 ton, yapağı olarak 4 881 kilo gübre olarak 1.225 ton, yumurta olarak 300.000 adet, buzağı 178 adet, kuzu 2.158 adet, civciv 41.480 adet üretim yapılmıştır.

⁵²⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 2.Cilt,1.Toplantı, 39.Birleşim, 3.2.1970, s.705-708.

Ziraat sanatları şubesi çalışmaları ise, pastörize süt 6.922 ton, yoğurt 3.634 ton, tereyağı 75 ton, peynir 133 ton, dondurma 58 ton, süttozu 6 ton, şarap 944 ton, meyve suyu 55 ton, turşu 58 ton olarak imal edilmişse de bu devrede de işletmenin bilançosu 203.036.08 lira zarar ile kapanmıştır⁵²⁵.”

“Sözün burasında çiftlik hakkında temennilerimiz; böylece çiftliğin bilançosuna bir nazar ettikten sonra 1964 deki sermayenin % 77 sini bağlı değerlere, 1965 de yine sermayenin % 70 i bağlı değerlere, keza 1966 yılında da sermayenin % 67 si oranındaki bağlı değerlere yatırılması dikkati çekmektedir. Çiftlik gibi, döner sermayeye yatırılıp, kâr temin edilip memleket ekonomisinin yükselmesinde büyük bir payı olacak işletmenin sermayesinin donan bir yere yatırılarak faydasız ve yararsız hale getirilmesinden sarfı nazar edilmelidir. Hayvancılık ünitesindeki temennilerimiz; Orta Anadolu gibi hayvancılığın, bilhassa koyunculüğün garanti olduğu bir üniteye devamlı surette zarar eden bu müessese hayretimizi mucip olmuştur. Hele Ankara gibi her türlü tekniğin ve ilmin imkânlarının bulunduğu, veteriner Fakültesinin gözü önünde müessese hayvanlarının hastalıktan arınmaması da calibi dikkat olup, Tarım Bakanlığının bu mevzuda bir araştırma yapması, zararlı halde işliyen bu ünitenin yararlı hale çevrilmesi tavsiyelerimiz arasındadır. Sebzeçilik ünitesinde; Orta - Anadolu'nun bir aile işletmesi olup, birçok vatandaşlarımızın geçim sağladığı bu ünitenin cidden hayretimizi mucip bir şekilde zarar etmesi ve bu işletmeyi ancak müessesenin sakinlerinin domates, biber, lahana gibi sebzelerden başkası ile uğraşmaması ve bu üniteyi atıl bırakması da doğru değildir. Araştırılarak bunun da nedenlerinin bulunup, bu ata yadigârı ünitenin yeniden yararlı şekilde işletilmesi temennimiz arasındadır. Şarapçılık, 1964 yılından itibaren bu üniteye bir kârlı çalışma görülürse de bu kâfi değil. Orta- Anadolu'da balcılığa hız vermesi yönünden demonstratif bir çalışmaya devam edilmesi zaruridir. Süt ve mamulleri; 1964 ten itibaren imallerinde bir yükselme görülürse de, bilanço hesapları daimî surette zarar ile kapanmıştır. Buna rağmen bu durum endişe verici olarak gözükmemektedir. Kanaatimizce, alım ile satış arasında bir denge kurulur, alış fiyatı yüksek olduğu halde satış fiyatının dondurulmuş olması doğru mütalâa edilmemiştir. Piyasa rayicine uyulması ve belediyenin gıda nizamnamesinin uygulaması ile bu ünite kârlı duruma geçebilir; temennimiz de budur. Hayvanat bahçesi ve orman parkları; bu ünitenin zararlı bilançosunu kapatması endişe verici görülmemektedir. Aslında, bu ünite bir amme hizmeti ifa etmektedir. Halkın tabiatla ve hayvanlarla olan ilgi ve bilgisini artırmak olduğu için, bu zarar normal görülmüştür. Ancak, bir yan tedbir olarak makul bir ölçü dairesinde ziyaretçilerden bir miktar ücret alınması ile hiç olmazsa bu zarar azaltılmış olacaktır. Bu da temennilerimiz arasındadır. Diğer bazı temennilerimiz; bir müteahhiss heyet tarafından çiftliğin tarla ve meraları tetkik ettirilerek birim sahada verimin artırılması, iklim ve muhite uyan hayvanların damızlık olarak ikamesi cihetine gidilmelidir. Yeni bir yatırımı icap ettiren hallerde kaynağı bulunmadıkça, bu yatırıma gidilmemelidir. Çiftliğin kuruluş kanunu yeniden gözden

⁵²⁵ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 2.Cilt,1.Toplantı, 39.Birleşim, 3.2.1970, s.705-708.

geçirilerek, yeniden tedvin ile çiftlik belli bir otoriteye bağlanmalıdır. Bilindiği gibi çiftliğin vazifelerinden birisi de örnek çalışmadır. Yukardan beri değindiğimiz ünitelerin kârlı çalışmalarını tavsiye etmemize belki de sayın ilgililerce verilecek cevap şudur : «Efendim, örnek çalışma yapıyoruz.» Millet olarak böyle örnek çalışmaya; hayır. Zira kârlı olmayan bir çalışmanın örneklik vasfı kendiliğinden ortadan kalkar. Fakir Türk halkına zararlı çalışan bir müesseseyi örnek göstermemiz doğru değildir. Hulâsa, ünitelerin her dalında ve her yönünde ekonomik kurallara riayet ile rantabl çalışma esası değişmez kaide olarak kabul edilmelidir⁵²⁶.»

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil'in, kâtipliğini Memduh Ekşi (Ordu)'nin ve Şevket Doğan (Kayseri)'in yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 65. birleşimde Mehmet Türkmenoğlu, Kayseri'de kurulan bir fabrikanın belediye tarafından yıktırılma sebebine dair İçişleri Bakanı'nın cevaplaması için yazılı bir soru önergesi vermiştir. Söz konusu İç İşleri Bakanlığına gönderilmiştir⁵²⁷.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Kemal Ataman (Ankara)'ın ve Kenan Aral (Tunceli)'in yapmış olduğu, saat 9.00 da toplanan birinci oturum 89. birleşimde Mehmet Türkmenoğlu'nun, Orman Bakanlığı 1970 yılı Bütçesi münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin saygı değer milletvekilleri ve Orman Başkanlığımızın güzide elemanları; Göreve yeni başlayan bu Bakanlığın milletimize, memleketimize ve mesleğin müntesiplerine hayırlı ve uğurlu olmasını dilerim. Aziz arkadaşlarım, nedense, bu mesleğin kaderinde bir gariplik ve acayıklık vardır. Sanki bütün meslekler, sanki bütün teşekküller bu mevzuu umursamamaktadırlar. Hatta müspet ilimlerin dahi bu meslek üzerine ışığı az düşmüştür. Bugünkü haliyle orman ve insan ilişkilerimiz öylesine karmakarışık bir ortam içinde cereyan ediyor ki, her meslek, bu mevzuu kendi yönünden ele alıyor, gerek doğru gerek yanlış bu düşüncesinin, tahakkukunu ormancılık zannediyorlar. İşin en garip tarafı da işte budur. Zihniyet bu, bu zihniyetin neticesi olarak da ormanı insan zekâsının, bilgisinin ve emeğinin eseri olarak kabul etmiyorlar. Hazin olan diğer bir yön ise, bu düşünce çoğu aydınlarımız için de varittir, köküdür. Aziz arkadaşlarım, balta cehaletin elinde, sefaletin huncunu menfaatin hırsıyla birleştirmiş, ormanı yıkmakta, orman açmakta, bucak bucak ormanlarımız tahrip olmaktadır. Kıp kıp alevler, yemyeşil sahaları karartıp kül etmekte, açılan bu yerler de, sellerle, yellerle taşınıp gitmektedir. Türkiye'mizin akıbeti kötüye, memleket arazisi stepleşmeye ve çölleşmeye yönelmektedir. Aziz arkadaşlarım, orman işletmelerimiz siyasi baskıların tesiri altında kalmış, ilmin ve tekniğin icaplarını bir tarafa bırakarak siyaset çarklarının arasında bocalamakta ve çırpınmaktadırlar. Kısaca ormanlarımızın faydasından da bahsetmek isterim. Ormanlarımızın biri reel, öbüründe ideal olan iki yönlü

⁵²⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 1.Toplantı, 39.Birleşim, 3.2.1970, s.705-708.

⁵²⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 1.Toplantı, 65.Birleşim, 6.4.1970, s.125.

faydaları sayılamayacak kadar çoktur. Reel olan faydaları; inşaatta, kimyada, ulaştırmada, bayındırlıkta ve ekonominin çeşitli dallarında odun hammaddesinin kullanıldığı yerler tadat edilmiş; 6 binden fazla yerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Teknolojik ilerlemelerin neticesi, bu sayı silsilesinin daha da kabarcığını belli etmektedirler. İdeal olan faydaları ise, tarım arazilerini sel, seylâp baskınlarından koruması, yeraltı ve yerüstü sularımızın ekonomisinin dengelenmesinde, sıhhat ve neşelerimizin husulünde ormanlarımızın değeri madde madde sayılamayacak kadar çoktur⁵²⁸. ”

“Muhterem arkadaşlarım, 6831 sayılı Orman Kanununa kadar çıkan bütün yasaların yönleri daha ziyade teknik, ilkeleri de Devlet mülkiyetine dayalıdır. Bu kanunlardaki eksiklik sosyo - ekonomik hususlara yer verilmediğidir. İşte bu noktadandır ki, birçok sorunlar bu cihetten ortaya çıkmaktadır. Gerçek odur ki, bugüne kadar bütün iktidarlar, özellikle A. P. iktidarı, orman köylerinin dertlerini halledebilme yönünde tek bir adım atmış değillerdir. Sosyo - ekonomik tedbirler getiren kanunlara şiddetle ihtiyaç vardır. 6831 sayılı Kanuna göre her yıl konan 50 milyon liralık fon, orman köylerinin kalkınmasına sarf edilecekken, yasa da bu madde tatbik edilmemiştir. Eğer tatbik edilmiş olsa idi, 700 milyon liraya varacak olan bu meblâğ, 20 milyonda kalmazdı. Bu, yasağı sayma kabilinden ve bu işi kaale almamanın bir açık delilidir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında gösterilen hedeflere göre bütçe uygulaması da yapılmamıştır. Şimdi de G. P. olarak uyarılarımızı sıralayacağım. Orman köylerinin kalkınması için ormancılık, hayvancılık, tarım ve köysel yerleşim ve toplulaşma yönünden entegre bir havza plânlamasına gidilmelidir. Gerçek bir arazi tasnifi ilim ve fenne uygun olarak yapılmalı, erozyon tehlikesi olmayan yerlerdeki maki sahaları, üzüm, incir, fındık, tütün gibi daha verimli mahsul üretecek sahalara tefrik ve tahsis olunmalıdır. Orman mülkiyetini sağlayacak tahdit ise, biran önce halledilmelidir. Orman köylerinin milli ekonomiden nüfus başına payı, 200 ilâ 300 lirayı geçmemesinin nedeni sadece ormancılık tatbikatına yükletilmemeli ve bu cihet efkârı umumiyeye de izah edilmelidir. Orman mallarının satışında, orman içi köylere hakkaniyet ve adalet çerçevesi içinde bir miktar prim verilerek köylülerin müşterek ihtiyaçlarına sarfı sağlanmalıdır. Orman yolları, orman köy yollarını da kapsamına alacak şekilde ve muayyen bir kilometreden de eksik olmamak kayıt ve şartıyla YSE Müdürlüğü ile bir işbirliği ve plân yapılarak bu plân dâhilinde neticelendirilip çözümlenmelidir. Mülkiyeti vuzuha kavuşturulan saha emniyeti de temin edilerek finansmanı da bulunmak suretiyle her yıl 200 bin hektardan aşağı olmamak üzere ağaçlandırmalar yapılmalıdır. Ormanlarımızın yıllık üretimi ve amenajman plânlarımızın fizikî kapasitesine yaklaşacak şekilde yapılması için gerekli tedbirler alınarak orman köylülerimizin kesim ve taşıma meşgaleleri de artırılmalıdır⁵²⁹. ”

“Aziz arkadaşlarım, biraz da orman varlığımız, orman ürünlerimiz ve orman sanayimiz üzerinde kısaca durmak isterim; Türkiye'mizin 78 küsur milyon hektar arazisinin

⁵²⁸ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt,1.Toplantı, 89.Birleşim, 26.5.1970, s.808-812.

⁵²⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt,1.Toplantı, 89.Birleşim, 26.5.1970, s.808-812.

yüzde 39,1 i tarım arazisi, yüzde 5,2 si bağ, bahçe zeytinlik arazi, yüzde 40,5 i göl, bataklık, sazlık ve kayalık, geriye kalan yüzde 23,4 arazi de ormanlık arazidir ki 18 milyon 273 193 hektarlık bir sahayı kaplamaktadır. Hele, bazı ormanlarımızın katî amenajman plânları da yapılmamıştır. Bu planlar yapıldığı takdirde orman sahamız genel yurt sahamızın yüzde 25 ine yükselerek, 20 milyon hektara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Toplam ve özet olarak orman durumumuz 18,3 milyon hektar olup bunun 10,8 milyon hektarı bozuk, 7,4 milyon hektarı da iyi koru vasfında ormanlarımızdır. İlerde ormanlarımızın imarı ve yeni metotların tatbikiyle orman verimlerimiz dikili ağaç gövdesi olarak 18 milyon metre küpe erişecektir. Bunda da endüstriyel odun olarak 10 ilâ 12 milyon metreküp ürün alınabilmektedir. Şu andaki 5 milyon metreküplük istihsalimiz, her yıl yüzde 15 ilâ 20 nispetinde artan iş taleplerimiz karşısında ormanlarımız ilerde iç ihtiyaçlarımızı da karşılayamayacak durumdadır. Aziz arkadaşlarım, Anayasamıza göre ormanların Devlet eliyle işletilmesi kaziyeyi muhkeme halinde iken, yabancı sermayeyi teşvik veya ihracatı teşvik politikası yanlıştır. Hele Ozara'nın tavsiyeleri, memleketimiz ormancılığı için yerinde olduğu kanısında değiliz. Yabancı ve özel sermaye ortaklığına hammadde garantisi verilmesini de asla doğru bulmuyoruz. Bu şekilde yeni bir hak tekevvünü Anayasayı zedeleme demektir. Çünkü orman yasalarımız satışı ve tahsisi düzenlemiştir, nizamlamıştır. Bunca orman köylerimizin kalkınmasını şart koşan yasalarımıza rağmen ve köylülere işbirliğine davet ederken, diğer taraftan da yabancı sermaye istinasını celp edici cihete gidilmesinde bir acayıplik sezmekteyiz. Bu hususta Sayın Orman Bakanlığımızın yine hassasiyetlerini rica ediyoruz. Aziz arkadaşlarım, orman ürünleri ihracı yapmamız iki cihetten müşkülâtla karşı karşıyadır: Bir kere, iç talep hacmimiz artmakta ve 1980 yılında yalnız kâğıtluk odun ihtiyacımız 3,5 ilâ 4 milyon metreküpe varmaktadır. Ayrıca, maden direği, tel direği, elektrik direği gibi ihtiyaçlarımızın da buna paralel olarak artması gayet tabiidir. Diğer küçük ve büyük sanayi sektörlerinin çoğalması ve var olanlarının kapasitelerini artırması lüzumu da birer gerçektir. Diğer bir gerçek de; dış memleket piyasaları, yani bizim satabileceğimiz ülkeler, ormanları çok zengin olan Rusya, Romanya ve İskandinav memleketleri tarafından tutulmuştur. Meselâ, İskenderiye'de, Beyrut limanlarında bugün, bu memleketler 200 ilâ 250 liraya metreküpünü satmaktadırlar ki, biz bu fiyata bunu depolardan mal edemiyoruz. Aziz arkadaşlarım, ormancılığı büyük güçte olan Orta - Avrupa, İskandinavya ve Rusya memleketleri bu hususta çok konservatif hareket etmektedirler. Meselâ, bir milyar metreküp üretim gücü olan Rusya, bunun ancak 300 milyon metreküpünü istihsal edip, mütebakisini gelecek kalkınması ve çoğalan nüfusuna karşı muhafaza etmekte ve emniyetini sağlamaktadır. Bizim de ormancılık prensibimizin ilki devamlılık olunca, bu prensibi göz önünde bulundurarak, yeni kurulan bu bakanlığın bu hususlarda dikkatlerini çeker, bu bütçenin ulusumuza, mesleğin güzide müntesiplerine hayırlı ve uğurlu olmasını temenni ederim⁵³⁰.”

⁵³⁰ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 5.Cilt,1.Toplantı, 89.Birleşim, 26.5.1970, s.808-812.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok'un, kâtipliğini Kemal Ataman (Ankara)'ın ve Kenan Aral (Tunceli)'in yapmış olduğu, saat 9.00 da toplanan birinci oturum 89. birleşimde Mehmet Türkmenoğlu'nun, Tarım Bakanlığı 1970 yılı Bütçesi münasebetiyle yapmış olduğu konuşmalar şu şekildedir:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin saygı değer milletvekilleri, bilindiği gibi, Türkiye'miz bir köyler diyarı, dolayısıyla Tarımla uğraşan bir ülkedir. Memleket ekonomimizin temeli de tarım üzerinde oturmaktadır. 1968 yılındaki tahmin ve tespitlere göre Türkiye'mizin millî geliri 88.597.100.000 lira olarak hesap edilmiş, bunun da 29.884.000.000 lirasının tarımda olduğu belirtilmiştir. Şu haliyle Türkiye'mizin millî gelirin % 33,7 sini tarımın teşkil ettiği ve Devlet sektörümüzde 1. sırayı işgal ettiği görülmektedir. Ancak, millî hâsılanın % 19,5 nu da sanayi sektörünün işgal ederek ikinci sırada olduğu müşahade edilmektedir. Türkiye'mizin 33,5 milyon nüfusunun da 22,8 milyonu köylerde oturmaktadır. Nüfusun 13,7 milyonu aktif nüfus olup bunun da 10 milyonunun tarım sektöründe çalıştığını hesaba kattığımız takdirde, Türkiye'de tarımda çalışan nüfus nispetinin % 72,3 olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan bu hesaplar ve nispetlere göre Türkiye'nin köysel ve tarımsal bir ülke olduğu katıyetle ortaya çıkmaktadır, işte şu anda böyle bir ülkenin bir yıllık kaderini tayin edecek bütçesini görüşüyor ve onun kanununu kabullenmek üzereyiz. Aziz arkadaşlarım, gerçekler acıdır. Acı da olsa bil hakikatlerin üzerinde durmaktan ve hakikatleri dile getirmekten fütur etmemeliyiz. Bu prensipten hareketle ve iznimize sığınarak ben de Yüce Meclise Türkiye'mizin bir tablosunu takdim edeceğim. İşte bu tabloyu buyurunuz birlikte temaşa eyleyelim. Türkiye'miz... Girift meseleler memleketi... Köyünden kentine kadar dertli insanların diyarı... Yumak yumak sorunlar... Öbek öbek meseleler ve bir o kadar da mustarip insanlar... Toprakta didinen köylüler, emeklerinin karşılığını alamayan kimseler... Kubbelerinde ısınmaya çalışan gecekondu sakinleri... Sokaklarda gezen avareler... Parklarda yatan esrarkeşler... İktisadi hayatımızı perişan hale sokan ve şahsi çıkarları uğruna sömüren bankerler... Üniversitelerimizi sığınak haline getiren anarşist asker kaçakları... Basını, TRT'yi, sinema ve tiyatrolarımızı yemlik haline getiren çarpık fikirli... Basma maddi otorite kurmuş yabancı sermayeler... Babasını tanımayan çocuklar ve çocuklarına sahip çıkmayan analar... Erkek iken kadınlığa, kadın iken erkekliğe özenen acayip kılıklı ve korkunç fikirli gençler... İş için yabancı memleketlere akın edenler ve yeni akınlar için kuyruğa girenler. Devlet işi yöneten Hükümet dairelerinde görev yapan memurlara yapılan korkunç partizanlık ayırımı⁵³¹.”

Burada Meclis başkanı araya girerek Türkmenoğlu'nun konuştuklarının Tarım Bakanlığı bütçesi ile ne ilgisinin olduğunu sormuştur. Türkmenoğlu ise sözlerine devamla şunları söylemiştir:

“En korkunç olanı da Türkiye'mizde bütün müesseselerin itibarlarını yitirmeleri... İşte bütün korkunçluğu, bütün çıplaklığı ve bütün gerçekliliği ile Türkiye.. Vakıalar diyarı

⁵³¹ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 5.Cilt,1.Toplantı, 89.Birleşim, 26.5.1970, s.773.

realiteler diyarı Türkiye, bu. Yüce Meclis olarak şimdi, böyle bir diyarın bütçesini tanzim ediyoruz ve Tarım Bütçesi üzerinde konuşuyoruz. Şayet realiteleri ve gerçekleri bilmekten, bulmaktan ve ele almaktan korkmuyorsak, bu işlere temelden el atmamız gerekir. Tekrar ediyorum: şayet kalkınan müreffeh Türkiye, nurlu ufuklara doğru, edebiyatı yapmayıp da, sahiden Türkiye'nin kalkınmasını hedef ittihaz edebiliyorsak -bütün temennilerim budur geliniz meselenin özüne inelim ve bu kalkınmanın da temelden başlayacağına inanalım. Bu takdirde meseleyi hallederiz. Bu temel hangisidir? Şu anda müzakeresini yaptığımız tarımdır. Millî hâsılamızın % 33,7 sini, ihracatın % 80 - 85 ini tarım ürünleri teşkil ederek 1. sıraya girsın, nüfusun % 72,3 ü köylerde otursun, tarım kesiminde bulunsun, siz, 28 milyar liralık genel bütçeden bu sektöre 800 milyon liralık bir ayırım yapın. Bu, ya temeli bilmemek, ya onları kaale almamak demektir. Aziz arkadaşlarım, tabanımız köylüdür. Anlamazlar, bilmezler, gitsin bir müddet daha derler, lâkin bu rota ile bu gemi gitmez. Fakat değirmenin suyu kesilmek üzeredir. Evet, yavaş yavaş da olsa, köylülerimiz us'unu kullanmaya, kafasını işletmeye başlamıştır. Artık ışık belirdi, sabah yakın. Yıllarca önce Atatürk köylü için; «Asırlardan beri cihanın dört köşesine sevk ederek, kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız ve yedi asırdan beri ekmeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna mukabil tahkir, terzil ile mukabele ettiğimiz ve bunca fedakârlıklarına, ihsanlarına karşı nankörlük ve cebbarlıkla uşak menzilesine indirmek istediğimiz bu asil sahibin karşısında bugün hakiki vaziyetimizi alalım.» demiştir. Bugün yine köylü aynı vaziyette değil mi⁵³²?

“Muhterem milletvekilleri; tarım sektörü, millî gelirimizin % 30 – 40'ını ve tüm ihracat gelirimizin de % 80 ilâ 85 ini teşkil etmesine karşılık genel bütçeden % 3 bir payın ayrılması doğru değildir. Her türlü eza ve cefalarımızı çektirdiğimiz, istiklâl ve istikbalimiz için canını feda ettirdiğimiz köylülerimize bir avuç toprak temin etmeye gelince; ona kitapların barikatları arkasından bütün nazariye ve faraziyelerin gülle ve kurşunlarını yağdırır; yok efendim mülkiyete saygısızlık veya komünizme bir başlangıç olacağının tereddütlerine boğuluruz. Muhterem arkadaşlar; Bu toprak reformu mu, zirai reform mu veya zirai ıslahat mı; adını nasıl koyacaksak öylece koyalım ve bu davayı burada bitirelim. Memleket çapında toplu kalkınma için tarımın her dalında gerekli çabanın gösterilerek bunun büyük bir memleket meselesi olduğu hemen herkese anlatılmalı ve bilhassa iktidarlara kabul ettirilmelidir. Memleket ziraatının bütün faaliyetlerinin tamamen denecek derecede tabiat şartlarının lütfüne terk edilmiş bu iptidailik manzarası içinde olduğu bilinmelidir. İşlenen topraklarımızın % 85 inin erozyon tehlikesine maruz olduğu, teraslama ve toprak muhafaza işlerinin yetersizliği halledilmelidir. Sulama işleri doğrudan doğruya yağmur duasına terk edilmemelidir. Topraklarımıza yeteri kadar gübre atılmalıdır. Türk çiftçisini her yıl Ziraat Bankasından senet değiştirip, kredi yerine faiz ödeyen, borçlu durumdan kurtarıp ona yeteri kadar ve müsmir yerde sarf etmek üzere kontrollü kredi sistemi kurulmalıdır. Türk çiftçisi, masa başında oturup ona nasihat eden,

⁵³² TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 5.Cilt,1.Toplantı, 89.Birleşim, 26.5.1970, s.773-776.

fetva veren teknisyen değil, işini tarlada başlatıp tarlada bitiren teknisyene kavuşturulmalıdır. Tatbiki ziraat yapan teknisyen, ilmî araştırma yapan ziraatçı ile mesailerini birleştirmeli, ilimle tekniğin tatbikata intikali sağlanmalıdır. Tarım ürünlerinin fiyat istikrarsızlığı ve taban fiyatlarının önceden tespit edilmeyişi çiftçilerimizi perişan etmektedir. Dolayısıyla bu aksaklıklar ve istikrarsızlıklar giderilmelidir. Hele Türkiye'mizde 2 milyon kara sapanla 2 milyon kağrı ve iki milyon düven ile Türk çiftçisinin ömrü tüketilmemelidir. Sayın milletvekilleri, tarım mevzuu gibi memleketimizin yüzde yüz üretici ve tüketici olarak tüm halkımızı ilgilendiren bu mevzuun kısıtlı «aman içerisine sıkıştırılmasının doğru olmayacağına da işaret ederek Sayın Başkandan zamanımı 5 dakika uzatmasını dilerken, zamanın müsaadesi nispetinde biraz da tarım ürünlerimizin pazarlaşması üzerinde durmak isterim⁵³³.”

“Aziz arkadaşlarım, Tarım sektörü cidden çok hassas, çok bilim isteyen ve çok yönlü bir ekonominin tatbikini gerektirir. Eskiden tarımda kalkınma denilince sadece üretimde teknik metotların tatbiki ile verimin artırılması kâfi idi. Hâlbuki bugünün dinamik ekonomisi üretimin hudutlarını da aşarak elde edilen ürünlerin tüketicinin zevk ve ihtiyaçlarına göre değerlendirmesi ve pazarlamasını da kapsamaktadır. Çünkü satış imkânı olmayan bir mal üretilene olduğu kadar, Devlete zarar iras eder. Tarımsal ürünlerin değerlendirilmesi ve pazarlanması lâlettayin diğer mahsuller kadar basit değildir. Tarım ürünlerinin değerlendirilmesi pek çok müşkülle doludur. Bir kere memleketin sathına yayılmış 3,5 milyon küçük işletmelerin bulunuşu, istihsalin veriminin hava hallerine ve tabiat şartlarına bağlı olup, mahsul rekoltesinin müstakar olmayışı, muhafaza ve taşıma imkânlarının zorluğu, küçük işletmelerin çok sayıda oluşu ve mesafelerin uzaklığı, mahsullerin toplanması, senenin birinde fazla, öbüründe az mahsul vermesi bozulur ve çürür vasıflı ürünlerin fiyat dalgalanmalarına mâni olunması gibi, tarımda cari olan «azalan hâsıla» ve «azalan gelir» kanunu ile sınırlıdır. Aziz arkadaşlarım, anlaşılacağı gibi bu mühim sorunların hallinin ancak Devletin yol gösterici, uyarıcı ve dengeli tedbirleriyle kabil olacağı açıkça ortaya çıkmaktadır. Bugün üretici, ürününün nihai satış fiyatına bakarak kendi eline geçen fiyatın düşüklüğünden; tüketici ise, kendi ödediği fiyatın fahiş derecede yüksek oluşundan şikâyetçidir. İşte bütün bu şikâyetlerin nedeni de tarımsal ürünlerimizin iyi bir organizasyonla ayarlanmamasından meydana gelmektedir. Bu noktaya bilhassa Yüce Meclisin dikkatini çekmek isterim⁵³⁴.”

“Sayın milletvekilleri; Biraz da Türkiye'mizde hayvancılığımız mevzuu üzerinde duralım; Yurdumuzda çözüm bekleyen sayısız problemlerin içinde halkın beslenmesi başta gelmektedir. Anayasamızın 52. maddesine de derpiş edildiği veçhile, devlet, halkın beslenmesi için gereken tedbirleri alır denmektedir. Beslenmenin bitkisel maddelerinin, durumlarını yukarıda izah etmeye çalıştım. Yurdumuzda hayvan sayısı fazla, buna mukabil hayvansal verim çok düşüktür. 76 milyon büyük baş ve 33 milyon 975 bini bulan kümes

⁵³³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 5.Cilt,1.Toplantı, 89.Birleşim, 26.5.1970, s.773-776.

⁵³⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 5.Cilt,1.Toplantı, 89.Birleşim, 26.5.1970, s.773-776.

hayvanlarımızla adet itibariyle Avrupa ülkelerinde birinci, dünya ülkelerinde de altıncı sırayı işgal etmekteyiz. Hayvanlarımızdan elde ettiğimiz et 709 bin ton, süt 4 milyon 40 bin ton, yumurta ise 123 bin tondur. Bir ülkede, o ülkenin kalkınmasını, o ülkedeki insanların refahını sağlamak için gösterilen ekonomik faaliyetlerin tabiatını ve yönünü orada mevcut tabiat şartları ve mevcut tabii kaynaklar tayin eder. Bu duruma göre, elde mevcut istatistikî bilgiler, yerli ve yabancı uzmanların yaptığı tetkikler ve bu tetkiklere dair verilen raporlar yurdumuzdaki hayvan varlığı ve onun ıslahı ve bunlardan mütevellit sanayi kurulması ile yurdumuzu refaha götüreceği ve dünya pazarlarında rakibi olmayan bir ulus haline geleceğimizi bildirmektedirler. Asıl sorun, yuvarlak bir deyişle üretimi artırma gereğini ifade etmek değil, öncelikle üretimi etkileyen faktörleri tanımak ve bunların ilişkilerini incelemek, daha sonra da ahenkli bir şekilde amaca uygun olarak kullanabilmektedir. Muhterem arkadaşlarım; Üretimi etkileyen dört faktörden söz etmek isterim: Bunlar, insan, sermaye, hammadde, makine olarak ifadenir. Türkiyemiz insan unsuru ve daha açık tabiri ile kol ve kafa gücü bakımından olanakları geniş bir ülkedir. Fakat insanın temel ihtiyaçları ve onun gücünden en iyi şekilde yararlanma bakımından başarılı olmadığımızı yani iyi beslenmediğimizi ifade etmek mecburiyetindeyiz⁵³⁵.”

Konuşmanın uzaması üzerine başkan araya girerek Türkmenoğlu’nun cümlesini bağlamasını istemiştir⁵³⁶. Türkmenoğlu da konuşmasını şöyle toparlamıştır:

“Sermaye meselesi, yabancı sermayenin karma karışık hale getirdiği bir ortamda el konulması gereken bir konudur. İlkel madde kaynakları bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biri olduğumuz halde bu kaynakları kullanamıyoruz ve bilerek veya bilmeyerek yabancılara peşkeş çekmekteyiz. Makine yapımı gerçeklere hiç uymamaktadır. Montaj endüstrisinin yarattığı sömürü muhtaç olduğumuz asıl sanayimizin inkişafına imkân vermemektedir. Sözlerimi, 2. defa konuşmak üzere burada bağlıyorum⁵³⁷.”

Konuşmasını bitirdikten sonra tekrar söz alan Mehmet Türkmenoğlu, sözlerine devam etmiştir.

“Biz, üretimi etkileyen faktörlerden insan faktörü üzerinde duracağız. İnsan gerçekten üretimi en geniş çapta etkileyen unsurlardan biri ve ilkidir. İnsanın iyi üretken olabilmesi için, önce mutlu olması ve temel ihtiyaçlarının da karşılanması icap etmektedir. Bu temel ihtiyaçlar ise, sırasıyla beslenme, barınma, ısınma, aydınlanma, giyinme, eğitim, sosyal sağlık, dinlenme ve eğlenme gibi lüzumlu ve vazgeçilmez ihtiyaçlardır. Biz Avrupa’nın dev sanayisi karşısında rekabet edecek güçte değiliz. Ancak, onların hayvansal ve bitkisel gıda maddelerini temin eden rakipsiz bir müşteri olmamız lâzım gelir şu yıllarda. Gerçeğin tam tersi olarak, biz opera, tiyatro inşa ederek taşları taş üstüne yığıp, dönen ve üreyen parayı donan ve duran taş yığınları haline getirerek Türkiye’yi kalkındıracağız zannetmişiz. Yahut da futbol maçları yarışması ile Türkiye’yi kalkındıracağız zannetmişiz.

⁵³⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt, 1.Toplantı, 89.Birleşim, 26.5.1970, s.773-776.

⁵³⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt, 1.Toplantı, 89.Birleşim, 26.5.1970, s.776.

⁵³⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt, 1.Toplantı, 89.Birleşim, 26.5.1970, s.776.

Turist celp ederek Türkiye'yi kalkındıracağız, dış memleketlere işçi göndererek Türkiye'yi kalkındıracağız. Bunlar da olmadığı takdirde Türkiye'yi ileri endüstrilerle rekabet olanağı olmayan yola iterek ve borç para alarak, yabancı sermayeyi Türkiye'ye sokarak kalkındıracağız. Aziz arkadaşlarım, biz iddia ediyoruz ki tarımsal üretimin artırılmasından ve iyi pazarlanmasından başka çareміz yoktur. Çağdaş milletlerce darbimesel haline gelmiş bir tekerlemeyi tekrar edelim : «Çok kazanan çok et yemekte, çok et yiyen de çok para kazanmanın yollarını daha kolay bulan insanlardır.» Bu vaziyete göre, Türkiye'nin kaderinin, sağlının ve savunma olanağının, kısaca kalkınıp kalkınmamasının hayvancılık kesiminde alınacak tedbirlere bağlı olduğunu söylemek mecburiyetindeyiz. Hayvancılığımız sayı bakımından yeterli, verim bakımından yetersizdir. Bu haliyle dahi, millî gelir içindeki payı % 16'nın üstündedir. Türkiye'miz hayvancılık bakımından hiçbir ülkeye nasip olmayan gelir imkânlarına sahiptir. Bu konuda Devletçe gerekenler yapıp ve bu işin künhüne vâkıf olunup da işin üzerine samimiyetle gidilse bu verim 5 misli daha artırılacak ve millî hâsıla da o zaman % 80 güce sahip olacaktır. Türkiye sadece bu yoldan bile kalkınabilir. Bu yönde ısrarla teşvikkâr oluşumuzun nedeni ise kısaca, halk kütlelerimize iş bulmaktır. Yukarda da izah ettiğimiz gibi, Türkiye nüfusunun % 70'inin üstündeki insanlar köylerde oturmaktadır. Köylerde oturan bu insanlar bu sektörün kamçılanması ile köylü; buzağı, tavuk ve diğer hayvanları beslemek gibi, süt almak gibi, bunların yemlenmesi ve otlanması gibi işlerde kızı, gelini, oğlanı ve uşağı ile meşgul olmuş olur⁵³⁸.”

“Hayvancılık ekonomimizin mühim olan unsurlarından bazıları da şunlardır: Hayvanlar canlı iken yavru, süt, yapağı, yumurta ve gübre verirler. Kesilince et, deri ve mezbaha ürünleri verirler. Hayvansal sanayide süt, tereyağı ve peynir ile bunlardan yapılan çok çeşitli gıda maddeleri ve çocuk mamalarına kadar maddeler yapılır. Hele süt, bebeden dedeye kadar herkesin mühim ihtiyaçlarından birisidir. Yapağı, halıcılık, tekstil ve giyim sanayisinin dalları, deri sanayi ile bütün bunun kolları, gübrenin tarımdaki mühim rolü, hayvancılığın gelişmesi iledir. Bilhassa iş alanları faaliyete geçerek gizli işsizliği giderir ve köyden şehre akın durdurularak Türkiye'de işsizlik giderilmiş olur. Hele Doğu illerimizde kalkınma, şiddetle ve kesinlikle hayvancılığın ele alınmasıyla kabil olacaktır. Kars, Erzurum, Ağrı, Van, Hakkâri, Diyarbakır, Urfa gibi yaylaları dünya üzerinde ender bulunan, hemen hemen bütün geçim şartlarını hayvancılığa hasreden illerimizde birer şap enstitüsünün kurulması ve bu enstitülerin motorlu araçlarla teçhiz edilmesi, vakanın çıktığı yere derhal yetişilmesi, müdahalenin zamanında yapılabilmesi için kasaba merkezleriyle köyler arasındaki telefon irtibatının kurulması, yem sanayisinin öncelikle bu illerde kurulması veya daha önceden buralara yem depoları yapılması gibi hususlar öne alınmalıdır. Sözlerimi toplarken, sayın iktidarımızdan, hayvancılık ve su ürünleri bakanlığını, Orman Bakanlığı gibi, hemen kurmalarını ve çilekeş vefakâr Türk veteriner hekimlerinin ve teknisyenlerimizin maddî ve manevî meslekî sorunlarını biran önce halle medar olmalarını temenni ve teklif ederiz. Meralarımızın ıslahı ve hayvan yemlerinin

⁵³⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 5.Cilt,1.Toplantı, 89.Birleşim, 26.5.1970, s.784-786.

verimli hale gelmesi, hastalıklarla mücadelede gereken organizasyonların bir anda yetkili ve görevli bakanlık olarak işler hale getirilmesi, Güven Partisi olarak önemli tavsiye ve temennilerimiz arasındadır. Aziz arkadaşlarım, Tarım Bakanlığı bütçesine bağlı genel müdürlükler üzerindeki görüşlerimizi arza vakit kalmamıştır. Yalnız Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğümüzün de çift çillerimizin önünde, her hususta yardımcı oldukları, hava, kara, feza ve denizdeki tabii olayları ve tedbirleri doğru olarak verdiklerini bir kere daha tekrarlar, Yüce Meclise saygılar sunarım⁵³⁹.”

Başkanlığını Başkanvekili Fikret Turhangil’in, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)’in ve Zeki Çeliker (Siirt)’in yapmış olduğu, saat 9.00 da toplanan birinci oturum 89. birleşimde Mehmet Türkmenoğlu’nun, Ulaştırma Bakanlığı 1970 yılı Bütçesi münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; çağımızda çok söylenen ve tekrarlanan bir söz; «Artık dünya küçüldü, işte avucumuzun içindedir» derler. Hakikaten dünya küçülmüştür. Haberler dünyanın her tarafına yayılır ve duyulur hale gelmiştir. Bu ne sayesinde? Ulaşım ve haberleşme iledir... Aziz arkadaşlarım, bu hal böyle devam etmeyecek. Bugünün insanoğlu yere sığmamış, göğe şahlanmıştır. Bunu da aşarak fezada dolaşmakta, aya inmekte, yeni yeni âlemler aramaktadır. Bugün için muhal gibi gözükken, yarın belki de mümkün olacaktır. O takdirde ulaşımın değeri bir kat daha ehemmiyetini artıracaktır. Bu şartlar muvacehesinde, bu pek mühim hayatî mevzularımızın yürütücüsü Bakanlığın şimdiden geleceğin imkân ve şartlarına göre kendi organizasyonunu kurması ve teşhiz etmesi gerekir; fakat gerçekte odur ki, biz halâ iptidai bir organizasyonla ve usullerle bu işi yürütmekteyiz. Muhterem arkadaşlarım, önce Devlet Demiryollarımızdan söz etmek isterim. Bu dede yadigârı ve memleketimize harplerde ve kara günlerde çok hizmeti geçmiş müessesemiz neredeyse unutulmuş ve kendi kaderine terk edilerek bir köşeye bırakılmıştır. Karayolları Devlet bütçesiyle yapılır, kucak kucak paralar harcanır; tahsisat vermekte, yol yapım, makine ve teşhizat alınmasında gayet cömert davranırız, ama demiryollarına gelince, neymiş efendim? Bu müessese zarar ediyor... Evet, aziz arkadaşlarım, müessese ihmal edilirse, teşhiz edilmezse, personeli memnun edilmezse, organizasyonu günün icaplarına göre değiştirilmezse elbette zarar eder⁵⁴⁰.”

Muhterem arkadaşlar, yanlış anlaşılmasın, bilhassa dikkatinize arz edeceğim. Biz, karayolları yapmayalım demiyoruz, elbette buna ihtiyaç var. Lâkin şu eleştiriyi de yapacak olursak; karayollarının yapımı için alacağımız yol inşaat makinelerinin tümü, dozerinden kompresörüne kadar hepsi de yabancı memleketlerden dövizle temin edilir. Ayrıca üzerinde seyredecek kamyon, otobüs ve sair otolar da dövizle temin edilir. Parçaları dövizle temin edilir. Tekerlekleri dövizle temin edilir. Muharriki olan akaryakıt, o da memleketimizde nispeten yoktur, o da dövizle temin edilir. Hülâsa ederek ifadelendirirsek, biz Devlet olarak, bir nevi, yabancılara kendi paramızı daha çok veriyoruz manası çıkmaz mı? Tekrar

⁵³⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt, 1.Toplantı, 89.Birleşim, 26.5.1970, s.784-786.

⁵⁴⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt, 1.Toplantı, 90.Birleşim, 28.5.1970, s.865-867.

ediyorum aziz arkadaşlarım, karayolları yapmayalım demiyorum, fakat bunun yanı başında, Avrupa'da olduğu gibi, demiryollarımıza da gereken ehemmiyeti verelim, insan taşımada çok emniyetli bir trafiktir. Evvelâ lokomotifleri süratlendirelim. Dizel ve elektrikle işler hale sokalım. Vagonları is ve pis halden kurtaralım. Yolları mümkünse çift hale sokalım ve zeminini sağlamlaştıralım. Seyri, muntazam ve süratli, rötarsız hale sokalım. Bütün teşkilâtta bir reorganizasyon yapmalıyız. Bu takdirde, karayolundan çok, nakliyat daha emniyetli olan Devlet Demiryollarına intikal edecektir. Memleketimizin ekonomisi tarıma dayalı olduğu için, yaş meyve taşıyacak şekilde buzhanesi bulunan vagonetler, canlı hayvan taşımaya müsait vagonlar temin edilmeli, emniyet ve sürat sağlanmalı, Devlet bütün kara nakliyatını kendi demiryollarından yaptırmalıdır. Gemilerimiz bugünkü ihtiyaçları karşılayamaz durumdadırlar. Yapılan hesap ve tetkiklere göre, ithalâtımızın % 62 si, ihracatımızın da % 83 ünün yabancı gemilerle taşındığını hesap edersek, işin fecaatı ortaya çıkar. Bu teşekkülün biz lüzumsuzluğuna kail oluruz. Türk Hava Yollarımızdaki durum da bunlardan iyi değildir. Yalnız bu teşekküller arasında PTT idaremiz memnuniyet vericidir. Yalnız bu, demek değildir ki, bu müessese bize yeter... Elbette yetmez. Yetmiyeceği de tabiidir; fakat eldeki imkânlarına göre en iyi icrai faaliyet eyleyen bir sektörümüzdür. Gece gündüz, yaz kış demeden çamurda, karda yarım yamalak papuçları ile atlı, yaya evlere, köylere haber ulaştıran PTT memurlarımızın hazin halleri Sayın Bakanlığın dikkatinden kaçmamalıdır. Sayın Bakanın, eleştirilerimizi bir uyarı olarak değerlendirmelerini rica eder, bütçelerinin memleketimize, milletimize hayırlı olmasını dileriz⁵⁴¹. ”

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Memduh Ekşi (Ordu)'nin ve Zeki Çeliker (Siirt)'in yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 121. birleşimde Mehmet Türkmenoğlu ve Ömer Buyrukçu, 9 ncu maddenin, teknik hizmetler sınıfı ile ilgili bölümünün (c) fıkrasında değişiklik yapılması ile ilgili bir önerge vermişlerdir. Söz konusu maddenin istedikleri hali şöyledir: “c) *Fen memuru, orman mühendis muavini ve tekniker yetiştiren okullardan mezun olanlar ile 3437 ve 1152 sayılı kanunlara göre tütün eksperleri yetiştiren okullardan mezun olanlar, 11. derecenin ilk kademesinden işe başlarlar ve 5. derecenin son kademesine kadar yükselirler*⁵⁴². ”

Başkanlığını Başkanvekili İsmail Arar'ın, kâtipliğini Memduh Ekşi (Ordu)'nin ve Zeki Çeliker (Siirt)'in yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 121. birleşimde Mehmet Türkmenoğlu'nun, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi, kanuna bâzı maddeler eklenmesi, kanunun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair kanun tasarısı ve teklif münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

⁵⁴¹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt, 1.Toplantı, 90.Birleşim, 28.5.1970, s.865-867.

⁵⁴² TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 8.Cilt, 1.Toplantı, 121.Birleşim, 7.7.1970, s.46.

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesini değiştiren maddenin teknik hizmetler sınıfı (c) fıkrası, «fen memuru ve tekniker yetiştiren,,» şeklinde devam ediyor. Bizim teklifimiz; «fen memuru ve orman mühendis muavini» kelimelerinin eklenmesidir. Sebebi şudur: Bu okul aslında kapanmıştır. Bazı tatbikatlarda gördük ki, bunları ise muadili olarak kabul ediyorlar. Hâlbuki bu arkadaşlarımız, ders saati itibariyle liselerde haftada 24 saat ders gördüğü halde 48 saat ders görmekle, beş yıllık bir eğitim yapmış oluyorlar. Bu takdirde, bu okul da kapandığından, bir yanlışlığa meydan bırakılmaması için teklifimizin kabulü gerekmektedir. Sayın Komisyonun, «teferruata inmeyelim» şeklindeki ikazlarına rağmen, «orman mühendis muavinleri» ibaresinin bir teferruat olacağını zannetmiyoruz. Bunlar, aslında bu maddenin şümullüne giriyorlar, ama ileride bir hataya düşmemek, durumu vuzuha kavuşturmak ve yanlış bir tatbikata meydan vermemek için, buraya «orman mühendis muavinleri» nin de eklenmesini teklif ediyoruz⁵⁴³.”

Hilmi işgüzar ve Mehmet Türkmenoğlu bu sefer de 9. maddenin, teknik hizmetler sınıfı ile ilgili bölümünün (d) fıkrasında değişiklik yapılması ile ilgili bir önerge vermişlerdir. Bu önergelerinde maddenin “Teknik hizmetler sınıfı: a) Yüksek öğretim görmüş olanlarla, yüksek tekniker yetiştiren okullardan mezun olanlar 10. derecenin ilk kademesinden, orman yüksek mühendisleri, mühendis ve mimar sıfatını haiz olanlar 9. derecenin ilk kademesinden işe başlarlar ve 1. derecenin son kademesine kadar yükselebilirler⁵⁴⁴” şeklinde değiştirilmesini teklif etmişlerdir.

Başkanlığını Başkanvekili Nurettin Ok’un, kâtipliğini Kenan Aral (Tunceli)’ın ve M.Şevket Doğan (Kayseri)’ın yapmış olduğu, saat 10.00 da toplanan birinci oturum 129. birleşimde Mehmet Türkmenoğlu’nun, Genel Kadro Kanunu tasarısı münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, Türkiye’de Devlet çarkı pahalıya işlemektedir ve yeteri kadar da verimli değildir. Devlet idaresinde israfın önlenmesi, hayati bir konudur. Bu israfların önlenmesi, bütçe açıklarını bile önleyecek niteliktedir. Durmadan artan vergi yüküne rağmen, kalkınma için gerekli olan yatırımlara yeteri kadar ödenek ayıramamaktadır. Topyekûn millî kalkınma için gönlümüzün istediği kadar para da memleketimizin ihtiyaçlarına ayıramamaktadır. Türkiye’de köyün, köylümüzün yolu, suyu, okulu, ışığı, topyekûn millî kalkınma ihtiyaçlarına gereken miktarda paralar ayıramamaktadır. Devlet idaresinde israf önlenmelidir. Adalet Partisi İktidarı bu konuda, kalkınma plânlarında yer alan hususlara gereken ehemmiyeti göstermemektedir. Devlet hizmetinde çalışanların hiçbir kimseye muhtaç olmadan, şeref ve haysiyetlerinden fedakârlık etmeden geçinmeleri elbette lâzımdır. Fakat Devlet çarkında personel şişkinliği olur da, bu çark pahalıya

⁵⁴³ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 8.Cilt,1.Toplantı, 121.Birleşim, 7.7.1970, s.47.

⁵⁴⁴ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3.Dönem, 8.Cilt,1.Toplantı, 121.Birleşim, 7.7.1970, s.47.

dönerse ve israf da önlenmez ise vatandaşın haklı şikâyetleri zuhur eder. Bu takdirde de bu şikâyetler karşısında bu kadro işi, disiplinli ve sıkı bir tedbirle ele alınmalıdır. İdari ıslahat konusu Hükümetçe çalışma gündeminin en başına alınmalıdır. Aksi halde, vergi mükelleflerinin yükünü artırıp, israfı önleyemeyeceğimiz bir tutum, iktisadi kalkınmamızı sağlayamaz⁵⁴⁵.”

Başkanlığını Başkanvekili Ferruh Bozbeyli'nin, kâtipliğini Memduh Ekşi (Ordu)'nin ve Zeki Çeliker (Siirt)'in yapmış olduğu, saat 10.30 da toplanan birinci oturum 137. birleşimde Mehmet Türkmenoğlu'nun, 6954 sayılı Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve teklifleri münasebetiyle yapmış olduğu konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, saygıdeğer arkadaşlarım; yeni şekliyle 6964 sayılı Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanununun, tüm ziraatçılarımıza ve milletimize, memleketimize hayırlı, uğurlu olmasını temenni ederim. Bu yasa, böylece çiftçilerimizi de teşkilâtlandırmış bulunuyor. Yeni Anayasamızın Devlet anlayışı, bilhassa sosyal devlet anlayışı felsefesine uygun olarak hazırlanmıştır. Böylece çiftçilerimiz de, üyesi bulundukları odası veya birlikleri kanalıyla her türlü fikir ve kanaatlerini serdederek haklarını savunacaklar, görüşlerini söyleyebilecekler ve Devletimizin tarım politikasına katkıda bulunarak «Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir » düsturunu fil hal gerçekleştirmiş olacaklardır. İdare edenlerin seçiminin bizzat idare edilenlere bırakılması esas olan bu demokratik nizamda Türkiye Ziraat Odaları ve Odalar Birliği, kabul ettiğimiz bu yasa ile hakiki yerini almış bulunuyor. Bizim Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği ile de bu birlik, bu kanun statüsü ile teşkilâtlandırılmış oluyor. Bundan böyle, Ziraat Odalarımızın, demokratik düzen içinde daha bilinçli, daha biçimli, daha verimli ve daha olumlu çalışmaları, elbette ki grup olarak temennilerimiz arasındadır. Bu teşkilâtlanma, bugünün icap ve ihtiyaçlarından doğmadır, yarının icap ve ihtiyaçlarına cevap vermezse, o günün icaplarına göre de tadil veya yeniden yasa ikamesi düşünülür, yeter ki rejimimiz demokrasi olsun, diğer hususlar kolay⁵⁴⁶.”

Başkanlığını Başkanvekili Kemal Palaoğlu'nun, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)'in ve Kemal Ataman (Ankara)'ın yapmış olduğu, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 24. birleşimde Mehmet Türkmenoğlu'nun, Kayseri Milletvekili Mehmet Türkmenoğlu'nun, Kayseri'de kurulan bir fabrikanın Belediye tarafından yıktırılma sebebine dair sorusu ve İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun yazılı cevabı şu şekildedir:

“Kayseri'de, İstanbul caddesi üzerinde, 1960 senesinde inşa edilmiş «Şekerciler Erciyes Limited Şirketi» ne ait bir fabrika vardı. Bu fabrikanın üzerinde kurulmuş olduğu 3

⁵⁴⁵ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 8.Cilt,1.Toplantı, 129.Birleşim, 16.7.1970, s.460.

⁵⁴⁶ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 8.Cilt,1.Toplantı, 137.Birleşim, 31.7.1970, s.918-919.

parşel arsa Kayseri Belediyesiinde sözü geçen şirkete satılmış ve yine belediyeden ruhsat alınmak suretiyle inşa edilmişti. Bilâhare sözü geçen parşellerin belediyeye ait boş arsalar gibi gösterilmek suretiyle, üçüncü şahısların bilgisi dışında bir imar plânı değışikliğı cihetine gidilmiş ve belediye evvelce kendisinin satmış olduğı arsaları istimlâke kalkışmıştır. Usulsüz ve yersiz istimlâk kararı aleyhine açılan dava zımnında Danıştay 6. Dairesi, 11 Eylül 1969 tarihinde ittihaz ettiğı 968/912 sayılı kararla, dava sonuna kadar yürütmenin durdurulmasını emretmiştir. İşbu karar derhal ilgili belediyeye tebliğ edilmişse de, kanunsuz ve keyfi bir tutumla fabrika ve müştemilâtı yıktırılmıştır. Olayın cereyan tarzı hakkında zarara uğrayanların yaptıkları müracaat üzerine ne gibi inceleme ve araştırma yapıldığının, sorumluluk görülüp görülmediğinin ve sorumlular hakkında her hangi bir takibat ve işlem yapıp yapılmadığının, içtüzük hükümlerine göre, cevaplandırılmasını saygıyla rica ederim.”

Türkmenoğlu’nun bu sorusuna Menteşeoğlu’nun verdiği cevap şöyledir:

“Kayseri’de «Şekerciler Erciyes Limitet Şirketi » ne ait fabrika binasının belediyesince usulsüz olarak istimlâk edilip yıktırıldığına dair Kayseri Milletvekili Sayın Mehmet Türkmenoğlu tarafından verilen yazılı soru önergesi üzerine Bakanlığımızca konunun mahallen tahkiki uygun görülmüş ve görevlendirilen mülkiye müfettişi tarafından soruşturma ikmal edilerek tanzim olunan fezlekeli dosya gereğı yapılmak üzere Valiliğine tevdi edilmiştir⁵⁴⁷.”

Başkanlığını Başkanvekili Mustafa Kemal Palaoğlu’nun, kâtipliğini Şevket Doğan (Kayseri)’in ve Kemal Ataman (Ankara)’ın yapmış olduğı, saat 15.00 de toplanan birinci oturum 25. birleşimde Mehmet Türkmenoğlu’nun, İçel Milletvekili Celâl Kargılı’nın, lise mezunu gençlerin üniversite giriş sınavına tabi tutulmalarının Anayasanın 50. maddesine aykırı olduğı iddiasıyla Anayasanın 89. maddesi gereğince Milli Eğitim Bakanı hakkında bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle yapmış olduğı konuşma şu şekildedir:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin muhterem milletvekilleri, Türkiye’imizde layığı veçhile üzerinde duramadığımız, çok ehemmiyetli olduğı halde öteden beri gerekli tedbirleri yeterince alamadığımız hayati meselelerimizden biri de eğitim ve öğretim sorunumuzdur. Biz bu önergeye millî eğitim davamızın hayati derecede önemi haiz yönlerinin görüşülmesine, çözüm yollarının bulunmasına imkân hazırlamak maksadıyla katılmış bulunuyoruz. Bugün dünyada başarının tespiti ya bir imtihan yahut da bir test ile mümkündür. Bundan başka objektif ve isabetli bir usulün bulunup keşfedildiğini sanmıyorum. Bu sebeple öğrenci seçmede, hele başarılı öğrenciyi seçmede yine en iyi usul, imtihan usulüdür. Sayın milletvekilleri, biz lise mezunu gençlerin üniversitelere imtihanlı veya imtihansız alınmalarının münakaşalarını yapacak değiliz. Güven Partisi Grubu olarak biz, eğitimde fırsat ve imkân eşitliğini gerçekleştirecek tedbirlerin ihmal edilmesinden

⁵⁴⁷ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3. Dönem, 9. Cilt, 2. Toplantı, 24. Birleşim, 21.12.1970, s. 375-376.

şikâyetçiyiz. Biz, eğitimde Türkiye'nin gerçek ihtiyaçlarına ve kalkınma plânının öngördüğü insan gücü hedeflerine aykırı bir tutumun benimsenmemişinden şikâyetçiyiz. Biz, eğitimde kaliteyi düşüren hatalı davranışlardan da şikâyetçiyiz. İktidarın bir mühür, bir de müdürle plân hedeflerine aykırı olarak, teknik ve meslekî öğretimi ihmal ederek rastgele okullar açmasının gelecekte aydın işsizliği doğuracağını gördüğümüz için bu gidiş ve bu davranıştan şikâyetçiyiz. Aziz arkadaşlarım, imtihanla eğitimin sıkı bir ilişkisi ne kadar meydana ise öğretmensiz, araçsız, gereksiz okullarda yetişmeye mahkûm edilen gençlerle büyük, şehirlerde en müsait şartlarla yetişen gençlerin yan yana imtihana tabi tutulmasının doğurduğu adaletsizlikleri reddetmemek mümkün değildir. İktidarın üniversite ve yüksek okullarla ilgili tutumunu, Güven Partisi Grubu olarak, ihmal ve hatalarla dolu görüyorum. Silâhlı arbedelerde hayatlarını kaybeden gençlerden, bunların ana ve babalarının derin ıstıraplarından, yüksek öğretimde çocuğu bulunan her ailenin duyduğu derin endişeden; hiç şüphesiz yıkıcı faaliyetler kışkırtıp himaye edenler yanında, ihmalcı ve yetersiz tutumu ile iktidar da sorumludur⁵⁴⁸.”

“Sayın milletvekilleri, bu ıstırap verici olaylar karşısında Başbakanın bazen «Bunlar münferit zabıta vakalarıdır.», bazen «Bunlar olağan hâdiselerdir.», bazen da «Demokrasilerde bir miktar anarşi vardır.» gibi çok hatalı teşhislerine şahit oluyoruz. Aslında, çok derine inen ve günden güne yaygınlaşan bu çeşit olaylar ve yıkıcı faaliyetler karşısında «Yürüsünler efendim, sokaklar aşınmaz.» demek soğukkanlılık değil, gafletle vurdumduymazlık olarak vasıflandırılacak bir davranıştır. Sayın milletvekilleri, 1968'de Fransa'da buna benzer olaylar oldu. Bir yandan yıkıcı faaliyetlere karşı çok ciddi ve köklü güvenlik tedbirleri alındı, bir yandan da üniversite reformu yapıldı. Türkiye'de ise 1963 den bu yana, yüksek öğretimin meselelerine çözüm getirecek kanun tasarılarını uygulamak şöyle dursun, henüz Hükümetin kafasında böyle bir şey ne biçimlendi, ne şekillendi? Bütün bu dertlerin çözüm yolları vardır. Eğitim ve öğretim müesseselerinde araştırmaya gereken ehemmiyet verilmelidir. Bu alanda gereken ıslahat hemen yapılmalı, devrin ve çağın ihtiyaçlarına cevap verecek bir eğitim sistemine ve seviyesine ulaşılmalıdır. Sayın milletvekilleri, Birinci Kalkınma Plânında ısrarla üzerinde durularak Plâna derç ettirilen yüksek seviyeli uzman, araştırmacı ve ilim adamı yetiştirme işi, tatbikatta maalesef ihmale uğramış, plânda tespit edilen hedefine ulaşamamıştır. Muhterem arkadaşlarım, 2. Beş Yıllık Plân döneminde bazıları Güven Partisi Grubunun önergeleriyle plâna girmiş olan önemli tedbirler ihmal edilmektedir. Eğitim ve öğretimde sadece sayıları kabartmak değil, verimi ve kaliteyi de yükseltmek şarttır. Çünkü kalitesiz eğitim milyarların, yılların ve kuşakların israfına yol açar. Türkiye'mizin muhtaç olduğu milliyetçi, manevi değerlere saygılı, hür ve demokratik rejim icaplarını bilen; ahlaklı, faziletli, çalışkan vatandaşa ve bunları yetiştirecek aynı vasıflara sahip öğretmenlere ihtiyacımız öncelikle ele alınmalıdır. İlk, orta, meslekî ve teknik okulların, üniversite ve yüksek okulların kuruluşu, eğitim plânları, yetiştireceği insan gücü Türkiye'mizin kalkınma plânıyla irtibatlı olmalıdır. Plânda meslekî

⁵⁴⁸ TBMM, MM Tutanak Dergisi, 3. Dönem, 9. Cilt, 2. Toplantı, 25. Birleşim, 23.12.1970, s. 427-429.

ve teknik öğretime verilen öneme rağmen, tatbikatta plânın emri yerine getirilmemiştir. Bazı alanlarda orta öğretim öğretmenliği darlığı vardır; öte yanda yüzlerce üniversite mezunu öğretmen adayı işsizdir, sıra bekler. Çünkü eğitim kurumlarının yetiştirdiği elemanlarla milletin ihtiyacı olanlar arasında plânın öngördüğü denge ve olanak kurulamamıştır. Orta, lise ve meslekî okulların yanında; köy çocukları, dar gelirli aile çocukları için yatılı yurtlar, pansiyonlar açılarak bu gençlerin de tahsil yapma olanakları sağlanmalıdır. Aziz arkadaşlarım, maddi imkânlardan yoksun vatandaş çocuklarının yüksek tahsilden faydalanmaları için; kredi, burs, yurt, kitap meseleleri birlikte ele alınıp, yüksek tahsil yapma ve kabiliyetlerine göre yetiştirmeleri imkânı sağlanmalıdır. Maalesef bu konuda, yürürlükteki kanunların verilmesini emrettiği ödenekler bile Kredi ve Yurtlar Kurumuna ödenememektedir. Maddi imkânlardan mahrum köylü vatandaş çocukları için, Güven Partisi Grubu olarak, plân müzakeresi sırasında parasız yatılı talebe sayısının artırılması için önerge vermiştik. Önerge kabul edildi. Burs ve kredi ihtiyaçlarının karşılanması için verdiğimiz kanun teklifi de Yüce Mecliste sıra beklemektedir⁵⁴⁹.”

“Özel okullar konusunda Güven Partisinin önergesinin kabulüyle Cumhuriyet Senatosunda etraflı bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın sonuçları peşin hükümlerden uzak olarak değerlendirilmeli ve özel okullar konusunda alınması gerekli ıslahat tedbirleri artık geciktirilmemelidir. Güven Partisinin araştırma Önergemi özel okullar konusunun en ciddi şekilde ele alınmasını sağlamıştır. G. P. bu ciddi mevzuu sokak yaygarası olmaktan çıkararak, Meclise getirerek Senato araştırması yapılması da sağlanmıştır. Sayın milletvekilleri, büyük milletimiz bizden bu temel sorunların çözülmesini bekliyor. Okuma, öğrenme hürriyetinin zorbaların şerrinden kurtarılmasını istiyor. Büyük milletimiz, eğitim alanında ciddi ıslahat ve tedbirler istiyor. Aziz arkadaşlarım, okul ve eğitim çağını geçirmiş vatandaşlarımızın eğitilmesi, yetiştirilmesi için gece okulları, millet mektepleri, gezici kurslar; Orduda ve sınaî müesseselerimizde ayrıca geliştirilmesi gerekli olan konularda eğitimler yaptırılmalıdır. Herkese, durumuna ve kabiliyetine göre, yeterli ve faydalı tahsil yapma olanağı sağlanmalıdır. Milletin yetişmiş elemana muhtaç olduğu alanlarda da gece tedrisatları yaptırılarak kabiliyetli ve çalışkan şahıslara imkânlar hazırlanmalı, böylece, gençliğimiz eğitim imkânlarından yoksun bırakılmamalıdır. Özel okullar meselesi, Senato araştırmasının ışığı altında ele alınmalıdır. Muhterem arkadaşlarım, Güven Partisi Grubu öğretim ve eğitim alanında ciddi ıslahata «evet», anarşi ve yıkıcı faaliyetlere «hayır» demektedir. Önergedeki iddia ve ifadelerin birçoğuna katılmakla beraber, eğitimle ilgili konularda Hükümeti hatalı ve yetersiz buluyoruz. Meselelerin görüşülmesinde fayda umuyoruz⁵⁵⁰.”

⁵⁴⁹ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3. Dönem, 9. Cilt, 2. Toplantı, 25. Birleşim, 23.12.1970, s. 427-429.

⁵⁵⁰ TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3. Dönem, 9. Cilt, 2. Toplantı, 25. Birleşim, 23.12.1970, s. 427-429.

SONUÇ

Konumuz parlamento ve siyaset olunca demokrasi kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu yüzden demokrasinin Dünya’da ve Türkiye’deki gelişimi incelendiğinde İkinci Dünya Savaşı’nın getirdiği ortamda demokrasiye geçişin hızlanmaya başladığı görülmüştür. Bu hızlanmanın getirdiği süreçte siyasal katılımın öğelerinden olan seçim ve parti unsuru karşımıza çıkmaktadır. İşte Türkiye’de 1946 seçimleri ile siyasi hayata atılan Demokrat Parti ile birlikte çok partili hayata geçilerek demokrasi olgusu yaşanmaya başlanmıştır. 14 yıl devam eden sürecin sonunda demokrasiye de vurulmuş olan 1960 hükümet darbesi sonrasında yeni bir seçim yapılmış ve İkinci Demokrasi denilen yeni bir döneme geçilmiştir. Bu dönem de demokrasiye vurulan başka bir darbe diye nitelendirilebilecek olan 12 Mart 1971 muhtırasına kadar devam etmiştir.

1961 seçimleriyle birlikte incelediğimiz 3 dönemde toplam 18 milletvekilinin Kayseri için Mecliste çalışmalarda bulundukları görülmüştür. Bunlardan 9’u Adalet Partisi’nden, 7’si Cumhuriyet Halk Partisi’nden (CHP), 2’si de Güven Partisi’nden seçilmişlerdir. Yalnız Turhan Feyzioğlu, 1965 seçimlerinde CHP’den, 1969 seçimlerinde de Güven Partisi’nden seçilerek mecliste yer almıştır. 1961 seçimleri sonucu meclise girenler Abdulhalim Aras, Hüsamettin Gümüşpala, Mehmet Yüceler, Vedat Ali Özkan, Bahri Yazır, Mehmet Göker, Nuh Mehmet Sağlam, Turhan Feyzioğlu’dur. Mehmet Yüceler, Vedat Ali Özkan ve Turhan Feyzioğlu, 1965 ve 1969 seçimlerinde de milletvekili olmuşlardır. Ahmet Atıf Hacıpaşaoğlu, Feyyaz Köksal, Mehmet Ateşoğlu, Cengiz Nayman, İsmail Fehmi Cumalıoğlu 1965 seçimleri sonucu milletvekili seçilmişlerdir. 1969 seçimlerinde kazananlar ise Enver Turgut, Hayrettin Nakiboğlu, Mahmut Şevket Doğan, Tufan Doğan Avşargil, Mehmet Türkmenoğlu’dur.

Bu arada rastladığımız bazı bulguları da burada ifade etmeyi gerekli görmekteyiz. Zira TBMM Arşivi’nden aldığımız Mehmet Yüceler’in hal tercümesinde kendisinin doğum yeri olarak iki farklı ilçe yazılmıştır. Buna göre Yüceler, Tomarza ve Develi’de doğmuştur. Nüfus cüzdanı esas alındığında Tomarza’da doğduğu söylenebilir. Muhtemelen Meclis memurlarından birisi kayıt tutarken sehven Develi yazmış

olmalıdır. Burada belirtmemiz gereken diğer bir hususta bu üç dönem Kayseri’de milletvekilliği yapmış olan 18 vekilin 14’ü Kayseri doğumlu iken 4’ü farklı illerimizde doğmuş ama Kayseri’den milletvekili seçilmişlerdir.

Milletvekilllerinin eğitim durumunu bakıldığında 16’sının üniversite mezunu, 2’sinin ortaokul mezunu olması dikkat çekmiştir. Kayseri, Meclise milletvekili gönderirken eğitim seviyesi olarak üst sıralardaki kişileri göndermiştir diyebiliriz. Seçilen kişilerden Hayrettin Nakiboğlu ve Mahmut Şevket Doğan iki üniversite bitirmişlerdir. Yine milletvekilllerinin meslek dağılımlarına bakıldığında 3 Avukat, TCDD İşletme Merkezi Müfettişliği, Harp Akademisi, 2 Hâkim, İşletmeci, Ziraat Yüksek Mühendisi, Doktor, Profesör, Edebiyat Öğretmeni, İnşaat Mühendisi, Kaymakam, İlköğretim Müfettişi, Orman Mühendisi, Sendikacı oldukları görülmüştür.

Milletvekillilerinin biyografileri ve siyasal faaliyetlerinin incelenmesi konusu ise vatandaşların oylarıyla seçilerek TBMM’ye gönderilen milletvekillilerinin seçildikleri dönem boyunca üzerlerine düşen görevleri nasıl yaptıkları, bölgelerini nasıl temsil ettikleri bakımından önem arz etmektedir. Çünkü kendilerini temsil etmeleri, haklarını savunmaları ve seçim bölgelerinin sorunlarını takip ederek çözüm önerileri ve çareleri aramak üzere göndermişlerdir. Bu cümleden olmak üzere Turhan Feyzioğlu, Mehmet Hayrettin Nakiboğlu, Vedat Ali Özkan ve Feyyaz Köksal bulundukları dönemde bakanlık yapmışlardır. Feyzioğlu’nun Başbakan yardımcılığı görevi de bulunmaktadır. Bahri Yazır, Meclis Başkanlık Divanı İdare Amirliği yapmıştır. Ayrıca Mehmet Yüceler, Turhan Feyzioğlu, İsmail Fehmi Cumalıoğlu, Feyyaz Köksal Meclisteki muhtelif araştırma komisyonu üyeliklerinde görev almışlardır.

Ancak vekillerin bazıları sadece el kaldırıp indirmiş başkaca bir faaliyetlerine rastlanılmamış, tabir caizse TBMM üyelikleri çok silik geçmiştir. Hüsamettin Gümüşpala ve Mehmet Ateşoğlu’nu bu kategoriye dâhil edebiliriz. Günümüzde de bu en büyük sorunlarımızdan biridir çünkü seçtiğimiz insanların ne yaptığını hakkıyla bizi temsil edip etmediğini çoğumuz bilmemekteyiz. Seçim zamanı ise sadece oyumuzu verip dönmekteyiz. Kime oy verdiğimizi bilmeden çoğu zaman partizan bir zaviyeden konuya bakmaktayız. Hâlbuki insanımız gündemi takip ederek aktif bir şekilde seçildiği bölgeyi temsil edemeyen milletvekillilerini bir dahaki seçimde cezalandırsa inanıyorum ki ülkemizde siyaset alanı kendine daha hızlı çeki düzen verecektir. Bunu yapmak için de öncelikle milletvekillilerini partilerin değil de Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde olduğu gibi doğrudan halkın seçmesi gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım ise

halkın gerçekten tanıdıđı ve iř yapabileceđini dūřündūđū kiřileri iř bařına getirmesi sonucunu dođurabilir. Tarihi tecrūbeler halkın neler yapabildiđini, millî iradenin gūcūnū gōsteren örneklerle doludur.

KAYNAKÇA

1.Arşiv Belgeleri

TBMM Arşivi, 266 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 268 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 269 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 270 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 271 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 272 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 273 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 582 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 595 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 596 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 597 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 598 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 599 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 847 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 848 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 849 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası.(Hal Tercümesi Kâğıdı).
TBMM Arşivi, 850 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

2. Resmî Yayınlar

TBMM, *Millet Meclisi (MM) Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 7.Cilt, 128. Birleşim, 11.10.1962.

TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 8.Cilt, 135. Birleşim, 24.10.1962.

TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 9.Cilt, 11. Birleşim, 21.11.1962.

TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 10.Cilt, 26. Birleşim, 7.01.1963.

TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 12.Cilt, 44. Birleşim, 09.02.1963.

TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 12.Cilt, 45. Birleşim, 10.02.1963.

TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 18.Cilt, 100. Birleşim, 21.06.1963.

TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 22.Cilt, 155. Birleşim, 22.10.1963.

TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 22.Cilt, 157. Birleşim, 24.10.1963.

TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 24.Cilt, 29. Birleşim, 09.01.1964.

- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 27.Cilt, 58. Birleşim, 21.02.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 78. Birleşim, 29.03.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 30.Cilt, 95. Birleşim, 29.04.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 30.Cilt, 102. Birleşim, 12.05.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 31.Cilt, 121. Birleşim, 07.07.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 42.Cilt, 130. Birleşim, 17.06.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 18.Cilt, 104. Birleşim, 28.06.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 20.Cilt, 119. Birleşim, 19.07.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 24.Cilt, 20. Birleşim, 30.12.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 84. Birleşim, 06.04.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 41.Cilt, 116. Birleşim, 26.05.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 3.Cilt, 52. Birleşim, 21.02.1962.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 13.Cilt, 51. Birleşim, 16.02.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 1.Cilt, 23. Birleşim, 18.12.1961.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 3.Cilt, 51. Birleşim, 20.02.1962.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 4.Cilt, 71. Birleşim, 09.04.1962.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 4.Cilt, 75. Birleşim, 16.04.1962.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 5.Cilt, 81. Birleşim, 27.04.1962.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 15.Cilt, 64. Birleşim, 29.03.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 9.Cilt, 9. Birleşim, 19.11.1962.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 9.Cilt, 14. Birleşim, 07.12.1962.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 11.Cilt, 34. Birleşim, 23.01.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 12.Cilt, 50. Birleşim, 15.02.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 13.Cilt, 55. Birleşim, 20.02.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 21.Cilt, 58. Birleşim, 06.09.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 21.Cilt, 138. Birleşim, 17.09.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 22.Cilt, 146. Birleşim, 01.10.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 26.Cilt, 42. Birleşim, 28.01.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 76. Birleşim, 27.03.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 84. Birleşim, 06.04.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 86. Birleşim, 08.04.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 30.Cilt, 102. Birleşim, 13.05.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 31.Cilt, 120. Birleşim, 06.07.1964.

- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 32.Cilt, 129. Birleşim, 17.07.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 42.Cilt, 125. Birleşim, 09.06.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 42.Cilt, 126. Birleşim, 10.06.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 42.Cilt, 128. Birleşim, 15.06.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 1.Cilt, 8. Birleşim, 10.11.1961.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 1.Cilt, 23. Birleşim, 18.12.1961.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 2.Cilt, 43. Birleşim, 07.22.1962.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 3.Cilt, 58. Birleşim, 27.02.1962.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 6.Cilt, 116. Birleşim, 14.09.1962.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1. Dönem, 7. Cilt, 120. Birleşim, 24.09.1962.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1. Dönem, 10. Cilt, 21. Birleşim, 24.12.1962.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 12.Cilt, 46. Birleşim, 11.02.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 16.Cilt, 75. Birleşim, 18.04.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 16.Cilt, 80. Birleşim, 13.05.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 17.Cilt, 89. Birleşim, 03.06.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 24.Cilt, 20. Birleşim, 30.12.1963.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 24.Cilt, 23. Birleşim, 02.01.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 28.Cilt, 65. Birleşim, 28.02.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 75. Birleşim, 26.03.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 81. Birleşim, 01.04.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 82. Birleşim, 02.04.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 29.Cilt, 86. Birleşim, 08.04.1964.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 103. Birleşim, 13.05.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 104. Birleşim, 14.05.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 106. Birleşim, 16.05.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 108. Birleşim, 18.05.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 39.Cilt, 109. Birleşim, 19.05.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 40.Cilt, 110. Birleşim, 20.05.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 40.Cilt, 115. Birleşim, 25.05.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 41.Cilt, 117. Birleşim, 27.05.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 1.Dönem, 41.Cilt, 118. Birleşim, 28.05.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 3. Cilt, 48. Birleşim, 17.02.1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 4. Cilt, 52. Birleşim, 21.02.1966.

- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 7. Cilt, 108. Birleşim, 11.07. 1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 8. Cilt, 119. Birleşim, 26.07.1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 11. Cilt, 36. Birleşim, 25.01.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 13. Cilt, 55. Birleşim, 16.02.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 14. Cilt, 60. Birleşim, 21.02.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 21. Cilt, 149. Birleşim, 27.07.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 23. Cilt, 23. Birleşim, 29.12.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 22. Cilt, 11. Birleşim, 1.12.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 23. Cilt, 28. Birleşim, 17.01.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 23. Cilt, 32. Birleşim, 28.01.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 25. Cilt, 48. Birleşim, 18.02.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 25. Cilt, 45. Birleşim, 19.02.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 26. Cilt, 48. Birleşim, 22.02.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 28. Cilt, 87. Birleşim, 02.10.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 33. Cilt, 52. Birleşim, 15.02.1969.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 33. Cilt, 53. Birleşim, 16.02.1969.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 43. Cilt, 56. Birleşim, 19.02.1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 12. Cilt, 45. Birleşim, 03.02.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 13. Cilt, 55. Birleşim, 16.02.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 25. Cilt, 43. Birleşim, 17.02.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 34. Cilt, 59. Birleşim, 22.02.1969.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 34. Cilt, 60. Birleşim, 23.02.1969.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2. Dönem, 36. Cilt, 95. Birleşim, 20.05.1969.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 1.Cilt, 25. Birleşim, 20.12.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 1.Cilt, 25. Birleşim, 20.12.1965.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 63. Birleşim, 3.6.1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 64. Birleşim, 14.3.1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 67. Birleşim, 17.03.1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 68. Birleşim, 18.03.1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 69. Birleşim, 21.03.1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 5.Cilt, 70. Birleşim, 22.03.1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 8.Cilt, 120. Birleşim, 27.07.1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 8.Cilt, 121. Birleşim, 29.07.1966.

- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 9.Cilt, 8. Birleşim, 21.11.1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 9.Cilt, 9. Birleşim, 23.11.1966.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 15.Cilt, 71. Birleşim, 10.3.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 11.Cilt, 30. Birleşim, 6.1.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 11.Cilt, 35. Birleşim, 23.1.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 11.Cilt, 36. Birleşim, 25.1.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 11.Cilt, 38. Birleşim, 27.1.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 12.Cilt, 45. Birleşim, 3.2.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 12.Cilt, 46. Birleşim, 4.2.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 15.Cilt, 71. Birleşim, 10.3.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 15.Cilt, 72. Birleşim, 13.3.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 16.Cilt, 89. Birleşim, 20.4.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 16.Cilt, 90. Birleşim, 21.4.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 20.Cilt, 131. Birleşim, 2.7.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 20.Cilt, 132. Birleşim, 3.7.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 20.Cilt, 135. Birleşim, 7.7.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 20.Cilt, 136. Birleşim, 10.7.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 20.Cilt, 136. Birleşim, 10.7.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 141. Birleşim, 17.7.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 142. Birleşim, 18.7.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 143. Birleşim, 19.7.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 147. Birleşim, 25.7.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 148. Birleşim, 26.7.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 21.Cilt, 150. Birleşim, 28.7.1967.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 23.Cilt, 25. Birleşim, 10.1.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 23.Cilt, 25. Birleşim, 12.1.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 23.Cilt, 32. Birleşim, 26.1.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 23.Cilt, 33. Birleşim, 29.1.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 24.Cilt, 35. Birleşim, 2.2.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 24.Cilt, 35. Birleşim, 2.2.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 24.Cilt, 36. Birleşim, 5.2.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 24.Cilt, 36. Birleşim, 5.2.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 25.Cilt, 43. Birleşim, 17.2.1968.

- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 25.Cilt, 44. Birleşim, 18.2.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 27.Cilt, 56. Birleşim, 1.3.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 27.Cilt, 57. Birleşim, 4.3.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 27.Cilt, 60. Birleşim, 18.3.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 27.Cilt, 64. Birleşim, 27.3.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 27.Cilt, 65. Birleşim, 29.3.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 29.Cilt, 1. Birleşim, 1.11.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 29.Cilt, 2. Birleşim, 6.11.1968.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 35.Cilt, 65. Birleşim, 17.3.1969.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 35.Cilt, 67. Birleşim, 21.3.1969.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 36.Cilt, 91. Birleşim, 12.5.1969.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 36.Cilt, 92. Birleşim, 13.5.1969.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 2.Dönem, 36.Cilt, 98. Birleşim, 28.5.1969.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 21. Birleşim, 5.1.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 23. Birleşim, 9.1.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2 Cilt, 24. Birleşim, 12.1.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2 Cilt, 24. Birleşim, 12.1.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 43. Birleşim, 9.2.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 64. Birleşim, 3.4.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 3.Cilt, 59. Birleşim, 23.03.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt, 90. Birleşim, 28.05.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 9.Cilt, 23. Birleşim, 18.12.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 77. Birleşim, 6.5.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 9.Cilt, 17. Birleşim, 7.12.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 39.Cilt, 129. Birleşim, 19.6.1973.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 34.Cilt, 65. Birleşim, 22.2.1973.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 35.Cilt, 69. Birleşim, 2.6.2.1973.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 36.Cilt, 73-100. Birleşim, 7.3.1973-27.4.1973.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 38. Birleşim, 2.2.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 64. Birleşim, 3.4.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 66. Birleşim, 8.4.1970.
- TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 72. Birleşim, 20.4.1970.

TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 79. Birleşim, 11.5.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 6.Cilt, 102. Birleşim, 12.6.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt, 88. Birleşim, 25.5.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 111. Birleşim, 25.6.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 113. Birleşim, 27.6.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 7.Cilt, 116. Birleşim, 30.6.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 9.Cilt, 24. Birleşim, 21.12.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 2.Cilt, 39. Birleşim, 3.2.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 4.Cilt, 65. Birleşim, 6.4.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt, 89. Birleşim, 26.5.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 5.Cilt, 90. Birleşim, 28.5.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 8.Cilt, 121. Birleşim, 7.7.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 8.Cilt, 129. Birleşim, 16.7.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3.Dönem, 8.Cilt, 137. Birleşim, 31.7.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3. Dönem, 9. Cilt, 24. Birleşim, 21.12.1970.
 TBMM, *MM Tutanak Dergisi*, 3. Dönem, 9. Cilt, 25. Birleşim, 23.12.1970.

3. Süreli Yayınlar

Akşam, 13 Eylül 1961.
Akşam, 22 Temmuz 1960.
Cumhuriyet, 16 Eylül 1961.
Cumhuriyet, 17 Eylül 1961.
Hürriyet, 3 Eylül 1960.
Milliyet, 14 Eylül 1961.
Milliyet, 29 Ekim 1960.

4. Hatıralar

Bilgiç, Sadettin, *Hatıralar*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998.
 Er, Ahmet, *Hatıralarım ve Hayatım “27 Mayıs’tan 12 Eylül’e Ahmet Yesevi’den Yunus Emre’ye”*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul 2007.
 Erim, Nihat, *Günlükler 1925–1979*, Cilt II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.
 Gevgilili, Ali, *Yükseliş ve Düşüş*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1987.

Türkeş, Alparslan, *27 Mayıs, 13 Kasım, 21 Mayıs ve Gerçekler*, Dokuz Işık Yayınevi, İstanbul 1997.

5. Tetkik Eserler

5.1.Kitaplar

Ahmad, Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945–1971)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976.

Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945–1980*, Hil Yayınları, İstanbul 1994.

Ahmad, Feroz, *Modern Türkiye’nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2009.

Akşin, Sina, *Türkiye’nin Yakın Tarihi*, Yenigün Haber Ajansı, İstanbul 1997.

Akyaz, Doğan, *Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi Hiyerarşi Dışı Örgütlenmeden Emir Komuta Zincirine*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

Aren, Sadun, *TİP Olayı 1961–1971*, Cem Yayınevi, İstanbul 1993.

Batum, Süheyl, *99 Soruda Neden ve Nasıl Çağdaş Bir Anayasa*, XII Levha Yayınları, İstanbul 2010.

Bektaş, Arsev, *Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi CHP ve AP (1961–1980)*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1993.

Birand, Mehmet Ali, *Emret Komutanım*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1986.

Çaplı, Bülent, Can Dünder, Mehmet Ali Birand, *Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2005.

Çavdar, Tevfik, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1839–1950)*, İmge Kitapevi, Ankara 2008.

Dağlı, Nuran ve Belma Aktürk, *Hükümetler ve Programları*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Basımevi, Ankara 1988.

Eroğul, Cem, “Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945–71”, *Geçiş Sürecinde Türkiye*, (Yay. Haz. Irvin Cemil Schick, Ertuğrul Ahmet Tonak), Belge Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul 2003.

Eroğul, Cem, *Türk Anayasa Düzeninde Cumhuriyet Senatosu’nun Yeri*, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi, Ankara 1977.

Ertuğ, Celal, *Çözumsuz Demokrasi*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1997.

Ertunç, Ahmet Cemil, *Cumhuriyetin Tarihi*, Pınar Yayınları, İstanbul 2004.

Gözübüyük, Şeref ve Suna Kili, *Türk Anayasa Metinleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1995.

Güler, Filiz Demirci, *Türkiye'nin Yakın Siyasetinde Bir Örnek Olay Adalet Partisi*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara 2003.

Kaçmazoğlu, Bayram, *Türkiye'de Siyasal Fikir Hareketleri*, Birey Yayıncılık, İstanbul 2000.

Kayalı, Kurtuluş, *Ordu ve Siyaset 27 Mayıs 12 Mart*, İletişim Yayınları, İstanbul, Tarihsiz.

Koçak, Cemil, *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908–1980*, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul 1995.

Kongar, Emre, *21. Yüzyılda Türkiye*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1999.

Onuş, Sinan, *Parola: İnkılâp*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2003.

Özbudun, Ergun, *Türk Siyasi Hayatı*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2004.

Öztürk, Osman Metin, *Ordu ve Politika*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1993.

Sencer, Muzaffer, *Türkiye'de Sınıfsal Yapı ve Siyasal Davranışlar*, Sümer Matbaası, İstanbul 1974.

Seyhan, Dünder, *Gölgedeki Adam*, Uycan Matbaası, İstanbul 1966.

Soysal, Mümtaz, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1987.

Soysal, Mümtaz, *Anayasaya Giriş*, Ankara Ü. Siyasi Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara 1969.

Tanör, Bülent, *Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri, (1789–1980)*, Afa Yayınları, İstanbul 1996.

Unat, Nermin Abadan, *Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili*, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi, Ankara 1966.

5.2.Makaleler

Türk, Hikmet Sami, “Türk Seçim Sisteminde Oy Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 26, Ankara 1969, s. 79.

6.Ansiklopediler

Cumhuriyet Ansiklopedisi (1961-1980), Cilt III , Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.

TBMM Albümü 1920-2010, C. 2 (1950-1980), s. 934.

7.Tezler

Bahçıvan, Fatih, *27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalelerinin Türk Politik Hayatına Etkisi*, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

8. Internet Kaynakları

Abdullah Muradoğlu, 27 Mayıs'tan Yassıada'ya Son Tanıklar Konuşuyor, <http://yenisafak.com.tr/diziler/yassıada/index.html>, IGT: 19.05.2013.

Can DüNDAR, İşte Bebek Davası Tutanakları Bir Dönemin Utanç Belgeleri, <http://www.candundar.com.tr/v3/#Did=2900>, IGT: 25.05.2013.

İNDEKS

1

1961 Anayasası, vi, viii, 8, 14, 15, 16, 17, 18

A

Abdulhalim Aras, vi, vii, 220, 238

Abdülhalim Aras, 28, 30, 34, 35, 36, 37

Adalet Partisi, xi, 19, 20, 21, 22, 24, 26, 31,
57, 67, 69, 72, 76, 79, 82, 84, 87, 103,
106, 107, 117, 127, 137, 153, 155, 157,
166, 172, 179, 215, 220, 231

Adnan Menderes, 4, 6, 7, 23, 24

Adülhalim Aras, 34

Afganistan, 6

Ahmet Atıf Hacıpaşaoğlu, vi, vii, ix, 148,
149, 220, 239

Ahmet Dalli, 25

Ahmet İhsan Birincioğlu, 25

Ahmet Nihat Akay, 93

Alaattin Eriş, 7

Ali İhsan Kırımlı, 49

Ali Rıza Akbıyıkoglu, 71

Ali Rıza Uzuner, 63

Alicanoğlu, 46

Alp Doğan Şen, 91

Alparslan Türkeş, 9, 10, 18

Amasya, 91

Ankara, 3, 4, 8, 11, 13, 18, 19, 20, 24, 25,
26, 33, 38, 42, 50, 52, 78, 87, 91, 99, 105,
110, 116, 124, 133, 141, 143, 148, 149,
150, 154, 156, 158, 159, 161, 162, 170,
172, 175, 176, 177, 179, 180, 183, 185,
193, 198, 201, 202, 204, 205, 208, 216,
217, 230, 231, 253

Antalya, 71, 94, 141

AP, xi, 21, 22, 23, 24, 25, 67, 74, 97, 143,
148, 150, 168, 173, 184, 230

Asım Eren, 55

Atatürk, 2, 6, 41, 65, 68, 105, 156, 170,
192, 202, 209, 253

Aydın Milletvekili Reşit Özarda, 30

B

Bahri Yazır, vi, vii, ix, 39, 220, 221, 240

Balıkesir, 49, 92

Burdur, 71

Burhan Akdağ, 34

C

Celal Bayar, 3, 4, 6

Cemal, 3, 4, 10, 20, 21, 22, 23, 38, 95, 108

Cemal Gürsel, 3, 4, 10, 20, 21, 22, 23

Cengiz Nayman, vi, vii, ix, 143, 144, 145,
146, 147, 148, 220, 241

CENTO, 61

Cevad Odyakmaz, 55, 92

Cevdet Sunay, 8, 24

CHP, xi, 21, 22, 23, 25, 40, 41, 43, 49, 51,
60, 63, 64, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 77, 79,
90, 93, 95, 99, 143, 168, 185, 187, 220,
230

Cihat Bilgehan, 92

Cumhuriyet Halk Partisi, xi, 9, 10, 11, 12,
14, 19, 20, 21, 22, 39, 42, 59, 63, 220

Cumhuriyet Halk Partisinin, 63, 96

Cumhuriyet Senatosu, 15, 16, 19, 20, 22,
27, 30, 39, 47, 49, 52, 53, 55, 56, 64, 69,
75, 76, 77, 84, 93, 97, 98, 176, 230

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, xi, 12, 19,
20, 22, 23

D*DDY*, 47Demokrat Parti, xi, 1, 3, 5, 6, 9, 12, 14, 20,
135, 190, 220Develi, 26, 27, 78, 80, 143, 147, 158, 201,
220Diyarbakır, 91, 115, 124, 149, 164, 172,
177, 212

DP, xi, 23, 24

E

Edirne, 38, 115, 126

Ekrem Dikmen, 77

EMİNSU, xi, 7

Enver Turgut, vi, vii, ix, 172, 173, 174, 175,
176, 177, 178, 220, 242

Ergene, 79, 80

Erol Dinçer, 52, 53, 55

Erzurum, 75, 95, 126, 173, 174, 175, 177,
178, 180, 192, 193, 197, 198, 202, 212

Eskişehir, 15, 35, 38, 39, 182, 231

F*Fahir Giritlioğlu*, 55

Fahrettin Kerim Gökay, 7, 45

Faruk Sükan, 62, 93, 96, 110, 111, 113, 141

Fatin Rüştü Zorlu, 6, 7

Ferid Alpiskender, 38

Ferid Melen, 78

Feroz Ahmad, 9, 11, 21

Fethi Çelikbaş, 71

Fethi Gürcan, 52, 53, 55

Feyyaz Köksal, vi, vii, ix, 150, 151, 152, 153,
154, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 162,
163, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 220,
221, 244

Firdevs Gümüşpala, 38

Fuat Köprülü, 7

G

Göker, 43, 45, 46, 47, 51, 57

GP, xi, 98, 168

Gümüşpala, 38

Gürhan Titrek, 25

H

Haldun Mentешеoğlu, 25, 216

Hasan Uçar, 7

Haşim, 39

Hayrettin Nakiboğlu, vi, vii, x, 178, 179,
180, 183, 220, 221, 246

Hayrettin Nakipoğlu, 25

Hüsamettin Atabeyli, 25

Hüsamettin Gümüşpala, vi, vii, ix, 38, 220,
221, 245**İ**

İbrahim Öktem, 93

İhsan Ataöv, 47, 71, 94*İhsan Gürsan*, 78

İhsan Kabadayı, 75

İhsan Sabri Çağlayangil, 25

İhsan Şeref Dura, 57

İkinci Dünya Savaşı, 15, 17, 199, 220

İlhami Erten, 25

İrfan Baran, 59

İsmail Fehmi Cumalıoğlu, vi, vii, ix, 101,
104, 106, 108, 109, 110, 113, 114, 116,
121, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 131,
133, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 142,
220, 221

İsmail Hakkı Akdoğan, 95

İsmail Hakkı Tekinel, 37, 58, 93

İsmail Hakkı Yıldırım, 95

İsmet Giritli, 4, 8

İsmet Sezgin, 25

İstanbul, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 17, 21,
22, 23, 24, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 49, 50,
58, 59, 62, 87, 93, 96, 101, 105, 111, 112,
126, 127, 128, 130, 134, 135, 136, 141,
149, 150, 160, 162, 163, 170, 177, 179,
183, 184, 187, 193, 201, 216, 229, 230,
231, 232

İzmir, 7, 30, 33, 52, 75, 91, 97, 124, 133,
150, 172, 177, 200

K

Kadriye, 39, 143

Kasım Gülek, 45, 75, 94

Kayseri, ii, iii, iv, v, vi, vii, 1, 2, 26, 28, 38,
39, 42, 59, 78, 87, 90, 95, 100, 101, 113,
115, 119, 121, 126, 137, 143, 147, 148,
149, 150, 153, 156, 158, 170, 172, 173,
174, 175, 176, 177, 178, 179, 184, 185,
187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194,
195, 196, 197, 198, 199, 201, 205, 213,
215, 216, 217, 220, 221, 253

Kazım Orbay, 21

Kemal Hadımlı, 7

Kemal Sarıbrahimoğlu, 30, 75, 94, 127

Kemal Satır, 57

Kıbrıs, 7, 67, 68, 76, 92, 94, 97, 99, 135

Kocaeli, 26, 92, 93, 95, 156, 167

Konya, 6, 62, 75, 93, 111, 112, 126, 127,
128, 134, 141, 162, 165, 167

L

Londra, 92

M

Mahmut Alicanoğlu, 46

Mahmut Şevket Doğan, vi, vii, x, 183, 184,
220, 221, 249

Manisa, 36, 101, 114, 144, 151, 153, 155,
184, 200

Mardin, 91

Mehmet Ali Arıkan, 91

Mehmet Ali Balin, 7

Mehmet Ali Tekinalp, 7

Mehmet Ateşoğlu, vi, vii, ix, 143, 220, 221,
246

Mehmet Göker, vi, vii, ix, 42, 46, 47, 49, 50,
51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 220,
247

Mehmet Ragıp, 59

Mehmet sağlam, 63

Mehmet Sağlam, 60, 62, 64, 66, 67, 68, 69,
70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 248

Mehmet Türkmenoğlu, vi, vii, x, 201, 202,
205, 208, 211, 213, 214, 215, 216, 217,
220, 250

Mehmet Yücel, vi, vii, ix, 28, 78, 80, 82,
85, 86, 220, 221, 250

Meriç, 79, 80

Mesut Erez, 25

Milli Birlik Komitesi, viii, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9,
10, 11, 12, 14, 16, 18, 20

Milli Güvenlik Kurulu, 17, 92

Milli Savunma Bakanlığı, 39, 40, 41, 55

MNP, xi, 25

Moskova, 22, 110, 111

Mr. Johnson, 95

Muammer Erten, 36

Mustafa Kaplan, 10

Mustafa Uyar, 30

Muzaffer Karan, 10

Müşerref Hekimoğlu, 21

N

Naci Öktem, 36

Nahit Menteşe, 25

NATO, 61, 87, 92

Necmettin Cevheri, 25

Necmettin Küçük, 92

Nedim Ökmen, 6

Nevzat Şener, 91

Nihat Erim, 21, 92, 93, 95, 151

Nuh Mehmet Sağlam, vi, vii, ix, 59, 220

Numan Esin, 10

Nurettin Ok, 91, 101, 116, 123, 125, 128,
133, 134, 137, 141, 144, 146, 153, 155,
156, 158, 165, 169, 180, 184, 185, 192,
193, 194, 195, 196, 197, 205, 208, 215

O

Orhan Erkanlı, 9, 10

Orhan Kabibay, 10

Orhan Oğuz, 25

Orman Bakanı Hüseyin Özalp, 25

Osman Deniz, 52, 53, 55

Osman Sabit Avcı, 25

Osman Sabri Adal, 91

OYAK, xi, 18, 19

Ö

Ömer Lütfi Bozcalı, 75

P

Pınarbaşı, 42, 153, 183, 185, 199

PTT, xi, 42, 43, 133, 214

R

Rafet Sezgin, 25

Ragıp Gümüşpala, 7, 21, 22, 23

Refet Sezgin, 95

Remziye Hanım, 38

Reşit Ülker, 34, 35, 54, 75, 160, 162, 166,
170

Rıfat Öztürkçine, 49

S

Saadet Hanım, 58

Sait Yücesoy, 52

Sami Küçük, 9, 21, 93

Selahattin Kılıç, 25, 147

Senatör Ali Fuat Başgil, 21

Seyfi Öztürk, 25

Sıtkı Ulay, 4, 21

Suad Hayri Ürgüplü, 94

Suphi Baykam, 62

Suphi Gürsoytrak, 21

Suphi Karaman, 21

Süleyman Demirel, 23, 24, 25, 94, 118, 119

Ş

Şevket Asbuzoğlu, 35

Şevki Aysan, 63

T

Tahsin Telli, 75

Talat Aydemir, 10, 52, 53, 55

Tarık Zafer Tunaya, 4, 8

TBMM, 1, ii, iii, iv, v, vi, ix, xi, 2, 15, 22, 25,
26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37,
38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48,
49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59,
60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70,
71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81,

82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92,
 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102,
 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 111,
 112, 113, 114, 115, 116, 119, 121, 123,
 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131,
 132, 133, 134, 136, 138, 139, 140, 141,
 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149,
 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157,
 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165,
 166, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174,
 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182,
 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190,
 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198,
 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206,
 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214,
 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 223,
 224, 225, 226, 227, 228, 229, 232, 238,
 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246,
 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253

TCDD, 38, 221

Tokat, 53, 69, 113, 121, 125, 127, 129, 131,
 133, 134, 145, 156, 159, 160, 162, 163,
 164, 165, 167

Tomarza, 78, 220

Trabzon, 63, 179

Tufan Doğan Avşargil, vi, vii, x, 185, 187,
 188, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198,
 220, 251

Turgut Güleç, 25

Turhan Bilgin, 25

Turhan Feyzioğlu, vi, vii, ix, 90, 91, 95, 97,
 100, 220, 221, 252

Turhan Kapanlı, 25

Türkiye, v, vi, viii, xi, 1, 2, 3, 4, 9, 11, 14, 15,
 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 37, 38,
 41, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 54, 61, 62, 63,
 67, 69, 76, 77, 81, 83, 84, 89, 92, 93, 96,
 97, 98, 101, 104, 105, 107, 110, 111,
 112, 113, 117, 123, 125, 127, 132, 134,
 135, 136, 138, 140, 144, 149, 150, 152,
 153, 154, 156, 158, 161, 162, 165, 167,
 169, 173, 176, 177, 178, 184, 185, 188,
 191, 192, 196, 199, 201, 202, 205, 206,
 208, 210, 211, 212, 215, 216, 217, 218,
 220, 221, 230, 231, 246, 253

Türkiye Büyük Millet Meclisi, viii, 1, 2, 3, 4,
 14, 16, 17, 19, 21, 25, 127, 154, 165, 167,
 185, 202, 221, 230

Türkiye Cumhuriyeti, 14, 15, 38, 51, 54, 69,
 76, 101, 156, 169, 253

U

Uşak, 71, 181, 200

V

Vedat Ali, vi, vii, ix, 25, 87, 88, 220, 221,
 252

Vedat Ali Özkan, vi, vii, 220

Y

Yavuz Abadan, 8

Yazır, 40

Yeni Türkiye Partisi, xi, 19, 20, 22, 23, 63

Yozgat, 95, 152, 158, 165, 173

Yusuf Ziya Önder, 25

Z

Zihni Betil, 53, 69

Zürih, 92

EKLER

Ek-1**Abdulhalim Aras'ın Nüfus Cüzdan Sureti⁵⁵¹**

⁵⁵¹ *TBMM Arşivi*, MM Üyesine Mahsus 266 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

875738) Numaralı nüfus hüviyet cüzdanı sureti		Fotoğraf
Soyadı	Köşkeröğlu (Aras)	Kayseri Mill.
Adı	Abdülhalim	
Babasının adı	Salih	
Annesinin adı	Arife	
Doğum yeri	Develi	
Doğum tarihi	1/3/926	
Dini	İslam	
Mezhebi	Hanefi	
Bekâr mı? Evli mi? Dul mu?	Evli	
Boy		
Göz		
Renk		
Yüztena sağlığı veya noksanlığı		
Nüfus kütüğünde yazılı olduğu yer		
Vilâyeti	Kayseri	Askerlik durumu
Kazası	Develi	Askeri Hakim
Nahiyesi		
Mahalle veya köyü	Kopçullu	
Sokağı		
Hane numarası	94	
Cilt numarası	6	
Salıfe numarası	93	
Ne suretle verildiği	6/125	Doğumdan

Bu nüfus cüzdanında adı ve soyu yazılı olan **Abdülhalim** Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak nüfus kütüğünde kayıtlıdır. Bu cüzdan . 27/... / 9 / 1932 yılında **Develi** Nüfus Dairesinde verilmiştir.

Aslı gibidir.

Ek-2

Ahmet Atıf Hacıpaşaoğlu'nun Nüfus Cüzdan Sureti⁵⁵²

⁵⁵² TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 597 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

(875662) Numaralı nüfus hüviyet cüzdanı sureti		Fotoğraf
Soyadı	Hacıibrahimçioğlu-Yalçın	(Soyadı Yalçın almıştır.) 24.6.938 Binyan Ef.Me.Mühür ve İmza
Adı	Hacıpaşaoğlu	
Babasının adı	Ahmet Atif	
Annesinin adı	İsmail Hakkı	
Doğum yeri	Ayışe	
Doğum tarihi	Burdulaz	
Dini	1.Temmuz 335 beş	
Mezhebi	İ	
Bekâr mı? Evli mi? Dul mu?		
Boşanmış mı? Boşanmış mı?		
Boy		
Göz		
Renk		
Vücudta sakatlığı veya noksanlığı		
Nüfus kütüğünde yazılı olduğu yer		
Vilayeti	Kayseri	
Kazaası	Binyan	
Nahiyesi	0	
Mahalle veya köyü	Burdulaz Mitevelli Ma.	
Sokağı	0	
Hane numarası	19	
Cilt numarası	3	
Sahife numarası	141	
No suretle verildiği	Zeyinden	

Bu nüfus cüzdanında adı ve soyadı yazılı olan Ahmet Atif Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak nüfus kütüğünde kayıtlıdır. Bu cüzdan 23/12/932 gününde Binyan Nüfus Dairesinden verilmiştir.

[Signature]

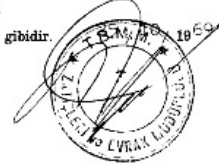

1 / 11 / 1965

" (26860) Numaralı nüfus hüviyet cüzdanı sureti		Fotoğraf
Soyadı	TURGUT	Kaysari. m.
Adı	Enver	
Babasının adı	Halit	
Annesinin adı	Fatma	
Doğum yeri	Tivakıs	
Doğum tarihi	927 yirmi yedi	
Dini	İslâm	
Mezhebi	Şafii	
Bekâr mı? Evli mi? Dul mu?	Bekar	
Boşanmış mı? Boşanmış mı?		
Boy		
Göz		
Renk	Fotoğrafı eklidir	
Vücutta sakatlığı veya noksanlığı	Yoktur	
Nüfus kütüğüne yazılı olduğu yer		
Vilâyeti	Dişarbakır	
Kazası	Kulu	
Nahiyesi	Tivakıs	
Mahalle veya köyü	Tivakıs	
Sokağı		
Hane numarası	15	
Cilt numarası	4	
Sahife numarası	36	
Ne suretle verildiği	Zarfinden	

Bu nüfus cüzdanında adı ve sanı yazılı olan Enver, TURGUT Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak nüfus kütüğünde kayıtlıdır. Bu cüzdan 4 /11 /1947 tarihinde Kulu... Nüfus Dairesinden verilmiştir.

Ashı gibidir.

Ek-6

Fehmi Cumalıoğlu'nun Hal Tercümesi⁵⁵⁶

⁵⁵⁶ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 596 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

Feyyaz Köksal'ın Nüfus Cüzdanı Sureti⁵⁵⁷

(876415) Numaralı nüfus hüviyet cüzdanı sureti		Fotoğraf
Soyadı	Köksal	(Köksal) sayısını almıştır. 30.5.938 Ef.No
Adı	Feyyaz Efendi	
Babasının adı	Bekir Efendi	
Annesinin adı	Anise Hanım	
Doğum yeri	İnceau	
Doğum tarihi	Aslı 1337 Otuz yedi Tashih 1336 Otuz-altı	
Dini	İslam	
Mezhebi		
Bekâr mı? Evli mi? Dul mu? Boşanmış mı? Boşanmış mı?	1) Nisan 1946 tarihinde Mükerrer Naraçlı ile evlenmiştir.	
Boy		
Göz		
Renk		
Vücutta sakatlığı veya noksanlığı		
Nüfus kütüğünde yazılı olduğu yer		
Vilayeti	Kayseri	
Kazası	İnceau	
Nahiyesi	"	
Mahalle veya köyü	Cami kebir	
Sokağı		
Hane numarası	182	
Cilt numarası		
Sahife numarası		
No suretle verildiği	Mukur No.7.9.932 tarih ve 786 no lu kararla 1337 den Tashih 1336 ya karariyle tebdilen verildi.	

Bu nüfus cüzdanında adı ve sını yazılı olan **Feyyaz Efendi** Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olarak nüfus kütüğünde kayıtlıdır. Bu cüzdan 2 / 10 / 932 gününde **Kayseri** Nüfus Dairesinden verilmiştir.

2 / 11 / 185

⁵⁵⁷ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 598 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

Ek-8

Hüsamettin Gümüşpala'nın Hal Tercümesi⁵⁵⁸

825

1. Dönem
269

Sevdiği yer	KAYSERİ	Evli olup olmadığı veya boş çoğunluk bulduğu	Evli Çocuksuz
Adı ve soyadı	Hüsamettin GÜMÜŞPALA	Yaşadığı ise, sevgi veya evliliği son bulduğu	D.D.Y. Mufettişi
Babasının ve anasının adı	Cemal Gümüşpala Firdevs Gümüşpala	Evlilik derecesi ve son evliliği olduğu	Emekli Binbaşı ÖLÜ Ev Kadını Sağ
Doğduğu yer ve tarihi	~~İstanbul~~ İstanbul 1328	Evlilik değişikliği veya evliliği son bulduğu	~~MM~~ D.D.Y. Mufettişi
Lahsili	~~Marhiye~~ Masnu Orta Okul	Evlilik değişikliği veya evliliği son bulduğu	YOK
Bulduğu diller	YOK	Evlilik değişikliği veya evliliği son bulduğu	YOK
İhtisası	D.D.Yolu İhtisası	Evlilik değişikliği veya evliliği son bulduğu	Esma Harici Fatih
Kesirleri	YOK	Evlilik değişikliği veya evliliği son bulduğu	~~YOK~~ 15.10.1911
İlan rutbesi	YOK	Evlilik değişikliği veya evliliği son bulduğu	~~YOK~~ 6000000yla
İst ve gucu	MİLLETVEKİL	Evlilik değişikliği veya evliliği son bulduğu	~~YOK~~ 25.10.1911

⁵⁵⁸ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 269 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

Ek-9

Hayrettin Nakiboğlu'nun Hal Tercümesi⁵⁵⁹

[illegible]**Ek-10**

Mehmet Ateşoğlu'nun Nüfus Cüzdan Sureti⁵⁶⁰

The image displays two official Turkish identification documents. The left document is a 'T.C. NÜFUS CÜZDANI' (Population Booklet) for Mehmet Mustafa Kadriye, born 1936, with a photo of a man in a suit. The right document is a 'T.C. KİMLİK KARTI' (Identity Card) for the same person, showing a photo of a man in a military-style uniform. Both documents are stamped with 'T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI' (Ministry of Culture and Tourism).

TBMM 2. DÖNEM KAYDERİ MU
KÜTÜK NO: 595

Bim: 3005

⁵⁵⁹ *Türkiye Büyük MM (TBMM) Arşivi, MM Üyesi Hayrettin Nakiboğlu'na Mahsus 849 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası.*

⁵⁶⁰ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 595 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

Ek-11

Mehmet Göker'in Nüfus Cüzdanı Sureti⁵⁶¹

Q (858510) Numaralı nüfus hüviyet cüzdanı sureti		Fotoğraf
Soyadı	Göker	
Adı	Mehmet Göker	
B. b. isminin adı	İsmail	
Annesinin adı	Penpe	
Doğum yeri	Kadılı	
Doğum tarihi	928 den 926 ya taşınmış	
Dini	İslam	
Mezhebi	Hanefi	
Bekâr mı? Evli mi? Dul mu?	Bekar	
Boşanmış mı? Boşanmış mı?		
Boy		
Göz		
Renk		
Vücudta sakatlığı veya noksanlığı		
Nüfus kütüğünde yazılı olduğu yer		
Vilâyeti	Kayseri	
Kazası	Pınarbaşı	
Nahiyesi	Pazarviran	
Mahalle veya köyü	Kadılı	
Sakağı		
Hane numarası	21	
Cilt numarası	16	
Sahife numarası	63	
Ne suretle verildiği	Zayiinden	

Bu nüfus cüzdanında adı ve sanı yazılı olan Mehmet Göker, ... Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak nüfus kütüğünde kayıtlıdır. Bu cüzdan 30/9/1958 tarihinde Pınarbaşı Nüfus Dairesinden verilmiştir.

Aslı

12/1. / 19 61

(Handwritten signature and stamp)

⁵⁶¹ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 268 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

Ek-13

Mahmut Şevket Doğan'ın Hal Tercümesi⁵⁶³

OTURDUĞU YER	
ANKARA'DA	DIŞARDA
FEVZİ ÇAKMAK ÇEKME.	TEKSİF İŞHANİ
Nº 8/7	KIŞIKAPU-KAYSERİ
Telefon 17 25 17	Telefon 32 65
	24 27
[*] Adres değişikliği, evli, geçmişi, özel kütüphane bulundurulması v.b. durum	

HAL TERCÜMESİ (Kısaca)

1929 da Pınarbaşı'nda doğdum. Çiftçilik ve ticaretle uğraşan merhum Gazi efendinin oğluyum.

Adana lisesini müteakib Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler F. ile Hukuk Fakültelerinden mezun oldum. Ayrıca Gazetecilik Enstitüsünü bitirdim ve Hukuk Kursumun belge aldım.

1954 yılında avukatlık stajımı yaptım. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğüne bütçe rapartörü olarak girdim. Yıllık süzeliğim 1955-56 yıllarında Kara Kuvvetleri Komutanlığında Bütçe ve Maliye Müfettişi olarak bitirdim.

Bilâhaza Tarım Bk. da avukatlık, T. R. m. S. Sarayında uzmanlık yaptım.

1961 de Karagöllerine intisapla Teknik Hesaplar ve Maliye Md. liğine girdim. Aynı müddet Karagöllerine İhtale ve Sakınlama Komisyonu Başkanlığı yaptım. Zaten geçtim. 11. B. B. Maliye Dairesi Reisliği için. Zaten ve 3. ocukluğum.

⁵⁶³ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 848 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

Ek-14

Mehmet Türkmenoğlu'nun Seçim Mazbatası⁵⁶⁴

Yasa No: 306/24
447/1
533
454

Önceki : 95

Seçim Yeri ve Seçim Yeri
Milliyetçilik

Seçilmiş olanlara verilecek tutanak

Bu : **Kayseri**

Soyadı ve Adı	Doğum yeri ve tarihi	Melek veya sanatı	Bağlı olduğu siyasi partinin adı	Seçim hakkında kırsız ve şikâyet olup olmadığı	DÜŞÜNCELER
Türkmenoğlu Mehmet	Yahyalı 1337	Orman Yüksek Mühendisi	Güven Partisi		

Milliyetçilik seçimi ve 447 sayılı Yasalar gereğince gerçekleştirilen seçim sonucunda **Türkmenoğlu Mehmet** min çevremizden **Kayseri** seçilmiş olduğuna gösterir bu tutanağın iki örneği Karlımız tarafından Yüksek Seçim Kuruluna gönderilerek bir örneği de kendisine verildi.

13/10/1969

Haykan
Oya
Oya

(Seçim Yeri ve Seçim Yeri - Neolip Ergin - Arif Ergin -)

Ek-15⁵⁶⁵

Mehmet Yüceler'in Hal Tercümesi

3. Dönem		293	
2. Sınıf	Kayseri	Yıkık evde oturuyor 5. sınıfta okuyor	Enali 3 çocuk
3. Sınıf	Mehmet Yılmaz	Birinci sınıfta okuyor 5. sınıfta okuyor	~
4. Sınıf	Bekir Sakal	Birinci sınıfta okuyor 5. sınıfta okuyor	~
5. Sınıf	1918 Kayseri Tosun	Birinci sınıfta okuyor 5. sınıfta okuyor	M. H. Sakal
6. Sınıf	Yılmaz	Birinci sınıfta okuyor 5. sınıfta okuyor	I ve D. Sakal Kayseri M. H. Sakal
7. Sınıf	İmpiyacı	Yıkık evde oturuyor 5. sınıfta okuyor	Yak. 30. Tosun, Tosunlar
8. Sınıf	~	Kayseri M. H. Sakal 5. sınıfta okuyor	1961 J. Sakal 1918 Kayseri
9. Sınıf	~	Birinci sınıfta okuyor 5. sınıfta okuyor	~
10. Sınıf	1918 Kayseri Tosun	Birinci sınıfta okuyor 5. sınıfta okuyor	~
11. Sınıf	M. H. Sakal	Birinci sınıfta okuyor 5. sınıfta okuyor	~

⁵⁶⁴ *TBMM Arşivi*, MM Üyesine Mahsus 850 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

⁵⁶⁵ *TBMM Arşivi*, MM Üyesine Mahsus 273 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

Ek-16

Tufan Doğan Avşargil'in Nüfus Cüzdan Sureti⁵⁶⁶

Z (318984) Numaralı nüfus hüviyet cüzdanı sureti		Fotoğraf
Soyadı	Doğan Avşargil	Kayseri Mv.
Adı	Tufan	
Babasının adı	Memiş	
Annesinin adı	Zeliha	
Doğum yeri	Pınarbaşı	
Doğum tarihi	1. Mart 1341	
Dini	İslâm	
Mezhebi	Hanefî	
Bekâr mı? Evli mi? Dul mu?	Evli	
Boşanmış mı? Boşanmamış mı?		
Boy	(	
Göz	(Fotoğrafı yapışık	
Renk	(	
Vücutta sakatlığı veya noksanlığı		
Nüfus kütüğünde yazılı olduğu yer		
Vilâyeti	Kayseri	
Kazası	Pınarbaşı	
Nahiyesi	Pazarören	
~~Mevkidi veya köyü~~	Sınadan	
Sokağı		
Hane numarası	32	
Cilt numarası	8	
Sayfa numarası	139	
Ne suretle verildiği	Tebdil	

Bu nüfus cüzdanında adı ve sanı yazılı olan **Tufan Doğan Avşargil** Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak nüfus kütüğünde kayıtlıdır. Bu cüzdan 13/6/1966 tarihinde **Pınarbaşı** Nüfus Dairesinden verilmiştir.

Ashı gibidir.

⁵⁶⁶ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 847 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

Ek-17

Turhan Feyzioğlu'nun Hal Tercümesi Özeti⁵⁶⁷

		3. Dönem 267		OTURDUGU YER (*) ANKARA DA DIŞARDA Telefon Telefon (*) Adres değişikliği vakit geçirmeden grasi kütüphanesi bildirilmeli rica olunur	
HAL TERCÜMESİ (Kıssa)					
Doğduğu yer	Kayseri	Kelli olup olmadı	Evl.		
Adı ve soyadı	Turhan Feyzioğlu	Mimar işi, yazılan alan çevre ile ilgili	Orta Doğu Üniversitesi Rektörü		
Hesabın ve mimarın adı	S. T. Feyzioğlu	İstanbul'da ve mimarın adı			
Doğduğu yer ve tarihi	Kayseri 1922	Mimar değişikliği mimarın adı			
Takibi	Yüksek Doktora	Devlet üniversite mimarın adı	İstanbul T. T. Feyzioğlu		
Okuduğu okul	Yüksek Doktora	Teknik okulun adı mimarın adı			
İsmi	Halil, Feyzioğlu	Kayseri'de mimarın adı			
Harici (genel) görevi	Yüksek Doktora	Mimarın değişikliği mimarın adı			
İsmi	Profesör	Kayseri'de mimarın adı			
Hal ve şerefi	Profesör	Mimarın değişikliği mimarın adı			

Ek: 1967 yılında
G.P. hakkında,
G.P. Genel Kuruluna
12 Mayıs 1967'de sunul-
muştur.

Ek-18

Vedat Ali Özkan'ın Seçim Mazbatası⁵⁶⁸

4471
531
556

Seçilmiş olanlara verilecek tutanak
Milletvekilliğine

İl : **Kayseri**

Soyadı ve Adı	Doğum yeri ve tarihi	Melek veya sanatı	Bağlı olduğu siyasi partinin adı	Seçim hakkında şikâyet ve şikâyet olup olmadığı	DÜŞÜNCELER
Özkan Vedat Ali	1923 Döğrek	Kulak, boğaz Burun Mütahhas- sı	Adalet Partisi	---	

Milletvekili seçimi ve 447 sayılı Yasalar gereğince çevremizde yapılan seçim sonunda **Vedat Ali Özkan** nin çevremizden
seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanağın iki örneği Kurulumuz tarafından Yüksek Seçim Kuruluna gönderilerek bir örneği de kendisine verildi.

13.10.1969

Başkan Oya Oya
(Feyzi Feyzioğlu) (Keesip Ergin) (Arif Ergin)

⁵⁶⁷ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 267 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

⁵⁶⁸ TBMM Arşivi, MM Üyesine Mahsus 270 Numaralı Zat ve Sicil Dosyası (Hal Tercümesi Kâğıdı).

ÖZGEÇMİŞ

15.07.1987 yılında Adana'nın Tufanbeyli ilçesinin Akpınar köyünde doğdu. Babasının memuriyeti sebebiyle yine Adana Kozan Hamam Köyü'nde ilköğrenimini burada tamamladı. Lise hayatına Kayseri Kocasinan Atatürk Lisesinde başlayıp Kozan 50.yıl Lisesinde tamamladı.

2005 yılında Kayseri Erciyes Üniversitesi Tarih bölümünde üniversite hayatına başladı. Aynı yıllarda tarih bölümünün yanında Türk Dili ve Edebiyatı bölümü yan dal programından da mezun oldu. 2009 yılında yine Erciyes Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsünde yüksek lisans programına başladı. Tarih Anabilim dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi bilim dalında eğitim gördü ve 2010 yılında "1961-1970 arası (XII-XIII-XIV. Dönem) TBMM Kayseri milletvekilleri ve faaliyetleri" isimli yüksek lisans tez konusuna başladı.

2010 yılında Mersin Polis Merkez Eğitim Merkezini kazanmış buradaki eğitiminin ardından ağustos 2010 yılında emniyet teşkilatının bir mensubu olarak göreve başlamıştır. Şu an halen Ankara'da kaçakçılık ve organize suçlarla mücadele daire başkanlığında polis memuru olarak görev yapmaktadır.

Adres: Yeşiltepe mahallesi Toki Blokları 2.Etap

No:73/90 Keçiren ANKARA

TELEFON: 545 481 0066

EPOSTA: yasinbozbay38@hotmail.com